

כמה הערות באיכה ובקינות לעורר לב הער

הביטה וראה את חרפתינו - אחרים מביישים אותנו כיון שאנחנו מביישים אחרים, פעם בשוגג פעם במזיד - והרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה - דיבור א' של ליצנות או מילים חריפים ובוועטים גורמים צער וכלימה להזולת. [כלי מדה בעדינות האדם עד כמה נזהר לא לפגוע, ואם פגע מרגיש בעמקות לבו צער עז, כידוע].

נחלתינו לזרים - נותנים לגוים מקום חני', ובפרט בתוך בתינו דברים של גוים (וממילא הקב"ה מגלגל חובה ע"י חייב שיתפסו נמי חלק מארצינו הק'), או פועלי גוים במקום שהי' אפשר בבני ישראל.

יתומים ואין אב - אפי' יש אב ואם הוי' כלא היו כיון דאין שואלים מהם עצות והדרכות והנהגות והלכות. (אלא געלט - כסף וכסף וכסף).

מימינו בכסף שתינו - קוין צלוחיות מים לרוב - וכסף נשפך כמים, ועוד לזאת לא למדנו סוגיות דניסוך המים וקדשים, [שמחת המצוות שכתב הרמב"ם כתב ומאריך בחובתה דוקא באמצע הלכות ניסוך המים בחג].

על צוארינו נרדפנו - עול פרנסה וחובות - משום שגאת חנם וחוסר אמונה וסמכות על הזולת, ולכן אין א' מלוה לחבירו.

מצרים נתנו יד - האראבער עושים שלו' בינ'. ואשור (עמ-ריקה) צד ציד עם כל התאוות שלה, או רואים שיש שמטילים מסים, או גוזרים חוקים נגד דת יהודית וכו'.

עבדים משלו בנו - הפועלים עושים עצמם כאילו הם הבעה"ב - כי לא שלחנו היצר הרע שלנו שהוא עבד למו אלא עשינו אותו אדון על מעשינו.

בנפשינו נביא לחמינו - הרבה נוסעים למרחקים לאסוף כסף - כי עשינו תחבולות עם המעשר כספים שלנו, ולא חשבנו ולא חסנו על העניים - וחסרנו מלתת חומש.

עורנו כתנור נכמרו - נשרף בחמה (או קשה לנו החום עד מאד) - כי קלון לאחרים גרמנו ושרפנו את כבוד האדם.

נשים בציון ענו - נשים עובדות במקום שאנשים נמצאים - כי הבעל חושב על נשים זרות. הנשים מתקשטות שלא כדין ושלא כדעת ומכשילים ההמון, ואין מוחה ואין פוצה פיו. ואין ביישות לדבר [ואפי' בקול, ר"ל] על הטל. הנע ונד אפי' ברה"ר - אתמהה.

שרים - גדולים נלקחים - כי אין לנו רחמנות על העניים ואין אנו שומעים לגדולים לעזור בממון ובנפש. ולא מעריכים הגדולים.

בחורים טחון - נעשים נצרכים כעפר טחון כי מסתכלים על דברים מכוערים כיון שאיננו מחנכין לשמחת התורה, ושמחת המצות, ושמחה בשמירת עינים ואהבת הטהרה להתרחק מכל ראי' שלא כדעת, ומכל נגינה שאיננה מלאה יראה - הכל תלוי בחינוך ובסבלנות, ובעיקר בתפלה, ודמעות, ותהלים, ודמעות וכו'.

זקנים שבתו - גדולים נפטרים ונאבדים - כי לא שומעים בזעקתם על אלמנה ויתום לכן נעשים (הנמנין מלשאל) יתומים ואין לנו מי לשאול.

שבת משוש - כי אין מכבדים יו"ט כדבעי - אלא עושים כל ימי' כחגים ולא משארים שום תענוג עבור יום שמחתינו - וכל היום טובים אינן אלא מצות כאנשים מלומדה, ר"ל.

נפלה עטרת ראשינו - אין הנשים צדקניות הולכות בכיסוי הראש כיאות להן. ועטרת ראשינו שהיא הבית המקדש נשכח מלבינו - ואפי' כשמזכירים בתפלה או בברכת המזון המקדש, או ההיכל והמזבח בברכת מעין שלש, או כשמזכירים בתפלת ג' רגלים או בראש חודש אין שימת לב למה שמוציא מפיו והכל כאנשים מלומדה.

חשכו עינינו - שוב על ראיות אסורות, והשתמשות בכלים שהגוים מחדשים כדי לפתות ולטמא את מחנינו, ולכן -

הר ציון ששם - חורבן הבית, וכל העיר שבסביבה מלאה פריצות וכיעור, הכל מחמת הא דאין אנו מעריכים הצניעות ומתירים את האשת חיל והבנות ללכת במודא והעלעגאנט (ומרוצים בכך אע"פ שלפעמים מעוררים להן).

שועלים הלכו בו - שכל א' בונה במה לעצמו, קהילות מתפרדות כדכתיב שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים - יש שמודים שמחפשים כבוד ושררה ויש לשם שמים ויש מטעמים אחרים אבל כולנו מתפלגים.

השיבנו ד' אליך ונשובה - עזרינו ד' שנחזק באהבת ד', וסילוק כל ההבל הבלים - כל שחוץ מאהבתו הכל הבל - ותצילינו שנכיר שאין עוד מלבדו - ולאזהבו אהבת נפש.

התעוררות מדברי החזו"א

בענין מתיקות התורה

מתיקות התורה, כמה גדולה היא נעימות התורה, ואי אפשר להשיג את זה ולהגיע לזה רק אחר שקידה של **שלוש וארבע שעות** ברציפות בלי הפסק. בלי זה אי אפשר אפילו לצייר מהי הרחניות הזו.

וק"ו אחר **חמש שעות** כמה רוממות יש, איך אפשר למי שיש לו את האפשרות הזאת, להפסיק את הרציפות ולהפסיד בידם נועם כזה, כמו קדרה המתבשלת להוריד מן האש ליתן להתקרר, ואח"כ להשיבה.

ואחר **שש שעות** של למוד שוכח האדם מכל העולם ועניניו ומתדבק בדברים רוחניים.

ואחר **שבע שעות** האדם מרגיש קרוב להקב"ה. ואין לו מהנאות העולם כלום ומתמלא שמחה.

ואחר **שמונה שעות** אפילו לא נופלת בלבו מחשבה של תאוה וחמירות. וכלו משתוקק לאלקיו.

ואחר תשע שעות כלו קדוש למעלה למעלה.

ואחר עשר שעות עין לא ראתה. אין לתאר ואין מלים לבטא את מצבו ורגשותיו.

בס"ד

תמוז תשע"א

מפתח (למצוא חפץ לבו) הלכות ט' באב
ממשנה ברורה סי' תקמ"ט - תקס"א

כמה שאלות המצויות:		חלק ב'	
שאלה*		חלק א'	
רחיצה ליל י"ז בתמוז	ג	מפות לבנות על השולחן לכבוד	כ
וחספודת אז	ג	שבת חזון	כ
עובדות להתענות	ד	בגד חדש לכבוד שבת	כ
גדר ממעטין בשמחה	ז	לקנות פאנטאפיל (נעלי בית) בט' כג ימים	כג
ממתי מותר ללבוש בגדי שבת	ז	קידוש לבנה בחודש אב	כו
ע"ש חזון	ז	טעימת תבשיל ע"ש חזון	כח
לקנות ספרים מר"ח עד ט"ב	ט	קטנים באיסור בשר ויין	כט
סעודת פרידה בג' שבועות	י	סעודת סיום	לא
חל י' באב בערב שבת - כביסה	יא	לאחר הסיום עד אחר ר"ח	לב
להכין בגדים משומשים מ"ח	יא	בגדי קטנים - כיבוס	לד
תמוז	יא	רחיצה ע"ש חזון לכבוד שבת,	
סדין מכובס לכבוד שבת חזון	יב	וטבילה במקוה, וסדר הנכון	לה
ספאגדשע לכבוד שבת חזון	יב	טבילה קודם שחרית בט' ימים	לה
נטילת צפורניים לכבוד שבת	יג	ברכת שהחינו בבין המצרים	לו
חזון	יג	כמה להתבונן בחורבן בימים אלו	לט
אלונטית מכובס ע"ש חזון	יד	סעודה מפסקת ערב ט"ב - קבץ	מ
אם חייב להכין הבגדים הסמוכין	יד	ולא עראי**	מ
לבשר	טז	סעודה קודם סעודה מפסקת	מ
כמה זמן נקרא משומשים בהנ"ל	טז		
שכח להכין - מה העצה	טז		
גיהוץ לכבוד שבת חזון	יז		
לכבס קצת מן הבגד שנתלכלך	יח		

חלק ג'	
נגע במנעליו בט"ב - נט"י	מב
לימוד ערב ט"ב אחר חצות	מג
מוסר בט"ב	מד

חלק ד'	
אמה על אמה וזכר לחורבן	סט
זכר לחורבן בסעודה	עא
ובנשואין	עב
שיר בזמן הזה	עג
קריעה על החורבן	עה

חלק א'	
תהלים בט"ב	מו
פטום הקטורת בט"ב	מז
אדם חלוש - להתענות	מט
נט"י אחר צרכיו	נ
נט"י לתפילה	נא
מנעלים שלא של עור	נב
כתיבה בט"ב	נג
צער על החורבן	נד
ברכה על טלית קטן	נה
כשמניח תפילין לקרות ק"ש או לאו	נה
שינה בליל ט"ב	נו
בשמים בט"ב	נט
נחם בתפילה	ס
כל גופו בצונן י' אב	סב
ישיבה לארץ בט"ב	סג

* לפי המספרים של התשובות בדפים הבאים.

**עצה טובה קמ"ל בסדר היום (אם יהא השנה עדיין מועד דאבילות):

א. מן הבוקר לשתות קצת יותר מהרגיל.

ב. לא למלאות בטנו בסעודת בוקר (דיש ג' סעודות היום).

ג. ללמוד כל מה דאפשר עד חצות בשמחה עצומה.

ד. אחר חצות (לכתחילה) ללמוד בדברים הרעים (וכדאי לקבוע סדר לגמור פרק אלו מגלחין).

ה. אם אפשר יש ללמוד משניות פרק אלו מגלחין בע"פ כדי שיכול לחזור עליו במשך היום בט"ב. ו. סעודת צהרים לא למלא בטנו אבל מותר לאכול כמה תבשילין (למי שצריך לכך - וע' ביסושה דאפי' קודם חצות יש למעט ולאכול רק תבשיל א', ואשרי מי שעושה עוד לבוראו).

ז. סעודה מפסקת לאכול כשלשת רבעי השעה קודם שקיעה ואינו מותר אלא תבשיל א' (אבל פירות וירקות וחמאה וגבינה כל מה דצריך מותר ויש מתירין קאווע ותה ולכאורה ה"ה מה שקורין פטל למי שצריך). ולומר זו היא סעודת ט"ב, ולבכות אם אפשר. ואומרים שיר המעלות קודם ברהמ"ז [ומזמור לדוד בתוך הסעודה ככל ימות השנה].

רבי (שמעון בנו) [א"ה לפנינו הגרסא רבי ישמעאל] אומר הלומד על מנת ללמד. פי' חס ושלום שאין זה מדבר בלומד על מנת ללמוד ולא לעשות שזה אין מספיקין בידו לא ללמוד ולא ללמד אלא על מנת לעשות איסור והיתר כמשמעו^א לא שיטרח ויעיין הרבה (אלא) [אולי] ימצא איסור בדברים המותרים^ב אך לוקח הדברים כפשוטן מפני כך אין מספיקין בידו אלא כפי מחשבתו ללמוד וללמד^ג. והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות. ר"ל שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמתת הדברים ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים^ד להשיג דבר קטן^ה ולנהוג עצמו על פי האמת הרי זה למד על מנת לעשות. שכל עיקר מחשבתו אין כי אם אל המעשה להיות אמת^ו. ולפיכך מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות שהכל בכלל המעשה:

^א כגון לקרוא בהקיצורים שנצטברו כהיום (וע' בפלא יועץ שדבר פשוט הוא שאין לסמוך על שום א' מן הקיצורים אלא לחומרא ולא שום קולא כלל וכלל, ודבר הוא). ורואה שזה מותר וזה אסור והוא בולע הכל בלי לעיין [וכדברי ר' יונה], ר"ל מהאי דעתא.

^ב יש לדייק בלשונו הזהב - דלכ' מי אמר שצריך לחשוש שיש איזה איסור בדבר שנפסק שמותר (כל זה מיירי אם המחבר באמת בר סמכא דאז אפשר לומר שיש כאן פסק דמותר, והרבה פעמים אע"פ שהמחבר למד הסוגיא בעיין עדיין לא בא להיתר הוראה - וק"ו לא להתיר - וע' היטב בכל הסכמה והסכמה לספרים אלו, שכמעט כולם אינם נותנין שום סמכות להמחבר אלא אך ורק שהוא איש נעים, והרבה פעמים כל ההסכמה אינו אלא שיש בספר זו הרבה מראי מקומות [ואין להשתמש בהפנים אלא המראי מקומות, והבן], ודרך בנ"א להסתכל על שמות המסכימים ולא תוכן דברי' וטועים הן, וע"ע בס' חיי עולם מהסטיפלער זצ"ל ח"ב פ"ח בהג"ה שצועק בקול רעש גדול שאין לפסוק מספרים כאלו אע"פ שיש בהם הסכמות, עש"ה) אלא מוכח מדבריו דמורינו ומורה דכל כלל ישראל דיש לפקפק ולחשוש ולחקור היטב, ע' לקמן.

^ג יש ללמד, ויש לפסוק - וב' דברים נפרדים הן - ואין הלכה למעשה מן הלימוד או המלמד כדאיתא בפירוש בגמ' ב"ב דף ק"ל, עש"ה. ואנשים טועים טעות חמורה, ועלינו להתאונן ולהתפלל מעמקי דליבא.

^ד בשלמא ימים (ואפי' זה דבר נורא דמי הוא זה דיש לו אפי' שעה א' להתעמק בהלכה כדבעי) אבל שנים - היינו אין שיעור להחייב כאן - וזה תכלית כל התורה - ללמוד ע"מ לעשות.

^ה ובשלמא דבר גדול אבל דבר קטן מאן דבר שמי', אלא כאן גילה לנו ר' יונה דתורה אינו כמנהג דברי' עוה"ז אלא כל דבר ודבר זה יותר מכל הון דעלמא - מאלפי זהב וכסף - ומי שעומד על דבר זה הוא המאורש שבמאורשים, כידוע. וכאחד מגדה"ד שליט"א אמר פעם - בירור הלכה אינו כסנדלר דאם עושה המנעל קצת יותר גדול או קצת יותר צר אינו קוֹשֶׁה כ"כ - אלא הלכה כמי שחותך יהלומים - כל נטי' אפי' כחלק א' מאלף נשתנה הכל עד אין לשער. וע"ע במס"י סוף פ"א, אשרינו.

^י וע' בספורנו עה"פ וישמן ישורון ויבעט - דאפי' בעלי תורה התחילו להתעסק בהבלי עוה"ז וא"א להם להבין לדקות האמת - וזה צרה גדולה בפרט בדור יתום שלנו מלא נסיונות של תאוות עוה"ז בכל צעד וצעד וכל שעל ושעל - ונמצא שהמלחמה פנים ואחור - דכל מקום שפונה יש עוד מקום מכשול מלא תאוות - וטעון תפילה ובכיי' ותחנונים ידבר רש לפני כל יכול להצילנו מכל רע, ונזכה להגיע לאמת אמיתו ולהבין כל התורה קלאר, אמן.

מיועד (אבל לא מיוחד) ללמוד אצל השולחן עם ב"ב
הל' תשעה באב מספר משנה ברורה סי' תקמ"ט-תקנ"א
- שאלות -
חלק א'

המצויין ○ היינו שיש נפ"מ לענין ט"ב שחל בשבת
 המצויין ✓ היינו שיש נפ"מ לענין כשחל ביום ה'
 הוספות לשנת תשע"א בכתב רש"י הן

תקמ"ט (ד' תעניתים)

- א. א. למה מתענין הארבע תעניתים?
 ב. האם אנחנו [הדלים] ראויין להתפלל עבור בנין הבית?
 ב. א. מה אירע בט"ב?
 ב. א. מה אירע בי"ז בתמוז?
 ג. איזה גרוע יותר - גלות בין אומות העולם או בין פושעי עמנו?

תק"נ (ההבדל בין שאר התעניתים לט"ב)

- ג. א. בשאר צומות האם צריך להתחיל מבעורי?
 ב. א. מה דין רחיצה ליל י"ז בתמוז?
 ג. ובענין תספורת בליל י"ז?
 ד. וחתונה ליל י"ז בתמוז כשהחופה מבעורי?
 ○ ד. א. האם עוברות חייבות להתענות בט"ב? ב. ובג' צומות?
 ג. וחולה שאין בו סכנה בג' תעניות?
 ה. מה הדין בקטנים לפני בר-מצוה להתענות?
תקנ"א (שבוע שחל בו ט"ב וימ"ז בתמוז לרמ"א לכמה דינים)
 ו. א. מה פ"י ממעטין בשמחה?
 ז. א. שבת חזון - מה הדין בבגדי שבת למנהיגיו?
 ב. ממתי בערב שבת מותר ללבשין?
 ג. עד מתי אפשר לישאר בהם אחר שבת?
 ד. האם מותר ללבוש כובע של שבת בר"ח אב כמו [שחייב]
 בשאר ראשי חודשים (ע' מעשה רב)?
 ח. א. מה פ"י כתונת?
 ב. פוזמקאות?
 ט. א. מה הדין לקנות ספרים מר"ח עד התענית?
 ב. ולתת דורון לחבירו (כגון אצל בר מצוה)?
 י. א. מה הדין לעשות תנאים בט' ימים?
 ב. ולעשות סעודת פרידה מ"ז בתמוז עד ט"ב למי שנוסע אז?
 י"א. א. להתחיל המאשין כביסה? ב. שביקה (סמוך לו) אור לר"ח אב ויגמר בלילה?
 ב. האם מותר לתת בגדים לכובס ר"ח אב?
 ג. י' אב (בשאר שנים)?
 ד. ואם י' אב חל בע"ש?
 ה. ואם חל ט"ב בשבת [וכשנת תשע"ב, תשע"ה, תשע"ו לפי הלוח] ונדרחה (ומתענין י' אב) מה הדין במרצאי תענית?
 י"ב. א. ולהציע סדין מכובס על המטה בתשעה ימים מה דינו?
 ב. האם מותר לעשות ספאָרשע [רחיצת הרצפה] בט' ימים?
 י"ג. א. מה הדין בנטילת צפרנים מר"ח עד התענית?
 ב. ולחתוך רצועות העור סביבות הצפרנים שנפרדו במקצת?
 ○ י"ד. א. מה הדין להשתמש באלונגות (האנטאץ') מכובס מר"ח אב עד התענית?
 ב. ולהשתמש בו לנגב עצמו אחר רחיצת פניו ידיו ורגליו ערב שבת חזון [או ראשו למקילין או גופו להרגילין לטבול כל ע"ש]?
 ט"ו. א. זערויעט של בגד' אצל השולחן בט' ימים?
 ב. להשתמש בנייר רך' לנגב הידים וכו'?
 ג. להשתמש במאשין שמפזר אור חס' לנגב ידיו?
 ט"ז. א. האם צריך להכין (קודם התשעה ימים) בגדים שלובש סמוך לבשר או רק חלוק (העמד') ומכנסיים?
 ב. כמה זמן יש ללבוש הבגד עד שנקרא משומש?
 ג. מי ששכח להכין - מה עליו לעשות?
 י"ז. א. לגהץ חלוק (העמד') לכבוד שבת - מה דינו?
 י"ח. א. לכבס (במים לבד) בגד שנתלכלך - מה דינו?
 י"ט. א. נשפך קצת מרק על מעיל של שמואל בב' אב ואין לו מעיל אחר - האם מותר לכבסו?

א. מאשין כביסה - washing machine; ב. רצועות של עור - pieces of skin around the fingernail; ג. האנטאץ - towel; ד. זערויעט - cloth napkins; ה. נייר רך (המיוחד לזה) - paper towel or napkins; ו. מפזר אור חס - hand drying machine; ז. העמד - shirt.

תשובות בקצרה היוצא מדברינו (ע' בתשובות לקמן בארוכה) בפרט כשנמצא ר"ת ע"ב היינו ע' בתשובות: א. א. לעורר לבבות, וע"ב: ב. כן, וע"ב: ג. א. חורבן הבית, גזירה במדבר, ביתר נלכדה, חרשו ההיכל; ב. לחות נשתברו, התמיד בטל, הובקעה העיר, שרפו התורה, הועמד צלם בהיכל; ג. ע"ב דמשמע האחרון גרוע. ג. א. לא, וע"ב בענין בעל נפש; ב. ע"ב: ג. משמע דאסור, ע"ב: ד. א. כן אבל ע"ב: ב. אינן מחויבות, וע"ב לענין המנהג. ה. אינם מחויבים. ו. אין שמחים כלל. ז. א. נהגו כשאר שבתות, וע"ב: ג. ד. צ"ע. ח. א. בגד סמוך לבשר - אונטער העמד; ב. בגד על כף הרגל - זאָקן. ט. א. צ"ע, וע"ב: ב. משמע דיש למנוע, וע"ב: י. א. בלי סעודה משמע דמותר; ב. משמע דאסור, וע"ב: י"א. א. יש לעיין, ע"ב אריכות נעים על לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, והבן: ב. לא; ג. ע"ב, וצ"ע. ד. צ"ע וע"ב ואפשר דמשמע דמותר לצורך שבת מיד בערב; ה. משמע דמותר בערב מיד. י"ב. א. למחבר מותר עד שבוע שחל בו, לרמ"א אסור; ב. לכבוד שבת יש להקל. י"ג. א. שבוע שחל בו - מותר לצורך מצוה, אבל ע"ב: ב. נראה דמותר תמיד. י"ד. א. כמו תשובה (י"ב); ב. ע"ב: ט"ו. א. ע' תשובה (י"ב); ב. צ"ע. ג. משמע דאסור, וצ"ע. ט"ז. א. משמע דיש להכין הכל, ע"ב: ב. נראה דעד דלא מורגש החידוש; ג. או להחליף בשבת כמה פעמים או לתת לגוי ללבוש, וע"ב: י"ז. א. אין לו אחר משמע דמותר. י"ח. משמע דמותר דוקא בגדים שלובש סמוך לבשר, ע"ב: י"ט. משמע דמותר.

מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, יש מפרשין שהבטחון ה' שאין הצווחה בתוך ביתו, דא"א לומר שאין הצרה בתוך ביתו דמצינו כמה צדיקים שהי' להם צרות, אבל ממה שהביא הגמ' על זה האי קרא משמעה רעה לא יירא משמע שהבטחון ה' שאין הצרה בתוך ביתו אלא צ"ל דבאמת הכי פירושו דהוא ה' בטוח בה' שלא תבוא לו צרה בתוך ביתו (ומה שמצינו כמה צדיקים שהי' להם צרות י"ל דהכל לפי אומץ הלב בבטחוננו על ה' וכמ"ש [חולין ד'] שאני ר"ח דנפיש זכותיה).
 אמרי נעים ברכות ס"ג. בשם הגר"א, כ"מ.

תשובות (עם שאלות)

הל' תשעה באב ס' תקמ"ט - תקנ"א

תמוז תשע"א

הוספות למהדורא זו בכתב רש"י הן

הלכה למעשה נא לעיין בפנים

נא ונא ונא להעיר הערות

מספר משנה ברורה

חלק א'

תקמ"ט (ד' תעניתים)

א. (א) למה מתעניין הארבע תעניות?

(סק"א) מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהי' כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון הדברים אלו נשוב להיטיב כמו שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו' - חייב כל איש וכו' לפשפש במעשיו ולשוב בהן, עכ"ל, ועי' תש' ל"ט לקמן.

ועל האדם לזכור שהקב"ה נתן לנו יום להתבונן, ולכה"פ ליחד כמה רגעים לעשות חשבון הנפש וללמוד מוסר (ואפי' בט"ב י"א דמותר ללמוד ספרי מוסר המעוררים הלב לשוב לאבינו שבשמים [ע' תש' מ"ד (ב) לקמן], ומה זה מוסר? - לדבר בינו לבין עצמו באמת, ולמצוא איזו מידות שולטות בו - היום ובכל יום - מה המקור לכל מעשיו ובפרט לחטאיו, ולמה נכשל בזה או בזה, ויותר מזה לראות איזה מעלות שיש לו (זריזות, התמדה, כוונה בתפילה, הרגש להזולת, יראת שמים, וכו' - דידוע שהגרי' ליוואוויץ זצ"ל אמר לא טוב הוא אם אדם אינו מכיר החסרונות שלו אבל מי שאינו יודע המעלות שלו אינו וואוויץ א' שרעק, ממש ב'יטער [גרוע יותר] מעצמו). ואין חשש גאווה כי מי שיש המעלה הראשונה - שויתי ד' לנגדי תמיד זוכר תמיד שהוא לפני ד', ולאו שעושה כלום מצידו אלא הכל מאת ד' ושל ד', ואין לאדם אלא הרצון - אם יש רצון אז מוליכין אותו, וזה כל האדם.

וע' ספר לקט רשימות על חורבן הבית עמוד ע"ב וע"ג והלאה דעיקר עבודת ס"ב הוא עבודת הלב ודמעות, וע' שיחות הגרי"ש פינקוס דהקשה למה אצל חתונה של גלמוד ומיסכן (מה שקוראים מת מצוה חתונה) בחורים ורקדים ושמחים אע"פ שאין מכירים אותו כלל, ונראה כאילו אח שלהם מלידה, משא"כ כשנמצא איזה לוי' שאין להנפטר מלוין ומבקשים שיבואו להשתתף ולבכות - יבואו אבל לא יבכו - דרק מי שקרוב ממש הוא בוכה - כן הוא בט"ב מי שהוא קרוב הוא בוכה - עס שפיגעלזאך אפ' די הארץ פון א' איד (ראי' הלב), ועל זה צריך לעבוד. והבנו מהגרמ"ד ס. שליט"א שחוב קדוש לבכות בלימוד מוסר (צעק שצריך קביעות כל יום), וזה כוונת הגרי"ס זצ"ל - והוסיף אח"כ דאם רואים איך אנחנו נראים ואיך שצריך להיות דבר פשוט הוא דבוכין. וע' במס"י שאין למדוד את עצמו לפי סביבותיו אלא לפי אלו שגדולים ממנו - ועבודה תמידית היא (ואשרי מי שיש לו רב מובהק [או קרוב למובהק] דכל פעם אפשר לחשוב מה הוא הי' עושה בכגון זה, וניצל ממכשול באופן נאות תמיד). וע' בספר מח ולב על חיי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שהעיד על עצמו שכשהוא עבר על חנות הסנדלר וראה נעלים ראויין לילד קטן הי' בוכה - בוכה ובוכה - דהי' מצייר בנח הצירור אשר נתן הקב"ה בכל לב ישראל - השמחה שתשמח אמו של הילד בשעה שתקנה נעלים קטנים הללו - לב, ולב, ולב, נורא נוראות - ומזה גדל להיות גדול בתורה ובמוסר ובתיקון המדות, וא"כ גם אני בעיני.

(ב) האם אנחנו [הדלים] ראויין להתפלל עבור בנין הבית?

מהנ"ל משמע דזה תכלית התענית לעורר לתשובה ולהיטיב דרכינו וזה הדרך לבנות בית המקדש, וכן מבואר במס"י סוף פרק י"ט, וז"ל ד"ה ודבר זה ביארו בתנא דבי אלי' (רבה פ"ד), ז"ל אמרו כל חכם מישראל שיש בו דבר תורה לאמיתו ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודן של ישראל כל ימיו ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלם בדבריו וכו', עכ"ל התדב"א, והמס"י ממשיך שם הנה ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על ירושלם ועל החורבן וכו' ויתפלל תמיד על גאולת בני ישראל והשבת כבוד שמים לעילוי ואם יאמר אדם - מי אני ומה אני ספון [חשוב] שאתפלל על ירושלם וכו' המפני תפילתי תצמח הישועה? תשובתו בצדו כאותה ששינוי (סנה"ל) לפיכך נברא אדם יחידי כדי שכל א' יאמר בשבילי נברא העולם וכו' ציון היא דורש אין לה, ופירשו ז"ל מכלל דבעיא דרישה, הרי כאן שחייבים אנחנו בזה ואין לנו ליפטר מפני מיעוט כחנו וכו' לא עלי' המלאכה לגמור וכו' נמצאת למד ששני דברים יש בענין זה - א' הכונה בכל מצוה ועבודה שתהי' לעילוי כבודו של מקום וכו' ועוד - הצער והבקשה על עילוי הכבוד הזה וכו', עש"ה כי קצרנו. ואם כן אנחנו [הדלים], דוקא מאיתנו תובע הקב"ה שנתפלל ונקבל ממנו בנין הבית, ובפרט להתחזק ביום מר דט"ב, (ע' השל"ה דאין מתאבלים כשחל ס"ב בשבת, וז"ל כי האבילות על החורבן מזכר וסותר את החורבן, סותר ע"מ לבנות, ולכן אסור להתאבל בט"ב שחל להיות בשבת כיון שבנין בהמ"ק אין דוחה שבת, עכ"ל, ורואים מה זה אבילות בשלימות ומה זה תפילה - מלא עבדות ובנין חורבנות).

והמשיל הח"ח לאלו שחופרים למצוא שמן (נפט וכו') תחת האדמה וחופרים עמוק מאד. אם מגיעים למקום שטמון שם שמן יוצא בשפע וזוכים לרווח גדול ועצום. פעם חפרו וחפרו כמה חדשים שחשבו שימצאו, לבסוף לא מצאו. התחילו לאסוף הדברים להמשיך הלאה ובא אדם עני ואביון וביקש לשלם על עוד קלאפ, עוד מכה אחת. צחקו עליו - כבר עשינו כאן אלף אלפי מכות והגענו עד לתהום רבה ומה יעזור עוד מכה אחת - ודחפו אותו בב' ידים. הוא עמד בשלו והפציר שיעשו עוד מכה א' והוא ישלם - לבסוף כשראו תמימותו הסכימו וכן עשו - ויהי היום וראו וכן תמהו ויצא לבם ממראה עיני' דהא יוצא שמן בשפע שפע רב - כן הוא בעינינו - ר' יוחנן בן זכאי התפלל על בנין בהמ"ק (ע' בלקט רשימות, החלק על חורבן הבית, דמביא שהוא תיקן שכל יום הנף אסור דבקרו' יבנה בהמ"ק - היינו שהוא עשה הכנה לבנין בית השלישי כבר מאז - על זה הוא עבד על בנין הבית, וכן אנחנו מצוין כל החיים) ר"ע התפלל, רבינו הקדוש, רב ושמואל, אביי ורבא, רב אשי ורבינא, רבין סבראי, הגאונים, רש"י תוס' הרמב"ם וכל הראשונים, המחבר הרמ"א, הגר"א, הבעש"ט וכל הגדולי עולם עד היום - וא"כ מה אני מה חיי - לא ולא הוא - דהא הם חפרו עד תהום רבה (או עד למעלה מעלה לתחת כסא רחמים) ואינו חסר אלא העני ההוא עם פרוטות שחוקות שלו עם התמימות שלו לבקוע רקיעים להביא בית שלישי באש - באש התאוה לראות את מלכינו - ודבר נורא ואיום הוא וחזוק עד אין חקר למי שיש לב הבשרי בקרבו ומוח בקדקדו ותפילתו בכפו לעשות רצונו רצון בוראו יתברך ויתעלה שמו. וע"ע במס"י הנ"ל דעצם תפילת שמ"ע תלוי בצירור דאדם מצייר שהקב"ה שומע ומקשיב לכל תיבה ותיבה - דכן הוא האמת - ואדם נושא ונותן עם מי שברא אותו, מי שאוהב אותו יותר ממה שהוא אוהב את עצמו, ורוצה להטיב עמו בכל הטובות שבעולם.

ויש מעשים רבים שמתוכם ראו בחוש איך שהתפילה פעל ישועות (וקשה המעשה שתולין הצלחה באיזה כסף שנותנין עבור זה או זה, וחוצ' ממה שנתהפך מצות צדקה להיות ביזנעס (געשעפט, מקח וממכר), כל הניתנה אינו אלא כדי לקבל, ומהרסין דורות ישרים, ועד מתי יפקחו עיני' לראות, ועיקר האבידה דשוכחים שיש מטה עוז ביד כל אדם

[כלשון החז"ר] והוא תפילה - ולפעמים מאבדין מה שנותנין לו, וגילו לנו חז"ל דדין שוטה יש כאן - וטעון חיזוק. [ומענין לענין מצאו המקור ששאבו ממנו הסגולה (?) לנתינת י"ח רוטל, ומצאו שאלו שפירסמו סגולה זו השמיטו (בכוונה או בלא מתכוון) כמה תיבות - ולפי הלשון בשלימותה שם כתוב היפך ממה שפירסמו - וחוש מן העיוות שכמעט א"א לתקן] שנכשלו הרבה באמונה כוזבת (ויש דורשי רשומות שכיון שנקרא כלל ישראל עם סגולה מחפשים כל מיני סגולות - עד כדי כך דאם מפרסמים כמה מעשיות [שהיו או שלא היו - וע' בגמ' ברכות [כ"ז]: דאפי' מעשה שאמר אמור לא ה' כמו שסיפר, וכן ביבמות דף מ"ה: באמצע העמוד - ונורא הוא] מיד קופצים כולם על העגלה ומאמינים שהעגלה הוא הפועל, ה"י - ויש שאמרו שכדאי לפרסם שאם לומד דף גמ' זה סגולה לפרנסה או להניח תפילין עם רצועות שחורות לגמרי, וכן הבתים, סגולה לבנים, או לדקדק בחוטי הציצית שיהיו שלמים כדין הוי סגולה לרפואה לכל המשפחה היו עושים מצות ד' בשמחה - עם סגולה, וכתב רש"י שם [ע"ה] והייתם לי סגולה - פ' יתרו רביעין] אוצר חביב וכו', עש"ה]. וחוש מן ה"ל נכשלו באכילת בשר וחלב ולאין של כל תשחית - ועוד דכסף שה' יכול לעזור בני תורה הצועקים ללחם הלך למשקים שאין צריכים ומאכלי יתר ובהכשרים מופקקים וחששות של טבל ושביעית (הרבה נכשלו בשנת תשס"ח, ד' יכפר בעד) - וכבר צעקו גדולי עולם על השוד ושבר הזה, ולא באנו אלא לעורר הלבבות לעשות רצון קונם בעולמם].

וערב פסח ה' פתקא תלוי' בחוצות ירושלם - זהירות מקטניות, פעם ראשונה שראינו חשבנו שכתוב זהירות מקטנות, וכן הוא.

ב. (א) מה אירע בט"ב?

(סק"ב) חורבן הגדול בית ראשון [לפני כ-2400 שנה], ובית שני [לפני כ-1930 שנה], ונגזר על אבותינו במדבר שלא יכנסו לארץ [לפני כ-3270 שנה], נלכדה ביתר ונהרגו כולם [לפני כ-1870 שנה], חרש טורנוסרפוס הרשע את ההיכל ואת סביביו [לפני כ-1870 שנה] (ועלינו להתאונן ולהתבונן ובפרט אם אדם ירגיש כאילו שומע עתה בשורה כזו ר"ל). ויש מביאים דכנגד ה' דברים אלו יש ה' עינויים, ויש לעורר לכוון לכפרה כמו שקרבן על עבירה טעון כוונה לחטא זו בן יסורים יש לכוון לכפרה, והוא רחום יכפר עון ולא ישיחית.

הרבה דואגים כל יום התענית וכן יום שלפניו האם אהי' צמא או רעב או עיף - ומחפשים כל מיני רפואות וסמים ולמה להם דאגת מחר אלא עלי' לבטוח בד' ולכוון לעשות נחת לו תמיד. וע"י זה אפשר להיות דואג ומיצר על חורבן בית המקדש וגלות וכל היוצא ממנו. כל בר דעת רואה בחוש החורבן שעשה לעם ד' גזירת גלות, למה יש אמרעקאנער איד (American Jew), א אנגלישע איד, (English Jew), א דרום אפריקא איד, א רוסישע איד, וכו' וכו' ואפי' אם נאמר שהוא אידישע אמרעקאנער (A Jewish American) עדיין שם לווי הוא ואינו שוה למי שהוא איד (Jew) בעצם, ואפי' מה שמגדירים א בני ברקער או א ירושלמער איד עדיין לא איד בלא שם לווי ואע"פ שיש לשבח, עדיין אינו אלא מפני שיש לגנאי לכן יש לשבח אבל אין זה שלימות בעם ישראל, וכן א חברונער א מירער א בריסקער א פאנעוויטשער או א חז"אניקער ודאי יש מעלות עדיין אינו שלימות [א' שאל דלכ' רואים בגמ' - ר' יוסי הגלילי ור' יעקב מסורה - ואין קושיא כלל - דודאי היו חכמי דרום או אנשי ירושלם וכו' אלא דהי' הכל חטיבה אחת, ופשיטא, וכשיש איזה פירוד - אם מבואר בש"ס או אצלינו, שוב בא מגלות המר, והכל דבר אחד וכו"ל] - הכל בא מגלות המר שהשתנה האחדות לפירוד נורא, וכל פירוד זה חורבן, זה מפרק את אבני הבנין דבנין הבית דעל כל א' לשאול את עצמו האם האהבת ישראל שלי בשיא השלימות - או יש לי יותר לאלו מאלו, והכל בא מגלות המר, ואיך האדם חי בשלוה כשנמצא בתוך חורבן ואבנים מושלחות מכל סביבותיו (all in a shambles), איפה לבו, איפה הצלם אלקים הרואה הצלם אלקים של הזולת - למה אינו רואה ללבב, למה נשאר עם החיצוניות והגשמיות, כל זה בא מגלות גלות המגשם המהרס את הלב המרגיש - מטמטם טימטום אחר טימטום עד שאינו רואה החושך העב שמחשיך מחשבותיו ודרכיו ומורידו ממקום גבוה מאיגרא רמא לבור עמיקתא - גלות עם כל התאות והרדיפה אחר הנאות המדומות וכבוד המדומה עד שבא לפסיק רישא ולא איכפת לי' - רדיפה ולהיטות אחר ממון ומאשינען modern inventions, ובקשת שלוח המרדדים החשק לעמול בתורה ועבודה, וגורם חיפוש אחר קולות ודרכים לעקוף המצוות בכל מיני דרכים שלא זו הדרך, ולמצוא פטור אחר פטור, ולצאת ידי חובתו באופן הקל ביותר אע"פ שלכתחילה אין לעשות כזה או כזה, אף התאווה להעשיר (ע' ירושלמי פ"ב ב"מ ה"ה על המעשה דשמעון בן שטח דהקשו לרבי, איך הוא החזיר האבידה והא אבידת עכו"ם לכו"ע מותר, וענה להם רבינו הקדוש בלשון קדשו - האם שמעון בן שטח אף להעשיר - רצונו הוא לשמוע קידוש שם שמים, וע"ע בח"ח בשם עולם פ"ב באריכות דברים מתוקים מדבש ונופת צופים וחלק מלשונו הטהור המסתר - וע"כ אמרו בגמ' כל המשמר שבת כהלכתו דהיינו שאינו מחפש שום קולא בענין שבת וכו' אדרבה הוא מחפש עצה כדי שיהי' חייב במצות הש"י וכו' (ואמר הקב"ה) תדעו שעיקר מה שאנכי מביט בעולמי הוא על מי שהוא חרד על דברי לקיימו אף שהוא עני כי הוא העיקר החשוב אצלי יתר מן הכל, עש"ה) וחשק להשיג כל המודערנישקייט - הכל בא מגלות המר השורה השראה של היפוך רצון הבורא ית', והמתבונן ושואל את עצמו - איפה - ולאן אני הולך ומה יהא בסוף - הוא הרואה לפניו צרות גלות בבירור וברור כשמש ואפשר לצעוק אל ד' - הצילנו - ולהתאבל על צער השכינה וצרות ישראל. והא דמוציאין כסף הרבה על שניפס (מה שתולין על צוארם - ויש כהיום עם צבועים בולטים ואפי' עם פרחים ר"ל - ומובן הבקשה הרחמן הוא ישבור עול גוים מעל צוארינו דזה הנוסח בלי צענזור - והבן) ועל כובע ועל החלוק, ולא שמים לב שגונב מעניים שמחפשים פת לחם - והכל נמשך מגלות המר - וכן התחרות בקניית טייפ עם דברים להגבי' הקול, וכל א' מסתכל על השני אם יש לו טובים ממני - ואפי' חרדים לדבר ד' [או המכונין כן - ולכה"פ כמה דורות דרים בקרתא דשופריא] נופלים בקנאות סכלים זו, ושוכחים א-ל מוציאם ממצרים. וע' בדברינו על החשש עד היכן הדברים יגיעו, והמבין יבין ויקיים בנפשו להלחם כל החיים. [ומענין לענין קשה עלינו המעשה שהתחילו איזה פורצי פירצה שאבות' היו מוסרים נפשם על הצניעות והם מזלזלין ומקילין במדה קדושה זו - וכגון אלו שנהגו מקדמת דנא שהאשה הולכת דוקא אחרי האיש כל זמן שהולכים ברחוב (וכדאיתא בגמ'). והנערות היו מסדרות שערות' באופן צעפ-קלעות - ויש שזלזלו, ר"ל, בדבר אדיר זה (ואיתא במ"א ובמ"ב דעה לזוהר כידוע). והנשים היו לבושות בעבר ותמיד במטפחת צנועה, והתחילו לסדרה באופן בולט בתחילת ראשם או שאר שינויים הידועים לאלו ששינו - וכל א' מושפע מן הסביבה, ויורדין פלאים. ולא רק שהן יורדין אלא משפיעים על כל כלל ישראל, וכן בכל אלו (ועוד גדרים שפרצו) האב והאם שוכחים שאם הם מדקדקים בדברים אלו הם המרימים כל כלל ישראל - דכשאדם יודע שיש שנזהרים שהאשה תלך אחר האיש (לא רק כשנכנסים לאיזה פתח דפשיטא שהאשה אחרי אלא כל הדרך ברחוב) ממילא קל להם לזוהר שלא ירבה שיחה עם נשות' ברחוב (לכה"פ), והאחריות תלוי' בצוארם של המדקדקים ודורות' - ועלי' להתחזק ולהחזיק בירושה שמסרו אבות' להם, ושוב לזכור שביטו של אדם - בפרט ביתו של בן תורה - זה

קדש קדשים וכל המכניס דברים חדשים בתוך הקדש קדשים מוריד קדושתה ומסלק השראת השכינה - אחריות נוראה וזכות עצומה, אשרינו].

וכהיום התחילו איזה פורצי גדר לעוד פירצה בצניעות - והיא לנסוע לאיזה פונדק לשבת או לבין הזמנים, והצניעות בחדר אוכל ובכל המקום אינו כדבעי, ועוברים על איסורים חמורים מאד. וכל זה חוץ מההון שמפזרים על זה, ועל הקולות בכשרות דא"א לקיים כשרות כדבעי, כידוע ליודעי דבר, והעומד בפרץ הוא האהוב למעלה ולמטה.

(ב) מה אירע ב"ז בתמוז?

(שם) ה' צרות - [א] נשתברו הלוחות [יש להתבונן לרגע קט - דהא כל העולם הי' מתלא תלי וקאי על יום הששי בסיון שניתנו לוחות התורה הק', ושבירתם שבירה לכל הבריאה, וצער גדול ועצום הוא לנו ולכל העולמות, ויש לבכות בכי גדול על זה - התחלת בין המצרים - בין ב' המצרים צר לנו היום הזה - וע' בכלי יקר ריש פ' דברים דנרמז בתוכחת מרע"ה כשאמר בין פארן ובין תופל דעשו ע"ז, ועל ידי זה תורה שלנו נשבר (ותופל ל' ע"ז היינו העגל שראה משה ב"ז בתמוז, ופארן היינו מדבר פארן ששלחו המרגלים), ועל כל א' לחקור בעצמו אם אין לו ע"ז בקרבו - או גאווה או כעס או מחשיב דברים שהתורה (ודעת תורה) לא מחשיב אותם (כסף, מאשינון, קאמפ..., פלאפפון וכו', תכשיט על ראשם או על ראשן, די'עט diet - דמדקדקים במה שאוכלים בכל מיני דיקדוקים שיהא מלא בריאות - ושוכחים לבדוק ההכשר אם כדבעי - ואפי' אם הכל על הנכון - מחשיבים זה ושוכחים ד' שהוא הנותן חיל - ונעבאך להם)]. ועוד הערה מאירה - דלוחות שנים הן והן אחד לרמז לאחדות בין ישראל לאבי' שבשמים - וכשנשתברו חל ריחוק בין הדבקים - והתיקון הוא להתחזק במצות בין אדם למקום ומצות בין אדם לחבירו - ובפרט כא"א דמאחד שני' יחד - אשרינו.

[ב] בוטל התמיד (א' העיר מילקוט שמעוני מ"ח בתהלים [ותנחומא פ' פנחס אות י"ג] דתמיד של שחר כיפר עונות דלילה ושל בין הערבים כיפר של יום וא"כ כשבוטל התמיד התחילו העוונות להאסף א' על השני, ולכן בא החורבן [וכתבו בשם הרה"צ ר' שלמה בלוק זצ"ל דמפני זה, שמתאספים העוונות, לכן יש כ"כ צרות כהיום], ד' ירחם עלינו וישלח לנו בית מקדשנו ותפארתינו). (והגם שמקריבין אע"פ שאין בית עדיין קשורין זב"ז). (ע' ברמ"ע מפאנו שאלי' הנביא עדיין מקריב בכל יום התמידים, ונשאר מכסף מחצית השקל מאז, הערת אשב"פ נ"י). ועוד יסוד בקרבן זה, דהי' דבר תמיד - ואצל הבורא רציפות היא דבר יקר עד למאד. וראינו כמה וכמה דמסדר א' (סדר בוקר) מהד' שעות לא נשאר להם אלא שעה או שעה וחצי לימוד אחר האחרון לבוא וההפסקים והשיחות חולין לרוב - וכן סדר שני, ופחד הוא. וא' עשה תחרות competition עם א' מראש המדברים - דאם יתחיל הוא לנסות מתוס' להלכד ביד היצר ולהפסיק, מי שסוגר גמ' שלו ראשון - או הוא או השכן, הוא המנצח - דפשיטא דבושה וחרפה לכל התנאים ואמוראים וכל הת"ח אשר בו אם מעדיף דברים אחרים על דברי'.

[ג] הובקעה העיר בבית שני (ואם אדם יתבונן רגע קט לצייר מה אם הובקע קיר מקירות ביתו [ופרצה קוראת לגנב] האם הי' אפשר לו לישון בשלוח על מטתו (בתמיהה), ושמענו מהגר"ש שבדרון זצ"ל דחיים בלי התבוננות איז גורנישט ווערסט [אינו כלום], ועם התבוננות האט מען אלעס [יש הכל], ודר"ק. וע' לקט רשימות מהרה"צ נתן וואכספויגל זצ"ל דיש לכל א' וא' להתבונן ה' רגעים על גדלות ירושלם להרגיש ההעדר דרך אז אפשר להגיע לשלימות במצוות אלו). [וכמו כן כל לילה להתבונן אפי' לרגע קט או לומר על נהרות בבל, ולהרגיש שחסר כ"כ לי ולכל ישראל - ישריש בנפשו מדה נכונה. וכן בברכת ולירושלם ואת צמח דוד, ובברכת רצה וכו' וכו'].

[ד] שרפו התורה (ידוע המעשה על שר התורה הרה"ג ר' יהושע לייב דיסקין זצ"ל בצעירותו [קודם בר-מצוה] כשאביו אמר על איזה ביצה שהי' בה ספק בכשרותו - שיכול לתת ליהושע לייב, חלשה דעתו דמאי שנא - למה [מותר] לו ולא לאביו. עד שבא פעם משלחת מעיר רחוקה שנשרף אצלם חלק של ספר תורה, ר"ל, ויהושע לייב הי' לבד בבית וכששמע השאלה ישב מיד וכתב תשובה ארוכה לענות על שאלות שלהם, כשאביו בא לביתו ושמע מה שאירע להס"ת מיד נתעלף fainted, כשהתעורר כתב להם תשובה. ר' יהושע לייב הביע שמיד הבין למה לו מותר ולאביו לא, והמבין החילוק בין דורו לדור שקדמו - אע"פ שנראה לו שאין ריחוק בינו - אלא לדעת שאין לשערו דכיום ולילה בעדו, והמכבד זקנים ומי שקנה חכמה - הוא העולה בעולמו והוא המכיר מקומו וממילא קונה שלימותו ומגיע לתכליתו, אמן).

[ה] הועמד צלם בהיכל [שמענו מהגר"ש שבדרון זצ"ל שהרה"ג ר' ברוך בער זצ"ל פעם ראה צורה כעין כוכב (הידוע שלקחו להיות סמל שלהם, ר"ל) נחרט על שטענדער וצעק - צלם בהיכל ד', צלם בהיכל ד' - השם הטוב ירחם על עמו ישראל]. הגרמ"ד ס. שליט"א צעק בנעימות נצח דמה שקורין פרומע (?) בלאט מלא ידיעות של שטות הוא, המלחמה על עיקרי הדת לא מביאין כלל, וחזיון ביראת שמים לית מאן דכר שמי' - והכל מושפע מהא דהועמד צלם בהיכל וכן בבתי שכלו מביאים דברים כאלו (ח"ו), ומה מריוויחים - רק הריסות הבית וחורבן נורא בחינוך הבנים ובנות, ד' ירחם, והמרחיק מכל ניירות כאלו מציל את עצמו וכל דורותיו. והמתאווה לשמוע מה מתרחש בעולם נראה כמי שמחוסר דעת, וכדברי הגרמ"ד שליט"א שאמר לנו פעם דבאמצע מלחמת העולם אם ראה שנים מדברים על מה שקורה הסתכל עלי' כאילו יצאו מדעתם, דמה לנו בעולם הרחב (?), הכל הבל והבל הבלים. ומענין לענין י"א דעד לפני ששים שנה צבע השורות על הטלית גדול היו כחול - ואח"כ ראו גדולי עולם לשנות לשחור והטעם מובן. וע' בפמ"ג ס' ט' סק"ו דמשמע כחול (בל"א באידיש) כדי לזכור תכלת. והא דיש שנהגו שכשםקפלין הטלית יהא הלבן בחוץ, וכהנהגת הגרא"ז מלצער זצ"ל והגר"י לעווענשטיין זצ"ל והגרמ"מ ש"ך זצ"ל, וכן יבל"ח הגרא"פ שליט"א נוהג כן, ומשמע דאייירי שיש אונטערשלאג (חתיכת בד תפור בפנים - lining) וכדי שהטלית ישאר נקי קיפלו כן שרק יתלכלך החתיכה זו, ויש אומרים דיש כאן סוד הנמסר ליראיו - ובפרט דטלית מוסיף יראת שמים - והמ"ב (ס' ח' סק"ד) מביא הב"ח דיש לאדם (הירא) לכסות ראשו בט"ג מתחילת התפלה (ברכת השחר, כ"מ שם) עד סופה (ממש) - ורואים שאלו שעושים כן מתגדלים, בדוק ומנוסה. ויש ליזהר מליגע במקום שהולך על הראש, וכמשמעות הבה"ל ס' קס"ד ס"ב ד"ה שיש, עש"ה.

(ג) איזה גרוע יותר - גלות בין אומות העולם או בין פושעי עמנו?

אנו בוכים על גלותינו מארץ ישראל להיות בין הגוים, וכנ"ל, בט"ב. ובאמת זה געוואלד געשריען, וע' לעיל חלק (א) מתשובה זו קצת אריכות על הרעות הרבות שנגרם מגלות בין הגוים, ודר"ק היטב, אבל ע' החת"ס בדרשות (ח"ב דף שכ"א טור ג') שכותב, וז"ל יותר אנו בגלות וצרות בין פושעי אומתנו מן גלות אשר אנו גולין בין האומות, ומונים אותנו יותר פושעי בני אומתנו [מאשר מונים אותנו האומות], ורוצים לעקור עיקר תורתנו הקדושה, עש"ה, ורואים בחוש רוח הקודש אשר דיבר מתוך גרונו, ועלינו להתפלל. [ובדרשות ח"ג דף ע"א ד"ה המקונן - מביא בשם רבינו קלונימוס, על הריגת הקהילות בגזרת תתנ"ו כי אין לקבוע ב' ימים קרים בשנה ע"כ מזכיר מיתתם בט"ב, וכן כל צרות שלא יבואו על הציבור בכל שנה יתעורר עלי' ביום ט"ב, ע"ש היטב. וע"ע שם דף ש"י טור א' דמבאר דהשכינה בוכה על

זה שאין אנו בוכים, ובדף שכ"ו שם ד"ה הנה - מבאר דכל שלבבו שלם עם ד' אלקיו מרגיש הרגש רוחני בשבוע שחל בו איך אבלי ציון שלמעלה עומדים ומעוררים בכי והספד ולכן לא צריכים לצוות על האבל רק צריכים לצוות שלא יעשה פעולות המבואות לידי היסח הדעת מן האבילות וממילא העצבון והאבילות הוי.

ובח"ג שם דף פ"ג ד"ה המקונן וד"ה ע"כ כתב דכמו בליל פסח, צריך להיות בעינינו, כאילו אנחנו יצאנו, כמו כן בח"ב ידמה לנו כאילו ד' הוציא אותנו מירושלם וכאלו עינינו רואות בהריגת חסידינו ופיזור בנינו והריסת יסודות מקדשינו ושרפת היכלנו - אז במר נבכה. ושיש ליתן אל לבבינו כי לא עונות אבותינו לבדם עשתה זאת כי גם אנחנו חטאנו עם אבותינו, הם החריבו נה מקדשינו ואנחנו הארכנו קצו, והתודו את עונם ואת עון אבותם, עש"ה.

וכל א' יודע עד כמה הוא מושפע מהגוים לרוץ אחר הבלי העולם ולא לרוץ לפתוח גמ', ומתיר לעצמו כל מיני בלויים ולא מכיר שמתיר הרצועה ומי ישורנו סופו - ובפרט בשחוק על הפל. או על הקאמפויטער, וכל גדולי ישראל שליט"א רצונם שכל א' יסלק כל דברים אלו מרשותם, וכן תיקנו בכמה חדרים כהיום שרק אלו שחותרים שלא יביאם בתוך ביתם מותר להכניס ילדי' לחדר זה - וטעון תפילה בדמעות שליש. [וידוע דברי חז"ל דיותר הקב"ה על ע"ז וג"ע וש"ד ולא יותר על ביטול תורה. ועוד דגורם הריסות בשל' בית, וכמו שצווחו כל גדולי המדריכים, ולהוריד דמעות חובתינו - איפה הלב איפה ההרגש. ושוב חיזוק על חיזוק דכל א' יודע שאין אפטרופוס לעריות ואם אינו מרחיק מכל דבר כיעור או אפי' דומה לכיעור או שיכול לבוא לכיעור - או שבנינו או נכדיו יבואו לכיעור ע"י שהוא התיר לעצמו דברים של המודא והמודערין - מי מוכן להתיישר לנצח בעלמא דקשט עבדו הא דנהנה בעלמא דשיקרא לזמן מה - ולא באנו לומר שח"ו יהא לשום יהודי שום צרות - אלא לחוש מיבעי - ודברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על הא דאשת מנוח היתה מזהרת עוד בעת עיבורה ואפי' קודם לכן להתנהג בקדושה - שרואים האחריות שחל על כל אב ואם לגבי הפקדונות שפקד אצלם המקום - ודבר נורא ואיום הוא, ועל כל א' וא' לעשות בכל כחותיו ועוד למעלה מכחותיו (כדמבואר בחוה"ל שער הבחינה פ"ג בחשבון כ"א, עש"ה). ואם רוצים יכולים. [רגע קט על אשת מנוח דאמרו חז"ל שהיתה חכמה יותר מבעלה, והקשה הגר"ח שליט"א למאי נפקא מינא, ומביאים שתירץ ללמד שאין לדבר מה שא"צ. ועוד בהא דהלך אחר אשתו אמרו לנו חז"ל דעם הארץ ה', דאין הולכים אחרי אשה כלל ואפי' אשתו, ע' גמ' ברכות ס"א. בכל הסוגיא. ובפרט לא אחרי עצת אשתו לנסוע לאיזה פונדק או חס מלהזכיר לצאת מארצנו הק'. וקהילה א' קיבלו על עצמם - וחתמו - לא לרכוש או להחזיק MP3 כדי שלא יבואו ליותר גרוע מזה - והגר"ד שמידל שליט"א הביא ראיה מהגמ' ב"ב בענין דרכא אחרינא - דאם יש דרך אחרת אסור לילך בדרך שאפשר שיראה ערוה אע"פ שיעצום עיניו, וד"ק. וכן מה שהמציאו עכשיו טל. בבית מחברה זו או חברה זו דבזול עד מאד (מה מרויחים? שמדברים יותר - והא חז"ל אמרו לנו מילה בסלע ושתיקה בְּתָרִי! ועוד דע"י שכ"כ בזול האשת חיל עוד יותר טרודה בכל מיני שיחות וא"א לימלט מאבק לשח"ר וכדכתיב אומר ברוב דברים לא יחדל פשע) א"א לסדר תיקוני הבית ונופל על הבעל, ח"ו, ועוד לזאת ועולה על גבי' דהקופסא שהם מתיקנים בבית אין זה אלא אינטערנעט עצמה, ר"ל, ואם נותנין דריסת רגל מי יודע מה יהא בסופה, ד' ישמרינו. ואפי' אלו שיש אומרים דאין שום קשר לאינטערנעט עדיין יש איזה אחיזה מס"א בבית, ועל הזהיר ליזהר ולהתרחק. ועתה שהמציאו שמי שיקנה ב' כלי משחיתים יקבל כלי משחית מסוג הגרוע בחנם, רואים איך שהיצה"ר אומר היום עשה כך (רק אחזיק הכלי הנע ונד בבית) ולמחר כך (רק היום בחוץ) עד שיאמר וכו'.

תק"נ (ההבדל בין שאר תעניתים לט"ב)

ג. א. (א) בשאר צומות האם צריך להתחיל מבע"י?

(סק"ו) לא, והמשיך המ"ב דבעל נפש יחמיר בכל התעניתים כמו בט"ב ויפסיק מבעוד יום. וע' בשעה"צ ט' דמשמע דכן ראוי לנהוג [וכן לענין להפסיק מבעוד יום מאכילה, עש"ה, חוץ מכשחל במוצאי שבת כנ"פ, כ"ה (והלומדים צ"ע אם מותר להם להחמיר כלל בזה ע' סי' תקנ"א סק"צ)], וצ"ע מי נקרא בעל נפש. (והראו לן רש"י בגמ' [ועוד יש לעיין אם יש חילוק בין זה לירא שמים (המובא בכמה הלכות בשו"ע כגון אמירת תיקון חצות), מענין לענין באותו ענין - ע' לקט רשימות דאפי' אם אדם אומר על נהרות בבל בלבד בחצות לילה נקרא תיקון חצות [ותיקן נפשו ונפש כל דורותיו. וה"ה קרוב לחצות אם א"א לו בחצות וכו', ואשרי חלקן]. אבל ע"ש מעשה מהגרמ"א שטרן זצ"ל שהגר"ח זונענפעלד זצ"ל ה' לוחם נגד בית ספר חדש שרצו לפתוח בירושלם וכששאלו המנהל - והא כולם הולכים בציצית וכיפה מה הרעש - הגר"ח זצ"ל שאלו - האם יצא מכאן תלמיד שיאמר תיקון חצות ואמר לא, ושאל המנהל בחזרה - והאם משיבות יוצאים כולם שאומרים תיקון חצות, וענה לו הגר"ח זצ"ל דמשיבות יש שאומרים אבל כאן לא יצאו כלל שיאמרו וזה כפירה! וא"כ משמע דיש להשתדל לומר כל הנוסח דתקון חצות כדי שיקרא ישיבתו ישיבה, וי"ל. ויש שהמציאו עצה נגד היצר ואמרו שתיקון חצות מהדברים שאין להם שיעור - ואפי' אמירת על נהרות בבל קודם שינה יצא וכו"ל - ואפשר דעוד יותר אם אומר - אי מה ה' לנו - בדרך אנחה עם מחשבה על צער השכינה או אפי' על צער דילהון שחסר לנו כל תפארתה ושיא בלימוד התורה, וד"ק. (אבל ליפטר בלא כלום לית מאן דאמר). ועוד מעשה שם שא' שהי' אצל החת"ס ולא אמר תיקון חצות בדמעות, אמר החת"ס עליו שנראה שהוא מכת שבתי צבי, ר"ל, דאין אפשר לא' מכלל ישראל לומר תקון חצות בלא דמעות, ועלינו לעמוד, וצ"ב]. ובענין ירידת הדורות בחינוך הטהור העומדת על ראשינו עתה מחמת כסף וכבוד יש ירידה עצומה, ד' ישמרינו, ובפרט מה שמכריחים כהיום דמורה (פעם היו מלמדים - וכהיום קורין מורה - וצ"ע אם שייך לשמעו נא המורים, ד' ירחם) יעבור קורס במקום טמא, וכדי לפתותו קבעו שרק אלו מקבלין פי שלש שכירותם משא"כ מי שלא יעבור קורס זה - וסוחטים כל היראת שמים ממחנכי ילדי כלל ישראל - ומה יהא בסופה - וחוב קדוש על כל א' לעמוד בפרץ לקדש שם שמים ברבים ובלבו. ופירסמו כהיום דבבית ספר שהרבה שומרי תורה ומצות שולחים בנות' שם מושפעים מרוחות של טומאה וטמטום, וא' מגדולי חזקני הראשי ישיבות צעק ככרוכיא כבר מזמן שאסור לשלוח לשם דמלמדים קלות בכבוד הראשונים ומלמדים תפלות, ועוד דברים אסורים, וידוע לנו הרבה הרבה שהתחרטו, ועל כל א' לשאול גדולים ולילך ישר. (ועוד יותר כהיום שמכניסים כל מיני בחינות מהפרייג, ר"ל, והמורה או ההנהלה מרימים על נס אלו שמצליחות [?] בדברים אלו - ושוכחים שאין הצלחה לאידישע מיידלאך אלא צניעות, וידעיות בבישול מאכלים טובים, והדרכה בהנהגות הבית להיות אשה כשירה העושה רצון בעלה [בכל דבר ודבר], ואיך לטפל בבנים ובנות ולגדל דור ישר מלא יראה ואהבה ושמחת המצוות, ושנאת התחרות והקנאה והמודא - עד מתי מאנת לענות מפני - שלח עמי ואז ויעבדוני, והמבין יבין ויעשה דבר ד' בשלימותו.

ונראה פשיטא דהא דהפרייג המהרסי החינוך והדת כבר הכניסו לכמה מאות מוסדות חינוך שלהם ומדריכים שלהם, אינו אלא משום עונותינו - דאם לא ה' חשוב בעיני כמה וכמה הורים שבני' ידעו ידיעות העולם וכל

הנארישקייט, ולא הי' שואפים שבני' או בנותי' יגיעו לאיזה שררה לא הי' הקב"ה מניח להם - להמהריסי - לעשות רצונם - וכמעט שכל המלחמה שלוחמים בהמנהלים והמלמדים לא להסכים לדברים אלו - לא עלי' הדברים אלא על ההורים, שידעו הפחיתות וההריסות והסכנות שבדבר, כן נראה, ואשרי מי שמרים בנס ומדבר על לבם של התמימים, ומתפלל בדמעות שליש שד' אלקינו יריב את ריבנו, אמן. ונראה עוד דבאמירת הסליחות בי"ז בתמוז על צרות כלל ישראל וכן בהרבה מן הקינות בט"ב אם הי' מכוון לצרות אלו הי' דבר המועיל ופשיטא שיבכה.

(ב) מה דין רחיצה ליל י"ז בתמוז?

(שם) בעל נפש יחמיר כנ"ל, [ע' שעה"צ ח' דמשמע דכל גופו בחמין נהגו לאסור לכל אדם ביום ואפשר נמי בלילה, ע"ש]. ופשוט דדיני ג' שבועות מתחיל מהלילה (ע' לקמן) ויש ליזהר ולהזהיר ולזכור צער השכינה.

(ג) ובענין תספורת אז?

לא מבואר בסי' דידן, וע' סי' תקנ"א סקנ"ו דמוכח שהתשעה ימים מתחילין מבלילה (החולקים שם אינם אלא לענין שבת ע' בדרך החיים) וא"כ נראה דה"ה השלשה שבועות, וא"כ אסור כבר מבערב. וכן מביאים מהרבה גדולים, וב"ש.

(ד) וחתונה ליל י"ז בתמוז כשהחופה מבער"י?

לא מבואר במ"ב אבל לפי היסוד הנ"ל דפשוט דהג' שבועות מתחילין מהלילה א"כ אין לעשות ריקודין ומחולות בלילה וכמו אצל שבע ברכות מחתונה שהי' בי"ד בתמוז שאסור לכאורה, והכא גרע טפי, וי"א שהסטייפלער לא רצה לענות להשואלים על זה, וצע"ג לסדר חתונה בלילה הזה, וצ"ב.

○ ד. (א) האם עוברות חייבות להתענות בט"ב?

(ס"א) מחוייבות לצום ולגמור הצום. אבל עי' לקמן סי' תקנ"ד ס"ה ובמ"ב סקנ"א, ולענין ט"ב נדחה ע' בה"ל ס"ס תקנ"ט. וכהיום טעון שאלת חכם כידוע. (דראו דהמיקל נשכר, וכדלקמן, וטעון תפילה על חלישות שירדה לעולם, ולבטוח בד' להעמיד דורות ישרים ומבורכים, אמן סלה). ומענין לענין בהשאלה לגבי משפחה ברוכה בילדים מה יעשו כשהאשה יולדת וא"א לה לטפל בשאר הילדים לכמה שבועות - האם האב ישאר בבית ולטפל או מוטב שיפקדם אצל אחד מן הדודים או הבאבע וזיידע - ושיקול קשה הוא עד למאד - ולפעמים הצער שסובלים להיות מנותק מאב ואם משפיע עלי' לכל חי' - וצע"ג - אבל לכו"ע טעון תפילה מעומקא דלבא עבור הפקדונות היקרות מכל, תמיד. [המרגיש לבם של העוללים אלו יעלה להרגיש צער בניו של מקום שגלו משולחן אבי' ויבכה, כ"נ]. ומענין לענין - להרגיש צער הנפטרים במה שחיללו מקום מושבם - ועלינו להתחזק באמונתנו דתהי' תחיית המתים בעת שיעלה רצון לפני הבורא ית' - ולהשריש את זה בלבנו ובלב זרעינו - שוב ושוב - ובפרט בברכת הגבורות בשמ"ע - ונשמע בשורות טובות - ועלינו להתפלל ולהתפלל - ולא לתת יאוש ליכנס בלב - דהאם יד ד' תקצר - אלא הכל יכול ויכול והוא יעשה - אמונה בחוש, נעלה ונזכה, אמן. (ובלי אמונה בלב אין תפילתו יוצאת מן הלב אלא מן השפה ולחין, וחוצץ ח"ו, אלא אמונה ובטחון, ושוב קוה אל ד' ונראה פלאות, אמן סלה). והקב"ה מבקש - כל לבבכם בין בתפילה בין בתורה בין במצות - כל הלב - לב שלם במה שאני עושה עתה - מתי מתי מתי אפתח את לבי להיות בלתי לד' לבדו - לכה"פ בברכה א' בשמו"ע ובברכת נהנין א' ביום, ובברכת אשר יצר, ובסדר א' בלימוד - מתי?

(ב) ובג' צומות?

(שם) אינן מחוייבות אלא שנהגו להחמיר כשאין מצטערות הרבה - ואם הם חלושות נראה דאין להם להחמיר (כן איתא בסק"ה). וידוע שבירושלם מקילין בהן מאד, וצ"ל דראו שיש כאן סכנה לאם או לולד ולכן החמירו בפיקוח נפש דכתיב וחי בהם, וד"ק.

(ג) וחולה שאין בו סכנה בשאר תענות?

(סק"ג) אין להתענות, ואין לו להחמיר על עצמו כלל, ולענין ט"ב ע' לקמן תשו' מ"ט, ובט"ב כשמותר יש מח' מנהגים אם אוכלין שיעורים (היינו כל פעם פחות משיעור אכילה ופחות משיעור שת' ולהמתין בכדי אכילת פרס וכו') או מותר כבר לאכול כדרכו, וצ"ע. ועוד צ"ע א' שצריך לשתות האם יש מעלה שלא יאכל שום אוכלין או כיון דכבר אינו צם, לא שנא, וי"ל.

מה הדין בקטנים לפני בר-מצוה להתענות בט"ב?

(סק"ה) אפי' בן י"ב אין מחוייבין לחנכו אפי' תענית שעות (קצת מן היום), מ"מ ראוי לחנכו שלא יאכל רק כדי קיום הגוף לחם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התינוק כדי שיתאבל עם הציבור. [וע' ברבינו מנוח הל' שביתת עשור ולכ' ק"ו כאן, וי"ל]. ויש לעיין לפי זה אם יש לילד לקרוע אצל כותל המערבי, וצ"ע.

יש שנהגו למנוע הילדים מלאכול מאחר סעודת מפסקת עד מחר בבוקר וצ"ע מקורם. ויש דברים שהם חוץ מדין חינוך והם להרגיל בעניני מצוות ויש להקב"ה נחת רוח, ואע"פ שהאם לא מחוייבת כמו האב (ע' ריש סי' שמ"ג במ"ב) אפ"ה דבר פשוט שחוב קדוש על האם לדבר על לב הבנים והבנות בענין החורבן והצרות שכלל ישראל סבלו וסובלים, ושהכל בא מחמת עוונותינו הרבים, וע' רש"י יומא פ"ו. ד"ה באמור להם עם ד' אלה, וז"ל את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות באה עליו והכל אומרים מה הועילו לו, ראה החסידים והחכמים רעה באה עלי' שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עלי' הנכרים שגלו ביני' ראו עם ד' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט, עכ"ל הקדוש והטהור, וזה נורא ואיום - דאחריות גדולה שם הקב"ה עלינו - בניו ההולכים בדרכיו - דצריכים ליזהר בכל מעשי' בתכלית הדקדוק (ע' מס"י פ"א ומובן דבריו כמין חומר) דכל שינוי מדקדוק הלכה יגרום יסורים ולא רק יסורים אלא דבר גרוע עוד יותר והוא חילול ד' - אחריות עצומה יש כאן, ועלינו להתחזק ובפרט להתחזק בהלכות אבילות דחורבן בהמ"ק, והבן. (ע"ע תוס' נזיר כ"ח: ד"ה בנו - יסוד נאמן בחינוך ילדים ואפשר דשייך כאן).

והגרא"ל פינקל שליט"א (מנ"א תשנ"ט) הסביר דזה מקור כל הצרות - החילול ד', ובא מזה שעזבו את תורתם כדכתיב ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה וכו' רק השמר לך וכו' פן תשכח וגו', וכרש"י שם דאם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים, עכ"ל - ואין לך חילול ד' גדול מזה, ועלינו להיות דבקים בד' ובתורתו ביגיעה ועמלות ובאהבת התורה והמצות ובאהבת השם אשר צוה בהם לקדש שם שמים שיהא נאהב השם על ידך בכל אשר תלך. וע"ע סוף תשו' ג. (א) לעיל.

ועוד יש לבכות ולהתאונן שמלמדים הבנות כהיום כ"כ חשבון וידיעות העולם והיסטוריא ושוכחים שהעיקר ללמדן שתורה נותנת עוה"ז חוץ ממה שנותנת עוה"ב - וללמדן איך לוותר בבית - בין לההורים שלהן עד החתונה ובין לבעלי' העתידים לבוא - בפרט דכהיום שומעים על גט פטורין מכמה וכמה משפחות חשובות - ובא' מן הערים חוץ לירושלם

שהרבה יוצאי ירושלים וב"ב גרים שם היו י"ד גיטין מפסח עד עצרת בשנת תשס"ה - וקורע לב הבשר ומוריד דמעות ידיעה נוראה זו דהא המזבח מוריד דמעות - וצ"ל דביתו של אדם כ"כ קשור לבנין הבית המקדש ולכפרת עונות, דזה תכלית המזבח - קירבה לד' אלקינו והדבר (המהרס) בא ממודא ותחרות וקנאה וחמדה איש לרעהו ומשפחתו, והדרכה בדרך שלא שערום אבותינו, ודברים נגד דרך ישראל סבא, ושלמה המלך ע"ה כבר הזהיר לנו - לתאוה יבקש נפרד, והכל מתחיל דאינן מחנכין את דור הבא איך לחיות עם צרות ואיך לוותר - וכל א' וא' אפשר לו לבדוק בעצמו - אִיֶּכָּה. [ועוד נמשך הנ"ל מהא דשכחו דרכי אמהות הק' דשרה ורבקה ורחל ולא היה צנועות עד שצריך לשאול אחרי' - איפה היא? באהל]. והמבין יבין וימסור בביתו גדרים ועידוד להתחזק נגד הזרם הזרם כסוסים בזרמתם, ואם מאמין שהכל יכול יכול אז ד' ילחם לכם]. וידוע שלענין העיר הנ"ל אלו העוסקים בשל' בית אומרים שקשה ביותר מקום שהרבה צעירים גרים בקירוב מקום - דכל א' מקנא בהצלחת חבירו הוא (בערך) בן גילו, והנשים מתקשטות ביותר דכן השְׂכִינָה עושה - וגורם צרות צרורות, בפרט ע"י ההדרכה שמדריכים קודם החתונה שמעוותים ומלמדים שלא כרצון הבורא - והרובה פרטי הדברים - אפשר ע"י המוצ"ל, ועלינו להתפלל, בדמעות.

תקנ"א (שבוע שחל בו ט"ב [ומי"ז בתמוז לרמ"א])

מה פ"י ממעטין בשמחה?
 (סק"א) שאין שמחין בו כלל, וע' בשעה"צ א'. (ועי' תשו' ל"ב לקמן). וע' סקי"א ובשעה"צ י', וצ"ע כוונתו דשמחה להרואים.

ויש למעט בכל מיני שחוק ודברי קלות ראש (וויצין jokes) או לכה"פ להצטער כל פעם שנכשל בהם, כנלע"ד, ועל כל א' לשאול המורה דרך שלו. ידוע חומר הדבר כל ימות השנה דהא ע"י קלות ראש שנתרבה כהיום נגרם וגורם חורבן בעולם התורה, ד' יצילנו מידם ומהשפעתם. (ובפרט ע"י הדברים בטלים שמדברים בפלאפון וכדומה, ובפרט באמצע לימוד התורה הק', ר"ל מהאי דעתא, ועוד רגע קט - למה צועקים כשמדברים על דבר זה - בין בנסיעה ומפריע לכל הנוסעים, ועוד לזאת ההפרעה העצומה כשעומד סמוך לבית המדרש מבחוץ [המדברים תוך הבית המדרש לא איירי כאן דאטו בשופטני עסקין דעוברים בשאט נפשם על איסורים רבים וגורמים סכנת נפשות, ר"ל], ומדברים בקול וכל העוברים ושבים שם צריכים להשתתף בדברים פעוטים שלו, ועוברים על - אל ישמע אדם לאזניו דברים בטלים, ושוכחים איפה הם נמצאים ומדברים אפי' דברים פרטיים שלהם, ומקיימים בנפשם שכחת ד', ד' ירחם, ועוד התחילו להשתמש בסוג שא"צ להחזיק שום דבר בידו אלא סובב ראשו וצוארו בחוטים [ונראה כמי שחונק נפשו או כמי שנמצא בבית רפואה hospital, ד' ירחם עלינו, ונראה דליידער ליידער קרוב לאמת אמיתו, ר"ל, ועוד פלא דכבר פסקה (כמעט) הבושה לילך כך בין הבריות - מי ה' חושב שהגויים יכנסו לתוך היכל קדשו הנקרא צורת יהודי, ואמונה בלבינו שישתנה הכל לטובה בקרוב, אמן. (ובענין היכל קדשו, ע' פרשת חקת בתחילתה - כל הנוגע וכו' ולא יתחטא את משכן ד' טמא וגו'. אפשר להבין רמז שרמז לנו רחמנא - דאדם עצמו הוא משכן ד' - מקום ראוי להשראת השכינה - ועלינו להתחזק)] וזה עושה רעש מצד השני, וגם כאן יכולים כולם לשמוע כל מה שאשתו אומרת, ד' ירחם על הדור ההוא ופרוק ית ענך מיום אֶרֶץ אֶרֶץ [אריותא היינו אר' - דבר חזק וזה היצר המושך לדבר בכלי המשחית הנ"ל המרחק את בעליו מקירבה לבעל הבירה, והמתרצים מעשי' ע"י הטענה דיש אנשים חשובים שמחזיקים הכלי השחתה זו - קודם תהי' אדם חשוב אז תראה מה תתן, ודבר פשוט דאם היו מחזיקים דבר זה קודם שנעשו גדולים לא היו מגדלים להיות גדולים - וא"כ מה ההיקש - אלא כל הזורק דבר זה לפח אשר חלקו. ויש עוד חילוקים ואכמ"ל כי כואב הרבה)] וע"ע תקנ"ח סק"ב דמשמע דב' דברים הם - שמחה לבד ומשא ומתן לבד. עוד בענין ההפסקים - דנראה דהבחורים הצעירים נתפסים עוד יותר מכולם - ומה יחא בסופם - דמתרגלים להפסיק הפסק אחר הפסק עד שהותרה הרצועה, ד' ישמרינו, ומתי יעמדו על דעתם לזכור שהכבוד המדומה שמרגישים כשאחד מתקשר להם גורם להם לאבד את כל עולמם, ד' ירחם, וכ"כ דברים בטלים, כ"כ יושבי קרנות בתוך הבהמ"ד - ומאי נפ"מ איפה הוא או פלוני נמצא כעת, מאי נפ"מ אם ההוא בא לעיר או ההוא, או איפה אכל בשבת - האם תוסיף ידיעה זו או זו לחיי חיותו האם יעזור להגיע לחיי נצח? עמוד עמוד עמוד חתן תורה ותכבד את הנותן תורה ותנתק רצועות הסינוור של האמא - התחזקות להיות לאיש, אמן סלה. ואלו שקשה להם ליפרד לגמרי - לכה"פ לקבל איזה קבלה (קטנה או גדולה אבל דוקא דבר שמובטח שיכול לעמוד בו) לזמן קצוב (שבוע או חודש) למעט באיזה דבר מעלמא דשקרא דידן - כגון לא לדבר כל יום א' בכלי הנע ונד או לא להסתכל מי התקשר - או לא לקרות בניירות שיש שקורין אותן (בטעות) חדשות, ועוד ועוד כל א' לפי מה שמכיר נגעי עצמו.

- ז. (א) שבת חזון - מה הדין בבגדי שבת למנהגינו?
 (סק"ו) כתונת וכדומה ודאי מותר, ע' תשו' ח' (א) פירוש, וע"פ הגר"א לובשין כל בגדי שבת, (וכן מנהג ירושלים) ויש משנים בגד א'. (י"א שהחז"א לא החליף הפוזמקאות socks שלו, ע' תשו' ח' (ב) פירוש, והסתייפלער לא החליף הט"ק שלו, וי"ל). ע"ע תשובה כ' (א), עש"ה.
- (ב) ממתי בערב שבת חזון מותר ללבש?
 יש לעיין ממתי מותר ללבוש בערב שבת, דהא משמע ברמ"א סי' רס"ב ס"ג [לענין כל ערב שבת] דיש ללבוש הבגדי שבת שלו דוקא סמוך לערב, וע' במ"ב שם (סק"ב) דאם הולך לבית המרחץ משמע דמותר ללבשם נמי קודם, ולא ברור השיעור, ולפי הצד דדוקא אחר חצות מיקרי לכבוד שבת לגבי טהרה במקוה (ע' סי' תע"א סק"ב) יש לומר דמאז מותר, ועדיין צ"ב.
- ועיקר גדול לזכור שמאני מכבדותא (שבת ק"ג) - דע"י בגדים חשובים (ומה שגדולי ישראל החשיבו ולא המודא המהרס - וא' העיר הערה מחרידה - דכל המוריד שטריימל מעל ראש בנו עליו לזכור מה יעשה הבן אם לא יבוא להוריד הכובע מעל ראש הנכד - ד' ירחם) - אדם נעשה אדם חשוב, והכבוד שבת שלו חשוב בעיני ד' יותר. ושור"מ שכן מביאין מהסתייפלער וצ"ל דמשמע מחצות יש צד להתיר. (ויש שלובשים רק בגדי התחתונים המכובסים סמוך לחצות [כשהולכים למקוה אז] ושאר הבגדים מחליפין אך ורק סמוך לערב, כ"ה פעם).
- (ג) עד מתי מותר לישאר עם בגדי שבת מוצאי שבת? (י"א לענין שאר שבתות דראוי לישאר עם בגדי שבת עד אחר מלוה מלכה).
 יש לעיין מתי חייב להחליפם בחזרה מוש"ק, ולכ' עד הבדלה יש להתיר, וצ"ע אם עד מלוה מלכה, וצ"ע למעשה, וכהמהר"א שליט"א שלא ברור. ואם הפשיט לא כדאי לחזור וללבשו, כן הוא נוהג, ונשאר בצ"ע.
- (ד) האם מותר ללבוש כובע של שבת בר"ח אב כמו בשאר ראשי חדשים (ע' מעשה רב)?

אם הטעם שהתיר הגר"א בגדי שבת (ודלא כהרמ"א) הוא משום חשש אבילות בפרהסיא, לכ' בר"ח (אב) ודאי אסור דאין בר"ח איסור אבילות, וא"כ אין היתר בשאלה דידן, ושו"מ בדברי הגר"א בשו"ע דטעם שמתיר בגדי שבת הוא דאם מותר לכבס לכבוד שבת ודאי מותר ללבוש [ע' סקל"ב בס' דידן דלכ' אין זה דבר ברור, וע"ע לקמן בבה"ל ד"ה כלים חדשים על ס"ו, ו"ל, ואין זה סתירה כ"ה ולא ירדתי לסוף דעתו], וא"כ כ"ש שאין היתר בר"ח ללבוש שום בגדי שבת - דודאי אין היתר בהתשעה ימים לכבס לכבוד ר"ח, ועדיין צ"ע דלשון המעשה רב (קמ"ט) הוא - והוא [הגר"א] לבש כובע של שבת לכבוד ר"ח שהוא דאורייתא, ו"ל. והבנתי מכמה גדולים (הגרי"ב שליט"א והגר"נ קו. שליט"א) שאין ללבוש, וכ"ה שנוטה. (ע' באבן שלמה להגר"א שיש נשמה יתירה בכל יום שיש מוסף, וכן משמע ביסוד ושורש העבודה, ושוב הראו לן במרדכי דמשמע כן). וע' בספר מנוחה וקדושה מתלמידי הגר"ח וואלאזין צ"ל דנשמה יתירה דפי' רש"י במס' ביצה דרחב לאכול ולשתות היינו להרבות בלימוד התורה - וכל א' אפשר לו להרגיש איפה הנשמה שלו - נפלא.

ת. (א) מה פי' כתנות?

כתנות - ע' ס' ש"ב סקל"ה דמוכח שהוא בגד הסמוך לבשר היינו אונטערהעמד (undershirt) (England - vest) ולא העמד (שיש כפתורים ומגהצים) [ע' גמ' שבת דף ק"מ ע"א דמובא כתנות ורש"י שם פי' חלוק, עש"ה]. וע' בה"ל ד"ה כלי פשתן (ס"ג כאן) דאסור ללבוש בגדים אלו (אונטער-העמד, אונטערוועש) מכובסים בט' ימים, וכמבואר לקמן תשו' ט"ז (ב), עש"ה. וע"ע בבה"ל ד"ה כלים חדשים (ס"ו) דמותר אפי' חדשים בבגדים אלו לכבוד שבת חזון, ע"ש, והטעם פשוט דבגדים אלו אינן בגדים חשובים (ועוד סמך דלאו בגד הוא לגבי אבילות דהא מצינו בדין קריעה על המת דא"צ לקרוע אלו, כידוע ואפ"ה אסור בשבוע שחל בו [ולאשכנזים מר"ח] להחליף בגדים אלו אלא צריך דוקא משומשים, ע' בפנים היטב). [וראו ראינו שמביאים שהסטייפלער ה' מקפיד ע"ז (אפי' בגדים תחתונים משומשים) בכל השלשה שבועות, ומה נענה אנו]. ועל הדור המפונקים יש לכל א' לחזק את נפשו לא להיות נמשך אחרי הפינוק והעונג - דרואים מגמ' גיטין דף נ"ו. דגרם מיתה למרתא בת בייתוס שדרכה בכך רגלה על דבר מאוס ופרחה נשמתה - לרמז לנו שמי יודע מה ילד יום - והמפונקים לא יעמדו בעת צרה, וכדברי חז"ל דכל המתרפה בעסק התורה אין לו כח לעמוד ביום צרה - והא בהא תלי' - והלומד תורה יודע שעל הארץ תישן (לכח"פ להיות מוכן לזה) [וע' בשו"ע הרב הל' ת"ת (פ"ג ה"ג) על הא דהלל מחייב את העניים (דהי' מצמצם מאד בהוצאת ביתו, עש"ה) וכתב, וז"ל ואף שאין כל אדם יכול לעשות ממש כהלל מ"מ דנין על שלא רצה לעשות כעין מעשה הלל לחיות חיי צער וכו', עכ"ל, ע"ש עוד דבברים נשגבים הן ונוראים היסודות והחיזוק שם] וחיי צער תחי' - וכן יש לחנך הבנות - דכל הפינוק מאויר קר בכל הבית גורם קרירות בעבודת הבורא, ועל ידו אדם מאבד עשתונותיו מכל וכל, ואינו יכול להיות בלעדו - ומי ישרנו סופו - ועל האב ואם לוותר על הנוח ולחנך בשכל ולא בכח להסביר איך שמי שמתחיל דברים אלו נעשה עבד למו - והנשמר מהם חרות על הלוחות הוא ואשרי חלקו. והסטייפלער זצ"ל יוכיח - דהאם ה' מאושר ממנו בכל העולם? וע' עמוד ל"ז דידן בהא עד היכן הדברים יגיעו, ויבין האושר והעשירות והחירות והחרות. ומענין לענין מי שמונע מביתו כל הפירסומים שמפרסמים כל מיני טיולים ופונדקאות ודברים של מודא שמוכרים, וכל דבר' אך ורק למשוך הלב לחשוב שא"א להיות בשמחה בלא זה או בלא זה - ומעוות (שכמעט) שא"א לתקן - והשומר בניו ובי"ב מהנסיון אשרי חלקו. וידוע לן על א' שעשה כעין נדר לא לגעת בידו בדברים אלו - דאין בהם אלא תאוות עוה"ז וכו'...

(ב) פוזמקאות?

פוזמקאות - זאקן (socks) בגד דק שלובשים על כף הרגל. ונמי בזה מוכח שצריך להכין משומשים קודם ט' ימים ולא ללבוש מכובסים, וע' תשו' ט"ז (ב). ויש ליזהר לא לגרום אי נעימות לחברי חדר או להמשפחה - וכל אדם יעשה בדעת, ולשאול הדרך אשר ילכו בה. (ובת שחוק על שפתיו כאן מראה קטנות). וע' מ"ב ס' ב' סק"א איך ללבשם כל יום, ועלינו להתחזק בדיני צניעות דמידה זו א' מהסימנים של העם הקדוש. (ואע"פ שהרבה מקילין יש להמדקדק לדקדק, כ"ה מכ"ג שליט"א).

ט. (א) מה הדין לקנות ספרים מר"ח עד התענית?

(סק"א) קצת משמע דיש למנוע, וכ"ה, ואע"פ שחידוש הוא דלכ' ה' צד להתיר מטעם דדבר מצוה הוא אבל ע' סק"ד דלאו בכל דבר מצוה היתיר, [ועוד דהכא לאו כל ספר מצוה לקנותו כידוע], וצ"ע למעשה, ויש שמביאים בשם הגר"ח"ק שליט"א שיש למנוע וצריך לברר אצלו. [ולכ' אם צריך עתה לספר זה י"ל דמותר וכעין צרכי אכילה (ות"ת כנגד כולם), וע"ע ס' תקמ"ה סקמ"ז, וד"ק]. ולענין קניית קינות נראה דאין שמחה כלל, דהא רוצה שלא יצטרך, אמן. ועדיין יש לחקור טובא, כהמהרא"י דחידוש גדול לאסור.

ומענין לענין באותו ענין קשה המעשה שרואים אנשים שמפזרים ממון (רב או מעט) על הבלי עוה"ז כגון עוגות ומעדנים שונים ושתיות (שלא כדת), וט"ל. [וכלי המשחית פל... או סל... משא"כ כשכא לקנות איזה ספר שאפשר שיעזור לו בלימודו או להחזיק יד המוצ"ל כבר מחשבים חשבונות רבים ואפי' אם מחיר הספר הוא כחצי מחיר של העוגה ודבר איום הוא, וכן בקניית דברי ביתו או אויר קר לבית או השתמשות כנ"ל בטעלפון (או פל... או סל... ה"י) שעולה הון, וכשכא איזה גבאי צדקה או עני המבקש רחמים מחזירים פניו ריקם או קרוב לכלום. וע' קינות לליל ט"ב - זכור ד' מה ה' לנו אי - דאנחנו מקוננים ובוכים ואומרים בנפשינו (בסכנת חרב) נביא לחמנו, אי כי קפצנו מַעֲנֵי יְדִינוּ אי מה ה' לנו, וכו', שרים בידם נתלו אי כי גזלת העני חמסו וגזלו - השיבנו ד' אליך בקרוב. וע' רש"י סוטה דף מ"ח ע"ב (ד"ה שמאמינים בהקב"ה), וז"ל לוותר ממונם לנוי הדור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובים, עכ"ל, ועל כל א' וא' לחפש (בנר) בהנהגותיו, וליישר מעשיו ולזכור לדעהו בכל דרכיו, ואז נקיים את כל דברי התורה הזאת באמת (ובשמחה)]. וע' בגמ' סוף ברכות - בכל מאדך - בכל ממונך - היינו לאהוב ד' עם כל הממון - כל פרוטה ופרוטה צריך לגרום עוֹד אהבה וקירבה ליוצרו ואוהבו, נורא נוראות. וע"ע בגמ' ברכות י"ז. דר"מ ה' מורגלא בפומי' - גמור בכל לבבך - ואם שקוע בלימוד ממילא הכל יבוא על הנכון, אמן.

ועוד רגע קט בהנ"ל אנחנו בנים לד' אלקינו הקב"ה ובני האבות הקדושים, וקדושתנו ושורש נשמותינו מן האבות (ע' רש"י עה"פ אלקי אבי בשירת הים) וזה עצמיותנו וכל מגמתנו, ואיך איך נהי' אנחנו הבני מלכים - איך אנחנו אוהבי ד' בכל לבבינו - איך אנחנו נמשכין אחרי כל תאוות עוה"ז אשר הם עומדים נגד ומתנגד כל תכליתנו וכל עבודתנו, האם עינים לנו ולא נראה הנולד מכל המרדף אחר דברים אלו - החרטה והצער והיגון וצרות צרורות אשר קשורים בהם - אין זה אלא עצת היצר, וחובתנו לעשות מלחמה תמידית כדאיתא בגמ' ברכות דף ה' ע"א (ריש הדף עש"ה ברש"י ונראה

פלאות). ועוד דבר המתרחש מעתה ששולחים הכביסה לכביסה יבש dry cleaners והמחירים מרפסין איגרא - לא להאמין - עשינו קצת חשבון ויצא שביום א' בישיבה חשובה הוציאו הבחורים (וכמה נשואין ביני) בערך אלף דאלאר (\$1000) על כביסה - ביום א', ואין זה אלא עצת היצר - דאפשר לצמצם בכמה דברים, ולתת אם רק חצי הנ"ל לצדקה ה' מביא גאולת ישראל ברגע כמימרא, ופשוט דעינים לנו ואין אנו רואים, וטעון תפילה שהקב"ה יפקח את עיני השפחה ונראה פלאות, אמן.

ובהשאלה שלנו מצאנו ש"א שהסטיפלער אמר שלא להדפיס ספריו בט' ימים, וצ"ע. וביסוד הענין טועים העולם - דחושבים שרק למכור מיקרי משא ומתן ונראה דמוכח מסק"א לא כן, ועוד יותר ברמ"א סס"ז, ע"ש, ובתשובה כ"ה (א) לקמן. וע"ע בס' רכ"ג סק"ג לענין שהחיינו בקנין ספרים דמשמע דלכו"ע יש שמחה, והדעה שאין לברך אינו אלא משום מצות לאו ליהנות, ע"ש, ולכ' נפ"מ משם לשאלה דידן, ודו"ק. ועוד לזאת איך אפשר להתעסק בעינים אחרים כשהזמן גרמא לגרום כל גרמי התבוננות בנפשותינו ולהרגיש צער צור ישועתינו.

(לפעמים יש בהנ"ל משום דבר האבד, ויש להתייעץ עם גדולי הוראה אם מותר למכור [אם הוא חיבר ספר] ואם מותר [הקונה] לקנות).

ועוד רגע קט על מה שמפזרים כסף לרוב בחתונות - ובפרט שבסוף נותנין עוגה וקוגל וטשולענט ועולה הון - ואם היו מחלקים לכל א' איזה ספר קטן (קטן דוקא דאל"כ כבר יהא תחרות גם בזה, ה"י) במקום כל הגשמיים הזה והיו כותבים - מחמת חורבן בית המקדש מחסרים מנה א' מהשמחה - וזה הקוגל וכו', ומחלקים ספר קטן זה להרבות ת"ת ולהביא הגאולה - בודאי ה' נחת רוח עצום להבורא ית' שמו, ומקרב הגאולה באופן נפלא, ודו"ק והוא ה' מזכה הרבים ומשמח לב אבות על בנים ולא יהא סתם הנאת עוה"ז לריק - והערום בדעת יעשה בערמה, ויכבוש היצר הרוצה הפעוט והקטנות ושוכח סוף האדם - ויש שעשו כנ"ל וה' שמחה גדולה, (וי"ל דאין בו משום נהנה משמחת חתן דמצוות לאו ליהנות נתנו, ועוד דבין כה צריך לחסר מנה מן הסעודה, הערת הבה"ח אש"ב פ. נ"י). [ואין לחם אלא תורה ואין מים אלא תורה, ואע"פ שאפי' בזה יש שטענו שמתחילים עם ספר קטן ומוסיפים והולכים לספר גדול ומתחיל התחרות, לא דברנו באלו המעוותים כל דבר טוב, לכן נראה דאפשר להנות בני אדם עם הנאה אמיתית. ואע"פ שהיו עוד שטענו שגרמנו נעילת דלת לפני המשמחים - דאם יודעים שלא יקבלו חתיכת קוגל וכו' וכו' (כהיום שמוסיפים הוספות על הוספות, ה"י) אז ימנע מלבוא או יצטער שבא דרך רחוקה, ודלג על ארוחת ערב שלו דסמך שיקבל אצל החתונה מנה גדושה, ונראה דהאמת היא דכגון אלו ה' מוטב להם לישאר בביתם ולהתפלל על הצלחת הזוג, ודי בכך, דמי ביקש זאת מידכם לדרך חצרי אם כל כולו תלוי באיזה גשמיים - ופשיטא לן שיהיו אלו שטענו על דברים אלו שלא כל העם במחנה שכינה ולמה יפריז על המדה - ועוד לזאת דאם יש ב' כוונות נמי מהני ונקרא עושה מצוה - אפי' נראה כנ"ל דכיון שהבעל השמחה אין לו כסף לשלם אפי' החשבון מים שמקבל כל חודש - למה יכביד עליו להספיק לאלו דברים של מה בכך, וצ"ע ג]. ועוד בענין עריכת חתונה דהתחילו כהיום שצריכים לעשות דוקא במקום גדול ביותר - ומאבדים בידים כל טעם החתונה, ועוד דגורמים שכל המשתתפים יוציאו מזמנם היקר וממונם לנסוע רחוק - ומזמינים מנגנים שמהרסים כל השמחה ע"י הרעש הגדול והניגונים שאינם ניגונים אלא קולות מהכושים, ועוד דמוציאים כסף על כסף על פרחים ודברים של מה בכך - והכל להוציא העינים של הזולת - דודאי החתן והכלה אינן נהנין משטיות, והכל הבל הבלים, וטעון תפילה שהקב"ה יתן דעת מפיו לתוך לבם, אמן. וע' בחזקוני פ' תולדות באמצע שני.

(ב) ולתת דורון לחבירו (כגון אצל בר מצוה)?

ע' לקמן סי' תקנ"ד סקמ"א דאסור לשלוח דורון לחבירו בט"ב, וצ"ע אם אפשר לדייק דמקודם מותר או דנכלל בדין ממעטין במשא ומתן ואסור כל ט' ימים, דהא ודאי גורם שמחה (בין להנותן בין להמקבל כידוע לכל בעל לב, ע' סי' רכ"ג סק"א במ"ב והמבין יבין דברים הרבה) ואסור, ויש לעיין בסקמ"ה דנמי משמע דאסור [דמאי שנא מלקנותם דאפי' דבר שאינו חשוב אסור, ואפי' לצורך מצוה משמע בסק"ד דלאו דבר ברוך, עש"ה] וטעון שאלת חכם. ולשלוח איזה דבר מאכל נאה יש לומר דקיל יותר, וצ"ע.

י. (א) מה הדין לעשות תנאים של שידוך בט' ימים?

(סקט"ז) לכ' מותר אם אוכלים רק מיני מרקחת ולא לחם, וע' בבה"ט. ויש לעיין בהיתר של הפמ"ג במחזיר גרושתו דלמה אין בו משום דלא מסמני מילתא, וי"ל. וע' בבן איש חי דמשמע דנהגו לאסור שידוך אפי' בלא סעודה, וצ"ע אם בכל הצירים. וע"ע בר"ן (שבת דף י"ב). דשידוך לשון מנוחה ושקט - ואפשר דהיינו אחרי השידוך החתן יכול לשבת במנוחה ושקט - ולעולם יעשה אדם עצמו ת"ח, ואל תקרי מורשה אלא מאורסה. והמבין יבין למסור עצמו לעמל התורה תמיד. וע' בקונטרס הקטן מהבית הלוי על בטחון (הנפוץ כהיום) שמביא דברי חז"ל על הא דאדם לעמל יולד - דאו לעמל תורה או לעמל דרך ארץ - וכתב שם דאם אדם יוצא מבית המדרש לחפש הון או אפי' לפרנסת ביתו - לא עשה כלום אלא החליף מקום העמל שלו - שה' יכול לשים כל העמל שלו בתורה והקב"ה ה' מזמין לו צרכיו - והוא ברח מבית הספר לשים עמלו בגשמיים - ודבר נורא הוא. ומעשה קרה בא' מבתי מדרשות בעולם התורה, שגביר א' בא ועמד חוץ לבהמ"ד וכל א' שיצא נתן לו בידו מאה דאלאר. כמובן כהשמועה התפשטה התחילו העולם למצוא תירוצים למה צריכים להפסיק מלימודם ולצאת לחוץ לרגע. עבר שעה וחילק לכל א' וא' מאה דאלאר. כשראה שכבר אין יוצאין ובאין, נכנס הוא לתוך הבהמ"ד, ולכל א' וא' שלא יצא נתן לו אלף דאלאר, ראו כולם מיד היסוד של הבית הלוי ולמדו לקח לכל החיים. האם גם אני למדתי? ובעצם הענין ללמוד בהתמדה אע"פ שאין לו פרוטה לפורטה עיין בבה"ל סי' קנ"ו ובסי' רל"א דברים נשגבים. והמחזק את עצמו ואת משפחתו ואת כל סביבו באמונה ובטחון בכל שעל ושעל ובכל שאלה ושאלה בחיים הוא המאושר והמצליח - בכל. (ואפשר הטעם שרואים השגחה פרטית נפלאה בכל שידוך - כדי להתחיל החתונה עם אמונה שלימה כי זה יסוד הבית - ועוד דע"י ידיעת ההשגחה הפרטית שהיתה יודעים ברור שזיווגם מן שמיא, והמבין יבין וימסור לאחרים).

ולא באנו אלא לחזק המחזיקים בה כדי שתהיו כל תומכ' מאושר - ואפשר לומר אל תקרי תומכ' אלא תמים תהי' כי בק-ה ד' צור עולמים, וע' גמ' מנחות כט: דאמרו חז"ל על פסוק זה כל התולה בטחונו בהקב"ה הוה לו מחסה בעוה"ז ולעוה"ב, עש"ה דנפלא היא, בפרט שמצאנו הגמ' בדרך נס, ושוב השגחה פרטית ואהבת הבורא על בניו, ונשמע בשורות טובות לכולנו יחד בברכה שלימה ונאמר, אמן. והכל עם בטחון חזק ולא להתיאש כלל מה שלא יהי', כי הכל יכול והוא יעשה, אמן,

(ב) ולעשות סעודת פרידה מ"ז בתמוז עד ר"ח (או בט' ימים) למי שנוסע אז?

לא מבואר כאן - ואם ההיתר לעשות סעודת אירוסין מ"ז בתמוז עד ר"ח משום שהוא סעודת מצוה (כמבואר בשעה"צ כ"ו) א"כ י"ל דאין להתיר סעודת פרידה דלאו מצוה היא. ואם אינן שרים אלא מתאספים לדבר שבחים על הנוסע להראות לו כמה הוא חייב לעלות (דמגלין לו מעלותיו) ולשוו בדברי תורה לעודדו ולעודד כל המשתתפים, לכ' ה' צד להתיר היינו אך ורק עד ר"ח דלכ' הוי סעודת מצוה, ועדיין צע"ג. וע"ע ב"ד סי' שצ"א הלכות אבילות שאין לאבל ליכנס לשום סעודת מריעות - ולכ' כיון דאבלי ציון וירושלם אנו אין לעשות סעודות אלו, והיינו אפי' קודם ר"ח - מ"ז בתמוז עד ט"ב וכשאלה דידן, ומשמע דודאי אסור בכל גווני ויש ליזהר בזה, כ"ה.

[ובחשיבות הענין בשאר ימות השנה, יש לציין מעשה שהי' בבחור א' לפני כשלושים שנה שהחליט לעזוב ישיבה ידועה בארץ ישראל לחזור למקום (מפוקפק) ידוע שהגר"א קאטלער זצ"ל ה' אומר וחוזר ואומר שהבחורים שלומדים תורה יחד עם למודי חול לא מבינים התורה שלומדים וגם לא הלימודי חול ונשארים קרחים מכאן ומכאן, ועלינו, על כל א' וא' מאיתנו, להסביר בדברי נועם להטועים שמאבדים בידים ב' עולמות, ה"י, ובפרט להחורים השולחים זרעם להבל וריק ומתחרטים בעוה"ז או בעוה"ב, ר"ל] בח"ל, כיון שראה שלא ראה איכפת לאף א' אם הוא כאן או לא - וכשעשו לו סעודת פרידה שינה דעתו והחליט לחזור מיד אחר ביקור קצר בביתו, וכן עשה, וזכה לעלות להיות א' מחשובי הלומדים בארצנו הקדושה - ועלינו להתחזק במצות הבורא - ואהבתם את הגר - וכדברי רש"י שם שכל מי שלא נולד במקום ההוא מיקרי גר - ודבר נורא הוא]. היוצא מדברינו דיש למנוע בט' ימים בכל גווני, ואפי' קודם לזה נראה דאין לעשות, וצ"ב.

○ י"א. (א) להתחיל המאשין כביסה⁸ בשקיעה (סמוך לו) אור לר"ח אב ויגמר בלילה - מה דינו?

בסקנ"ו מובא דלאשכנזים כל איסורי כביסה וכו' מתחילין ממערב ליל ר"ח, וא"כ עדיין מותר בשקיעה אבל היות שיגמר בלילה יש לעיין, ושוב הראו לן דברי השע"ת אות ז' כאן דמשמע דיש ליזהר מלעשות דבר זה משום מראית עין אבל לא ברור אי המ"ב מודה לדינו - ע' סקמ"ג דמשמע דלא חיישינן למראית עין קודם שבוע שחל בו דהא בסקמ"ב נקט טעם לאסור בשבוע שחל בו הוא משום מראית עין ואפשר דאינו אלא התם (ולא ברור משם, כ"ה), וצ"ע. וע"ע סקל"ה בבה"ט דלכא' מותר לעשות הנ"ל בצינעא, וי"ל. וקשה לדמות וטעון שאלת חכם, [ועוד חכם עיניו בראשו לראות את הנולד ולא לבוא לשאלות כאלו כידוע].

ומענין לענין הא דהרבה ממתינין עד הרגע האחרון - נגד דעת תורה הוא - ע' גמ' נזיר כג: לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, עש"ה, וע' באורחות חיים להרא"ש ליום ג' אות מ"ט דכתב - אל תאחר לרוץ מהרה אל בית התפילה - ומפרשים דאין לאחר עד רגע האחרון ויצטרך לרוץ כגון לתפילת מנחה או מעריב. וכל א' יודע שהיצר גורם איחור ומעשים בכל יום שע"י האיחור מאבדים בידים כוונת התפילה, ומשמע במ"ב בסי' צ"ו בשעה"צ ב' דאם מחמת שעה בעצמו דבר להפריע כוונתו צריך לחזור להתפלל כשמיישב דעתו (ואינו דומה לסי' ק"א ס"א ברמ"א, עש"ה, וצ"ע למעשה, אבל דבר פשוט הוא דעיקר גדול בכל עבודת ד' הוא הכנה - ובבהילות יצר טוב מאן דכר שמי'). וכן ממתינין עד הרגע האחרון להסתפר ונכנסים לכל מיני דחוקים, וכן עד הרגע האחרון להכין בגדים משומשים למשך הטי' ימים ונכנסים שוב לכל מיני דחוקים - והאם היו רוצים שמי שעובד בשבילם יחכה לרגע האחרון - והא' ואהבת לרעך כמוך קאי נמי על הקב"ה (כן משמע לפי רש"י שבת דף לא. ד"ה דעלך סני, ובפרט אם לומדים לפי הכלי יקר [פ' משפטים עה"פ ואהבת לרעך] שהלל לימד להגר פסוק ואהבת לרעך כמוך אני ד' [דיש בו היסוד דבין אדם למקום ובין אדם לחבירו, ע"ש]) - וע"ע בסי' רס"א סקמ"ג דכתב המ"ב בענין פרישה ממלאכה ערב שבת שאין להמתין עד הרגע האחרון אלא לפרוש חצי שעה או לכה"פ שליש שעה מקודם, ע"ש דדבריו קילורין לעינינו. וה"ה בכל דבר להקדים כל מה דאפשר - וכגון להקדים להכין בגדים לט' ימים - יש שמצאו עצה שהולכים בחלוק (העמד shirt) ליום שלם ב"ח תמוז וכן אונטערהעמד (בגד הסמוך לבשר - כתונת) ובלילה שמים אותם על הצד ומתאספים כל יום ויום עוד העמד וגם אונטערהעמד (וזאקן - בגד על כף רגלו [למי שצריך כמה], וכן אונטערוועש ומכנסיים כמה דצריך) ויום או יומים קודם ר"ח תולין אותם בשמש ליום שלם, ועי"ז הוו משומשים ואפ"ה לא קשה לילך בהם - והכל תלוי בהכנה, ולהשתדל להיות חכם לראות את הנולד ולדאוג על העבודת ד' שלו - דדבר דרמי אנפשי' זוכרי', ותלוי בכמה הוא מחשיב מצוות הבורא ונחת רוח של הקב"ה, וזה כל האדם. וע' הרמב"ם סוף הלכות מזוזה דאדם ישן הוא כל היום ואינו בדעתו ושוגה בהבלי הזמן, ויש לעורר ולהתחזק דזה טעם כל היצירה - לומר בריותיך אנחנו - להודות לד' ולעשות דברו - בשלימות.

ובענין מזוזה - ע"ש ברמב"ם, וע' ברמ"א בריש הל' מזוזה דכל פעם היוצא ונכנס יש לו לומר בפה מלא - ד' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם - וזכירת ד' אין שמירה מעולה ממנה - וכן לשמור עיניו בדרך, ובפרט כשנוסע אין להסתכל כלל (וכלל) חוצה דמי ביקש זאת מידכם, ויש לקנוס עצמו אם עבר והרים ראשו במתכוון או בלא מתכוון, ועיקר גדול שלא יצא מפתח ביתו או מפתח הישיבה בלא איזה דבר תורה (או עיון בהסוגיא או קושיא או משניות בע"פ) שימלא ראשו בו ויקיים בנפשו - אין עומדים לפניו אלא בכבוד ראש דהא מלא כל הארץ הוא ותמיד לפניו אנחנו, והמבין ישתדל להבין, ולהשכיל שלא להסתכל. ומוכח מסמיכות הפסוקים דגורם אריכות ימים וכדאיתא בגמ', וע' בט"ז ריש הל' מזוזה דמשמע דע"י שזוכרין תמיד יחוד ד' ממילא שמח תמיד (עש"ה), וא"כ מובן אריכות ימים - דכל יום מלא חדוה ואהבה, וכל יום ארוך היא מארץ מדה, ודו"ק. ועוד לזאת דהקב"ה רוצה להאריך ימיו ושנותיו של השמח בעולמו שבראו, משא"כ מי שרחוק מחיוך - למה לו חיים, ודברי האלטער מנאווארדאק זצ"ל נוקבים את ההר - דמורגלא בפומי' - שמי שאינו שמח עתה לא יהא שמח כל ימיו - ונראה דפי' הדבר שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו [א' מגדולי המוסר דייק שהיצה"ר מתגדל בלי שום עבודה מצד האדם - ונפלא] וא"כ כל חיי האדם יש לו הנסיון להיות בשמחה ואם לא יתגבר היום לא יתגבר לעולם. ונראה דמי שלא ידע הכלל הזה עד עכשיו אפשר לו להתחיל מהיום. ויסוד בחיים הוא דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שלא מי שמצליח שמח אלא מי ששמח מצליח, אשרינו.

ומענין לענין בענין הצלחה - ידוע הכלל שלא כמו שנראה לעינינו כן הוא - אלא כנראה למעלה בשמים כן הוא. ואם אדם עיף ויגע בבוקר ומתפלל בכאב ראש וכמעט בלי כוונה אלא דוחק עצמו להוציא התיבות כסדרן. ולמחרת קם עם כחות חדשות ונפש חפצה ומתפלל בשמחה עצומה ובכוונה צלולה. ומרגיש שהיום התפללתי ואתמול אולי יצאתי ידי חובתי. ובשמים ישחק - דאתמול ה' קשה והצלחת לנצח את יצרך, והיום הכל הלך געלאסען (בקל) ורחוק כממזרח למערב. וכן הוא בכל החיים כל יום ויום - אין למדוד לפי כלי מדה שלי עלמא דשקרא. הכלל הוא - לא עליך המלאכה לגמור (רמז לשלימות לפי דעתך וכלי מדה שלך) - אלא להאמין שאם עושים רצונו עם כחות שלו לפי כחות שלו - בשמחה - אין הצלחה כמות. אחר כמה רגעים פתחנו ספר לקט רשימות והתחלנו לקרוא סעיף זה שם, וז"ל יכולים לעבור שנים, ולא יודעים את הסוד של ההצלחה, שגם ברוחניות אין כוחי ועוצם ידי, ויסוד היסודות של עבודת האדם

הוא, הידיעה שלא עליך המלאכה לגמור, ולמה, כי באמת אדם לא יכול לגמור לבד. ועיקר העבודה היא, לא להבהל מירידה, לא לפחד משום מצב, ולא לאבד את העשתונות! להיות שליט על הכוחות, ולחכות תמיד לעזר ה', עכ"ל - רואים שוב השגחה עליונה, ויש ללמוד לקח לשאר מקומות - האם יד ד' תקצר - אלא ארוך מארץ מדה, והוא עוזר תמיד, וכאן הכל בזכות הקוראים היקרים אשר מאמינים בד' שהוא ישלח דברו לפני' בין ע"י שליח זה או שליח אחר - ומודים אנחנו על חלקינו בחיים, ותפילותינו על להבא שיעזרנו בכל דרכינו, אמן. (ע"ע בשיחות מוסר דברים נוראים בענין איך לעמוד נגד הנסיון בפרט נסיון הירידה - והיסוד הוא לא לשים לב לזה אלא להמשיך הלאה - וכדברי הסטייפלר זצ"ל דאם קשה ללמוד גמ' אז לומדים מ"ב או חומש - וגם זה יעבור, אמן סלה).

(ב) האם מותר לתת בגדים לכובס ר"ח אב?

(סוף ס"ג וכן סק"א) למנהג אשכנזים - לא, והטעם דנראה כמסיח דעת מן האבילות (והבן דאפי' מי שנראה כמסיח דעתו, אסור להיות), ועי' סק"ד ובסק"ט ובסקמ"ב. (וע' סי' מ"ד סק"ג בא"ד ומ"מ וכו' ובסי' מ"ז סק"ד, ומשמע כאן דאפשר להקיש לשם, וי"ל).

זכינו לשמוע אזהרת הגרמ"ד ס. שליט"א מו"ש ק"פ חוקת תשס"ה שאדם צריך לדעת שהוא הולך תמיד על פני התהום, ואם מסיח דעתו אפי' לרגע כמימרא מיד הוא נופל עמוק עמוק - וזה כל החיים. ועוד זכות זכינו לקבל פעם מוסר מבתו של האלטער מנאווארדאק ע"ה רבצ' יפין (היתה אז בערך בת תשעים וארבע) שאמרה בשם אבי' זצ"ל דאם אדם אינו עולה אז הוא יורד - להלחם כל החיים ולא להסיח דעת - ולא לתת פתח להיצר ליכנס אלא תמיד להגיד להיצה"ר שאתה רוצה לשבור רוחי - אני יהודי ועמי בוראי ואצא בסוף עם גואלי, ולא אפחד בעולמי אלא מצור חבלי דהוא נסי ומנוס לי, וכל תחבולות יצרי לא יכבוש אהבתי לחי עולמי - יוצרי אשר הוא ק-לי, וכוסי רוי' מצפייתי לישועתי, ובטחוני שעוד אראה איך שיוציאני מצרתי באופן פלאי שלא הי' אפשר לי לחלום בשיא חלומי, ואם רק אעמוד בסבלי עוד רגע, רגוע בשלוותי בסומכי על צורי אשר כבר הכין דרכי לצאת מחשפי לאור גדול עוד היום אם רק אקיים - קולי תשמעי. ואשרי אשרי חלקי מכל עמלי. ושוב ושוב לא אניח מקומי אלא אשב ואלמד עם קוני שהוא יושב ממולי (להכרית כל מפריעי ולסלק יצרי שהוא שונאי הגדול בכל עולמי) ואע"פ שמחשבותי יתחילו לקדור במחי שהי' מוטב לי להתעסק כמה שעות ביומי בפרנסתי או בקירוב רחוקים (קודם שהגעתי לדרגה להשפיע על זולתי דעדיין לא מלאתי את כרסי בש"ס בבלי) - אדחה את ההרהורים ממהותי כדי להתדבק עוד ועוד בנותן תורתי ולא אברח מלימודי אלא עליו אשליך כל יהבי, ואתחזק שוב ושוב באהבתי כל יום וכל לילה בקריאתי דשמע ישראל אשר אני חלק מעם קדשו - ואודה ליוצרי אשר נתן חלקי מיושבי בית מדרשי, מקום גן עדן שלי בעולם התחתון עד מאה ועשרים שנה אשר גמלני, שבח והודאה לא יפסקו מפי, ואזכה בסוף להגיע לתכליתי ולעבור דירתי מעולמי דשקרי לעולם נצחי ליהנות מזיו שכינתו לעולם ולעולמים לפני ולפנים ממחיצת מלאכי עליון אשר משרתי אדוני - והכל לפי עד כמה הגעתי וכמה יגעתי בתורתו ועבודתו במשך שהייתי - ועוד חיזוק אתחזק מידיעתי שאין דבר עומד לעולם בעולמי אלא ידיעת צורי, ולכן אחטוף ואחטוף כל רגע מחיי חיותי בשמחת הנפש אשר נפח בי, ואודה ק-ה בכל נימי נפשי בלי ליאות אלא אאסוף כל כחי אשר נתן בי להודות ולהלל ולשבח את בוראי.

(ג) י' אב (בשאר שנים)?

(סק"ז) מצד המנהג נראה דיש לזיזוהר עד חצות, וצ"ע למעשה, וע' לקמן.

(ד) ואם י' אב חל בע"ש, (כשנת תש"פ, תשפ"ג, תשפ"ו, תשפ"ז הבעל"ט [ובכולן ר"ה שלאחריו חל בשבת כידוע]) והכל אם לא נזכה (ח"ו) עד אז לקידוש החודש ע"פ ראי' ולבנין בית ד'?

אם י' מנ"א חל ביום ערב שבת מותר מיד בבוקר [אע"פ שיש צד דאסור בערב שבת ע' סי' רמ"ב, צ"ל דהכא שאני] כן משמע המשך לשון המ"ב בסי' תקנ"ח וכלקמן, וצ"ע לענין אם מותר מיד בלילה כשחל כנ"ל, עי' סי' תקנ"ח ס"ג ובמ"ב שם דמסתמת לשונו משמע דמותר דוקא בבוקר, וכ"ה, וי"ל. וכהמהגרא"י שליט"א דיש מתירים מיד אחר התענית הדברים שצריכים לכבוד שבת (ובפרט לאלו שלא יספיקו לגמור הכביסה לכבוד שבת אם לא מתחילים זמן הרבה מקודם, כידוע), וכן מצאתי בספר של א' מגה"ד שליט"א בסוף מס' תענית דמכריע דמותר מיד בלילה כל מה דצריך לכבוד שבת (ע"ש דתספורת י"ל דוקא בבוקר וכדברי הא"ר) ומשמע מכל הנ"ל דהמיקל לא הפסיד והמחמיר תבא עליו ברכה מן השמים, וכ"ה שוב. (והמסדר יומו להכין כל המאכלים הצריכים לכבוד שבת (מיד) בלילה אחר התענית ועי"ז ישאר זמן לכבס מוקדם בבוקר אשרי חלקם, דזוכין לקיים שני' בטוב טעם ודעת ונחת למי שאמר והי' העולם). ובין כה ובין כה תמיד טעון זהירות רבה לא לבוא לשבת קודש ברגע האחרון - וצריך שמירה למשמרתו לגמור עיקר כל ההכנות לכה"פ שעה קודם שקיעה - והדברים הדחופים שנשארים לזיזוהר לגמור גם הם לא פחות מחצי שעה קודם שקיעה - ויש שכל בני הבית מקבלים שבת עם בעלת הבית בהדלקתה, ואשרי חלקם דנותני נחת רוח ליוצרים. ובענין קבלת שבת במנוחה ובשמחת הנפש - אין לשער שכר העושה כן - ואם אדם רואה שכל שבוע ושבוע מתאחרין עד רגע האחרון ונופלים לתוך השבת מתוך בהלה וקפידות ואי נעימות - יש עצה לברר איזה מן הדברים שאפשר לסדרן מקודם, עוד כמה ימים לפני השבת ואיזה ביום ה' - וכ"כ חשוב להיות מסודר עד שזה קנין הנפש וקנין לדורות. והאחריות על ההורים להדריך הדורות הבאים בכגון אלו דהכל תלוי בדוגמא אישית - מה שרואים אצל האב ואם נקבע עמוק בנפש - בפרט בענין שבת דכתיב בו לעשות את השבת לדורותם ברית עולם, חובת הדור הזה לעשות באופן שישאר לדורותם - געשמאק געלאסען עם נעימות נצח בלי לחץ וקפידות וכעס אלא הכל בשמחה עצומה, ובבטחון בד' שיעזור לסדר הכל בעתו ובזמנו אע"פ שנראה לו שצריך נס להגיע לְגִמְרָה עוד קודם חצי שעה קודם שקיעה או לכה"פ שליש שעה (ובירושלם לכתחילה מ' רגעים כמנהג המקום) - ואם הבנים והבנות רואים השלוות הנפש, והנפש יתירה, ממילא ישאר בנפשם לעולם, אמן. ולענין שלוות הנפש - א' שאל א' מבני שליט"א של א' מגדולי הדור זצ"ל למה הוא ממחר לסעודה ג' והא אביו זצ"ל הי' רועג (רגוע) ונטל ידיו סמוך לשקיעה - והלה שליט"א ענה ואמר - מה - שאקח הקולות של אבא זצ"ל כשאיני עושה החומרות, אתמהא! עניויות, שלימות ושלוות הנפש, ושמחת המצוות לשמח את הבורא עולם, אשרינו.

(ה) ואם חל ט"ב בשבת ונדחה (ומתעניין י' אב) מה הדין במוצאי תענית?

אם חל ט"ב בשבת ונדחה, עי' סי' תקנ"ח סק"ד דמשמע דמותר מיד בלילה אחר התענית, ע"ש, וע' בדרך החיים, וצ"ע. ויש כאלו שיראו ראשי תיבות - צ"ע - ומיד יחפשו א' מן המלקטים מה כותבים בשם הרבנים ויסגור עיניו וישם אצבעו על איזה שורה מהשורות של רשימה של הדעות - ואיפה שתנוח אצבעו סימן מן השמים שכן יש לו לפסוק - ומרגיש בלבו שעשיתי עיוני באופן נפלאי ויצאתי ידי חובתי והכל יבוא על מקומו בלי נקיפת מצפוני. ויש שיראו שצריך עיון ויחפשו ספר דרך החיים ויראו מה דעת הנתיבות, ויחפש ברע"א בשו"ע ובגרא"א ובטור ולמעלה בקודש עד שידע באיזה דרך ילך - וכדברי ר' יונה באבות על המשנה לומד ע"מ לעשות - דמוכן ללמוד דבר א' כמה ימים ושנים

כדי למצוא איזה דבר אסור במה נראה מותר - ואז מספיק בידו ללמוד וללמד לעשות ולקיים, מוראדיג - נורא נוראות, ואשרינו שזכינו להיות מאלו שמעדיפים רצון הבורא על רצונינו - לכה"פ עפעס, ובקשתינו שנזכה לעשות רצונו בשלימות בלי נגיעות, אמן. ובענין נגיעות שמושלים ושוללים את האדם ע' לקמן בסוף הקונטרס - דרך לעולמו - וטעון תפלה בדמעות שליש שנתפוס איפה מונחים הנגיעות שלנו ובכחות ממעל לבער את הכל - ואין לתת היצר לומר שנקי אני או שיותר מכחי היא אלא גם אני אגיע לתכלית למה ששם אותי בעולמי - לזכות לחיי נצח בסופי - אשרי אשרי חלקי - ומוסר אל תרף - כל יום ויום - ולהרגיש שהספר מדבר ללבי ואראה בישועתי, אמן.

י"ב. (א) ולהציע סדין מכובס על המטה בתשעה ימים מה דינו?

(ס"ג) אסור (לפי הרמ"א שם דאנו מחמירין מ"ח), ולפי המחבר מותר עד שבוע שחל בו. ולענין לכבוד שבת ע' תשובה י"ד, וכן תשובה כ' לקמן. ורואים מכאן מה זה הצעת המטה, ועד כמה נותן מנוחת הנפש לאדם - וכן חביבות ועיין. וכמה הנאה אדם נהנה בשבת קודש כשיש לו מטה מוצעת - ועד כמה עליו להודות לק-ל עליון על שהסיר כל תוגיון ולא ידע שום יגון ביום מלא חסד עליון, אמן.

(ב) האם מותר לעשות ספאנדשץ [הדחת קרקע] בט' ימים?

לא מבואר כאן, ולכ' אם רואים שאסור להציע סדין מכובס אע"פ שאינו דין לבישה י"ל דה"ה לסדר הבית ע"י הדחת הקרקע, וכן מובא שהחז"א לא התיר אלא אך ורק לכבוד שבת, וכמו בבית האבל דאין עושים דברים הללו - ואבלים אנחנו (ויש אב - הרואה כל מעשינו).

ואיפה ההרגשים שלנו - ביופי הגשמיות או בעבודת הרוחניות - וצריך עיון גדול בתוך תוכינו. (ושם צריך לנקות בכל מיני מנקים, והמבין יעלה).

ועוד רגע קט דיש שנעשים עבד לנכסים שלהם - דמקריבים הכל שיהא הבית נקי ומסודר, ומהרסים הבנים והבנות ומלמדים חשיבות להבל וריק (אע"פ שלכבוד שבת קודש הוד והדר הוא אפ"ה אין זה מכריע על מצוות בין אדם לחבירו - ואהבת לרעך כמוך - ועוד דדיבורינו בעיקר בימי החול) דעושים מהרצפה עבודה זרה (ואבן משכית אסור בכל מקום, כידוע), וכן מהבגדים שלהם שמחשיבים אותם יותר מהתשמישי מצוות [בא וראה איך נראה הקופסא שמכסה בו הבתים של תפילין שלו (שיידלאך) ואיך נראה הקופסא שמחזיק הכובע שלו, נורא ואיום] - ועוד יותר מההרגשים של הזולת - וכל א' יכול לבדוק בעצמו עד כמה חשוב דברים של מה בכך בעיניו, והרואה מיד נרתע לאחריו לחזור לדרכי האבות והאמהות הק' לחיות עם חי העולמים להביאם לחיי נצח, ולא ישארו עם קטנות אלא גדלו וגידלו גדולים. [ואם נשפך דבר שסמך קצת כגון בקבוק מיץ ענבים, י"ל דלנקות באמצע השבוע מקום הזה לבד אינו בכלל רחיצת הקרקע - ובלבד שלא יעשה הניקוי באופן הרגיל כמובן - אלא כמנקה איזה לכלוך קטן, כ"ה לצדד]. ושוב ושוב על האידישע טאכטער לזכור שעולם הזה הוא עולם חולף ולא ישאר אלא המצוות והדקדוק בהלכה והאהבת תורה שנטעה בהפקדונות החביבות אשר פקד אצלה הבורא עולם. וא' מהיקרים חיזק את לבבנו, שאשת חילו התחזקה בזמן שהי' ערעור על כל פאה נכרית (וידוע שעדיין יש חששות גדולות) והוחלפה לטיכל פשוטה, ונתחזקה מדברים אשר ראתה כאן דאע"פ שהחליטה ליזהר בצניעות עדיין טעון חיזוק אחר חיזוק, וכדברי רש"י בברכות על ד' דברים צריכים חיזוק - תמיד בכל כחו - וכדברי נביא ד' (ישעי' מ"א ו') איש את רעהו יעזור ולאחיו יאמר חזק [ע"ש היטב וי"ל על דרך מאויבי תחכמיני, והבן]. ותפילתנו שנזכה לתת נחת רוח לבורא ית' שמו בכל לבבנו בכל נפשינו ובכל מאדינו תמיד, אמן.

י"ג. (א) מה הדין בנטילת צפרניים מ"ח עד התענית?

(סק"כ) מח', וצ"ע למעשה, ולכבוד מצוה וכן לכבוד שבת ודאי מותר. ע' ברמ"א באמצע ס"ג כאן דכתב דמחמירין אשכנזים מ"ח וכמו שכתבנו, וי"ל אם נכלל למעשה גם זה כיון דלא מוזכר בדברי הסעיף - וא"כ אינו מח' (הט"ז ומ"א) אלא בשבוע שחל בו וכגון דחל ס"ב בשבת משא"כ בשאר השנים מותר בכל גווני עד שבוע שחל בו, וטעון בירור. (ופלא הוא דראה ראינו הרבה שאין נזהרים ליטול הצפרניים כל שבוע לכבוד שבת, ולא ידענו למה מחסרים הנחת רוח לבורא ית' שמו, וע' סי' ר"ס ס"א דמוכח דמצוה כל שבוע ושבוע, וצ"ע למה אינן נזהרין בדינא דש"ע - וצ"ל דמתוך הבהלה שוכחים, וע' תשו' י"א (ד לעיל). (ואפשר כף זכות דלומדים מדין שערות דא"צ כל שבוע אלא כשארזכות [ע' סי' תקל"א בשעה"צ גדר ארוכות הוי כמו ל' יום אחר שגילח את ראשו, בתער - עש"ה]. וחושבים דה"ה הכא, הערת הבדק ה"ו, ואשרי חלקו שתיקן ותיקן ועשה אזנים לתורה, ועלינו להודות).

(ב) ולחתוך רצועות העור סביבות הצפרניים² שנפרדו במקצת?

רצועות של עור שמצויים סביב הצפרניים לא מבואר במ"ב, וע' סי' שכ"ח סל"א דמשמע שאפשר להשוות לדין צפורניים, וכן מס' ש"מ ס"א וס"ב (לפי הבה"ל שם ד"ה יבלת מגופו), מ"מ למעשה נראה דיש לחלק ולהתיר כאן, וכן הבנתי מא' מגה"ד שליט"א (שמותר לקצצם).

[וע' בס' דינים והנהגות מהחז"א חלק ה' שבת דמי שרגיל כל השנה באכילת ומשיכת צפרניים שלו עלול לבוא לידי חילול שבת, וע' באר"ח סי' ש"מ דלפעמים עובר כמה לאוין דאורייתא ד' ישמירנו, ועוד לזאת ע' הרמב"ם פ"ב מאכלות אסורות ה"ג ובמ"מ שם דאפי' אם נזהרים לגמרי בשבת, לפעמים נכשלים בימי החול באיסור עשה, עש"ה].

ושמענו כשא' שאל הגרמ"ד ס. שליט"א עצה איך להפסיק הנהגה הרעה הזו (למשוך תמיד רצועות העור סביב הצפורניים), והרב שליט"א שאל - למה תפסיק - זה לא נורא, והבנת דבריו אפשר דכיון דאדם שלומד צריך דבר לרנע הנערווען שלו הנהגה זו טובה מדברים אחרים, ודו"ק, (ופשוט דיזהר בשבת בכל מיני זהירות). ואלו שאומרים שצריכים לעשן כדי לרגע הנערווען שלהם ישאלו את עצמם - האם מותר גם לתחוב סכין לתוך רגלו כדי לרנע עצמו - דלא ימות מיד ולא אפי' אחר כמה שנים - אלא באש לא נכנסים - וידוע שהחז"א צ"ל סבר דלתת אש להדליק סיגארעטל עובר על לאו דלפני עור - דאפי' אז ה' ידוע שזה מהרס את ראותיו, וכל בן הנמשך אחר סביבותיו להתחיל מנהג רע זה, יש לו לתפוס את עצמו בידיו ולהפסיק (או לא להתחיל) בעוד כחותיו בידיו, וידוע לן א' שהפסיק כשהי' בן מ' ואז ה' נראה כבן ס' וכשהגיע לבן ס' ה' נראה כבן מ' וברכתנו שיחי' ויעלה בעבודת ד' עד מאה ועשרים, אמן. ולימוד גדול לימד לנו - דהי' קשה לו עד למאד עד שהגדיר מה שעבר עליו ה' ב' שבועות של גיהנום (כמעט) פשוטו כמשמעו. ואסף כל כחותיו לא ליכנע ליצרו המושך, ושוב ראה עד היכן ה' עבד לדבר זה, ועתה מסתכל על מי שמעשן שחסר דעה - איך מסכן את חייו וחיי סביבותיו. והגר"ח שמואלביץ צ"ל אמר על עצמו שהוא ה' עבד כנעני לסיגארעטל cigarette - כך כינה עצמו - לא עבד עברי. וכשהפסיק אמר שהוא מסתכל על מי שמעשן שהוא כמשוענע (משוענע). ואין להמתין עד דסכנת נפשות היא דכבר מעתה מסכן את חייו. (ידוע כהיום דאלו הצעירים שנתפסו בהנהגה זו מתחילין, יותר מכולם, להחליק למטה למטה, ותורתם נעשה קרעים קרעים וסופם בסכנה עצומה, ואע"פ שיש יוצאים מן הכלל אינם אלא א' מיני אלף, ואיך בן תורה נותן עצמו בסכנת נפש עבור הנאת עלמא דשקרא? וד' ירחם עלינו להצילנו, אמן).

○ י"ד. (א) מה הדין באלונטית (האנטאך) מכובס מר"ח אב עד התענית?

(ס"ג) היינו מטפחות ידים ולפי המחבר מותר עד שבע שחל בו, ולפי הרמ"א (סוף הסעיף) אסור כל ה' ימים [ורק מותר להשתמש מכובסים בשבת קודש (כ"ג לפי מנהגינו כהר"י עמדין והגר"א דלובשים בגדי שבת בשבת חזון, וקצ"ע דהא טעם הגר"א הוא משום דמותר לכבס בגדים לשבת, וצ"ע אם אלו בכלל היתר זה, אבל שו"מ בט"ז סק"ד דמתיר מטפחות אלו בשבת כמו כתונת והביאו המח"ש, ומובן המנהג להקל באלו בשבת משא"כ סדין דיהא אסור אפי' לפי מנהגינו, ומסתברא כן דהא דברים שבצינעא הן משא"כ בגדי שבת, וכהמהרא"י, ודלא כאלו המקצרים שטעו בהבנתם, וד' יכפר בעד, אמר]. ולפי המחבר הנ"ל יש לעיין טובא כשחל ט"ב בשבת אם כל השבוע מיקרי שבע שחל בו ע' ס"ד, וקצת משמע מהמ"ב סק"כ דמיקרי שבע שחל בו, עש"ה, אבל לכ' לא נקט המ"ב כן אלא לפי דעה שני' במחבר, כ"ה, ושו"מ בספר של א' מגה"ד שליט"א סוף מס' תענית דמביא ראי' מוכחת דלא מיקרי שבע שחל בו, ודו"ק. [ובכל אופן יש לזכור תמיד שאכלים אנחנו, וע' תשרי ל"ט לקמן].

(ב) ולהשתמש בו לנגב עצמו אחר רחיצת פניו ידיו ורגליו [או ראשו למקילין או גופו להרגילין לטבול כל ע"ש] ערב שבת חזון?

(שם) נראה דודאי אסור לאשכנזים וכו', וצריך להכין א' משומש מקודם ה' ימים דדוקא בשבת התירו ולא בערב שבת, וי"ל. (ובמקואות שמחלקים אלונטית לכל א' וא' יצטרך כל א' להביא משומש מביתו בערב שבת חזון, כנ"פ). ושוב רואים אין חז"ל וגדולי עולם מדדו והכירו ההנאה של כל דבר נקי וצח - והכל אצל האבל ממנו והלאה דמתוך צער מרחיק כל דבר מתוק - ואם רק ארגיש על ידי כל דברים הללו ה' סגי לי.

וכן איתא בחת"ס שנזכר לעיל דאם מסתלקין כל דברים של היסח הדעת (מן האבלות) ממלא מרגיש דזמן גרמא, כ"ג כוונתו, עש"ה. ועל העובד לעבוד על שימת לב בלי להסיח דעתו להבלי העולם בפרט בימים אלו.

ט"ו. (א) וסערוויעטקע של בגד' אצל השולחן בט' ימים?

(ס"ג) היינו מטפחות השולחן ודינו כנ"ל בשאלה י"ד (א).

ויש שקנו חתיכות בד כאלו להשתמש אצל השולחן כל שבת בשבתו כעין אלו שנותנים אצל סעודת חתונה, ונראה שמעלה גדולה בכבוד שבת קודש דהא שבת קודש כעין חתונה היא - לקראת כלה וכו' - ויותר מכל חתונה בעוה"ז דהא מתייחד הקב"ה עם עמו, והסעודה טעון כבוד הראוי - געהייבנקייט עד אין חקר - בין בהכלים שמשתמשים בין בהדיבורים שמדברים להעלות כל המאכלים לדרגא עילאה ולעטר כתר המלכות בכל מיני פאר ותפארת, והמבין יבין הרבה.

ומענין לענין - אלו שרוצים שהבנים ישבו אצל השולחן ולשיר אתם או לה"פ לאכול מאכלם או לצייט לציווים וכמו שקורין באיזה סיפורים שכך נהגו כל הדורות - והבנים לא די שלא יושבים אלא רצים ומטפסים וקופצים - אם יזכרו ההורים שאין לבנים זיצפלייש ליותר מרבע שעה (אם זה) אז יבינו דרך ע"י איזה מעשה (יש ספר נפלא אוצר אגדות התורה ד' כרכים) למשוך לבם אז ישבו לכמה רגעים לאכול - ולענין לשיר - עם סבלנות עתה אז ישיר אח"כ. (ובאידיש אומרים מיט מוח נישט מיט כח (לא בע"כ אלא בנעימות) - היינו דאין להכריחם בכח ובהתראות לעונשים אלא כל מילי דת"ח בנחת נאמרו, (ולפעמים מציעים איזה מעדנים וכשאינו עושה אפי' עבור זה כועס האב, ועל האב הרחמן המתדמה לקונו לזכור שלא זו הדרך - אלא אך ורק סבלנות, ועוד סבלנות, ועוד סבלנות, ובסוף יראה נחת - ואין מתנה להזלות כסבלנות, בדוק ומנוסה). ועל כל אב לבדוק האם הוא לוקח בניו על ברכיו ומתקן באמצע סעודת שבת - והא קראנו בשבת ראש חודש משע"י קפ"ט - כי זה אמר וכו' ועל ברכים תשעשעו וכו'. וע' רש"י דכמו שמשמעושים עם ילד על ברכיו - חת מקרב לבבות באופן נפלא, ונותן להבנים (והאם לבנות) עידוד לכל ימי' - וכן לנכדים, וכדמצינו אצל יוסף בסוף פ' ויחי - וירא יוסף וכו' גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף, ורש"י שם גדלו בין ברכיו וחוש מפירוש דלמד אותם תורה, נראה דאפשר לומר נמי כנ"ל - לקחתם על הברכים (on one's lap) ולחבקם ולקרנם בכל מיני קירבה, וכדברי חז"ל דילד יש לקרבו בימין ולדחותו (רק) בשמאל, ונראה דהרבה מהפכין את הדברים - ועל האב הרחמן לרחם, וכל דורותיו תלויין בו, והא' תלוי במי שאמר וה' העולם.

ואע"פ שהאב מרגיש שזה זר לו יש לו לכבוש את יצרו ולעשות רצון בוראו.

(ב) ולהשתמש בנייר רך לנגב הידים וכו'?

יש לעיין לענין נייר רך שמשתמשים אצל השולחן (סערוויעטקע paper napkins) לנגב בו ידיו, וצ"ב. ואם נאמר דהסברא לאסור מטפחות דהוי כמו הנאת לבישת בגד א"כ נראה דאלו מותרים דאין הנאתן כבגד, ועדיין צ"ב.

ואע"פ דלכ' קשה לומר דאסור אפי' כיון דלא שמענו דבר ברור אין דרכינו לחדש דברים מלבינו (להתיר או לאסור אלא לעורר) דמי יודע אם האמת איתנו, ועל כל א' לשאול (ובין כה כל התשובות כאן הן לעורר שאלת חכם - ושאל כל משאלות לבך ואז יגיע לטובה).

ועוד רגע קט - דאם אדם מכיר שהקב"ה הסיר הרגש יראת שחר ועונש מבנ"א (כדאיתא בכתבי הרב הגאון יצחק בלאזער זצ"ל שערי אור) כדי שיבחר בטוב לעבוד על זה המדה (הכרת שחר ועונש) עד שמרגיש [וכעין מה דאיתא בחוה"ל דהקב"ה הסיר הרגש הטבעי של בושע ממעשיו שאדם עושה לפני ד'] - וא"כ טעון עבודה תמידית לקנות הרגש זה של יראה - ואם שואל ומראה שמפחד לעשות מעצמו פן יכשל - עי"ז גופא הקב"ה ישרש המדה בלבו, אמר. ושוב עלינו לומר דקשה לומר שאסור אלא עדיין לא קלאץ קושיא (שאלה של שטות). ולימוד למדנו מהמאמע שכמעט אין שאלות שאין לשאול אם חשב מקודם - דאפי' שאלה של שטות לפעמים כדאי לשאול כדי לשמוע מהרב ששאלה כזו אין שואלים! ומעשה ה' שאחד אמר לנו שראה באיזה ספר הלכה (?) [נראה דיש כאן איסור הסתכלות אלא נתרבו המתעצלים שנתפתתין ליצרם להסתכל ומאבדים בידים מה שהקב"ה נותן להם - רבנים מובהקים לשאול בעצמם] שאסור לערבב סודה אם אינו רוצה הבועות (גאז) דיש כאן משום בורר. וידענו שזה שטות שאין כמוה. הלה דחף ודחף שלכה"פ תשאל - אמרנו שאם נשאל שאלה כזו יזרוק אותנו מן הבית. והלה לחץ שוב לשאול. אזרנו עוז והכינו את עצמינו להיות כאהל זרוק - וכשעמדנו אצל הדלת וגמרנו לשאול כמה שאלות ואח"כ שאלנו זו הנ"ל, התחיל לסגור הדלת עלינו. וראינו בחוש שכ"כ ביטול זמן מבטלין - ואם היו קובעים סדר במ"ב - חוק ולא יעבור ה' מגדלים להיות יראי ד' באמת, ד' ירחם על דור היתום שלנו, אמר.

(ג) ולהשתמש במאשין שמפזר אור חם לנגב ידיו?

ע' סי' שכ"ו סק"ז דלענין שבת דינו כרוחץ במים חמים וא"כ בתשעה ימים י"ל דאסור, ושוב הראו לי דברי הפ"ת סי' שפ"א סק"א דאפי' פושרים אסור דכל שנתחמם אצל האור אסור, ויש לדון, ועל כל א' לברר אצל חכם, ועצה טובה קמ"ל להכין אלונטית towel להשתמש בכל מקום שהוא. והרבה פעמים אינו אויר חם אלא אויר יבש ועי"ז מנגב המים ונראה דאין צד לפרוש, כ"ה. ואפשר תמיד כן, וטעון בירור.

ושוב למה לומר דבר שקשה להאמין - אלא לא באנו אלא לעורר וכל א' יברר וידע עבודתו ותכלית יומו.

ט"ז. (א) האם צריך להכין (קודם התשעה ימים) בגדים שלובש סמוך לבשר או רק חלוק (העמד) ומכנסיים?

ע' סק"ו דמשמע דאסור ללבוש מכובסים בבגדים הסמוכים לבשר באמצע השבוע ולא התירו אלא לכבוד שבת [ויש לעיין בתשו' מהרש"ל סי' כ"ז (מקור הדברים)], ובבה"ל על ס"ג [ד"ה וכלי פשתן] מוכח דאסור ללבוש בהתשעה ימים אפי' בגדים שלובשים סמוך להבשר (אם מכובסים הם) חוץ מלכבוד שבת, ע"ש. וא"כ צריך להכין בגדים אלו מקודם. [ונראה דאין ראי' ממה שלא שמעו שנהגו כן, דכיון דהרבה מהעם אין דרכם להחליף כל יום בגדים אלו (אלא הולכים מערב שבת לערב שבת, כידוע) ולכן לא הי' צריך לאבותינו (ולהרבה מעם קדושינו כהיום) להכין כמובן. ועוד דביסוד להביא ראי' ממה שנוהגים המון העם ע' בט"ז אבה"ע סי' ב' סק"ד, וז"ל בא"ד והך דקדוקי מצות - אין פירושו שאין יודעים רק עיקר המצות ולא דקדוקי ופרטי דא"כ רוב בני אדם מהמון עם אינם יודעים זה ודוקא לאנשים צדיקים רגילים לקרותם מדקדקים וכו', עש"ה, וע"ע בט"ז יו"ד סי' רנ"ט סק"ח ובפרט בחזו"א ס"ס ל"ט ססק"ח, ודו"ק]. ועוד טעם שאין למהר לפסוק ממה שנראה לו שזה מנהג העולם דהא המ"ב בא בכמה וכמה מקומות לומר שאין לנהוג כהמנהג העולם שנהגו עד עתה, ועוד לזאת דאנחנו אמרנו נעשה ונשמע - ולכה"פ פ' לאדם לשאול (אחרי שיעיין היטב במ"ב ובבה"ל) ולברר הלכה ולא לדחות הדברים מחמת הקושי שבדבר - וכדאיתא בספר מדרגת האדם שב' ב"א חלקו בפירוש עיטור בכוס של ברכה - אם כוסות סביב או הפירוש הוא שיזהר לא למלאות הכוס ועי"ז ישאר זר סביב זה עטרה. וא' הכריע כצד השני דא"כ אפשר שישפוך קצת ויתלכלכו בגדיו - אלו סברות דסברי ההמון עם - ועלינו להתחזק. וכ"כ נפוץ העמי הארצות - פעם יצאתי מן המקוה וא' שאלני איך נטלת צפורני ידיך והא ר"ח - ונבהלתי - ושוב תפסתי את עצמי, ואמרתי לו והא ר"ח בשבת הוא והיום ערב שבת - והוא בשלו - והלא כבר אחר חצות - ולא האמנתי מה שאזני שמעה - כ"כ עמ-הארצות - עד שא"א להאמין. ועוד ראינו בחור א' שלקח לחם משנה וביד המוציא ונתן הלחם משנה לא' שאצלו וגם הוא ביד המוציא, והראשון ענה על הברכה של השני אמר וכן על השלישי - איפה היראה? (דהא גרם ברכה לבטלה, ולמעשה אכל בלא ברכה וכו') ולמה לו לעשות כזה - דהא יש ערבות וא' יכול להוציא את כולם, ושלו' על ישראל). אם א' שכח לפתוח הסודה והקולה לפני שבת, וידע שלפתוח המכסה כרוך באיסורי דאורייתא, ולכן רוצה לקחת סכין ולהרחיב החלק התחתון של המכסה, ועי"ז לא יפרד כשפותחין אותו - מה מרוויח? עשה הוא האיסור של תיקון ולא אלו אצל השולחן - איפה השכל הישר? איפה היראת שמים לשאול ולברר, ולא לסמוך על שמועות או שכלו, וכדברי החכם ואל בינתך אל תשען.

ושוב ראינו שמביאים מעשה באחד ששאל הגר"ח שליט"א האם מותר לרחוץ כל גופו בחמין (טוש) בשבת - והוא תמה, ואמר לו והלא אפי' בצונן אסור, והלה בשלו - והא הרב שליט"א בעצמו כתב בשונה הלכות שמוותר - והגר"ח שליט"א לא האמין מה ששמע, ושאלו היכן כתבתי זאת - והלה הראה לו בסי' שכו' שמביא מקונטרס מנוחה נכונה שאסור לרחוץ כל גופו (אפי' טוש) בצונן בשבת, ושיש עדות שהחזו"א עבר על כל מה שכתוב בקונטרס זו - רואים שהחזו"א עבר על דין זה ורחץ כל גופו בצונן, ושאלה שלי אם ה"ה בחמין - והסביר לו הגר"ח שליט"א לא שתיבת עבר הכוונה שעבר עבירה אלא שבדק כל דברים אלו. נו - האם לא גבר העמ-הארצות היום באכשר דרא, ושוב מעשה שא' שאל שהוא אכל עוגה קטנה שחבירו קיבל מלוה א' כשהחזיר לחבירו הלואה - האם בזה שאכלו עבר על רבית? ועוד מעשה באחד שאמר שסמוך לפתח בחנוכה תוך ג' טפחים טוב וישר הוא דהא תוך ג"ט כלבוד דמי - נראה לומר שעדיין לא הגיע לתינוקות דבית רבן - והא הלכה מפורשת דצריך להיות תוך טפח.

וכן בספר א' שמעתי שמביא מח' המ"א והפמ"ג אם יש אפי' אחר צלי - והכל עמ-הארצות (ע' הפמ"ג שם דאיירי בצלי בשמן והיינו טיגון ופשיטא דאין צלי' סתם אחר אפי' - ועוד דלשון המ"א שכתב אין אפי' אחר אפי' וה"ה בכל אלו בצלי - לאו שמדובר בצלי' אחר אפי' אלא בצלי אחר צלי - והא ספר חדש זה הרבה משתמשים כהיום - ומה נענה ליום הדין? עם - הארץ הייתי ולא זכיתי למצוא זמן ללמוד מ"ב ולברר כל דין על בוריו - ונשארתי בור ולא על בוריו - האם ימצא מקום בעוה"ב להחביא את עצמו מן הבושה והחרפה, עד מתי, עד מתי יתפוס אדם בנפשו להביא לחמו לביתו - בית עולמו עוד בחיי חיותו. ונראה דאם מתגברים על עצלות וקובעים סדר במ"ב הכל הי' נראה אחרת, אמר. ואין לומר דנשתנו הטבעים וצורת הדברים - אלא על כל דבר לשאול רב מובהק שיכול לומר איני יודע ודלא ככל הספרים היוצאים שעל כל דבר פוסקים פסקים וגורמים הפסק למסורת הדורות להיות יראי שמים - ד' ירחם עלינו, ונשמע בשורות טובות, אמר. [וא' אמר כף זכות - שהמחברים נותנין נסיון לפני ההמון לקנות זה או זה, ועומדים הם בנסיון ולא קונים (דחוץ ממה שמלאים עיוותים כהעידו גדולים) עוד לזאת, דעוד מעט יצא עוד מהדורא ועוד מהדורא עם תיקונים ושינויים - וא"כ על העבר חייב חטאת, ר"ל, והשואל גדולים ישמע מה חובתו בעולמו, ואין דברינו אלא דברי גדולים שליט"א - שאל זקניך ויאמרו לך] וזוכין העומדים בנסיון בזכותם מרובים, והשואל ידע דרך הישר לפני איש, אמר].

שמענו שאיזה חוברת יצא לחלוק על דעת החזו"א לענין יאפאן מתי חל שבת שם, when is Shabbos in Japan דהכריע החזו"א בעת המלחמה וציוה לכל עולם התורה הנמצאים שם לצום ביום א', וכן הסכים עמו הבריסקער רב זצ"ל, כידוע, ואע"פ שהיו, בשעתו, מפקפקין, בסוף הסכימו לדעתו הרחבה, כידוע. ופחד פחדים הוא לבוא אחר גדולים - והא אין בודקין מן המזבח ולמעלה ועל ההוא לחזור ולשאול גדולי עולם - והקולות שהמציא מלאים צער להבורא עולם באופן מחריד, האם התורה הפקר הוא, ואתמהה - ודמעות מלאים עינים על הכאב, ואע"פ שאין זה מקום שלנו להתערב - הכאב גובר על הכל. ויסוד גדול בכל דבר - לשאול דעת תורה - לשאול ולשאול - עד שיודע בבירור מה חובתו. וע' בסוף הקונטרס דגדלות האדם מיתלא תלוי וקאי בקבלת רב דעי"ז נמצא על דרך הישר, אמר.

(ב) כמה זמן יש ללבוש בגד עד שנקרא משומש?

לא מבואר כאן, ועי' יו"ד סי' שפ"ט ס"א ובש"ך סק"ד השיעור לענין אג"ל, ואפשר דשאני התם דאיירי דלבשם אדם אחר ודי בשיעור קצר מאד, ולכן צ"ע אם ה"ה בשאלה דידן זמן מה. ונראה דהעיקר שלא ירגיש שהם מכובסים, וצ"ע. ואע"פ שבאמצע השנה אין אדם שם לב (כ"כ) להנהא שמרגיש מבגד מכובס או אלונטית מכובסת - האמת היא דיש לכל אדם הנאה זו - והא ראי' דיום שני שהולך עם אותו חלוק אינו דומה ליום ראשון שהלך בו - והנאה זו רצו חז"ל לסלק מאיתנו (ואפ"ל כדי שנתפלל לד' בכל לבבנו לצאת מגלות המר במהרה). ויותר מזה דכדי שלא נסיח דעתינו מלחשוב על החורבן הנורא ונרגיש, נרגיש, נרגיש הרגש אמיתי - לכה"פ דמעה א' עבור הבורא - עד מתי, עד מתי?

(ג) מי ששכח להכין מה עליו לעשות?

לא מבואר כאן, ונראה דאין עצה אלא להחליף בשבת כמה פעמים (בזמנים שרגילים כגון לפני השינה ובקומו בבוקר ואחר שינת צהרים ע' ס' בן איש חי) או לתת לגוי ללבוש לזמן מה, וצ"ב. וע"ע תשובה ל"ה חלק (א) לקמן. וכדאי לזכור דאבלים אנחנו, וכנ"ל. (והא דאיתא בכרם שלמה פשוט דאיירי אך ורק בקרקע של אדמה ולכן בשעת הדחק

מנהיג דריסת רגלים במקום חול ואדמה משא"כ אצלנו דמרוצף אבל יש עצה, לפי דברינו, לדרוס הבגדים בחוץ על עפר בחצר, ודו"ק).

והמחדשים שמתירים על רצפה שלנו שכחו כלל גדול בתורה - להיות ממוראי הוראה - מורא ועוד מורא - ואז בודק בעמקות ומכל הצדדים - ואע"פ שלא הגענו אפי' לעפר תחת רגלי חכמים - בכל זאת זכינו לראות מוראי הוראה ודרכם, וכלל גדול הוא לזכור שהלכה כמו לחתוך יהלומים הוא, וכדברי המס"י פ"א, כ"ה. וע"ע בר' יונה אבות על המשנה ע"מ ללמוד ולעשות - דברים נוראים. ויש כח לכל א' וא' לעשות חיל בלימוד תורתנו - ואין להסתכל על הזולת אלא ללמוד עוד ועוד, בלי הפסק - ולבסוף יראה פירות. וע"ע במהרש"א על גמ' ב"ב כ"א. דלא אמרו קנאת חכמים דלא מתאים לקנאות כלל, עש"ה.

לגהץ חלוק (העמד) לכבוד שבת מה דינו?

י"ז. (סקל"ב) אם אין לו לשבת אז יש להקל (או ע"י גוי). ומשמע בסי' ש"ב שעה"צ י"ז דאם יש לו של חול לא מיקרי יש לו, ע"ש בשעה"צ י"ז.

לכבס (במים לבד) בגד שנתלכלך מה דינו?

י"ח. קצת משמע בס"ג במחבר דמותר, וצ"ע לדינא דבשו"ע יו"ד סי' שפ"ט ס"א מובא דאבל אסור לכבס כסותו אפי' במים לבד, עש"ה. וע"י ליבון הדברים עם הבה"ח ישראל מאיר ר. נ"י והבה"ח אלי' א. נ"י נחברר דהמחבר לא התיר אלא אך ורק בבגדי פשתן (וכגון אונטרעוועש הסמוכים לבשר) דאין זיעה יוצא ע"י מים לבד [ע' בבה"ל] ולכן התירו, משא"כ שאר בגדים, וע' בסעיף ט"ו לקמן דמוכח כן, ומתורץ כמין חומר. והדוחקים ללמוד פירושים אחרים עלי' לבדוק אם אין כאן נגיעות - ופחד פחדים הוא.

נשפך קצת מרק על מעיל של שמואל בב' אב (דתימך חל קודם שבוע שחל בו) ואין לו מעיל אחר האם מותר לכבסו?

י"ט. (בה"ל ד"ה) ואנו נוהגים על ס"ג מתיר כשאין לו אחרים אפי' לאשכנזים אם עדיין קודם שבוע שחל בו, וכן הוא בשאלה דין. ומשמע דבשבוע שחל בו צריך לילך מלוכלך ואין עצה ואין תבונה וכו'. ואפי' אם כובע שלו נפל לארץ אין היתר לנקותו ע' סי' ש"ב סק"ו, ויש לעיין טובא ולשאול דעת תורה. וש"מ שמביאים בשם הגר"ח ק. שליט"א כעין דברינו הנ"ל אבל יש לברר אצלו דחידוש הוא.

ובכל זאת אבילים אנחנו וכל אבל הולך כמו שהוא דלא איכפת לי' בחיצוניות כיון דכואב כ"כ בפנימיות, והמתבונן זוכה למעלות נשגבות. ומתקרב להבורא דמרגיש צערו - ויש מפרשים דפי' קלני מראשי קלני מזרועי היינו דמחמת אבלות שמרגיש הקב"ה על צרות בניו דינו כביכול כאבל דאסור בתפילין דא"ל לו להניח - ודבר עמוק הוא. ואם נצייר עשיר א' שהי' לו בית גדול מאד וכל בניו ובנותיו ונכדיו ובני' היו באים אצלו כל שבת, ולכה"פ כולם באו כל רגל - ובאו גוים והרסו ביתו ולא נשאר לו אלא כמה אבנים - והעשיר עמד תמיד אצל אבנים הללו ובוכה, והיו זרעו וזרע זרעו באים לעמוד אִתּו ולבכות לנחמו - כעין דכעין למה שחסר לנו היום, ולב הבשר יכול להרגיש - ואין לאדם לומר - אין זה מטבע שלי לבכות או להרגיש דברים כאלו - אין זה אמת כלל וכלל אלא עצלות (פשוטה כמשמעה), יש בי כח שנטע בלבי להרגיש חורבן ביתו של בוראי, ולצרה אשר קרה לעמי שנשלחו משולחן אבי - ואני, אני הקטן, אני יכול לבכות דמעות מה שלא יהא דרגתי. ועוד משל הדיוט להפליא - אם אדם חיפש הלואה לשלם עבור דירה לבתו ולבסוף קיבל הלואה לכסות כל החוב - סכום ענק - ויהי היום נאבדה ממנו - איזה צער הי' בלבו - עד שהי' קשה לו לחשוב בלימוד או להתפלל, ולא הי' לו שום חשק לכבס בגדיו או לעשות פרקמטיא, ואפי' לאכול. נו?

(חשבנו פעם שאם זכינו לעשות כדבעי אז כל המחלוקות שבעולם יהיו אך ורק בתוך הבית מדרש ולא בבתי ישראל, וזה כוונת חז"ל ת"ח מרבים שלום בעולם דעל ידם נתמעטו מח' בבתים, והכל תלוי בנו. ושו"מ בחת"ס בדרשות ח"א דף קפ"ג טור ב' (ד"ה כן) דכתב כעין זה. וע' בר' יונה על אבות (פ"ה מ"ז) דבר נפלא - דכל מח' שהיא לשם שמים סופה להתקיים דכל יום יחלוקו - היום בכך ולמחר בכך וזה יגרום אריכות ימים [ולכ' דבריו הם ע"פ מה שכתב הרמב"ם שם דלשם שמים היינו ליישר חבירו ולא סתם לחלוק עלין], ועי"ז מובן דברי החת"ס הנ"ל דזה רצון הבורא שהיא לעפצדק בבית המדרש [והגר"ש שבדרון זצ"ל הי' אומר שאצלם לפעמים בא למצב צורייסען די בלוסקע'ס וביטויים חריפים מאד ולא כהיום אז גייט נישט אן - וסיפר שפעם ראה ב' בחורים עומדים ומדברים בלימוד ויד' בכיסם וא' אמר בכה וא' בכה והכל בשלוות הנפש כאילו לא נוגע להם כלל, וא' אמר סברא והשני אמר אפשר אזוי ובזה נסתיים המחלוקת (?) והלכו לשבת במקומם - נתרעם הגר"ש מאד ובער בלבו וצעק בשמוע'ס בשיבה זו - ככה לומדים תורת ד' - האם זה חיינו ואורך ימינו, ר"ל מהאי דעתי' - וזכינו כעת לשמוע קול שובר ארזים מהגר"ד ט. שליט"א שנוצר תאנה יאכל פרי' הנאמר על יהושע - היינו מי ששומר התאנה - שמחשיב התורה ושומרה כבת עינו הוא יקבל השכר - אויב גייט אים אן - וכן מצינו בפינחס דהי' בוער בלבו אהבת ד' - גייט אים אן - וזכה לכהונה - לשרת ד' ובריתי שלו' - שלמות - ושלו'. ועי"ז יהא שלו' בעולם, אמן כי"ר, ובפרט מתחננין אנחנו לפני הבורא ית' שמו לרחם על עמו דכהיום יש כ"כ קושי בשלו' בית, והכל מחוסר חינוך וחוסר הדרכה בחיים - איך לוותר, איך לסבול, איך להרגיש הרגש של הזולת, ועולה על כולם איך לתת - כח נתינה - נתינה נתינה ונתינה - עד שכ"כ געשמאק, כ"כ הנאה לתת להזולת עד שזה יותר הנאה מלקחת (או לכה"פ שמכיר שיש דרגא כזו). ושונא מתנות יחי' יוכיח - דהא בדרך יתום שלנו כמעט מת ההרגש ששלמה המלך גילה לנו - ששנאה צריך להרגיש על קבלה מהזולת - ואהבה הוא על הנתינה לחבירו. וכדברי חז"ל (דרך ארץ זוטא פ"ב) אם חפץ אתה להדבק באהבת חבירך הוי נושא ונותן בטובתו, ע"ש. והכל תלוי בהרגל - ואם לא הורגלו אבותינו, על האדם להרגיל עצמו - ולחפש דרכים לתת לבניו לבני ביתו - וחובתו עד כדי כך דאמרו לנו חז"ל דהשיעור הוא (חולין פ"ד). לתת לבניו ולב"ב יותר ממה שיש לו, עש"ה. וזה כל החיים - לעבוד על נתינה, ולברוח מנטילה - ואז שמחה ממלא לבו וחי הוא וחי אחיך עמך. וא' מבעלי מוסר שליט"א הסביר דשונא מתנות יחי' - מובן לפי דברי המס"י דתכלית ביאת האדם לעולם הזה הוא כדי שלא יהא השכר בעולם האמת נהמא דכיסופא (לחם של בושא) אלא אחרי שהוא עמל בעוה"ז נראה לו כאילו מגיע לו השכר בעולם דקשוט ולא מתבייש - משא"כ מי שמראה שלא מתבייש מקבלת מתנות א"כ א"צ להיות בעולם הזה ולמה לו חיים, ונפלא הוא).

סיבה לאורך הגלות והשמדות הנוראות

כתב היעב"ץ: אלמלא לא היה אלא עון זה בדינו, שאין מתאבלין על ירושלם כראוי, די להאריך גלותינו, והיא בעיני הסיבה קרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונים, אשר מצאנו בגלות בכל מקומות פזורינו, על צוארנו נרדפנו לא הונח לנו להרגיע בגויים עם שפלותינו עניינו ומרודנו, לפי שיצא האבל הלז מלבנו, בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו שכחנו את ירושלם ולא עלתה על לבבנו, על כן כמת מלבנו נשכחנו, מדור לדור נוסף יגון על יגוננו ומכאובינו, וכל אוהב אמת יודה לדברינו, וכאשר יוכיח הנסיון ביחוד ביום תשעה באב המר, מי ומי המתאבל ונאנח על חורבן הבית ושממות ארצנו כראוי ממעמקי הלב, כמה דמעות נשפכות על זאת, ואצ"ל בשאר ימי השנה, ואין זוכר ואין פוקד ואין דובר דבר ממנה, אפילו במחשבה לא בא זכרונה, כאילו מקרה היה לנו, על כן שבנו לחטאת אבותינו ללמוד דרכי הגויים שממנה נמשכו כל הרעות בכלל. [נסידור בית יעקב להרב יעקב עמדין דצ"ל].

שעות לימוד מד' אב עד סוף החודש

יום	סדר א'	סדר ב'	סדר ג'	מוסר	שעות רצופות
ד'					
ה'					
ו'					
ז'					
ח'					
ט'					
י'					
יא'					
יב'					
יג'					
יד'					
ט"ו					
ט"ז					
י"ז					
י"ח					
י"ט					
כ'					
כ"א					
כ"ב					
כ"ג					
כ"ד					
כ"ה					
כ"ז					
כ"ז					
כ"ח					
כ"ט					
ל'					

הממלאהו ומוסרו בתיבת דואר לחו"ל הנמצא אצל בית מדרש הגדול בשיבת מיר (או לשלוח בפאקס לטל. על שער דף או לת.ד. הכתוב שם) יראה פירות. נא לזכור לא לגזור הטבלא מהקונטרס

בחירה וזיכוי הרבים

דברים ה' כ"ו מי יתן וכו', המקום ב"ה מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו ית' בין בכפי' בין בפיתוי ולא הוא ביטול הבחירה כיון דהמעשה עושה בבחירה וכל ישראל כאיש אחד והיינו מי יתן שיהי' בין צדיקי הדור משתדלים לקרב לב כל העם לעבודתו ית', אבל המקום ב"ה אינו נותן בלבם את הקירוב דא"כ לא יתיחס הדבר לברואיו אמנם אם יש מתפלל לפניו ית' על הקירוב ותפלתו נשמעת, מתיחס הקירוב שעושה הקב"ה לברואיו, כיון שנעשה ע"י תפלת נברא, והיינו דמאמרו ע"ז ה' א' ה' להם לומר אתה תן ור"ל ועי"ז היה אפשר לו להקב"ה לעשות הקירוב כיון שהוא ע"פ תפלתם.

חז"א טהרות (הוספות בסוף הספר)

מצינו כמה הערות ועובדות* - ואע"פ דאינן הלכה למשה מסיני אפשר דאפשר ללמוד לקח ובתקוה שלא יזיקו

הערמה לבטל דברי חכמים

על ההקני' של הבגד לחברו, כותב הגרש"ד מונק זצ"ל (פאת שדך ח"א סי' נ"ז): אין זו אלא הערמה לבטל דברי חכמים ולא מצינו שהתירו הערמה אלא לצורך. ולא עוד אלא שזו היא מידת אכזריות לבקש תואנה להפקיע חיוב קריעה וח"ו לאטום את לבו. ומי שאין לבו מרגיש, אין זה אלא מפני חסרון אהבת ד' וכדי שלא יהא חוטא נשכר חייב לקרוע ואולי ירגיש. ומי שאין לבו מרגיש ולכן מבקש תואנה להפקיע מצות חכמים רח"ל מעונשו שמזלזל בשריד בית קדשנו ותפארתנו וצער השכינה כביכול ומוציא את עצמו מכלל המתאבלים על ירושלים וגלי אנפשי' שכל מעשה האבלות שלו אף בין המצרים וט' באב אין אלא מצות אנשים מלומדה.

ועל אחת כמה וכמה שפריצי עמנו מבקשים לעקור אבלות ציון וירושלים, שצריך להחמיר יותר ויותר. ויהי' כנגד המשחיתים.

* כמו כן בסוף עמוד י"ח.

שאלות - הלכות ט"ב

(המשך סי' תקנ"א, וסי' תקנ"ב)
חלק ב'

תמוז תשע"א

המצויין ○ היינו שיש נפ"מ לענין ט"ב שחל בשבת
המצויין ✓ היינו שיש נפ"מ לענין כשחל ביום ה'
הוספות חדשות בכתב רש"י הן

תקנ"א [המשך] (שבוע שחל בו ט"ב [ומ"ז בתמוז לרמ"א])

כ. מה הדין בענין להציע מפות לבנות על השולחן לכבוד שבת? ב. ועל המטות?

כ"א. א. למה אסור ללבוש בגד חדש (שתיקנו אחר הקני') מ"ז בתמוז עד ר"ח?

ב. ובגד שתפרו מחדש אצל חייט האם מותר לקחתו מחנותו בג' שבועות וללבוש בשבת שקודם שבת חזון?

כ"ב. א. מה דינו ללבוש בא' השבתות מ"ז עד ר"ח? ב. בשבת מר"ח עד ט"ב?

כ"ג. ולקנות מר"ח עד ט"ב פאנטאפ"ל או מנעל של לבדים (טעניס) (להשתמש בט"ב)?

כ"ד. אם נקרע בגדו האם מותר לתקנו בהתשעה ימים: א. ע"י עצמו?

ב. ע"י אומן ישראל? ג. ע"י גוי?

כ"ה. א. מה הדין להזמין בגד חדש אצל אינו יהודי מ"ז בתמוז? למה?

ב. ולעבור דירה בטי' ימים? (וכגון בחור שעובר לחדר בשיכיה מדידה שלו)

כ"ו. מתי יש לקיים מצות קידוש לבנה בחדש אב?

כ"ז. אם התחיל סעודה עם בשר כ"ט תמוז סמוך לשקיעה עד מתי מותר לאכול הבשר?

כ"ח. א. מה הדין בטעימת התבשילין של שבת ערב שבת בתשעה ימים?

ב. מי שא"א לו לאכול מאכלי חלב מה הדין בתבשיל של בשר (בימי חול)?

ג. והאם מותר לו לאכול בשר עוף בימות החול? למה?

כ"ט. הגיע לחינוך אבל לא הגיע עדיין להתאבל על ירושלם מה דינו:

א. לאכול בשר? ב. לשחות יין? ג. ואם לא הגיע לחינוך (כגון קודם בר שית בר שבע ע' סי' רס"ט סק"א) כשהוא בריא? ד. ובלאו בר הבנה כלל בהנ"ל?

ל. א. בסעודה שלישית אם גמרו ברהמ"ז אחר חשיכה מה העצה לענין הכוס של ברכה (בשבת חזון)? ב. ואם גמרו קודם חשיכה אבל אחר שקיעה?

ל"א. מי שייך לסעודת סיום מסכת (חוץ קרובים וחברים)?

ל"ב. א. האם מותר לאַחַר הסיום על מה שגמר קודם התשעה ימים ולעשותו מר"ח ואילך כדי שכל הנמצאים יאכלו בשר? ב. מה הדין לנגן אצל סעודת סיום?

ל"ג. א. אסור לקטן בן שש להסתפר - למה? ב. ורחיצת כל גופו לקטן (כזה)?

ל"ד. א. מה הדין לכבס בגדי קטנים בהתשעה ימים? ב. ואם רוצה רק לשרותם בינתיים?

ל"ה. א. ערב שבת חזון מה הדין? א. כל גופו בצונן? ב. מה הדין בשאר ימות השבוע לעשות כן למי שמזיע הרבה?

ג. ראשו בחמין? ד. ראשו בצונן עם זי"ף? ה. ראשו בחמין עם

זי"ף? וכו'? ז. פניו ידיו ורגליו בחמין? ח. פניו ידיו ורגליו בזי"ף? ט. טבילה במקוה חמה? י. במקוה של מים צוננים? יא. כשחל ר"ח אב בערב שבת (לפי הלוח בשנת תשע"ב, תשע"ג, תשע"ד, תשע"ה) האם מותר כל גופו בחמין? יב. ולטבול במקוה קודם שחרית בטי' ימים? יג. להשתמש דבר שמפזרים על גופו (שפריץ) נגד ריח הזיעה שלא יבוא? יד. מי שפניו מוציא כעין שמן מעורר האם מותר לרחוץ בזי"ף? טו.

ומי שיצא מבית הכסא ואין שום ליכלוך על ידיו - האם מותר בזי"ף?

ל"ו. א. מה הדין לברך שהחיינו בין המצרים - ולמה? ב. מאי שנא פרי שא"א לשמור עד השבת (דהתירו לברך שהחיינו) משא"כ באשה מעוברת דיש לה לאכול פרי חדש בלא ברכת שהחיינו?

ל"ז. א. האם מותר לעשות ציצית לבגד חדש מ"ז בתמוז ואילך? ב. ולעשותו בט"ב עצמו?

ל"ח. לילך יחידי בעיר או בין חמה לצל בעיר מה דינו?

ל"ט. כמה זמן יש להתבונן כל יום בבין המצרים על חורבן בית ד'?

תקנ"ב (ערב ט"ב)

מ. א. איך ומתי יש לסדר הסעודות ערב ט"ב? ב. מה הדין לשנות קאווע או טיי?

ג. האם מיקרי תבשיל א' למרוח תפוז'ע מבושלים על הלחם (וא"כ יהא אסור לאכול עוד תבשיל בסעודה זו)? ד. למה אוכלים עדשים בסעודה מפסקת? ה. האם חייב לאכול ביצה? ו. לשון המחבר - מי שאפשר לו לא לאכול בסעודה מפסקת אלא פת חריבה במלח וקיתון של מים - מה כוונתו, אפי' בלי ביצה? ז. האם אומרים על נהרות בבל או שיר המעלות בסעודה זו?

א. פאנטאפל (נעלים רכים שמתמשים בבית לבד) - slippers, ב. טענים - sneakers, pumps, ג. זי"ף - soap, ד. נגד ריח הזיעה - deodorant, ה. שמן מפניו - oily skin.

תשובות בקצרה: כ. א. מותר; ב. אסור, וע"ב. ב"א. א. דיתחייב לברך שהחיינו; ב. נראה דמותר, וע"ב; ג. אסור, וע"ב. ב"א. א. ב"ד. א. ב. ג. משמע דמותר. ב"ה. א. אסור דיש למעט במשא ומתן, וע"ב דבר נפלא; ב. צע"ג. ב"ז. מח', רצ"ע. כ"ז. עד שהקהל מתפלל (או הוא - אם הוא הקדים להתפלל) מעריב, ע"ב. ב"ח. א. משמע דמותר, וע"ב; ב. מותר ומשמע דבלי זה יש חשש שיהיה ע"ב; ג. מותר, ובכ"ל. ב"ט. א. אסור, וע"ב; ב. מותר בשל מצוה, וע"ב; ג. צע"ג. ד. צע"ג. ל. א. להשאיר להבדלה, וע"ב; ב. ע"ב דלפעמים מותר לשנות הכוס. ל"א. המסייעים וע"ב. ל"ב. א. ע"ב דמשמע דאסור. ב. צע"ג. ל"ג. א. עגמת נפש (של ההורים), ע"ב דבר נפלא; ב. ל"ב. תלוי בצורך בראותו. ל"ד. א. לפעמים מותר ע"ב; ב. שרייתו זהו כיבוס, וע"ב. ל"ה. א. אסור; ב. משמע דאסור, ע"ב; ג. ע"ב; ד. אסור; ה. אסור; ו. לפעמים מותר, ע"ב; ז. מותר כל השבוע; ח. אסור; ט. אסור; י. לפעמים מותר, ע"ב; יא. אם רגיל בכך כל ע"ש, וע"ב, לענין זי"ף. יב. ע"ב; יג. צע"ג. יד. נראה דאסור, רצ"ע. טו. לא, ויש לזהר בזה. ל"ו. א. יש מקילין בשבת (בימי החול אין כדאי לברך שהגיע לזמן זה); ב. נראה דסכנה שהיא תחמיר על עצמה, ע"ב. ל"ז. א. משמע דמותר, וע"ב; ב. נראה דאסור משום היסח הדעת, רצ"ע. ל"ח. מותר, ע"ב. ל"ט. חצי שעה, ועלינו להתבונן... מ. א. שיהא סעודת מפסקת סעודת קבע ולא עראי, רצ"ע על הנהגים להיפך, ע"ב; ג. משמע דנחשב כתבשיל אחד, ע"ב; ד. מאכל אבילים; ה. משמע דטוב לעשות ואין חיוב; ו. משמע בלא ביצה, ע"ב; ז. שיר המעלות, כ"ג, וע"ב.

ללכת בשבת בשביל להיפטר*

מִרְן הרב מבריסק צוק"ל כשעלה לארץ הקדש בשנת תש"ו, שבועיים אחרי בואו ארצה, נסע עם ילדיו למקום הסמוך לכותל המערבי ליד ישיבת פורת יוסף בעיר העתיקה ה' בית כנסת שסגנון ה' ניתן להשקיף על מקום המקדש ושם קרע כדון. זו היתה הפעם היחידה בה ביקר מִרְן הרב מבריסק בסמוך לכותל המערבי. מאז, נסע לפעמים להר הצופים ומשם ראה את מקום המקדש וקרע על החורבן.

דעתו לא היתה נוחה מההיתרים שונים על מנת להיפטר מחיוב הקריעה. כמו שהיו כאלו שהלכו לראות את מקום המקדש בשבת שאז לא חלה חובת קריעה ואחר כך יכולים ללכת שוב בתוך שלושים יום ולא לקרוע.

בנו הגאון רבי מאיר שליט"א הסביר, כי ה' נראה שהחשש של הרב מכך היא: כי בשבת זה לא הפקעה מעצם חיוב קריעה, אלא מקיום הדין של הקריעה. ואם כן חל עליו חיוב אחר כך לקרוע ביום חול. (הרב מבריסק ח"ב ע' 21).

הגאון רבי חנוך זונדל גרוסברג זצ"ל מביא מעשה ששמע מהשוטח הירושלמי הישיש רבי משה פרנקנטל זצ"ל שכשחלה במחלת הקדחת יעצו לו לנסוע ליפו להחליף אויר. אחרי חדש חזר לירושלים ושוב חזר עליו החולי. כשהחלים קצת, בא לרבו מִרְן המהר"ל דיסקין צוק"ל. שאל רבי יהושע ליב, אפה היית? אמר לו, שחזרתי מיפו נחליתי שוב והייתי צריך לשכב כמה ימים במטה.

חשב הרב כמה דקות ואמר לו: כשחזרתי מיפו כבר עברו שלושים יום משיצאת מירושלים, האם עשית כמו הדין הנפסק בשולחן ערוך למי ששהה מחוץ לירושלים יותר משלושים יום? ענה ר' משה, מרוב הטרדה שכחתי ולא עשיתי. א"ל הרב: זו הסיבה העיקרית לחיך. לך מיד לכותל המערבי ועשה כמצווה ושוב לא תחלה, וכך ה'!

(משנת חנוך ע' רל"ו).

* ע' סוף עמוד יז.

תשובות (עם השאלות)

תמוז תשע"א

הלכות ט"ב

(המשך סי' תקנ"א, וסי' תקנ"ב)
חלק ב'

המצויין ○ היינו שיש נפ"מ לענין ט"ב שחל בשבת
המצויין ✓ היינו שיש נפ"מ לענין כשחל ביום ה'
הוספות חדשות בכתב רש"י הן

תקנ"א (שבוע שחל בו)

כ. (א) מה הדין בענין להציע מפות לבנות על השולחן לכבוד שבת? ב. ועל המטות?

(סקל"ג) על השולחן מותר מכובסים ולא על המטות (אלא דוקא משומשים), ע"ש היטב. וע' תשובה י"ד (א) לעיל אם נאמר דנשתנה הדין לאלו שלובשים בגדי שבת בשבת חזון, וקשה. (ידוע שכ"מ שלא מסיק הגמ' בתיובתא אלא בקשיא יש תירוצ' ע' רשב"ם במס' ב"ב דף נ"ב: - ויש לומר דכאן נמי אפשר לתרץ, וע"ש. עוד יסוד מהכלל הנ"ל דאין לאדם להיות נבהל מקושיא על דין שלומד [כגון כמה דיני צניעות שלא דקדקו בהם העולם - כגון דיני צניעות בבית הכסא הנמצא במקוה שיש שמקילין ליכנס שם כשאינן מלובשים, או שהולכים ברחוב במקום שנמצא פריצות או נשים המקושטות ואינם מורידים בתי עינים שלהם מקודם] דיש לומר דנקרא דרכא אחרינא כיון דאפשר למעט ראיותיו, כל זמן שאין מקום סכנה בהורדתו, ועוד שיזהר בשבת לא ללכת כלל אא"כ יש עירוב כדת דהא עלול להורידם כיון דכן דרכו בחול, ע' סי' ש"א. וצ"ע למעשה], או נשים הלובשות כיסוי הראש שאינה לפי רצון הבורא וגדולי עולם אסרו או אבותי אסרו או די זיידע וכו', או נכנסים בחנות שמוכרים שם דברים שיש תועבה בהם, או שמחזיקים בביתם דבר שאפשר לראות דרכם דברים מתועבים - ואין אפטרופוס לעריות כדברי חז"ל, או מסתכלים חוץ כשנוסעים לאיזה מקום, או הסקרנות כשהולכים ברחובות העיר, או שנוסעים בנסיעה מלא פריצות ולא מחפשים דרכא אחרינא - והגר"ח שמואלביץ צ"ל ה' צועק שהרבה פעמים הדרכא אחרינא היא שלא לילך כלל [דמי אחראי לומר שמוכרת לילך שם וא"א בלעדון], או שמפסיקים במנהג אבותם שאשתו הולכת אחרי האיש כשהולכים ברחוב, או שהבנות אינן עושות שערותי' קליעות [וק"ו בן ק"ו כשמרשים איזה הורים לבנותי' שתלכנה בשערות ארוכות ואין לך כיעור גדול מזה - והי' מעשה שבת א' קודם שנכנסה לביתה היתה מאספת השערות וקושרתן יותר טוב אבל ברחוב הלכה כמו שכמה עושות מפוזר ומפורד, ר"ל, ונתאחר (הרבה) זיווגה לבוא ושוב אין אפטרופוס לעריות. ועל ההורים לדעת שזה סכנה לכל חיי הבנות וגורם להן לילך לגיהנום, ר"ל, כדברי ר' יונה באגרת התשובה ע"ח, ע"ש], או הבנים שההורים אינם יודעים איפה הם נמצא דהרחוב סוחב, ר"ל, או אפי' בהא דיש בחורים שהתחילו לפתוח כפתור השני בחלוק שלהם second button of their shirt דנמי הוי פירצה הקוראת לגנב אע"פ שפירצה קטנה עדיין קורא תגר הוא, [תיקון מקונטרס אחר שלנו שהזכרנו דבר זה וכתוב שם שהתחילו לילך כן בבהמ"ד - וא' העיר דמשמע דחוי' לבהמ"ד שפיר דמי - לכן באנו לומר דבכל מקום ומקום, איפה שלא יהא, אין זה אלא פיתוי לרעתו שהיצר רוצה להטעות בני קל-חי, וכמו כן אלו שמוציאים סוף החלוק שלהם מהמכנסיים let their shirt-tails out - דמאוס הוא עד מאד. ועוד מנהגי (שטות) של פריצות המצויים אצל חתונות וכדומה, כל אלו וכיוצ"ב אין להקשות ולתמוה שהרי אחרים עושים, אלא כל א' וא' עליו לברר מה דעת קונו ולהתייעץ עם גדולי הוראה בכל פרט ופרט, כנ"פ. וע"ע בספר לקט רשימות דאדם כ"כ מלא נגיעות עד שאינו מרגיש (כמעט) כלום. והרוצה לעמוד על עצמו יעיין בספר מדרגת האדם בחלק דרכי תיקון המדות, ודרכי תשובה, ועוד בדרכי בטחון - ונורא נוראות המגלה מצפוני לבו - דקונה עולמו.

כ"א. (א) למה אסור ללבוש בגד חדש (שתיקנו אחר הקני') מי"ז בתמוז עד ר"ח?

(סקמ"ה) משום שיצטרך לברך שהחיינו, ע"ש. וע' לקמן תשו' ל"ו. ויש לציין כאן היסוד ששמחה גורם ברכה וחובה מיוחד להודות לד', והמבין יבין. ויש בחדושי הר"ם דבמודים דרבנן כן תחיינו ותקיימינו (ע' בנתיבות על ההגדה דקיימינו היינו שנשארו חרדים לדבר ד' עד עתה - ודבר נפלא הוא - להודות על זה, דמה אדם בלא ד', ר"ל) - דאם מודים אז זוכין לבקש כן תחיינו דראוי לקבל (אלא עדיין טעון תפלה), ושפ"י.

(ב) ובגד שתפרו מחדש אצל חייט האם מותר לקחתו מחנותו בג' שבועות וללבושו בשבת שקודם שבת חזון?

ע' סי' רכ"ג ס"ד דבבגד שמוכן ללבוש בשעה שקונו מברך אז, וא"כ לכ' אסור בשאלה דידן, ועדיין לא ברור לן דאפשר הכסף שנתן בתחילה (כמנהג עלמא, דהחייט וכדו') אינו מוכן להתחיל העבודה אא"כ נותנין כסף קדימה - אע"פ שמטעם רבית לאו דבר פשוט הוא ויש למנוע מנתינה זו בכל מה דאפשר, והעצה להסתלק מן החשש איסור רבית [הרבית הוא דכסף קדימה הוי הלואה דהא הוא לא הקנה לי כלום בכסף זה וכל הסחורה נשאר שלו, והא ראי' דאם נאבד אין הקונה מוכן לאבד מעותיו ואפי' אם יטעון שהאומן הוא שומר שכר עדיין בציור שנתקלקל מחמת מלאכה ושומר שכר פטור עדיין אין הקונה מוכן לאבד מעותיו אלא פשטות הוא שאין לקונה שום קנין בהסחורה וא"כ כשהאומן נותן לו אח"כ בגד לפעמים כבר עלה הסחורה במחיר והאומן מוכן לתת במחיר הקודם מחמת ההלואה]. והעצה להסתלק מן החשש היא לתת לו בתורת פקדון ואסור להפועל להשתמש עד שהוא גומר העבודה [יש צד דמספיק שהוא יתחיל העבודה דאפשר לומר שהכסף ניתן עבור עבודה זו] בעניינינו אפשר הכסף שנתן תחילה הוא קצת קנין בהחפץ (אע"פ שכתבנו לעיל שאין זה המציאות אפ"ה צד לומר כאן דהוי כשילם עבור דבר שאינו מתוקן ושוב תיקן ואין שהחיינו אלא בשעת לבישה, וצ"ע) ואם נאמר כן מובן מנהג העולם שאין מברכין אלא בשעת לבישה בכל אופן [ויש לברר אצל החייטים ובעלי חנויות אם שומעים אנשים - היודעים הלכה - שמברכין בשעת קנין]. היוצא מדברינו נראה דמותר לקחתו מן החנות וללבושו בשבת ולברך אז שהחיינו (היינו בב' שבתות הראשונות מהג' שבועות דהא בשבת חזון משמע דודאי אסור, ויש לעיין לקמן), ועדיין צ"ע.

ועוד בענין רבית - יש לפעמים חשש רבית באלו שקונין דירה דהקבלן מקבל על עצמו דאם לא יגמור בזמן הנקבע הוא מתחייב לשלם כסף שכירות - ולפעמים זה רבית קצוצה וצריך לברר אצל יודעי דין ודת. ועוד עצה הידועה מחז"ל - תשועה ברוב יועץ ובפרט בענין קניית דירה להתייעץ עם רב מומחה היודע טיב טיב הענינים כי הרבה נכשלים. ועל הכל טעון תפלה שלא יכשל ולא יפול ברשת הפרוסה על ידי היצר - לחפש הזול וכגון במלבושים עבור בני ביתו דהצנועים עולים הון והוא רוצה לצמצם ונגיעה בכיסו מטעה את דעתו - והא הכל כדאי כדי להציל דור הבא - והעומד בפרץ, בלי לחפש איזה תירוצ' פשיטא דהקב"ה ידריך אותו בדרך ארץ החיים נצחיים ויזכה לערץ - נעריצץ ונקדישך בסוד קדושים, אמן.

(ג) האם מותר למסור בגד לבקיאים בשעטנו לבדקן בט' ימים?

לא מבואר כאן, ויש לדון אם זה נקרא תיקון דהא אסור ללבשו עד שנבדק כדן (יש לזהר הרבה, דהמכשולים מצויין מאד כידוע מכמה וכמה מעשים - וידוע שזה לא גמור מן התורה ועוד דמעכב תפילותיו מלעלות), וצ"ע למעשה. (וכמדומנו דמותר, כ"ה).

כ"ב. (א) מה דינו ללבשו בגד חדש בא' השבתות מ"ז עד ר"ח?

(שם) מח' אבל עי' בשעה"צ מ"ח דמשמע דמצדד להתיר, ולפי סקצ"ט נמי משמע דמתיר, וצ"ע.

(ב) בשבת מר"ח עד ט"ב?

(שם) אסור, ועי' בשעה"צ שם. וע' סקצ"ח דלא הביא שום חילוק ונראה דמכאן ראי' לשם, וצ"ע.

ולקנות מר"ח עד ט"ב פאָנטאַפּל" או מנעל של לבדים (טעניס) (להשתמש בט"ב)?

(שם) אסור, ע"ש (ואפי' לקנות כדי ללבושן בט"ב). אלא יש לקנותם וללבשם קודם ר"ח. ואם קנה ולא לבשם מקודם משמע דאסור ללבשם בט"ב, וע' תשו' נ"ב (א) לקמן דמשמע דבין כה עדיף למנוע מלילך בט"ב בפאנטאפל אלא יחף היינו רק באנפליאות (socks), עש"ה. ויש לתמוה על אלו שכל ימי' מאחרים לכל דבר ובפרט לכל דבר שבקדושה - וחס מלהזכיר להתאחר לתפילה - דהא מועד מיוחד וזכות עצומה ואיך מאחרים, בפרט דאין מאחרים לרופא, וכאן הוא הרופא לכל בשר, וטעון חיזוק וסדר תמיד. ע"ע בהלכות קטנות מובא בכף החיים, ונראה דדעת המ"ב כנ"ל, וי"ל.

אם נקדע בגדר האם מותר לתקנו בהתעשה ימים: א. ע"י עצמו? ב. ע"י אומן ישראלי? ג. ע"י גוי?

(ס"ז) משמע דמותר דלא אסרו אלא לעשות כלים (בגדים) חדשים אבל לתקן ישנים מותר. וי"א בשם החזו"א שלא הי' ניחא שיתקנו אפי' בגדים ישנים וצריך לברר אם השמועה נכונה, וכמו כל שמועות כידוע.

ומענין לענין באותו ענין - נתרבה כהיום שאנשים חיים על פי שמועות או מעשיות שמוסרים מפה לאוזן בעניני הלכה וכגון דרב פלוני אמר כך או רב פלוני פסק כך, וידוע שלא זו הדרך (הסלולה להביא לעוה"ב) אלא זה חורבן במסירת התורה, וכל א' יודע בנפשו שאין זה נחת רוח להרב אלא אדרבה נגד רוחו הוא וכל א' מהרבנים סובלים מזה הרבה וגורם עגמת נפש עצומה וקלקול המשפט ועוות הדין (ולפעמים עוות שלא יוכל לתקון ר"ל), ואם הי' שואל הרב אם יש למסור לאחרים בודאי יורה שאינו נותן שום רשות לדבר זה דכל א' מבין לעצמו וא"א לפסוק לאחרים אלא מפי הרב בעצמו וכמו שכתב הרב הגאון ר"מ פיינשטיין זצ"ל בהקדמה לספר שאלות ותשובות שלו שאין לפסוק מהתשובות שום דבר להלכה וא"כ, כל א' שאומר רב משה זצ"ל סובר כך וכך - באמירה זו עצמה הוא לא סר לשמועתו שלו אלא להיפך סר משמועתו - דהוא עושה נגד דעת הרב דהא הוא ביקש לא לומר בשמו (ולא נכתבו התשובות אלא לגדולי הוראה לעיין בסברות שלו ולראות דרכו בהסוגיא אבל לא ח"ו להחמין עם או בני תורה לפסוק שום הלכה משם אפי' בדבר דומה כידוע [וכן אמר לן בעל מחבר יד משה שהמשפחה ביקשו ממנו לא לעשות מפתחות דע"ז אפשר לכל א' למצוא מקום תשובה זו או זו ויבואו לומר שיודעים דעתו - ולא זה הי' רצונו. וידוע שהמ"ב כתב שיש לסמוך על כל מה שהוא כתב במ"ב - ויש לזהר מכל המחדשים שצועקים שהם יודעים דעת עליון ומהרסים בהבל פי' וגורמים צער לגדולים אשר בארץ המה - ויש לעיין היטב בדברי ההקדמה הנ"ל ואז יבינו יראת ד']). ועל כל א' לקיים דברי רבותינו ז"ל עשה לך רב - ולשאול בעצמך ולא לסמוך על שום שמועה (ואפי' אם המוסר השמועה צועק אני שאלתי בעצמי אין זה מעלה אלא) ומוריד - ובפרט דהרבה פעמים לא הבין דעת הרב לאמיתו וחצי שאלת חכם הוא ידיעה בהענין מקודם ודבר דלא שכיחא היום ועלינו להתאונן ולהתאבל על החורבן הנורא במסירות התורה ולהתחזק לקחת נפשינו בכפינו ולא להתעצל להמתין שעות על שעות כדי לקבל תורה מפי הרב (כל א' בפני עצמו - וללמוד מקודם עד היכן שידו משגת ואז תבין יראת ד') ואז יקוים בנו ברוך הגבר אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן]. ע"ע דברי הסטייפלער זצ"ל בס' חיי עולם ח"ב פ"ח בהג"ה שצועק ככרוכיא בענין הנ"ל.

ונראה דכדאי להביא מספר שער מציון מס' קידושין שמובא שם וז"ל ע' בגמ' (מד). דלא רצו להאמין לר' אבין, דאפשר ששכח מה ששמע בשיעור (שאמרו שם כנ"ל שהלכה כר' יוחנן ור"ל צעק ככרוכיא ויצאה והיתה וליכא דאשגח ב'), ואך ורק היות דאמר מיד כשיצא מן השיעור האמינו דבריו, ואתמחה, דהא ר' אבין הי' אמורא והי' מלאך ד' צבקות ואע"פ שלא אמר איזה הלכה קשה או מבוכה או מלא פרטי פרטים אלא דברים פשוטים אפ"ה אין להאמין דבריו אא"כ לא הי' רגעים כשיעור שכחה אלא מיד כשיצא - ואצלינו ק"ו בן ק"ו דידוע שהרבה פעמים אין מבינים כוונת הרב אפי' בשעת מעשה ואין לנו לסמוך אלא על הגדולים בעצמם או על מה שהם כותבים בעצמם (וזה הטעם שנתקבל בקרב בני תורה ספר הק' מ"ב דהוא כתב הלכה ולמעשה).

ועלינו להתחזק ולדעת דבר ד' היא הלכה ולמעשה ואין לטעות אחר העצלות ששורר בעולם לסמוך על כל שמועה ששומעים, אלא חוב קדוש על מתעצלים להתגבר כארי לברר בעצמם ואין זה ביטול תורה [אלא להיפך דבלא עבודה זו לילך לברר בעצמו יש לחשוש לביטול המסורה ח"ו], ד' ירחם עלינו ועל כל ישראל, אמן, עכ"ל שם, ושאל זקניך ויאמרו לך.

ועוד פרפראות כעין הנ"ל הנה ראינו באיזה ספר שכתב בהקדמה שהוא לא יביא הפסקים בשם ר' פלוני אלמוני כיון שמי יודע אם הבין רום כוונתו אלא יכתוב כל פעם שמביא מרב זה (ונוקב שמו) - מגדולי הפוסקים - ויש לתמוה תמיהה גדולה - מאי שנא שמו או כינוי אחר שהודיע כוונת הכינוי למי הוא מכוון? ואין זה אלא צער גדול שמביאים כל מיני פסקים ומבלבלים המוח וגורמים חורבן בעולם התורה, כנ"ל.

וע"ע בס' פלא יועץ (חלק דינים) שאין לסמוך על הקיצורים כלל וכלל לקולא אלא אך ורק לחומרא, וע"ש דדבר פשוט אצלו שאין לשום בן תורה להשתמש כלל בקיצורים אלו, וראינו הרבה בחורים ויונגעלייט שלמדו בישיבתנו הק' במשך השנים, ולא זכו לגדלות בתורה, אפי' לא א', שהשתמש בספרים אלו - ורק העמלים שעמלו להבין המ"ב והמאמצים להגיע לרב מובהק לשאול הדברים שנשארים בצ"ע - אלו לבד זכו לישאר בלימוד התורה הק', ואלו לבד נשארו נאמנים למסורת התורה במלא המילה ושלמות העבודה, ודק"ק, ותשכח.

ובפרט יש לנו לזהר דכיון דמתקרב יום הדין (הגדול) ויש דין ויש דיין ואיך אתרץ דיבורי - דהא בעניני עוה"ז חיפשת הטוב (בבגדים ובכלי בית ובבית ובמאכלים וכו' וכו') ולענין הלכה, דזו דבר ד', חיפשתי קולות והבדיעבד הי' שוה לי כמו הלכתחילה - ובפרט דאין לנו מיום הדין בעניני ממונות ובין אדם לחבירו וצניעות וכו' וכו'. ומה כבר אפשר להוסיף למערכה הנ"ל - אלא כעת שמענו על עוד פירצה נוראה, דהתחילו איזה יונגעלייט ללמוד עם חתנים והמלמדים לא עמלו בהסוגיא מהגמ', טור, ב"י, שו"ע, ש"ך וט"ז, אלא כל פלוני אלמוני שלמד איזה קיצור הלכות (או כמה ספרי קיצורים - ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות התמיהה), וע"ז הוא בקי בכל מכמני התורה - ובפרט בדינים שכרת תלוין בהן, ומעוותים המסורה, ועושים קיצור דרך שמלא מכשולים וכאילו הוא דרך המלך, ואוי לאזניים ששומעים

הריסות הדת (והדעת) ואין פוצה פיו. וא' מראשי הכולל דהרבה מהחתנים הנ"ל שואלים אותו שאלות אחר החתונה, הביע שלא יאומן כי יסופר העמי הארצות בין חתנים הנ"ל, ויכיר מתוך השאלות שלהם ממי כל א' למד. ואלו שלמדו ממי שמלא כרסו מגמ' וכו' השאלות ששואלים תענוג לשמוע - היינו ששואלים בטוב טעם ודעת - משא"כ אלו הנ"ל - ונפ"מ לדורות - לקדושה - לטהרה - להמשך של כלל ישראל - וידוע עד היכן הגיע העגמת נפש מהבנים והבנות הנולדים מהדרכה הנ"ל, וכן מכל הקולות שהקילו בכמה דינים, ופחד הוא. וחשבנו פעם דלאו דבר קל הא דהסימנים בשו"ע בכמה חלקי שו"ע תלוין הא בהא - והדואג על העתיד בעניני פרנסה וכו' - למה לא יבין דכל דאגת העתיד הבל הוא חוץ מהנ"ל - דברים להכין זרעו זרעו לקדושה וטהרה - ועולם הפוך ראיתי - וטעון חזון אחר חזוק - והקב"ה רואה ללבב, ועלינו להתפלל אליו שיוציאנו מהגלות המר וישלח לנו את אלי הנביא במהרה בימינו, אמן. ועוד מעשה קטן שהוא גדול - שא' שאל החזו"א איזה שאלה, ויצא וכתב השאלה והתשובה, ונכנס שוב להחזו"א ושאל אם כתב כדבעי - והחזו"א שאלו - האם אמרתי לך לכתוב? והמבין יבין הרבה. ועוד פירסמו עתה בקונטרס מנחה טובה מהגר"ח ק שליט"א שאמר שהחזו"א זצ"ל והסטייפלער זצ"ל אמרו שאין לסמוך על שום דבר ששומעים בשמם [והנ"ל לא כתבנו אלא ללחוש מיבעי והיסוד יסוד בכל החיים בין כה, וכן מה ששומעים בשמו] [בשם הגר"ח ק שליט"א] אין להאמין כלל - וכ"כ טועים בחיים - ועל זה מכריזים בשמחה עצומה ובכוונה נכונה כל בוקר בבוקר - (וכן בתחילת השבוע מיד במערבו) - ברוך הוא א' שבראנו לכבודו והבדלנו מן התועים (יש טועים ויש תועים והכל נכלל, כ"נ), וכו'. ברוך ד' יום על הזכות הנוראה שזכינו לה. ושוב ושוב צריכים חזוק - דהא בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו, ובפרט דכמעט כל יום יוצא ספר אחר מלא מעשיות וכו', ועוד ניירות אשר מפצצים בבתי כנסיות מלאים פסקים וכל התמימים שותים המי מלוחים בצמאון, ד' ירחם על עמו היקרים, אמן. ומעשה רב ראינו במוצאי שבת פ' מסעי תשס"ח - א' מחשובי ירושלם שליט"א שאל א' מגדולי הדור שליט"א שא' טען דהוי בושה וחרפה להחזיק הספר הידוע על הלכות שבת שיצא לפני כארבעים שנה (שהרבה משתמשים בו) - להחזיקו בבית הכנסת - האם צודק הוא או לא? והגדול שליט"א ענהו בפשיטות דגנאי הוא. והלה שאל והא דאפשר להשתמש בו עבור מראי מקומות אולי יהא טעם להיתר? והגדול שליט"א דחהו בב' ידים - אין להשתמש בו כלל וכלל. והבן. וע' בספר חיי עולם ח"ב פ"ח בהג"ה בענין ספר שיש עליו הסכמות, ודברים עמוקים הן.

והי' משמע מתוך דבריו דה"ה אין להשתמש ואין להחזיק בביתו כמה וכמה מהספרים החדשים (אם לא כולם). ואע"פ שאין למדין הלכה למעשה ממעשה רב עד שיאמר הלכה למעשה - די לחכימי ברמיזא, ועוד לזאת - הכא הורא למעשה אלא מאי - מי יאמר שיכול לסמוך על שמועה זו - לכן הגדרנו דדי לחכימא ברמיזא. וכראינו בבית של א' מהגדולים שליט"א א' מהספרים החדשים - ושאלנו את פיו אם זאת אומרת שמותר להשתמש בו - דחה הוא אותנו בקש, דאין זה שום ראי' ולא שהוא משתמש בו אלא המחבר נתן לו במתנה, ובינתים לא הי' לו פנאי להניחו בגניזה, כה"מ, אע"פ שהוסיף שהמחבר יהודי יקר אבל ספרים אלו אינם בשביל הרוצים לעלות, די יורה דרכו, אמן. (ולענין קונטרס שלנו - הרוצה לקבל הסבר החילוק ישלח מכתב עם דמי דואר ובל"ג נכתוב בחזרה). ולאלו ששואלים למה כ"כ חריפות - אם ישאלו גדולים ישמעו דעת תורה ועד כמה זה כואב להשכינה הק' ולכל בר דעת ויבינו הכל. ולא באנו לומר קבל דעתינו - דהא אין זה דעת (קלושה) שלנו אלא דעת גדולי תורה שליט"א, שאל שאל שאל, [עדיין לא באנו לומר קבל דעתינו, ופשיטא].

כ"ה.

מה הדין להזמין בגד חדש אצל אינו יהודי מ"ז בתמוז? למה?

(ס"ז ברמ"א) עד ר"ח משמע דמותר לכתחילה ומר"ח ואילך נהגו להקל ומתירים אבל טוב למעט בזה במקום דאפשר - דלא עדיף משאר משא ומתן דממעטינן (ע' ל"ז זה חידוש [והסבר] בדין ממעטין במר"מ - דאע"פ שאין הבגד שלו ואינו נקרא על שמו [ע' סק"ג] ולא יקבל הבגד עד אחר ט"ב ואין לו שום רווח והמוכר הוא אינו יהודי אפי"ה נכלל בדין ממעטין במר"מ ויש ללמוד מזה הרבה). וע' בבהגר"א דלמד דין בגדים חדשים מדין כביסה ואפשר דנפ"מ לנידון דידן דלא נאמר יסוד הנ"ל אלא בעניני בגדים אבל לא משמע כן ממה דנקט הרמ"א דנכלל בממעטין וכו').

ותמיד נגד עיניו דברי ר"מ (אבות פ"ד משנה י"ב) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה - דנאמרה לתנאים ואמוראים ק"ו לנו וכל ההשתדלות [ריבוי או ____] ספק גדול הוא אם ירוויח פרנסה בסוף או יגרום צרות על צרות [כדראינו כמה וכמה וכמה פעמים] ועל המרבה (או הממעט) לזכור שאם מתחזק במדת בטחון בדאי לא יחסר - ברוך הגבר אשר יבטח בד' וממילא יהא ד' מבטחו (ע' בח"ח דמפרש כן, וע' בשמה"ל בעניני השתדלות דיש למעט כל מה דאפשר, וע"ע בשיחות מוסר בשיחות שלו על בטחון - דההשתדלות היחידה שחייב בה האדם להשתדל היא - להתחזק במדת הבטחון. עש"ה. ועוד דבר חשוב כאן הוא מה דאיתא בספר אהבת חסד דיש להעדיף (בשאר ימות השנה בכל מקום דאפשר) לקנות דוקא אצל ישראל ולא אצל גוים (וצ"ע במי שאינו שומר תר"מ מה דינו כאן), וע"ש כמה חילוקי דינים. והי' אפשר להוסיף טעם לגזירת הכתוב - דכל הקונה דבר מהזולת חייב לו הכרת הטוב שהוא המציא הדבר לידו - או שעשה פעולה עבורו, ואע"פ ששילם שכרו עדיין הכרת הטוב חייב לו, ע' שיחות מוסר, ולא רצה הקב"ה שיהודי יהא אסיר טובה לגוי, ח"ו, ונראה דעמוק הוא.

מתי יש לקיים מצות קידוש לבנה בחדש אב?

✓ כ"ו.

(סקנ"ה) מח' אם מותר במוצאי ט"ב, וצ"ע למעשה. וע' סי' תכ"ו סק"א דאם רוצה לקדש במוצאי ט"ב צריך לטעום מקודם (וע' בשעה"צ שם ובדרך כלל אפשר להמתין לציבור אחר, כידוע) ועוד דצריך לזהר שלא לקדש בלי מנעלים, והרבה נכשלים מחמת הבהלה וע' סק"א שם, ועלינו לזהר בקבלת פני השכינה הקדושה. אם חל ט"ב בשבת א"א להמתין עד מוש"ק הבא כידוע. ולענין קודם ט"ב ע"ש סק"ח. וכשחל ט"ב ביום ה' ע' סי' תכ"ו סק"י דלפי הרמ"א יש להמתין עד מוש"ק (וכדעת המגיד מישרים מובא במ"ב שם סק"ד דכן יש לנהוג לכתחילה בכל חדשי השנה) אבל לפי האחרונים שהמ"ב מביא בסק"א משמע דאפי' בכגון דא יש לקדש במוצאי ט"ב, ונהרא נהרא ופשיטא. [ושנה שמוצאי שבת הוא אור ל"ד נראה דאין להמתין, וצ"ע לפי הדעות הנ"ל].

ועיקר גדול הוא לשמוח בקבלת פני השכינה דאין הנאה בכל העולם כמוה - וממילא שרים ורוקדים, והכל תלוי בשימת לב לצאת מהמלומדה המושך תמיד בכל כחו למטה, כבדות עצבות עצלות ליצנות - והעצה לזכור שאין עוד מלבדו. ולימוד גדול הוא מה זה הכנסת אורחים - דגילו לנו חז"ל, הרר, דגדולה היא מקבלת פני השכינה - ועד כמה אדם צריך לשיר ולרקד כשזוכה למצוה זו, וכידוע על הסטייפלער זצ"ל כשזכה להכניס אורח שבא מירושלם, והוא הלך לבד עד בית הכנסת לעדערמאן, הי' במסירות נפש עצומה, והנשימות שלו היו די לסמר שערות, והי' בסוף ימיו שהי' קשה כל

פסיעה ופסיעה, ועשה בזריות נוראה, ואפי' על ספק ספיקא (דבתו אמרה לו שבשעה שנים עשרה וחצי ה' א' כאן שהמתין ליכנס אצל הסטייפלער ובסוף סגרו הדלת, ונשאר בחוץ, ואח"כ כשרצתה לסגור הדלת החיצונה ההוא שאל איפה אפשר לישון, והיא שלחה אותו ללעדערמאן ואמרה לו דודאי יש עדיין אנשים שם שמוכנים להכניסו לביתם. ומיד הסטייפלער לבש מעילו וכובעו ומיהר לבהכ"נ לעדערמאן - והא מי אמר שהלך ההוא לשם, ואפי' אם הלך לשם ה' על דעת שא' מן הלומדים יתנו לו מקום ללון - א"כ ספק ספיקא הוא - ואפ"ה הלך בשמחה עצומה ובמסירות נפש למען כבוד קדושת כבודו ית' - לקיים מאמרו - הוי דומה לו. וביום אחר המעשה (שבסוף השיג הלה והכניסו לביתו בכבוד מלכים) כל א' שנכנס אל הסטייפלער צ"ל ראה שמחה קורנת באור גדול מפניו המאירות - וכששאלו שמחה מה זו עושה - ענה ואמר בחדוה וברנה ובשיר לד' אלקי - קיימתי מצות הכנסת אורחים - והלכתי לבד! ולא פסק חוכא (חיור, כ"מ) מפומי כל היום - אשרי עין שראתה. וכידוע שעשה קידוש ד' נורא בכל העולם, ואשרינו. ולפי השעה צ"ב ס' תכ"ו דטעם שאין לקדש הלבנה בליל שבת דיש ריקודים כמו בחתונה י"ל (כדאיתא ברמ"א שם) וקצת משמע מחמת הקבלת פני שכינה דאית בי', ואסור ריקודים בשבת, א"כ יש לעיין מה ההיתר לקיים מצות הכנסת אורחים בשבת קודש דהא גדולה היא מהקבלת פני השכינה ואע"פ שלא קשה מיד - יסוד נפלא יש כאן ולתרץ דא"א להיות פרום (מחמיר) על יענער'ס חשבון (על חשבון של הזולת) [שעל ידי שאני מחמיר לא להכניס אורחים כדי שלא אכשל בריקודים בשבת קודש (דודאי מחמת שמחת המצוה רוצה אדם לרקוד) אפסיד את הזולת ממאכלים טובים, ואור צח, וחום של קירוב לבבות, ושפע תורה ושמחה להנצרכים לה] לכן לא גזרו משא"כ קידוש לבנה, ורצון לרקוד ודאי מרגיש בעמקות נפשו - דהא בני אברהם אבינו אנחנו - און מיט אזא זיידע דארף א מענטש אויס קוק'ן אנדערש (עם סבא כזה צריך להיות יותר מההמון. ויש בשמוע'סן מהגר"ח שמואלביץ צ"ל דמי שבא מגזע גדולים החיובים שלו למעלה מאלו של שאר העם - והי' אומר דכיון שאנחנו ראינו המסירות נפש לתורה של הגרא"י פינקל צ"ל החיוב מסירות נפש שלנו יותר גדול מהשאר, והביא מבניו של שמואל שלא חזרו על כלל ישראל לקרב לבבות דהטענה היתה שכיון שהי' להם אבא כזה הי' להם חיוב לעשות יותר מהמקובל - ונראה דכהיום שיש כ"כ מעשה ביכלאך (ספרים מלא סיפורים) ורואים את הגדולים מבפנים כאילו דרים אצלם - א"כ כל מעשה מעלה דרגת חיובו של הקורא - וא"כ צריך באמת לראות אנדערש - חייב לעלות - נו..., ומובן החיוב שחייבו חז"ל - חייב אדם לומר מתן, מתי יגיעו, מתי יגיעו - לכה"פ לנגוע בקצהו - מעשי, ולכה"פ להיות חשק ורצון - עד מתי?

אם התחיל סעודה (עם בשר) כ"ט תמוז סמוך לשקיעה עד מתי מותר לאכול הבשר?

כ"ז.

(סקנ"ו במ"ב ושעה"צ) תלוי במקום שהוא הולך (בדרך כלל) להתפלל - אם הם כבר התפללו מעריב אז אסור לו להמשיך באכילת בשר אע"פ שהוא עצמו לא יתפלל עתה, ע"ש. וע"ע סי' רס"ג סקנ"א דנמי משמע כן. ועי' בשעה"צ נ"ז דמשמע דאע"פ שעדיין יום כשמתפללים מעריב נאסר עליו, וצ"ע אם מותר אחר שקיעה בנידון דידן בכל גווני דאפי' אם נאמר לענין מוצאי שבת מותר עד שיתפללו מעריב דעד אז יש עדיין קדושת שבת (עיין שעה"צ ע"ה) משא"כ בר"ח (לפי מנהג אשכנזים דאסרינן בשר מר"ח), ואפשר לומר לאידך גיסא דעד צאת הכוכבים ודאי מותר (אם לא התפללו הציבור), וצ"ע. וע' בדרך החיים שהוא מקור דעת החולקים במ"ב [לא מצאתי בא"ר, וצ"ע מקומו] דאינם חולקים אלא לענין שבת וכמשמעות המ"ב אבל לכו"ע ר"ח מזמן שהקהל התפללו, ע"ש, וא"כ מותר עד מעריב בכל גווני.

ומענין לענין בענין מקום שהולך (בדרך כלל) להתפלל - יש להעובד לזכור שאנחנו עבדיו ואם קבע לנו מועד לדבר אתו ביחידות, יש לבחור המקום הטוב והנאה לו (ואין לו אלא ד"א של הלכה - בישיבה, בכולל, בבית המדרש) ואז נזכה להתפילה הנורא - הרחמן וכו' ויתפאר בנו וכו' ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים - פאר והדר - איום ונורא. ועוד רגע קט דשמענו דהגר"ח ברי"ם צ"ל אמר פעם שאין תפילה גדולה מתפילה זו - דמביע רצון עז לתת נחת רוח להקב"ה - והאומרה מלומדה מפסיד עולמות. ובענין תפילתינו - עד כמה אנחנו מבקשים מאת המקום - כגון בברכת אהבה רבה דמתחננין אבינו אָב (כן נראה הנוסח הנכון [בלא ה"א] ע' בסידור הנפלא אזור אלי' דהשינוי להָאָב מקורו לא ממקור שגדולי עולם היו ניחא להו בי', וכן בברכת ברוך שאמר [וכן בעוד כמה מקומות - כגון ואל תשלט בנו יצר הרע בברכת המעביר שנה צ"ל ואל ישלט, ושם ודבקנו ביצר הטוב (יש לזכור איזה בקשה נוראה טמונה כאן) צ"ל ביצר טוב, ע"ש עוד ועוד]) הרחמן המרחם רחם עלינו - ולמה צריך הרחמנות ולאִיזה תועלת מבקשים מאת המלך מלכי המלכים - אבינו שבשמים - שירחם עלינו לתת בלבנו להבין תורתו, להשכיל בתורתו (פי' שנשכיל לומר שמעתתא אליבא דהלכתא כמד"א ויהי דוד לכל דרכיו משכיל, ודרשו חז"ל שהלכה כמותו בכל מקום, עץ יוסף שם), לשמוע תורתו (ולא יבוא לאזני שום דברי העולם חוץ ממנו, כ"נ) ללמוד תורתו, וללמד תורתו, לשמור תורתו, ולעשות תורתו, ולקיים - מה רצוני - לקיים את כל דברי תלמוד תורתו - ואיך - באהבה. ומובן דברי הרבינו יונה על המשנה באבות (פ"ד מ"ה) דהלומד ע"מ לעשות היינו שמוכן לעמל ימים ואפי' שנים על דבר שמבואר שמותר דאפשר יש איזה צד איסור בו - נפלא נפלאות ונורא נוראות האהבה הטעון לעשות רצונו כדבעי - וצריך רחמנות - רחמנות על רחמנות - ורחמנא ליבא בעי - תמיד. עוד חיזוק קיבלנו על הידיעה שכעת הוא בערך שבע שבועות אחרי חג מתן תורה ונדדתי שינה מעיני מחמת אהבתי לבוראי ולתורתו - האם עדיין חם לבי בקרבי מהאש התורה אשר זכיתי לה בעת נתינתה - ועל העובד האוהב לאהוב האהבה לאב האהוב - ותרתי משמע.

כ"ח. (א) מה הדין בטעימת התבשילין של שבת ערב שבת?

ע' שעה"צ ס"ח בענין ספק תבשיל של בשר דאפשר טעימה שרי וא"כ הי' אפשר לומר דטעימה מתבשיל שהוא ודאי של בשר אסור, וכן מדברי מהר"י ברונא (מובא בקצרה בשע"ת באמצע ד"ה יש נוהגים שלא לאכול בשר [על ס"ט במחבר]) לענין יין תוך התבשיל שיש לזהר ערב שבת כיון דיש חשש שמא ישתה מן היין, אבל כיון דאיירי הכא בטעימה של מצוה כדאיתא בס' ר"נ ססק"ב יש צד להתיר (ובפרט לפי המשך השע"ת הנ"ל בשם הבר"י, עש"ה), [יש שנהגו להחמיר וטעון בירור, ונראה דמותר, כ"ה]. ומ"מ מדברי הר"י ברונא רואים פחד הדין ואהבת ד' אשר ציוה בהן דהא חשש רחוק שיכשל - אלא אפי' בשוגג באיסור [הרחקה] דרבנן חששו גדולי עולם - ק"ו אנו אזובי קיר. וע"ע במס"י פ"א (וידוע שאינו דומה השונה פרקו מאה פעמים למי ששונה מאה וא') דצריך דקדוק גדול עד למאד במצות ד', תמיד.

(ב) מי שא"א לו לאכול מאכלי חלב מה הדין בתבשיל של בשר (בימי חול)?

(שעה"צ ס"ט) מותר, בט' ימים. (תבשיל של בשר היינו שנתבשל דברים אחרים עם בשר אבל לאו שמותר לאכול בשר, כן מוכח מהשעה"צ, עש"ה). וצ"ע כמו בחלק ג' כאן.

(ג) ולאכול בשר עוף בימות החול? למה?

(סקס"ד) מותר ומשמע דטעם ההיתר דבלא זה יש חשש חולי, וע' בשערי תשובה כמה שורות קודם סקל"ז. (ויש לעיין היום דיש הרבה דברים לאכול שאינם לא בשר [ולא חלב] אם נאמר שנשתנה הדין). [וחלק של העיין הוא לזכור דכל המִשְׁנָה ידו על התחנות - ועם כל זאת צ"ע].

כ"ט. הגיע לחינוך אבל לא הגיע עדיין להתאבל על ירושלם מה דינו: א. לאכול בשר? ב. לשתות יין? ג. ואם לא הגיע לחינוך (כגון קודם בר שית בר שבע ע' ס"ר ס"ט סק"א) כשהוא בריא? ד. ובלאו בר הבנה כלל?

(א) (סק"ע) אסור (א"כ אינו בריא). - וע' לקמן בתשובה ל"ג (א) דה"י קשה לנו מהדין דקטן פטור מאבילות, והבאנו שם תירוץ מא' החשובים דנפ"מ אם ספינו בידים (דאסור) או שהקטן יעשה מנהגי אבילות (דפטור), ומובן הדינים כאן, ועדיין צ"ע. ומענין לענין חינוך ע' ס' אהבת חסד פ"ז בהג"ה (סעיף קטן ו' בהג"ה) דא' מן הטעמים שיש ליתן לעניים להסתובב בפתחי בתי העיר לבקש על נפשם (ולא לסדר קופת העיר לכל אשר יבוא לעיר ולמנוע מהם להסתובב כלל) וז"ל - גם נתמעט עי"ז ממנו מדת החמלה בהמשך הזמן, כי מדה זו נקבע בנפש ע"י הרגילה בזה כמה פעמים. ובפרט שממעט זה מדורותיו הבאים אחריו שאינם רואים כלל בעיני האנשים המצוקים. גם עי"ז אינו מכיר ליתן תודה לד' על חלקו כי אינו רואה בעיניו איש מר ונאנח, עכ"ל. ודבר נפלא הוא ב' הלימודים לו ולדורות הבאים - חמלה ע"י ראית עניים ואומללים, והכרת הטוב לד' ית' על הא דלא נפל חלקי עם כאלו - ועלינו לחנך הבנים והבנות (הנפקדים אצלנו) במדות טובות ולחפש דרכים לגדל צדיקים וצדקניות העוסקים בתורה ובמצות לשמה.

(ב) אסור כנ"ל חוץ מ"יין של מצוה (ועי' ספר דינים והנהגות החזו"א פרק י"ט דמותר לגדול לשתות יין של הבדלה, ע"ש, וכו'). [ידוע שספר זה בדוק בשבע בדיקות שלא יצא דבר שאינו ברור כחמה ואפ"ה פשוט דאינו כדבר הכתוב בס' חזו"א ויש לעיין. ושוב דברתי עם מי שהי' שותה יין של הבדלה אצל החזו"א ואמר שלא הי' שום שינוי משאר ימות השנה, וכן הבנתי מהגרמ"ד שליט"א שלא שינו אצל אביו וצ"ל במוצאי שבת חזון ויש לברר אצלם]. ויש שמחפשים [בנר] איזה קטן כזה (שלא הגיע לחינוך לאבילות אבל הגיע לחינוך לברכות - וקשה לצמצם) ונכנסין לכל מיני דחוקים ובפרט ספק ברכה לבטלה ועוד חששות - ונעלם מהם הישר והטוב - ועל כל א' לברר קודם למועד. (ויש לזכור שיש דעות דתמיד המברך צריך לשתות מכוס של ברכה, ואע"פ שהמ"ב מקיל בזה הכא - לא נאמרה א"כ יש כל התנאים כדבעי, וקשה).

(ג) לא מבואר ולכ' לא קיבלו עליי' ומותר, וצ"ע לפי הדגמ"ר המובא לקמן בסמוך. וע' בר' מנוח פ"י שביתת עשור דיש דיני חינוך שהם כללים להרגיל התינוק בדברים שכלל ישראל עושים ואפשר יש כאן משום הא, וצ"ע. וביסוד הדברים של ר' מנוח יש לזכור שאם מרגיל [בנחת] הבנים והבנות בזירות במוקצה (והרבה קטנים משחקים עם אבנים או עצים או חול ברחוב ועוברים על איסור מוקצה, ובא מהא דאין לומדים הל' שבת אצל השבת ט"ש, ויש להתחזק - בפרט דמיום הבר-מצוה כבר צריך לדעת כל הלכות שבת - ואם עובר, ח"ו, על א' יצטרך להביא קרבן ואין לפוטרו כיון שלא הספיק עדיין ללמוד דין זה אם מותר או אסור, דהא הי' יכול קודם הבר-מצוה, ומצוה דרמיא על האב היא, ויש שוכחים), ומלאכת שבת בשמחה, וברכה בתוך הסידור וצניעותא אפי' קטני קטנים - לא יסור כי יזקינו.

(ד) (שם) מסתברא דסתמא מיקרי אינו בריא (בתינוק שרגיל בכך ובפרט אם חלוש קצת בטבעו) ומותר בכל אופן, אבל לא משמע כן משע"ת אות ל' בשם הדגמ"ר (ע' שעה"צ ע"ו דמוכח דמשע"ת זו נלקחין דברי המ"ב), וצ"ע. אבל באינו בריא ודאי מותר וכן"ל חלק (א). ויסוד נאמן בחינוך לא להשוות ילדים זה לזה - אלא כל אחד טעון הטיפול שלו עם הצרכים שלו. והמתייעץ עם יודעי דבר מרוויח הון (דלפעמים דבר קטן בהנהגתו כלפי הילד יכול לשנות כל מהלך החיים שלו) והכל עם סבלנות תדירא, כידוע להמצליחים.

○ ל. (א) בסעודה שלישית אם גמרו ברהמ"ז אחר חשיכה מה הצעה לענין הכוס של ברכה (בשבת חזון)?

(ס"י) (להמחבר מותר לשתותו (אחר הבדלה), להרמ"א אסור לשתותו במוש"ק [ולכ' עצה טובה קמ"ל להבדיל על כוס זה (אע"ג שבדרך כלל משמע דאין לעשות כן ע' ס' רצ"ט ס"ד, הכא שאני) ולשתותו משום הבדלה (כשאין תינוק או כהנהגת החזו"א [והרב] וצ"ל דאפי' גדול שותה כוס של הבדלה א"כ פשיטא דמותר לו לשתותו בעצמו דהא מהבדלה (הוא).] ועדיף טפי ליזהר לגמור קודם חשיכה, ופשוט. [הציון לשעה"צ ע"ה צ"ל אחר תיבת ג' סעודות, עש"ה. וסקע"א איירי בסעודת מלוה מלכה וכשאין תינוק, ופשוט]. ואם חל ט"ב בשבת בודאי יש ליזהר טובא לגמור ברכת המזון ושתית הכוס עוד מבעוד יום גדול, ופשוט דלכה"פ קודם שקיעה שלנו. וכן בשנה דחל במוצאי שבת - ולפעמים באים לכמה מכשולים מחמת שרוצים לאכול ולשתות עד הרגע האחרון - ומה אדם מרוויח מעוד עשר או עשרים רגעים - האם זה יעשה הנפ"מ בכל התענית שלו בתמי' - ועל הבר דעת לעשות עם שכל טוב בעיני אלקים ואדם. (ע"ע בפי' המשניות להרמב"ם סוף תענית לענין תוספת ט"ב, הערת הבה"ח אשב"פ נ"י).

(ב) ואם גמרו קודם חשיכה אבל אחר שקיעה?

וע' בשעה"צ הנ"ל דכתב אע"פ שנמשך הסעודה עד חשיכה - משמע דמותר לשתותו אחר שקיעה, וע' ס' רצ"ט סק"ד דמי שרגיל לברך על הכוס (בכל השבוע, כ"ו) מותר לשתותו אפי' אחר חשיכה, ואפשר דהכא שאני או עד חשיכה לאו דוקא ומותר אפי' אחר חשיכה או איירי במי שאינו רגיל, וצ"ע. ולמעשה אצלנו בארצינו הק' ודאי אין לשתותו אפי' אם גמר רק כמה רגעים אחר שקיעה, ואכמ"ל.

ל"א. מי שייך לסעודת סיום מסכת (חוץ מקרובים וחברים)?

(בה"ל ד"ה וסיום) הלומדים איתו, והמחזיקין בידי הלומדים בממונם, והגבאים המשגיחים עלי' ומשרתי', והמסייעין לעשות הסעודה ואשתו ובניו של בעל הסעודה. (יש מוסר השכל כאן לשאר ימות השנה [דיש להכיר טובה לכל המסייע וק"ו להבורא שנתן לנו תורתו הק' והבדילנו מן הטועים החושבים אני ואפסי עוד, וקרבנותו אליו להכירו וליועדו ושמנו]). ועי' סקע"ה. וכשעושהו בשבוע שחל בו עי' סקע"ז. ושוב יסוד דחובת הכרת הטוב חל אפי' על אלו שעושים משום כסף או כוונות להנאת עצמם - ועוג מלך הבשן (סוף פ' חוקת) יוכיח, וע' בשיחות מוסר באריכות, וע' בחוה"ל, וקצ"ע. וכל מי שזוכה לשבת באהלה של תורה ונעזר ע"י הוריו או זקנו או אשת חילו או בניו, יש לו לראות החביבות שיש להם לו - וכמעשה בהגר"ב ליבוביץ צ"ל (הברכת שמואל) דא' עזר לו לענין פטור מצבא של בנו והכיר לו טובה כמעט בלי שיעור, וכששאלו הלה מאי האי שזכיתי לקבל כ"כ קירבה מהרב שליט"א, ענהו הגרב"ב שליט"א שהקב"ה מראה לו לאדם מי הוא החברים האמיתיים שלו ע"י שרואה מי הוא השליח לעשות לו טובה - ואתה עשית לי טובה

כ"כ גדולה - מוכח שחבר אמיתי אתה ואיך לא אחזיר לך קורבה. ויסוד הוא לזכור שהרבה שלוחים למקום - ומגלגלי זכות ע"י זכאי.

ל"ב. (א) האם מותר לְאַחַר הַסִּיּוּם על מה שגמר קודם התשעה ימים ולעשותו מר"ח ואילך כדי שכל הנמצאים יאכלו בשר? (ב) מה הדין לנגן אצל סעודת סיום?

(סקע"ג) אין למהר או לאחר הלימוד כדי לעשות סיום (ודלא כההמון, ד' ירחם עלינו). ואפי' כשיזדמן בדרך לימוד ע' סקע"ז אם מותר להזמין יותר ממנין מצומצם, וצ"ע. והא דמחפשים דרך לאכול בשר משמע שזה חיפוש לשם שמים וכדי שיכולים ללמוד יותר טוב - וצ"ע.ג. ואם אדם ביקר זוכר מה שגילה לנו הקב"ה - שלא על הלחם (או בשר) לבדו יחי' האדם אלא על כל מוצא פי ד' - הברכה שבידך בכוונה, והאכילה בהכנעה וּבְצִינָעָה, והמאכלים בתכלית הכשרות, והכוונה להיות חזק בעבודת ד', וכלשון המחבר ס' רל"א בא"ד אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו, עכ"ל. והמ"ב שם סק"ה, וז"ל וראיתי אנשי מעשה שקודם אכילה היו אומרים הנני רוצה לאכול ולשתות כדי שאהי בריא וחזק לעבודת הש"י, עכ"ל. [יש לדייק שלא אמרו הנני אוכל וכו' כדי וכו' אלא רוצה לאכול וכו' כדי - ונראה די ש נפ"מ, וצ"ע].

ב. אם זה חלק כמעט בלתי נפרד משמחת הסיום וכן נוהגים תמיד אצל איזה שיעור וכדומה בכל פעם בשאר ימות השנה, אפשר להביא רא' להתיר בק"ו, דאם בשר מותר בט' ימים ק"ו זה (ובפרט שקודם הט' ימים) - ויראתי פן אכשל בפרט דהוי דבר שלא שמעתי מרבתי, וצ"ע.ג. ושוב חיזוק לא לסמוך על כל מיני חיבורים שמביאים מרב זה או רב זה - ידידע לנו מעשים על מעשים שהרב לא כיוון לזה כלל - וכותבים בשמו ההיפך מדעתו - וד' ירחם על צאנו להחזיר עטרה לראשו דהא אנחנו צאן מרעיתו - ולו אנחנו (יש קרי וכתוב ומרומז אלול - ותלוי אם לו אנחנו או לא אנחנו [אלא עפר ואפר] והכל עבדו לבדו). [וכן כהיום יצאו פתקאות בחוצות עם שמועה מגדול א' שליט"א, ושוב פתקאות על מה שאמרו בשמו שקר הוא - ועתה איזה עלינו להאמין - אלא תמיד עלינו לברר אצל המקור ואז מתדבקים במקור חיים ולא נכשלים בחיפוש בורות נשברים אלא דוקא מעיין המתגבר המשקה לעדור]. והעיוות העצום היוצא מכל הספרים אשר מביאים פסקים מגדולי תורה שליט"א (וכן מאלו שהלכו לעולמם) אין לשער. וידוע לן מפי המחבר ספר דינים והנהגות החזו"א שהוציאו בערך שמונים וחמשה דברים מכל מאה שהי' להם משמועות נאמנות להדפיס ולא הדפיסו אלא חמש עשרה מכל מאה מה שהי' בטוח בלי ספק. ואע"פ שכבר כתבנו כמה פעמים על ענין זה, וא"כ למה לנו לחזור על הראשונות? אלא אולי אולי עתה לב הקורא פתוח ונזכה להציל נפש א' מישראל מהמכשול, ויתני לן. ועוד נראה דכדאי מפני מעשה שהי', שהי' לנו ועד אצל הגר"ש שברדון זצ"ל, פעם קרה שא' מן המשתתפים לא הי' יכול לבוא, ושוב בא אלינו ואמר חזרני בי - ואבוא - דמי יודע אם לא בפעם זו אשמע דברים חוצבים וישתנה לבי לטוב. ואשרי חלקו דעלה להיות א' מהמשגיחים החשובים בארצנו הק', ותלמידיו אוהבים אותו אהבת נפש, ומי יודע אם לא הי' בפעם זו, א"כ כדאי לנו כל החזרה.

ל"ג. (א) אסור קטן פחות מבן שש להסתפר - למה? (ב) ורחיצת כל גופו לקטן?

(סקפ"א) משום עגמת נפש (היינו של אביו ואמו וכן אחרים שיראו אותו מגודל שער, כן מוכח בשר"ע יו"ד סי' ש"מ סעיף כ"ז בט"ז ובה"ג שם. וע"ע רש"י מו"ק י"ד: ד"ה מפני עגמת נפש, וז"ל שיבכו הרואים וכו', ע"ש). ואם הוא יותר מבן שש יש עוד טעם משום חינוך באבילות עי' בשעה"צ. וז"ל דהא קטנים פטורים מאבילות, והח' הח' ש"ט. ה"ו רצה להציע דיש חילוק בין שהקטן יעשה מעשים דאבילות או דאנחנו נעשה לו - לכן בשתיית יין דהבדלה שאנחנו נותנין לו בידים צריך דוקא שלא הגיע לחינוך דאבילות וכמו כן הכא, וז"ל.

[ויש לעיין בדין עגמת נפש דהא לא מגודל שער אלא ג' שבועות וצ"ל דאפי' זה כבר גורם עגמת נפש ודלא כאלו שחושבים זה ליופי (וע' סי' תקל"א בשעה"צ א' דיותר מל' יום מיקרי ניוול ואיירי כשגילח ראשו בתער מקודם דבלא זה

אפי' בפחות מיקרי ניוול, עש"ה), ד' יצילנו והרחמן ישבור עול הגוים (והמודא fashions) מעל צוארינו, אמן, וש"ר מכתב מהח"ח דכל הצרות באים מהא דהולכים אחר המאדע, ע' קונטרס צופי' מארגון משמרת החיים גליון ה' תשס"ב].

ונראה, דאם אפשר, יש לעורר בדברי נועם לאלו שמחשיבים הטשופארינאס longer hair at front Of one's head שמגדלים לנוי [היינו בלורית המוזכר במ"ב סי' כ"ז סקט"ו] ולהסביר שאין זה חשוב בעיני הבורא אלא שחץ וגאווה לפניו וכדברי המ"ב שם, ועוד איסור בהנחת תפילין כן לשונו שם ומסביר דהוי חציצה ח"ו, ומשמע שלא יצא ידי חובת תפילין [של ראש] כל ימיו אע"פ שהתפילין מהודרים בתכלית ההידור וכיוון לשם מצוה ובידך ברכה - שלמעשה היא לבטלה ר"ל - וזה סכנה לנפשו ונפשות כל דורותיו - ולמה יאבד הון רב שאין לשער עבור מודא של שיער. כתב לן הגר"ח ק שליט"א דנכלל הנ"ל כל ששערות אלו גדולים משאר שערותיו (ויש לברר אצלו דמשמע דה"ה לכל דיניו ולא רק לענין שחץ וכו') וא"כ צריך ליזהר הרבה. וידוע שהחזו"א התיר לספר שערות כאלו בג' שבועות דבין המצרים, ודו"ק. וצריך לקרב בחורים אלו בכל מיני קירבה לבאר פחיתות כבודם (וסכנת נפשם) בזה וכל הנהגה שאינה לפי דעת תורה, וכל מה דמחשיב בעוה"ז מחמת השפעה מהגוים בסוף מתחרטים וסובלים קשות - ולהסביר דלהציל נפשו בא"ת, ולבקש ממנו לילך ביחד לאיזה גדול לשמוע דבריו ועצותיו. וא' מלומדי בראנאביטש שליט"א בשנת תרפ"ט אמר לכותב השורות שהוא לא רצה לציית לתקנת הישיבה לספר הטשופ (שערות אלו) והבין אח"כ שמחמת זה ד' שילם לו מדה כנגד מדה ונשרו כל שערותיו, ודו"ק.

ומענין לענין בענין תפילין מהודרים - בחור א' מחו"ל שזקנו קנה לו תפילין מהודרים לפני כעשר שנים מסופר כאן בארץ ושילם בערך \$1000, עתה בדקם ומצאו שבשל יד חסר תיבה א' (!) ובשל ראש היו אותיות ביחד (!) - ונמצא שלא הניח תפילין מימין - ועל האוהב לאהוב הקשה ולבדקם בשבע בדיקות, ולחוס על ממונו להשתמש בו למצוות, תמיד. [ומספרים בספר על הגרא"מ שך זצ"ל שהוא תמה למה מוציאים כ"כ על סעודת הבר-מצוה ולא מדקדקים כמה עולה - ועל התפילין (שזה לכל החיים) מצמצמין, ופלא הוא (הגרא"מ זצ"ל בדק ספר זה קודם שנדפס)]. ומענין לענין ידוע שהוא ז"ל צעק מעמקות דלבו אצל בר-מצוה מאחד מצאצאיו - מה יש להפרייע, הפורקי עול, עם כל ההצלחה (?) שלהם? מה יש להם? האם יש להם א' נשמת כל חי, האם יש להם א' קה-אכסוף? מה יש להם? ואשרינו שזכינו לשיר שיר חדש כל יום ויום ובפרט בשבת קדשו - נורא נוראות הזכות הזכה מהמזכה זכות לזכאים.

ב. לענין רחיצת כל גופם הי' אפשר לומר דתלוי בצרכי בריאות שלו - אם כל העולם רוחצים בן שנה (וכדומה) כל יום י"ל דה"ה הכא דמותר, וצ"ע. ובגדול קצת, הרבה פעמים, יש לכלוך ממש. וטעון שאלת חכם למעשה.

ל"ד. (א) מה הדין לכבס בגדי קטנים בהתשעה ימים? (ב) ואם אינו רוצה אלא לשרותם ביתניים?

(סקפ"ב) אסור מר"ח לפי הא"ר, ודעת הח"א דמותר עד השבוע שחל בו. (סקפ"ג) ואפי' בבגדי קטנים שמלפפים אותם בהם diapers שמותר אפי' בשבוע שחל בו (כמשמעות הרמ"א) אפ"ה אין לכבס הרבה ביחד, ויעשה דוקא בצינעא (והוסיף הרמ"א דנהגו להקל גם בבגדי שאר קטנים אפי' בשבוע שחל בו, ומשמע מסקפ"ב דאין להקל כמנהג זה, וצ"ע). יש מביאים שהחזו"א לא התיר לאחותו שיכבס בגד של בתה בת ה' ואמר שלא נורא שתלך בבגדים מלוכלכים, ויש לברר שמועה זו, וכמו כל שמועות, (ע' לעיל תשו' כ"ד), ולא הבאנו אלא לחזק לבבות לעשות הלכתא גבירתא.

ועוד דיסוד הוא לכל החיים - דאין לנו לתת חשיבות (יותר מדאי) לבגדים - דאינם אלא כדי שלא בוש (ע' בגמ' שבת ע"ז: דזה שם לבוש) היינו שיכסה אותנו באופן שלא נבוש אבל לא שיש להם חשיבות יותר (מדאי), ובפרט שעלינו ליזהר שהבגדים לא יגרום לנו בושה בעלמא דקשוט. וע' בחשבון הנפש מהחזו"ל (חשבון כ"ט) דחשיבות תלוי במעלת נפשו ולא בכמה הוציא על מסגרת של בתי עינים שלו - ועוד דחז"ל אמרו שמהעניינים אפשר לדעת הפנימיות - ואם מקשט רואים שכולו חיזוניות, ד' ירחם, וכן על כיסוי הראש (בין לגבר בין לגבירתא) להחשיבים - כעין ע"ז היא, וכידוע שיש שנכשלו (ונכשלים) בע"ז, וטעון עבודה ותפילה תמיד. ועלינו עוד להתאונן שכמה וכמה משפחות מעידים שכבר א"א למצוא בגדים צנועים בשום מקום בעיר הקודש - ועל כל מי שיש כח בידו למחות יש לצעוק בנעימות נצח להבורא ית' הרחמן המרחם להציל הדור, דלא יאומן כי יסופר.

ועוד רגע קט בענין העומד ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בה, והיא סוגיא דצניעות דנראה דפשיטא היא דנכלל במה שאמרו חז"ל ד' דברים צריכים חיזוק וכו' מעשים טובים ודרך ארץ - וכולל שני, ובלא חיזוק המחזה הוא גרוע ביותר וכידוע כהיום. והשאלה שכל בר דעת צריך לשאול - האם אני (או בתי או אשתי) רוצה עוה"ז או עוה"ב - צריך לבחור - או זה או זה - דאם רוצה עוה"ז לא יקבל עוה"ב אלא גיהנום, וכדברי ר' יונה באגרת התשובה דהאשה (או הבת) המכשילה בענין זה, תירד (מיד, כ"מ) לגיהנום - ועל כל א' לשאול - מה רצוני - ואם מרמה את עצמו (או עצמה) לחשוב שלא נכלל המודא הזו או הזו במה דר' יונה כתב - שוב עלי' לשאול - האם אין לי נגיעות בענין, האם דעתי דעת תורה האמיתית? - ופחד פחד ממלא כל לב בשר - ותכנסו פלצות - ויראה ורעד יבוא בי (ע' תהלים נ"ה), ולבי יחיל בקרב, ואמות מות נפלו עלי - למה כי היו ב' גדולי עולם שלא הלכו בדעת תורה ונטרדו מן העולם, ואיך אני לא דואג שאולי הוות בקרבי ומלא תך ומרמה? וכותב השורות מקוה שיתקיים בנו מה שדוד המל"ה כתב אח"כ - אני אל אלקים אקרא, וד' ישעני, אמן.

ב. ל"כ הכל נכנס בדין כיבוס בגדים דשריינו זהו כיבוס, וצ"ע.

○ ל"ה. ערב שבת חזון מה הדין: (א) כל גופו בצונן? (ב) מה הדין בשאר ימות השבוע לעשות כן למי שמזיע הרבה? (ג) ראשו בחמין? (ד) ראשו בצונן עם זי"ף? או שאמפו? (ה) ראשו בחמין עם זי"ף? (ו) פניו ידיו ורגליו בחמין? (ז) פניו ידיו ורגליו בצונן? (ח) פניו ידיו ורגליו בזי"ף? (ט) טבילה במקוה חמה? (י) במקוה של מים צוננים? (יא) כשחל ר"ח אב בערב שבת האם מותר כל גופו בחמין? (יב) ולטבול במקוה [כגון קודם שחרית] בט' ימים? (יג) ולהשתמש דבר שמפזרים על גופו (שפריץ) נגד ריח הזיעה שלא יבוא? (יד) מי שפניו מוציא כעין שמן מעוררה האם מותר לרחוץ בזי"ף? (טו) ומי שיוצא מבית הכסא ואין שום ליכלוך על ידיו - האם מותר בזי"ף?

(א) (סקצ"ה) כל גופו אסור אפילו מי שרגיל אפי' לכבוד שבת.

(ב) וק"ו באמצע השבוע אסור לרחוץ כל גופו (וע' הל' יו"ט סי' תקי"א סק"י וי"א ובשעה"צ שם אות י' דמשמע אפי' אבר אבר אסור כאן, עש"ה), ודלא כאלו שמקילין בזה, ועל כל א' לברר אצל חכם מובהק. וידוע המעשה שבאו אצל א' מגדולי הדור זצ"ל ושאלו אם מותר לרחוץ משום שמזיעים הרבה ולא רצה לענות וענה ואמר - דבר א' ידוע לי ששום אב"ל לא בא אלי לשאול שאלה זו (ופשוט דאין אנו מרגישים החסרון הנורא ולכן שוכחים שאבלים אנחנו וחובת גברא להצטער), וע' סי' שפ"א סס"ג דאיסטניס (שמותר לפעמים בנידון דידן) אינו אא"כ יחלה אם לא ירחוץ, ושו"מ ש"כ הבה"ל סי' תר"ד (ד"ה והוא איסטניס) דמשום צער אינו נכלל בדין איסטניס אלא אך ורק מי שיזיק לו אם לא יתיר לו, עש"ה - ודלא כהמציאות אצל רובא דרובא מהמקילים, וראי' לדבר דאם היו מקבלים כסף אם לא ירחצו היו סובלים (משא"כ איסטניס דעבור כל הון דעלמא א"א לו לסבול), ודו"ק היטב ותשכח. וע"ע ס' נחלת אלי' בהקדמה מה שכתב הגר"ח ק. שליט"א בשם החזו"א (דלא התיר אפי' בפתח תקוה שהזיעו הבחורים הרבה), ע"ש היטב. וע' הבה"ל סי' תקנ"ד ד"ה סיכה (על סט"ו) דלכ' ה' משמע דמתיר זוהמא אבל ע' במ"ב סקכ"ט שם דמציין לסי' תר"ד, וע"ש, ויש לעיין סי' תרי"ג בסק"ב שם דאין להקל אלא באיסטניס [וכנ"ל דהיינו מי שיחלה] כיון דאין שם ליכלוך ממש, עש"ה. ועוד יש לעיין בסי' תרי"ג שם דמשמע דאין זוהמא וזיעה דבר אחד, וצ"ע. ג. (ועוד תמי' דאבלות על הנפטר הוי' ל' יום ולא שואלים. הערת הבה"ח אשב"פ נ"י).

(ג) (רמ"א) יש מקילין. (ד) (סקצ"ו) אסור. (ה) (סקצ"ו) אסור. (ו) (סקצ"ז) הח"א מתיר למי שרגיל בכך כל שבת. (ז) מותר אפי' כל השבוע.

(ח) אסור דלא התירו בורית וזי"ף (וכדומה) אפי' באלו מקומות אלא כשיש איזה ליכלוך דאית בי' ממשות שאינו יכול לסלקו אלא ע"י זי"ף וכנ"ל סוף חלק (א).

(ט) (שעה"צ צ"ח) אסור אפי' למי שלא מבטל טבילה ערב שבת בשום אופן. וק"ו באמצע שבוע אין להקל בזה, וצ"ע ג על המקילין בדבר.

(י) (סקצ"ה) מותר [בערב שבת, וע' חלק י"ב לקמן] למי שלא מבטל. (ועי' בשעה"צ צ"ח דלא כתב צונן אלא שלא בחמין, וע' בפמ"ג).

(יא) בערב שבת כשחל ר"ח בו עי' סקפ"ט דמותר בחמין למי שרגיל, ע"ש דאיירי ברחיצה (ושמענו שנוהגים שלא להשתמש זי"ף soap, וכ"ה) ולכ' ה"ה שמותר טבילה בחמין, וי"ל. וע"ע בסי' ר"ס בשם הב"ח דאין חמין או זי"ף בשאר ערבי שבתות, ע"ש, וא"כ מובן האיסור כאן להשתמש זי"ף דעדיין יוצא ידי חובת כבוד שבת בחמין וזה טעם המקילין לכ' [והמחמירים ס"ל דאינו נדחה דיני אבלות אפי' לכבוד שבת, וי"ל].

(יב) לא מובא במ"ב, ועתה מצינו שגדולי ירושלם עצמו ומחו באלו שהולכים אא"כ תקנת עזרא. ועוד בכף החיים (סי' תקנ"א אות ק"ץ מביא בשם הישועות יעקב סי' תקנ"א סק"ג לאסור אא"כ לתקנת עזרא וזה אך ורק לאלו שתמיד טובלין לתקנת עזרא, עש"ה. והי' אפשר לומר דמי שאינו מבטלו שום פעם בבוקר ה' דינו כמו ע"ש, ובפרט אם היו מפרשים ההיתר דערב שבת דמשום מצוה התירו ואינו בגדר מצוה אלא מי שמקיימו תמיד דאז רואים שאינו עושה עבור עצמו ומשום דניחא לי' ונהנה אלא מפני שקיבל עליו כמו חוב דהא אפי' אם אין מקוה חם אלא מים קרים לא יבטלנה - א"כ ה' לנו לומר דה"ה בקודם שחרית - אבל מה נעשה - אין עצה ואין תבונה - דאינו דומה לערב שבת דאיכא משום מצות כבוד שבת לטבול במקוה טהרה וכיון דשייך לשבת התירו (במי שאינו מבטלו בשום צד) משא"כ

באמצע השבוע דאע"פ שיש ענינים גבוהים בטבילת כל גופו קודם עבודת התפילה וכעין הכה"ג בעבודת יוה"כ - עדיין אינו אלא ענינים ואין ענינים דוחין דינא דגמ' או דינא דשו"ע (ודלא כמו הרבה שטועים ביסוד זה והכל נדחה אצלם אם נוגע לאיזה סגולה או ענין ע"ד סוד וכדו', ד' יכפר בעד). [וכן מובא שהרה"צ ר' פנחס מקורץ צ"ל הי' מוחה באלו שטבלו במקוה קודם שחרית בט' ימים, הוספה תמוז תשס"ו] וע' בדינים והנהגות החזו"א דלא התיר בט' ימים אלא אך ורק מחמת תקנת עזרא והשאר איסור גמור. ועוד יותר ע' בתשו' מהר"ל דיסקין דמסתפק אם מותר אפי' בזה ויש לו צד להתיר מחמת תקנת עזרא בשבת, עש"ה. וכן ברור דעת המשנה ברורה להמעין בלי נגיעות, כ"ה כמדומני. וכאן הבן שואל - למה לן להכניס לכאן דבר זה שהרבה מקילין בו ולא ימצא חן בעיני' מה שנכתב כאן, ואפשר דעשינו נגד דברי חז"ל דאמרו לנו - כשם שמצוה לומר דבר שנשמע כן מצוה לא לומר דבר שאינו נשמע - אבל מה נעשה דנינו כל ישראל לכף זכות ובודאי כשיקראו דברינו הנ"ל יתעניינו מחדש וישאלו פי גדולי הדור שליט"א (וכמו שאנחנו עשינו ודנינו לפני' למצוא צד היתר ולא עלתה בידינו אלא דברי אלקים חיים הנ"ל, וכל המקורות שהביאו המעוררים על דברינו - לא מובא אפי' בא' מהם שכן ראוי לנהוג אלא ניסו להצדיק המנהג של אלו שהולכים [ואלו שמביאים מספר של א' מגדולי הדור שמביא צד להקל (ואפי') הוא לא כתב אלא אך ורק שיש נוהגים לילך] וספר זה על אף שכתבו א' מגדולי הדור וכבודו במקומו מונח, אף חסיד לא הי' משתמש בו בשום צד ואופן מטעמים שלהם אלא כאן משמע כדי למצוא איזה צד בהלכה רואה דבריו, ואין טענה אלא תמי' (לכאורה), והמתבונן אם באמת תוכם פְּבָרָם - ומה העיקר בחיים. ועוד ספר (ליקוטי מהר"ח) שהרבה משתמשים - ורוצים להביא רא' (ברורה) דהיתר גמור יש כאן - מה כתב הוא - די ש נוהגים ואין למחות בידם - האם מי שאין מוחין בידו פירושו דזה רצון הבורא - ולשבר את האוזן, יפת תואר נמי היתר גמור. אלא יש להתבונן שוב ולחקור ולהתבונן אם לא מקויים כאן ברמז קל דברי חז"ל (נדרים לב:) דבשעת וכו' לית דמידכר וכו', ועל העובד לבדוק בדיקה אחר בדיקה אם בבית דין של מעלה בטוח הוא שאין שום נטי', ויכריז הוא שאין פקפוק בהלכה (אדמו"ר א' שליט"א ענה לא' מאלפי החסידים שלו, שמה שכתבנו [הוא קרא כל הקונטרס] הוא אמת על אמיתו מצד ההלכה, ושיש ענינים בחסידות, ולהלכה הסכים שכך יוצא מדברי הפוסקים, ואשרי חלקו בחיים וברכתו להצלחה בכל הזיכוי הרבים שלו, ובכל אשר לו, אמן) והאם בטוח הוא לפני כל פמליא של מעלה, ולפני הקב"ה בעצמו [ומעשה נורא דא' בא אצל א' מגדולי הדור צ"ל וביקש עצה, הגדול אמר לו שאין לו עצה. הלה בכה והלך. בני הבית שאלו את הגדול למה לכולם הוא נותן עצות לרוב וכאן נחדל ידו מלהושיעו? וענה ואמר - כל עצה ועצה שאני מיעץ אני בודק בדיקה אחר בדיקה אם אני יכול לעמוד לפני ב"ד של מעלה ולומר שעצה זו נקי' מכל נגיעה, והיא עצה טובה קמ"ל או לאו. ובפעם הזאת ראיתי שאין בידי עצה כזו ולכן נמנעתי. נורא ומורא ויורה יורה]. ואלו שחוששים אולי יש כאן משום מנהג טוב שנהגו ג"פ וא"כ טעון התרת נדרים יש לעיין טובא, דלכ' אַם כדברינו אין צד להתרת נדרים דהא אינו נקרא מנהג. ע"ע מה שהזכרנו לעיל בשם הישועות יעקב. ואם יעשה התרת נדרים נראה דאין איסור בדבר דלכה"פ מרגיע את עצמו וחסד הוא, וכעין מה דאיתא במ"ב סי' ר"כ סק"ג בענין הטבת חלום, ע"ש. [ע' מ"ש במק"א דאצלינו א"צ הטבת חלום כלל אלא אומרים הרבש"ע בשעת ברכת כהנים ודי והותר, ושליו' על ישראל]. ויש ספרים המקצרים וכלקמן שקצרו מה שמביאים ושינו כוונת המחבר מאיסור להיתר, ולא יאומן כי יסופר, ועל הער לעורר לבו להתחסד עם קונו ולעשות רצונו בלי שום פקפוק אלא להתגבר בעזות דקדושה כראוי לעבדו האוהבו ולשאול שאלת חכם ולהיות מוכן לשנות דרכו, להיות נקי וטהור בקדושה וטהרה, ונזכה להיות שלימים בעבודתו, אמן) ושוב לא באנו לומר קבל דעתינו - והאמת מארץ תצמח - וההולך בדרכי ד' לא יכשל בדבר הלכה וממילא ישמחו חביריו - ומי הם חביריו הם המלאכים (ע' רש"י סוף שיר השירים), וד' יתן חכמה מפיו ודעת ותבונה להבין ולהשכיל ולדעת דבר ד' זו הלכה. ובפרט דאבלים אנחנו - ומה הי' אבל עושה - והבן. [עד כאן היו דברינו לפני כמה שנים (חוץ מההוספה הנ"ל המסומן), וידוע שגרם תעלומה גדולה] - ובסוף זכינו זכות גדולה למעלה מהשגותינו - דהרבה שכבר החזיקו במנהגם לילך כל יום, ואפי' בט' ימים, והבינו לא לשנות את דרכם, אפי"ה שינו את כוונתם מסתמא (לשמה) לכוונה בפירוש - לקדש שם שמים ולשם מצוה (דבמשך השנים כבר מורגל אצל ההמון דאדם הולך למקוה בבוקר כיון שהולכים למקוה בבוקר, ולא שמים לב דיש לכוון איזה כוונה במעשיו - וכמו באמת בהרבה דברים כידוע, וכבר הרעימו חז"ל - דש בעקביו ועושים מלומדה - וכאן בפרט, דכהיום כמעט הי' צד לחזור לתקנה שתיקנו בזמן שנהג דיני טומאה וטהרה שאסור להתרחץ אחר טבילה במקוה [דאמרו מי שבא ג' לוגין שאובים על ראשו ורובו טמא בחזרה - כיון שהיו אלו שטעו וחשבו שהעיקר הוא הרחיצה אח"כ - וכהיום הרחיצה הוא, בד"כ, יותר זמן והשקעה מהטבילה, בפרט דחידשו לתת זי"ף בחנם בהמקוה וכו' - (וכמעט) הותרה הרצועה, ד' יכפר בעד]. וע"י כל המהומה שבו הרבה מדרכם של מלומדה וכיוונו לטהר את נפשם וגופם בכוונה טהורה וקדושה. ועוד הרבה ראו שיש דעות בדבר ופרשו מספק מהטבילה בימים אלו (ימי אבלות המר) וקיימו בנפשם דברי חז"ל - עשה לך רב והסתלק מן הספק (פ"א אבות מט"ז ובר' יונה שם), ומיני' ומיני' איתקלס עילאה]. (ראינו בליקוט א' שמביא חלק מאיזה ספר בענין הנ"ל, ומשמט כַּה תיבות בענין, ונשתנה כוונת המחבר מאיסור להיתר בענין הנ"ל - ואחריו נמשכו עוד ספרים דהעתיקו מליקוט זה - ומהרסים יראת שמים, ולפי המשנה באבות (פ"ה) מביאין חרב לעולם - וטעון תיקון בפרט כהיום דאין לאנשים זמן לברר דברים כדבעי - והא גופא קשיא - ועבודתינו היא לבדוק כל דבר ודבר בשורשו דל"כ נפוצ העיוות עד שא"א להאמין, ואם מכוונן כדבעי בברכת השיבה שופטנו אפשר להציל כַּ העולם). ושוב חזוק על חזוק דד' דברים צריכין חזוק - וא' מהן דרך ארץ - וכאן בפרט צריך לדעת איך לנהוג בדבר שאינו מדינא (הטבילה) ושאלה בדין (בט' ימים) ואנחנו דנינו לפני כמה גדולי עולם ולא מצינו היתר (וכנ"ל) ואע"פ שיש שכתבו שאין שאלה בדבר ופשיטא יותר מביעא בכוחא, עדיין יש לאדם לבדוק אם הכא לא מעורב נגיעות שלו להטות לבו לאיזה צד להכריע דרכו - ופשיטא דמי ששואל רב מובהק - על השואל לצייט לדבריו - השאלה היא אם שואל מי שצריך לשאול

או בוחר כל פעם רב אחר כיון דרצונו הוא למצוא איזה קולא והיתר. והאמת היא דלאו כולי עלמא יכולים להיות על דרגת של חסידים אבל להיות צדיקים בעיני (וכלשון המס"י) - ועמך כולם צדיקים - ובצדק תשפוט עמיתך - ולכן כף זכות דינו לאלו ואלו דברי אלקים חיים הן למוציאיהם, ולא נמצא תורה אלא במי שממית עצמו עלי' - ואם רוצה לחיות ימית עצמו (ע' מס' תמיד) - ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

עוד רגע גט - ע' במ"ב כאן דלא היתר ערב שבת אלא למי שרגיל כל ע"ש, ומוכח משום כבוד שבת, משא"א באמצע השבוע לא מהני אפי' רגיל. והסברא נותנת - דהא לא מובא בשום מקום בהלכה לא בראשונים ולא באחרונים טבילה במקוה קודם שחרית, ולהיפך מהגמ' ברכות כ"ב. שלא יהו וכו' משמע דאין לנהוג כן, ויש לתרץ. עכ"פ על העומד על דעתו להקשות - מי שאינו טובל באיזה ערב שבת מחמת צינה וכו' האם פקע ממנו הענין הנשגב לטבול במקוה ערב שבת [איתא במ"ב סי' תע"א סק"א יסוד הדבר, עש"ה] - אלא לא מהני ענינים - אפי' נשגבים להתיר דינא דגמ', ולא אפי' במקוה קרה, ואפי' אם לא שוהה שם אלא נכנס ויוצא כדמוכח במ"ב כאן, וא"כ פשיטא בנידון דידן דאין היתר, ועדיין ח"ו לנו לומר קבל דעתינו - אלא באנו לעורר האהבה לשאול שאלת חכם. [על העולם לדעת שהפיצו חוברת של נ' דפים בערך מלא סיפורים ומעשים של צדיקים ומוסר השכל וכו', דלפעמים מביאים כל מיני הלכות ודינים ומביאים שם כאילו המ"ב כתב שמוותר בט' ימים הנ"ל - ועיוות הוא ויש חשש חמור של מראה פנים בתורה שלא כהלכה, כן הבנו מכמה וכמה גדולי עולם שליט"א, ועל המפיץ לתקן בהקדם, חוץ מעוד כמה וכמה הלכות שם שאינן בדיקדוק כלל, ד' יכפר בעד, אמנ].

בקיצור מכל הנ"ל לענין שבת חזון: מותר פניו ידיו ורגליו בצונן, ויש מקילין בחמין למי שרגיל כל ע"ש בזה, וכן לרחוץ ראשו בחמין (למי שרגיל), אבל כל גופו אסור אפי' בצונן אפי' למי שרגיל כל ע"ש. טבילה למי שאינו מבטלו כלל (חוץ מאונס) מותר אבל לא בחמין. והכל בלא שום נתר או בורית זי"ף ושמפו וכדומה - כלל [יש טעות בהתרגום שמדפיסים בספרי המ"ב בענין בורית וטעו טעות גדולה וד' יכפר בעד דכאילו אדם ירחץ עם דבר שמכבסים בגדים - היתכן - אלא טעה הוא, וכן בהלכות שבת סי' שכ"א על מה שכתוב במ"ב האקמקסער ותירגמו - קופיץ, טעות גמור הוא וגורם עיוות בדן, עי' דברינו בהל' שבת שם, וטעון כפרה מעלייתא].

(יג) לא מבואר בפירוש במ"ב עכ"פ כיון דאסור כל זי"ף (אפי' לכבוד שבת קודש), ומשמע משום הדין סיכה שבה (ע' סי' שכ"ו בבה"ל דזי"ף יש בו משום סיכה, ולכן פסק שם דאם אפשר להשיג זי"ף עם הכשר [וכהיום בארצינו הקדושה דהאנוניי [Hawaii soap] אפי' השאמפו יש הכשר, וכן יש עוד כמה סוגים כיר"ב] אין להשתמש באלו שיש בהם דברים מן החי [וכדמצוי בכמעט כולם - ואפשר לברר אצל הבר"ץ כידוע]). וא"כ יש לומר דה"ה בהאי שפריץ (deodorant) דיש בו משום סיכה ואסור (וכן הי' משמע מכמה גדולים שליט"א, ויש לברר), וצ"ע דלא מצינו בפירוש שסיכה נאסרה בט' ימים וקשה לומר שמטעם זה אסר המ"ב בערב שבת חזון, ואפשר משום תענוג נאסר - וגם זו קשה - אלא י"ל דכיון דאצל אבל יש איסור סיכה וכן בט"ב גופא לכן בט' ימים יש כמה דברים שהן כסיכה ותענוג ואסור, וי"ל.

(יד) נמי לא מבואר במ"ב, וע' בבה"ל לענין זוהמא, וע' בסי' תר"ג סק"ב ובשעה"צ שם, וצ"ע. והי' אפשר לומר דאין זה לכלוך ואינו זוהמא אלא נפלאות הבורא מאת המרחם שמרחם על בריותיו לשמור על בריאותם ובפרט על עורם, ולמה יחפש לסלק דבר בריא, בתמי', וצ"ע למעשה.

(טו) מוכח מסעיף ט"ז כאן דאין היתר אא"כ יש לכלוך ממש - ואלו שנוהגים לרחוץ בזי"ף כל פעם שיוצאים מבית הכסא נראה דבימים אלו יסתפקו במים לבד ולשפשף טוב על האלונטית לסלק החששות שחוששין להם (ולא ראינו אף גדול א' - לא בדור שעבר ולא בדור הזה שנהג מנהג הנ"ל - ונראה דהם יודעים יותר טוב מהבאצ' מעשיות שמאכילים דור תהפוכות שלנו ומפחידים את העולם מכל מיני חיות דקות [מה שיש קורין חי-דק germs], והכל הבל הבלים להיודעי אמת דחז"ל אמרו באיזה דברים לחשוש ואיזה לא, ע' סי' ק"ע סט"ז, ובמ"ב שם וכן סעיף כ"ב שם, ועוד. אבל לא כמו שנתחדש היום שהכל איין שטיק (חטיבה אחת של) germs, ר"ל. ואם היו מרחיקים [אלו החוששים] מן העבירה ומן אונאת דברים ומן הרהורים רעים, והסתכלות האסורה ומפיתוי היצר [ואצל הנשים מבגדים שמפתיים או נעלים המרעישות או מכיסוי הראש דהוא (באמת) תכשיט ומושך העין וכל הדומה לדומה] - אם רק הי' חוששים ומפחדים לדברים שהם מציאות - עבירות וחטאים - והן הן המזיקים ולא החיות דקות הנמצאים באויר או בידיו וכו' וכו' - דהא אין הנחש ממית אלא החטא ממית - ואם אין מקום לחול לא נתפס הטבע כלל וכלל - והאם יש דור תהפוכות יותר מזה, בתמי', ובנידון דידן לשאול שאלות חכם כדי לסלק כל החששות.

ל"ו. (א) מה הדין לברך שהחיינו בין המצרים - ולמה? (ב) מ"ש פרי שא"א לשמור עד השבת דהתירו לברך שהחיינו משא"כ באשה מעוברת דיש לה לאכול פרי חדש בלא ברכת שהחיינו?

א. (סקצ"ח) טוב ליזהר (ועי' סקמ"ה היטב) דכיון דהזמן ההוא הוא זמן פורענות אין כדאי לומר שהחיינו והגיענו לזמן הזה. [לזמן הזה - כן מובא במ"ב הל' חנוכה וכו' במ"א שם. וע' בדברינו בהל' חנוכה דהי' אפשר לומר דאך ורק שם הניקוד כן, וכעת מצאנו בסידור הנפלא איזור אלי' דניקוד זה מוכח בכל סידורים הישנים ועוד מקורות, וא"כ אפשר להבין שהמ"ב הכריע כן בכל מקום, ועל העובד לברר מה חובתו בעולמו].

[יש להעמיק קצת - למה אין לברך על זמן זה שהחיינו - והא הכל לטובתינו - ואין רע יוצא מהמיטיב לכל דהוא היטיב הוא מיטיב הוא יטיב תמיד - ואם הי' ברכה על הזמן הי' עדיין אפשר להבין בכמה אופנים משא"כ לפי נוסח הברכה שהוא לברך הקב"ה על הא דאדם עדיין חי (ע' בבה"ל סי' רכ"ג ד"ה ויש שכתבו), למה אין לברך עתה שאני חי ולא הלכתי מן העולם ברוך ד' (ובאמת הגר"א כתב דחומרא יתירא היא ומובן, אבל להלכה מה טעם באיסור, ובפרט דנתקבל בכל כלל ישראל ליזהר בזה הרבה ע' חלק ב' מתשובה זו). והי' אפשר לתרץ שנויא דחיקא, לומר דא"א להיות בשמחה על שום דבר שבעולם ולכן אפי' בא איזה שמחה אין השמחה בשלימות, ולכן א"א לברך, אבל ידוע שאין מתרצין שנויא דחיקא (ויש מפרשים דהטעם משום אבילות, וא"כ אפשר דאינה דחיקא כ"כ תירוץ שלנו), ואפשר לומר דכיון דהזמן כ"כ צרה לכלל ישראל הי' צד לומר כלשון חז"ל על חבלי משיח - ייתי ולא איחמיני' - ודבר עמוק הוא עד למאד, [וקצת מדויק דלא אמרין ברוך שהחייני וקיימתני והגיעני לזמן הזה אלא שהחיינו וקיימנו (בלשון רבים) וכו' דעל כל ישראל קאי, ודוק]. והעומד על סוד זה עומד הוא ברומו של עולם, ועלינו להתאונן להתאבל ולבכות בכיות נמרצת, וד' יראה ללבב ויצילנו, וע"ע תשובה מ"ד (א) לקמן ומובן עוד יותר, ובשבת (חוץ משבת חזון, ע' סקמ"ה

ובתש"ו (כ"ב לעיל) אין להחמיר ומותר לברך, ועל פרי שלא ימצא אחר ט"ב וא"א לשמרן עד שבת מותר אפילו בחול לברך.

ב. למה מעוברת אוכלת בלא שהחיינו - מ"ש מפרי שא"א לשמרן? וקשה לומר דאין ראוי לברך שהחיינו על אונס כזה דהא משמע (בסקצ"ט) דאיידי שאינה מתאוה עדיין ואין כאן משום סכנה או חולי - וי"ל דשמא תתאוה והיא תמנע כי אין רצונה לברך שהחיינו (וכמו שלימדה אבי' מנעורתה בבית אבי' [דכל שבח נעורים לאבי' היא, והבן] וככל בת ישראל כשרה ששומרת הנהגות ביתה שגדלה על דעת תורה הקדושה) ולכן אומרים לה לאכול בלא שהחיינו, ועי"ז היא תאכל בלא שום חשש ומצילין אותה מנזק לה ולולדה [משא"כ אם היו מתירין לה לברך שהחיינו לא הי' קל לה לקבל הנהגה חדשה והיתה מחמירה ונמנעת ולא טוב הוא], ואינו דומה למי שיש לו פרי שא"א להחזיק עד השבת דכגון דא מובן לכל אדם שבמקום א"א לא גזרו [אבל אשה (כשרה) חושבת כל פעם שאפשר להתגבר ולא ברור לה שיהא שום היזק, ולכן מתירין לה לאכול בלי לברך ברכת שהחיינו (אע"פ שמאבדין ברכה בידים - משום חשש היזק התירו)] כנלע"ד ברור וקיים, ודו"ק. ועי' בשעה"צ צ"ט לגבי ר"ח.

וע"ע בספר הנפלא תולדות יעקב על חיי הסטייפלער זצ"ל שמביא תשובה מהסטייפלער על כלה בבית חמי' שעלי' לנהוג בדקדוק הלכה (להכין מים קודם השבת) כמו שנהגו בבית אבי' (אע"פ שלא נהגו כן בבית חמי') ונימק תשובתו דיסוד גדול הוא במסורה מדור דור הוא לשמור על מה שדקדקו ולא לרפות ידים כלל, עש"ה. וכל אלו שהבנות שינו מדרך אמן להקל בכיסוי הראש והולכות בדרך המודא, עלי' לבדוק אם לא מטעם זה מתאחר הזיווג של בנותי' - דהא כל המשנה ידו על התחתונה, ודו"ק.

[ושוב מקום לחזק אלו שהולכים בדרכי אבותי' דלא שינו את לשונם (וע' ברמב"ן ריש פ' כי תשא דמובן על ידו דברי הגרי"ח זוננענפעלד זצ"ל דאידיש לשון הקודש שלנו, וציווי הסטייפלער זצ"ל לראש ישיבה א' שליט"א לא לשנות שפת השיעור - ולא באנו אלא לחזק המדברים עד עתה ולא לערער על השאר), ולא שינו את לבושם (בין הבן מהאב ובין הבת מהאם אלא כיסו באופן הפשוט ביותר - ומה טוב ומה נעים ב' עקע"ס כידוע ולא ארוכות אלא קצרות, ולא לעשות יותר עבה בתחילת ראשן דלא כן הוא דרכי האמהות, וכן כל השינויים, וכנ"ל - ולא חיפשו הבנים לסלק הפאר דשבת מעל ראשם מדור דור) ולא שינו את שמם - דהא ידוע דשמא קא גרים (גדלות ונקיות הדעת), וכל המאבד מה שנותנין לו (מסורה מדור דור) ידוע מה שאמרו חז"ל על כגון דא, והמחזק הדור אחריו הוא המאושר שבעשירים - דעשירי הוא לעזרא (לעזרה) לקרבם לצור מחצבתם]. ומעשה נורא בא' שחשבה שהיא מחכימה יותר מאמא שלה והחליטה לעשות כמה שינויים בבית הורי' ולהשתלט על מהלך חי', וגרם לחץ וקושי גדול, ולא קיבלה שום תוכחה אלא בשרירות לבה הלכה ולבסוף לא מצאה זיווג, עד שלבסוף אחרי כמה שנים, מצאו מי שלא ידע על מורת רוחה, והיא הסכימה בלית ברירה ושוב ראתה שכל מה שהיא שלטה על הזולת נהפך לה על פני' וסבלה כל מיני יסורים, עד שהכירה שהכל בא על חטאה, ושוב בתשובה שלימה וראה זה הפלא שמאז והלאה הכל נהפך לטובה - ועל החכם לראות את הנולד - לדעת בידיעה ברורה שהקב"ה מנהיג עולמו במדה איתנה דמדה כנגד מדה - ואין שום בית מנוס - ובסוף מתחרטים - בפרט על הא דסומכין ההורים בשתי ידים על החינוך בחדר ושוכחים שעיקר החינוך הוא בבית - והעיקר הוא חינוך על עניויות וכדברי אגרת הרמב"ן - וכדאי כל שבוע ללמדה, כידוע. וכעת נתרשש ב' מעשים שוין - ששנים נתנו שם מודערניש - המעשה הי' בשם שירה וה"ה כל מיני שמות שחידשו - ושני' שמעו אח"כ שהגרי"ח שליט"א אין דעתו נוחה בשמות כאלו, והלכו אליו - כל אחד בפני עצמו ולא ידעו הראשון מן השני - ושני' חזרו עם פסק פסוקה לשנות את השם בכל מחיר והשם שנתנו (לפני כמה חדשים לבתם) לאו שם הוא, וזכו לשם מדור העבר וגרמו נחת רוח עצומה להורים ולהורי הורי' עד שירדו דמעות גיל, ושמחו כולם שמחת עולם, וברכתניו שיזכו תמיד לשמח קונם. וברור כשמש שקירבו את הגאולה שלנו שיבוא במהרה בימינו, אמן.

ועוד רגע קט בענין מסורת - עד כמה אנחנו חייבים לשמור על מה שמסרו לנו. ובפרט בצניעות אצל הבנות, לא שמלה ארוכה כהמודא דמאוסה עד מאד, וכן דינע זאק"ן, ר"ל, ועוד דברים שאין לפרט אבל כל אחת יודעת שלא זו הדרך.

ל"ז.

האם מותר לעשות ציצית לבגד חדש מ"ז בתמוז ואילך?
(ס"ז) משמע מדין פדיון הבן דאין להחמיץ המצוה א"כ ה"ה הכא אע"פ שיש לו לברך שהחיינו בשעת עשיית הציצית (ע' סי' כ"ב סק"א). וידוע המעשה שא' קיבל תפילין מהודרות בתשעה הימים ושאל הרה"צ ר' שמואל קובלסקי זצ"ל אם ימתין עד אחר ט"ב והוא ענה ואמר - אם אתה יודע בבירור שתח"י עד אז א"כ מותר להמתין, ודו"ק היטב. [ואם אפשר לעורר - לתועלת ושלא יהא חשש לשה"ר - שיש חלק מכמה ספרים (שנכתבו ע"י קלי דעת, כ"נ) שמתארים דברים שהיו בדורות שעברו באופן דכל הטעם הוא לפגם - בפרט על החינוך הישן - וכאלו היום יודעים איך לחנך, ומה שהי' אז היו טועים בדרכם וגורמים רק רע כל היום (והא דכהיום כ"כ הרבה מנסים לאבד את עצמם לדעת או סתם מורדים בחינוך ההורים - מתרצים שהכל אפשר להיות וכו', ר"ל). ואין זה אלא כפירה במסורה, ועל המוציא ספר שיש דברים כאלו בתוכו לדעת שיש כאן משום מה שצעקו חז"ל - כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ועלי' לעשות תשובה - ומי שקנה ספר זה וכזה כדאי לקרוע דפים אלו או לגנוז כל הספר, ודו"ק]. וכן אמר לנו התנא - שוב יום א' לפני מיתתך כדי להיות תמיד בשב ואל תעשה שום רע אלא מצות בשמחה דעדיין אפשר לחטוף עוד דרך לתת נחת להבורא עולם. וע' הרמב"ם סוף הל' לולב - השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכו' ועל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד וכו', עש"ה.

ל"ח.

לילך יחידי בעיר או בין חמה לצל בעיר מה דינו?
משמע דמותר. (ועי' ס' דינים והנהגות של החזו"א פרק י"ט). וע"ע במדרש שוחר טוב על קפ' צ' דמשמע הכל מטעם מזיקים, ולכן אע"פ שבספר הנ"ל בשם החזו"א לא נקטו אלא היתר לילך יחידי נראה פשוט דה"ה בין חמה לצל, כנ"פ, וצ"ע אם יש ראי' לא כן.

ל"ט.

כמה זמן יש להתבונן כל יום בבין המצרים על חורבן בית ד'?
(ס"ק ק"ג) יבכה כמו חצי שעה, ע"ש. ולכ' כדי לבכות כחצי שעה צריך הרבה התבוננות - ובפרט להתבונן במעלות המקדש וירושלם (האחדות שהי' בכלל ישראל, שמחת הרגל וגדלות עלי' לרגל, יראת שמים הנקנה בנפשם ע"י ראיית עבודת הכהנים, עבודת יוה"כ, שמחת השואבה דסוכות ורוה"ק ששאבו שם, הרגש השכינה בחוש לכל הבא להר ד', כפרת עונות, סנהדרין - בירור הלכה תמיד, לא הזיק נחש ועקרב בירושלם מעולם, נר מערבי, טהרה, והשגחה פרטית כל רגע ורגע [וכדמצינו בענין שידוכים ששמעתי מר' ש.ט. שליט"א בשם אביו הרה"צ א.צ.ט. זצ"ל ששמע מהחזו"א דהקב"ה השאיר חלון א' פתוח דאפשר לראות בשמים והוא שידוכים, וא' הוסיף בשם הגר"ב פ. זצ"ל דעוד חלון -

פרנסה של בני תורה, ודו"ק, וכל א' רואה בחוש השגחה פרטית ונסים ונפלאות בכל שידוך ושידוך (אם הולך או לא הולך כידוע - ומעשה שבחור א' אסף כמה חברים וחילק יין ואמר מזל טוב והם שאלו בתמיחה האם אתה חתן, והוא ענה ואמר לא אבל עלי לשמוח ולהודות שאני יודע שזאת שפגשתי הלילה אינה הזיווג שלי (שאמרה לא) דגם על זה יש להודות לד') ואם הוא כן בחלון א' - תצייר בעצמך אם כל החלונות היו פתוחים] ובזמן המקדש דחיו עם ד' אלקינו בכל רגע השגחה פרטית נוראה, וכו' וכו'). ושו"מ ש"כ בס' לקט רשימות, וב"ש.

ועי' בספר על חייו של הרה"צ י. הערמאן זצ"ל (All For the Boss) דסגר חנותו כל יום בין המצרים בחצות, כדי לערוך תיקון חצות, (שמענו מנכד שלו שהוא צם י' שנים על גלות השכינה [ולא אכל אלא בערב]), והי' קשה לו (והי' מוחה) אם א' מבנותיו עשתה שחוק או איזה חיוך או עשתה איזה קלות ראש בכל ימי בין המצרים, ולא הרשה להן לבקר אצל אחרים בתשעת הימים ולא הי' נוחא לו שבנות אחרות יבקרו בביתו, ועל האדם להתבונן שזה הי' לפני יותר מע' שנה ובחוץ לארץ ק"ו היום ובארץ ישראל, ודו"ק. ואצלינו בדור חלוש כמונו - הי' אפשר לציין כאן דברי א' מגדולי הדור שליט"א שתקון חצות דבר שאין לה שיעור הוא - ואפי' באמירת על נהרות בבל כבר יצא י"ח מעיקר הדין (או כנ"ל דאם אומר אוי מה הי' לנו עם הגוש וכעין אנחה דבר גדול הוא), ורחמנא ליבא בעי.

ודבר בדוק ומנוסה שמי שקשור להבלי עוה"ז א"א זכות הנפש להרגיש ההפסד והחסרון, ובפרט כהיום דכל רגע ממחרים לאיזה מקום או קביעות ואין קביעות בענין החורבן כלל, ר"ל, ע' החת"ס המוזכר לעיל תשובה ב' חלק (ג) בא"ד, ובדף שכ"ו דמי שדבוק בד' מיד מרגיש ההפסד והאבילות, וכו', ע"ש, (וצער השכינה הקדושה האומרת קלני מראשי קלני מזרועי, ובת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותי' החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות וכו') בכל יום ויום - שלשה פעמים ביום אומרת כך, ע"ש. ועי' בסידור הגר"א בפתיחה לתפילות ימים נוראים בשם הגר"ח וואלאזין זצ"ל ובשם הגר"י סאלאנט זצ"ל). וע"ע סוף תשובה ה' לעיל, דעלינו לחזק ולהתחזק, בקידוש שם שמים בכלל ובפרט בעניית קדיש כדאיתא בגמ' ברכות ג' ע"א (סוף העמוד) דבשעה שישאל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וצוננין יהא שמי' הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך [רש"י - אשרי כל זמן שהי' קלוס זה בתוך בהמ"ק] מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אבי', עכ"ל הגמ' שם. (מביאים שפעם הגר"ן וואכטפויגעל זצ"ל חזר על תיבות אלו (אוי להם לבנים וכו') במשך כמה שעות, ונורא הוא).

ועי' בנפש החיים דכלל ישראל נותנין כח לפמליא של מעלה ע"י תפילותינו ובפרט תפילה זו של קדיש שמקיים תנו עוז לאלקינו, והי"צ פורס מצודתו ללכוד מחשבותינו בל נכוון למה שמוציאים אנו מפינו - וכלשון המ"ב בענין זה (סי' נ"ו סק"א שיאמרנה בלב ונפש ולא רק כמוציא בשפתיו ולבו בל עמו, וע"ש דכתב וכו' שצריך לזהר מאד ומאד שלא להשיח באמצע קדיש או קדושה וכדאיתא במס' דרך ארץ וכו', ואפי' להרהר בד"ת אסור בשעה שהחזן אומר קדיש מפני שצריך לכוון הרבה בעניית הקדיש (ע"ש כמה מעשים נוראים בענין כוונה בהנ"ל) עכ"ל הקדוש והטהור, ועלינו להתחזק לקיים בפיו ושפתיו כבדוני ולבביו קרוב אליו והוא יהא קרוב אלינו לשלוח אלי' הנביא לבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות בב"א. וע"ע בסידור מאורי הגר"א על קבלת שבת בענין החורבן וגלות (מובא לקמן במהדורא תשס"ג), ועי' רש"י סנה' דף ע: (ד"ה בדבר שנתקלקל) תקוה לעתיד.

וזכינו להיות אצל א' מגדולי הדור שליט"א כשא' מנכדיו אמר לו שהרבי בחדר רוצה שהם ישבו כל יום בבין המצרים על ספסל נמוך ויאמרו על נהרות בבל, והגדול שליט"א צעק צעקות על זה דאין לעשות כן, והסביר לן אח"כ דלמה לא טוב הם עושים שעושים דברים חדשים? כי זה מראה שהדברים העתיקים אינם טובים, (ואפשר להבין בכוונת קדשו דאם היו האבות מראים הצער בחורבן הבית וגלות השכינה וגלות כלל ישראל אז היו הבנים ממילא מרגישים [וכנ"ל בהנהגות הגר"י הערמאן זצ"ל] משא"כ כשעושים דברים חדשים אז האבות סומכים על זה ופוטרים עצמם מעבודתם להיות דוגמא חי', ונאבד ונחרב יסוד החיים, ושפתיים ישק).

[ולהחזיר דבר ליושנה חובתינו הוא - עלינו לזכור שדורות שעברו נהגו בהרבה מקומות ובכמה וכמה ישיבות, שמיד בחצות היום ישבו לארץ ואמרו תיקון חצות, והיו בכיות הקורעות לב והכינו עצמם ליום הבכיי', וקבלו עליהם וחכו בצפיי', וזכו לתלי' ברבונם שישלח הישועה ונשמע הבשורה שכן דוד בא במהרה אמן.

ועל העי"ל בעבודת אדונו, שכל רצונו הוא לקרב הגאולה, עליו לזכור שיש (לו) בידו מטה עוז וביד כל אדם והיא היא כח התפילה (כלשון החזו"א באגרותיו), ולזכור שבערך שליש מתפילת שמונה עשרה ורביע מברכת המזון נתקן על בקשת הגאולה - ועוד לזאת זכינו לתפילה נוראה הנתקן לימי הרצון (מונטיק און דאנערשטיק) ומתחיל - והוא רחום יכפר עון (ואפשר צריך לכוון מיד שהקב"ה יסלח לנו על דרך אמירתה דלפעמים רץ כצבי לעבור עליו, או שמח שמחה גדולה אם נפטר מלאמרו לגמרי [וידוע שהגר"י לעווענשטיין זצ"ל הסביר הטעם שאין א' מיני אלף יודע תפילה זו בע"פ אע"פ שיודעים כל שאר התפילה ישר והפוך - דדבר שאדם אומר בע"כ אינו נכנס ללבו לזכרו - והבן דנורא הוא] והקב"ה יכפר בעד), ותפילה זו מלא רחמים מלא תחנונים מלא בקשות על קידוש שם שמים, מלא אהבת ד', מלא צפיי' לישועה, מלא בכיי' וצער ויגון על צרות הגלות וצרות הכלל והפרט, ומלא כח להצילנו מכל צרותינו ולומר די - וא"א בשש או שמונה רגעים להביע ולצעוק כדבעי אלא טעון התבוננות והעמקה - בכל פעם שאומר עשה למען שמך, בכל פעם שאומר ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם או ד' הקשיבה ועשה אל תאחר, למען אלקי, או אבינו האב הרחמן - נורא ואיום, וכן כשאומרים זכור והבט לברית או עושה נפלאות בכל עת, עשה עמנו כחסדך - חסדיו שהן עד כסא כבודו ועל שמים ושמי שמים, וכשאומר א-ל רחום וחנן רחם עלינו, או אין כמוך חנן ורחום ד' א' אין כמוך א-ל ארץ אפים ורב חסד ואמת הושיענו ברחמיך הרבים או הביטה בעינינו כי רבו מכאובינו וצרות לבנו - ומסיימים וכפר על חטאתינו למען שמך - כ"כ בקשות לחלצינו מכל צרותינו - בקשות מלאות כחות לפעול בשמים ממעל ועל הארץ מתחת - והכל נתקן בתיקונים עליונים ופועלים ישועות - האם יש מאבדים מה שנותנים לו יותר מזה אם רץ לגומרה בלי שימת לב, בלי להרים ידיו לפורסם לשמים שיבוא ישועתנו (ע' ביסוד ושורש העבודה פ"ג, אבל ע' בהגהות רע"א או"ח סי' פ"ט, וצ"ע למעשה) - אלא עלינו להחליט החלטה גמורה שרק זה רצונינו - לראות מלכינו שיבוא ויוציאנו מגלותינו, גלות המר המשכח כל זיק דקדושה וטהרה, כל זיק דעליי'

וקירוב לאש אוכלה, כל זיק דאהבת הבורא בכל נימי נפשו, כל זיק דגהויבענקייט - יגבה לבו בדרכי ד' - גלות המעוור עינינו מלהכיר שפלות העולם גדולתו היוצר - גלות המחשיך עינים מלראות והלב מלהרגיש, המרדים לישון בהבלי הזמן, גלות המטמטם הלב בכל מיני אכילה ושת' וראי' וקריאה המלאים תאוות וחשק לגשמיות, ושוכחים שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, וכל שאינו מביא לידיעה זו הוא מוקצה ומאוס לכל בר דעת, שמיום שעומד על דעתו יודע בבירור בלי שום צל של ספק שזה ממנו והלאה, והנוגע בו אפי' בקצהו נטמא טומאה המתפשטת ותופסת ומאבדת כל קדושת בני א-ל חי - והעולה נזהר זהירות מרובה ושמירה על משמרתו להתרחק ממנו בכל מיני ריחוק ומכל הדומה לו - והכל נכלל בתפילת והוא רחום, ואם מתבוננן זוכין - זוכין ומזכין כל העולם כולו - אשרינו מה טוב חלקינו - זכות גדול הוא, ויש לחטוף בב' ידים ובכל לבו תמיד.

[ועצה טובה בכוונת הדברים לבחור תיבה א' (כגון רחום או אבינו) ויספור כמה פעמים נמצא בתפילה נוראה דא - וגורם שעי"ז יראה התיבות שאינם תיבה זו וממילא משים לב לכל התיבות - בדוק ומנוסה - ולאט לאט מגיעים לדביקות, [ידוע דברי הרמב"ם דיש לכוון בפסוק ראשון דק"ש וברכה ראשונה דשמ"ע וזה יסוד בדביקות ואחרי שמחזיק בזה כמה שנים אז אפשר להוסיף עוד ועוד ולחיות תמיד בדביקות עם ד' אלקיך, געשמאק]. וע"ע דברים נחמדים מסידור הנפלא שערי רחמים. (מובא לקמן ע' כ"ה).

תקנ"ב (ערב ט"ב)

○ מ. (א) איך ומתי יש לסדר הסעודות ערב ט"ב? (ב) מה הדין לשנות קאווע או טיי אז? (ג) למרוח תפוז"ע מבושלים על הלחם האם מיקרי תבשיל א' (וא"כ יהא אסור לאכול עוד תבשיל בסעודה זו)? (ד) למה אוכלים עדשים בסעודה מפסקת? (ה) האם חייב לאכול ביצה? (ו) לשון המחבר - מי שאפשר לו לא לאכול בסעודה מפסקת אלא פת חריבה במלח וקיתון של מים - מה כוונתו: אפי' בלי ביצה? (ז) האם אומרים על נהרות בבל או שיר המעלות בסעודה זו?

א. (תקנ"ב סק"ב ושעה"צ י"ח) ע"ש היטב כמה פרטי דינים ועיקר גדול הוא שיהא הפסק (ניכר) בין אכילה לאכילה, וסעודת מפסקת יהא סעודת קבע ולא עראי, ולא אכילה גסה, ואם סעודה הראשונה שהוא אוכל כמה זמן קודם לשקיעה היא קבע, והשני שסמוך לשקיעה עראי היא - אסור בב' תבשילין בשני סעודות אלו ויש שנכשלין בזה.

ועצה טובה קמ"ל לעשות סעודה עם כמה תבשילין שעה אחר חצות היום (אחר מנחה גדולה לאלו שחוששין לקביעות סעודה קודם מנחה וע' ס' רל"ג סק"ב דמשמע דיש ליזהר בזה, וצ"ע דהמחבר והרמ"א הכא משמע דיש להתיר אבל יש לדחות דסעודה ראשונה לאו קבע אלא אך ורק השני ודלא כהטועים ואתי שפיר), ושוב - כשעה קודם שקיעה או שלש רבע שעה לקבוע סעודה עם תבשיל א' (וכנהוג לאכול ביצה) ומותר כמה מיני ירקות או פירות וכן גבינה וחמאה וע"י זה מקיים בנפשו דברי חז"ל כתיקונם ואפשר לו לומר בפה מלא וזו היא סעודת ת"ב וכדברי המ"ב ס' תקנ"ב סקט"ז.

וצ"ע על מה שנהגו בכמה ישיבות (שאוכלים סעודה גדולה עם כמה תבשילין שעה [או שעה וחצי] קודם שקיעה ואחר ברכת המזון כל א' לוקח כמה פרוסות לחם ואוכל לבדו) דיש חשש ברכה שא"צ, ועוד הסעודה מפסקת אינו אלא זכרון בעלמא - ויש לעורר לאלו שהכח בידם לסדר כדת וכדין ונזכה לשמחת ירושלים. (והאמת יורה דרכו דאם אדם הי' מתבונן רגע קט האם אך ורק אם אני אוכל סעודה עם כמה מינים סמוך להתענית אז אני יכול לסבול ואם אני אוכל התבשילין בסעודת צהרים ועוד סעודה בלי תבשילין [מרובים אלא א'] סמוך להתענית לא - והא לא על לחם לבדו יחי' האדם אלא וכו', ופשוט דאם אדם אוכל לפי הדין [שהסעודת מפסקת יהא סעודת קבע (קבע היינו כמו כל יום הסעודת בוקר או ערב שלו שאוכל כמו רגילות בנ"א ולא כאפ קלאפ ודבר פשוט הוא, כ"ה) ולא דרך אגב] הוא הנקרא כל היוצא מפי ד', ודו"ק). ואם התלמידים היו עושים הסעודה גדולה (שנותנים שעה קודם שקיעה) לסעודה מפסקת שלהם הי' מסלק כל פקפוקים בהלכה [לא הי' מותר אז אלא מין תבשיל א' וצריכים (לכתחילה) לישב בארץ - אפ"ה כל ירק חי או פירות חיים מותרים וכן לממרח חמאה או גבינה וכדו' על הלחם כמה שרוצים - מ' צריך יותר מזה, ועלינו להתבונן היטב].

ע' תענית דף ל' א' אמר רב יהודה אמר רב כך הי' מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב ת"ב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בן תנור לכיריים (רש"י - מקום מנוול שבבית) ואוכל ושותה על' קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו, ע"ש. ויזהר להיות מהדואגים על החורבן ולא מהדואגים על הבטן, ונזכה לראות בנין ד'. [כשחל בשבת ע' סעיף י' בסימן דידן]. ואם מנסה (לכה"פ במשך הג' שבועות או הס' ימים) למעט במעדנים - ממילא קל הוא כשיגיע הצום למעט בין מבערב בין במוצאי - והבן דדבר הוא).

ב. לא מבואר במ"ב וע' בשערי תשובה דמשמע דמסיק להתיר, ע"ש. וע"ע סק"א במ"ב, וצ"ע.

○ וע"ע בספר הצדיק רבי שלמה עמוד פ"ז עצה מהח"ח (והי' תולה פתקא על הדלת ועליו כתוב עצה זו) לשנות כוס מים עם הרבה צוקער ואח"כ כוס תה פשוט [י"ל אם מותר לעשות כן כשחל ת"ב בשבת או ביום א' וטעון שאלת חכם (אלו המשתמשים בטיפות יש חשש איסור דרבנן דרפואה בשבת, ע' ס' שכ"ח ס"ק ק"כ, ועוד משום הכנה כידוע, וטעון שאלת חכם ואין לסמוך על שמועות)]. ועוד דדבר פשוט דמי ששומר שבת בכל דקדוק דאפשר - השבת משמרתו ולא ידע דבר רע אלא כל הטוב כל הימים, דהיא מקור הברכה לכל החיים. (ואם שומרים ב' שבתות מביאים הגאולה, הערת הבה"ח אשכ"פ נ"י).

ג. (שעה"צ י"ח) מצינו דחמאה מותר ואם נאמר דהוי כמו כן תפוחי עץ מבושלים יהא מותר עוד תבשיל, אפ"ה יש לחלק ולומר דכל דבר מבושל מיקרי תבשיל אע"פ שבטל להלחם, משא"כ חמאה ואע"פ דמהבה"ל (ד"ה שנותנים) משמע כשאחד בטל להשני מותר וא"כ הי' אפשר לומר דה"ה בנידון דידן, אינו כן, כ"ה, דודאי מיקרי שאוכל הלחם עם תבשיל א' ואסור שום תבשיל אחרת.

ד. לשון המחבר דיש נוהגים משום שהם מאכל אבלים, וצ"ע אם נהגו כן היום.

ה. לשון הרמ"א דיש שאוכלים ביצים קשים. (ויש לזכור שזה תבשיל א' וא"א לאכול עוד תבשיל חוץ ממנו. ואפשר ליקח לקח מדין זה לשבח ולהודות ולהלל להקב"ה שביום השבת יש כבוד מלכים שנותנים כמה וכמה תבשילין וכל א' מוסיף כבוד להבורא ית' שמו, וזה כל שליחותינו בעוה"ז לקדש שם שמים, אשרינו). והי' קידוש שם שמים ברבים שאשה א' שאינה שומרת תו"מ נסעה כמה פעמים על אטו מהדרין וראתה איך שהנשים עולין בדלת האחרונת (וכהוראת כל גדולי הדור שליט"א - ושאין לעבור בין האנשים כלל וכלל - ואם א"א לנקוב אצל הדלת האחרונת או שאין להן אלא כסף מזומן עלי' לירד ולסובב עד הדלת הראשונה ולשלם - ומוטב לשלוח עם איזה ילד) - ואשה זו ראתה שאף א' מכל הנשים, וכן הנערות חיסרו מלשלם - ואע"פ שלפעמים עלה בקושי - והי' קידוש שם שמים ברבים, דלא נדע רק לה, אלא דהיא פירסמה זה בכמה

מקומות לאלפי אנשים - ומי ידוע אם אלי' הנביא כבר בא מחמת הנשים צדקניות - ופשיטא שעוד מעט נשמע קול ד' בכח שובר ארזים דהא כבר הבטיח לנו ע"י מלאכי - הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא - ואין לנו אלא להאמין ולבטוח בגואל ישראל שיגאלנו בב"א.

ו. לכ' בא למעט שלא ישים איזה דברים על הלחם ואפשר אפי' לא ביצה, וכ"ה מא' גדולי ב"ב, וצע"ג. אבל נראה דלא בא למעט טבילת הלחם באפר.

ז. ע' סי' א' דיום שאין אומרים תחנון אומרים שיר המעלות - וא"כ ה"ה היום אחר חצות, כ"נ, ומטעם ת"ת אחר חצות ערב ט"ב יש להתיר כיון דתהלים קיל טפי - ועוד דעניני דיומא הוא, כ"נ. וידוע שהכל תלוי בשימת לב - לדעת מה שעושה, ולמה עושה, ולעשות עם כוונה, ועם חשק להתקרב אל ד' בכל מיני קורבה - דקירבת אלקים לי טוב - ואין טוב אלא תורה - ללמוד דברים בחשק ובאהבה - שנים מקרא וא' תרגום, משניות, גמ', ראשונים, אחרונים, הלכה, מוסר, הכל להתקרב ולדעת את ד', אמן.

היות דמצינו דחרבה ירושלם מחמת מעשה הבריונים שנהגו חוצפה בהחכמים ולקחו הדין בידו' וגרמו צרות רבות לכל כלל ישראל יש להביא כאן דברי הח"ח בענין מדות רעות ובפרט בענין חוצפה המבואר בבאר מים חיים:

ועתה נחזור לענין שפתחנו בו, דממה שכתבנו בראש הסימן נלמוד דאסור לגנות את חבירו לספר עליו מדות המגונות שיש לו, כגון שראה עליו שנתגאה או כעס בדבר שלא כהוגן או שארי מדות מגונות, דזה ודאי גנאי גמור הוא, ואף שהוא אמת מי יודע אם לא עשה תשובה ולבו מר לו על המדות הרעות האלו, ואפילו אם הוא רואה עליו שהורגל באותן המדות הרעות ואין לבו מר עליהם כלל אף על פי כן אסור לו לילך ולהלעיג עליו דאולי אינו יודע את חומרי אסורין, כי באמת זה אנו רואין בחוש לכמה אנשים ואפילו מבעלי תורה שאין מחזיקין המדות הרעות האלו לאיסור גדול כל כך כמו שהם על פי אמת למתבונן בהם בכתובים ומאמרי חז"ל רק לדבר שאינו הגון סתם, ואולי גם החוטא הזה דעתו כן, ואם היה יודע את חומרי אסורין כמו שהם אפשר שהיה מתחזק בכל כחותיו שלא לעבור עליהן (וכבר נמצא בשבת ס"ט ע"א שגג בכרת והזיד בלאו שמיה שנגה) ואדרבה אם רואה אותו שהורגל באחד מהמדות הרעות הנ"ל יש לו להוכיחו ולהציע לפניו את חומרי אסורין ובזה יקיים מצות עשה דהוכח תוכיח את עמיתך ואפשר שיודה לו שְׁעוֹלָה הוא עושה אבל עתה דרכו ישרה בעיניו וכמו שנאמר כל דרך איש ישר בעיניו על כן אסור להחזיקו על ידי זה לרשע ולילך לספר עליו.

(חפץ חיים, הל' לשה"ר, כלל ד', אות ט')

אסור להחזיקו עי"ז. ומה שאמרו בתענית (דף ז' ע"ב) כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע, דוקא במדה גרועה הו' ולא בשאר מדות כמ"ש התוספות שם וכן מוכח מרש"י שם ע"ש, ואפילו בזו צריך להתישב בדבר מתי נקרא בשם זה.

(באר מים חיים, אות מ')

בס"ד כל המובא בעמוד זה הם דברי הח"ח כלשונו בלא שום שינוי כלל

קונטרס תפארת אדם (ממור"ר הח"ח זצוק"ל)

הקדמה

הנה אף שבספרנו נדחי ישראל פכ"ו כבר בארנו דיני הקפת פאת הראש והזקן עי"ש אמנם מפני שבקונטרס הזה יבואר באריכות גודל הזהירות שצריך לאיש הישראלי להיות בזה וגודל השכר שיהיה לע"ל עבור זה ולהיפך גודל העונש ח"ו ע"כ חזרנו והעתקנו איזה קצת דינים שיש בענין זה וגם באיזה דברים שאנשים נכשלים כדי שיהיה הקונטרס שלם.

א. אסור להעביר שער הזקן ולא אסרה התורה אלא בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך דבר שהוא משחית וזהו תער והמעבירו בתער עובר בחמשה לאוין שיש בו ה' פאות אבל במספרים אפילו כעין תער דהיינו סמוך לבשרו לא אסרה התורה ומ"מ נזהרין כשמסתפרין במספרים שיעשה הגילוח בהחלק העליון מן המספרים ולא בתחתון שאם יעשה בתחתון לבד הוי כתער, וכ"ז מצד הדין אבל באמת נכון ליזהר אפילו במספרים כי כתבו המקובלים שבזה עוקר צנוות הקדושה מלמעלה ובפרט במדינותינו שהעולם נהג* ליזהר בזה בודאי אין להתיר והוא ככל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שא"א רשאי להתיר בפניהם וביותר כהיום שנהגו הרבה מפריצי עמנו לפרוץ לאוין אלו לגמרי דהיינו בהשחתת התער מצוה רבה לכלל ישראל להתחזק בזה ושלל להקטין הזקן אפילו במספרים דהיינו להראות לפני הכל שהמצות שצותה התורה להצטיין בהם האיש יהודי חביב אצלנו ואין אנו מתביישין בהם ח"ו. [וכעין זה איתא בברכות י"א משל למה הדבר דומה לאחד שאומרים לו זקנך מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים ופירש בתוספות רבינו יהודה (שנדפס מחדש) שהכונה שזה שאלו מפני מה הוא מגודל כ"כ וזה השיבו מפני שנמצא משחיתים אותו לגמרי ועוברים על לא תשחית וגו' לפיכך הראיתי בהיפוך].

ב. פאות הזקן הם חמשה ורבו בהם הדעות לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעביר תער על זקנו כלל ואפילו על שפה העליונה או תחת הגרון.

ג. ועל פאות הראש יש ג"כ לאו בתורה והוא מה שכתוב לא תקיפו פאת ראשכם וי"א דפאות הראש אסור מן התורה אפילו במספרים כעין תער דהיינו סמוך לבשרו. ושיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד מצד שהוא בכלל פאות הראש ומשם ולמטה מתחלת פאת הזקן. ובעו"ה מצוי שמעבירין את הפאות [וביותר ע"י המאשינקע שהוציא היצה"ר מחדש] עד סמוך לבשרן ממש ואין משיירין כלל ויש בזה חשש דאורייתא וכנ"ל והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת וביותר מזה יש מהבחורים שבעת שהספר מספר ראשו הוא מגלח לו השער שאצל אזנו לצד הפנים והוא מחמת שמוטעין שחושבין שפאת הראש נקרא רק

* ומה שנהגו אבותינו ואבות אבותינו במדינותינו להחמיר בזה מפני שראו שאם ננהוג כולנו להעביר הזקן במספרים ואין שיעור לדבר שזה יקטינו מעט וזה הרבה עד שלא ישאר לו כ"א שרשי השער מצוי מאד שבהמשך הזמן יבואו הרבה אנשים לידי גילוח ע"כ הנהיגו שלא להניף ברזל על הזקן כלל וגם אפשר שחששו לדברי המקובלים שהחמירו בזה.

מה שאנו קורין פאה ולא כן הוא כאשר כתבנו והוא לאו גמור דאורייתא לד"ה וגם זה הלאו הוא אפילו על הניקף וע"כ אפילו אם המספר הוא עכ"ם יש לישראל להזהירו שלא יגע בו כלל במקום ההוא, וגם במרחץ מותר להפסיק את המספר שלא יגלח במקום ההוא אם יהיו דבריו נשמעין לו וכמבואר בא"ח סימן פ"ד דכדי לאפרושי מאיסורא מותר אפילו במרחץ ע"ש.

- ד. אחר המקיף פאת הראש ואחר הניקף ואחד המשחית פאת הזקן או הנשחת חייבין אלא שהניקף כיון שאינו עושה מעשה אינו לוקה אא"כ מטה ראשו או זקנו אליו להקיפו אבל איסורא איכא אע"פ שאינו מסייע כלל לפיכך אסור להיות ניקף ונשחת אפילו ע"י עו"ג ואפילו אינו מסייע כלל כגון שאינו מטה את עצמו אליו כלל. ופשוט דאם הוא מקיף פאת ראשו או משחית פאת זקנו ע"י ישראל עובר עוד על לאו דלפני עור לא תתן מכשול שעל ידו עובר המגלחו בלאוין דאורייתא וכנ"ל. ומותר לישראל להקיף את פאת ראש העו"ג ולהשחית את פאת זקנו כיון שאינו מזהר העו"ג בזה כלל.
- ה. והנה יש אנשים שמפתה אותם היצר לגלח הזקן במקום הלחיים ולהשאיר השער למטה במקום הסנטר ונקרא זה המקום שכולת הזקן וחושבין בנפשם שבזה יצאו ידי שמים אבל באמת טעות הוא שגם באופן זה שמגלח הלחיים משני הצדדים לא נגרע מן החשבון רק לאו אחד ועובר עכ"פ על ארבעה לאוין כדמוכח בגמרא ופוסקים.
- ו. ודע עוד דאפילו אם ע"י עיכוב הגילוח יגיע לו הפסד גדול בממון כגון שבבית אדוניו שהוא עובד אצלו הוא מגלח פאת זקנו ואם לא יעשה כמעשהו יסלקהו ממשמרתו עבור זה אפ"ה אסור לעבור על איסור זה וכמו שנפסק ביו"ד סימן קנ"ז דמחוייב ליתן כל אשר לו ולא לעבור על לאו דאורייתא.
- ז. הנה לעיל בריש ס"א כתבנו דבמדינתנו יש ליזהר מלהקטינו אפילו במספרים. ומ"מ אם אינו יכול לכוף את יצרו בשלימות או במקום הדחק שנזדמן בין רקים ופוחזים שעושין לו כמה נגישות עבור זה וכה"ג טוב יותר להקטינו במספרים שבזה עכ"פ אינו עובר בלאו וכנ"ל אבל לא לגלחו בתער אפילו ע"י עכ"ם וכנ"ל.
- ח. אם רואה איזה איש שגבר עליו יצרו והופקר אצלו הלאו דגלוח ואינו יכול להעבירו מזה נכון ליעצו שיספר במספרים ויצילו בזה מחמשה לאוין.

פרק א'

בו יבואר סיבת האנשים המתרשלים

להשמר מלהכשל בהקפת פאת הראש והזקן

הנה איסור הקפת פאת הראש והזקן עד כה היה ידוע ומפורסם לכל איש ישראל כקטן כגדול ואפילו לתינוקות של בית רבן המתחילים ללמוד בסדר ויקרא היה ידוע שיש ע"ז צווי ה' בפרשת קדושים לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך ולא נמצא אפילו אחד באלף שיעבור על לאו זה הן נשואים הן בחורים [וזכורני כשהיה נשבע איש יהודי היה נשבע בפאת ראשו וזקנו] וא"כ יש להפליא מאד על מה נעשה כהיום הפקר בער"ה אצל הרבה מצעירי עמנו הבחורים ובאיזה מקומות בעירות הגדולות גם אצל איזה נשואים וכמי שלא בא ע"ז שום צווי ה' מעולם ח"ו. ואומר לנפשי שלעון הזה שהורגל בער"ה יש כמה סיבות אך הסיבות הראשיות הם שבעה וסימנו נ"ח"ל"ה"ם נשואין חסרונן ידיעה יפוי לעג הפקר יאוש מ'גלות. ונבארם אחת לאחת. א) יש שחושש שאם יתגדל זקנו יחזיקוהו לבחור שבא בימים ויתרחקו מלהתחתן עמו ובאמת זהו טעות מעיקרו כי קודם שנוצר האדם כבר הוכן לו זיווג וכמו שאחז"ל שארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני וכו' ולבד כ"ז הוא חסרון באמונה כי לפי מה שידוע מתורתנו הקדושה וכן מאמינים כל ישראל שהקב"ה הוא אל עולם ומשגיח על ברואיו להזמין להם כל צרכיהם וכן עניני הזווג וכדכתיב ומה' אשה לאיש היתכן שבשביל שהאדם מקיים מצותו שלא לגלח פאת זקנו יעבד מלהזמין לו האשה הראויה לו [אוי ואבוי למי שחושב כזאת על בורא עולם יתברך]. והנה כאשר נחקר היטב על עצם הסיבה נמצא שהדבר הוא בהפכו כי תחת שלא ימצא כ"כ חן ע"י זקנו בעיני אנשי בלי שם יתנהו ה' לחן ולחסד בעיני אנשים ישרים כי יראו הכל תומתו וישרו וירצו להתחתן דוקא עם איש כזה ומה שיראה לעיניו שמתרחקים ממנו איזה אנשים עבור זה שאינו מגלח זקנו בודאי הוא לטובתו כי אין ראוי להזדווג בהם וכמו שכתוב כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם והכונה שע"י התדבקותו בהם יגרום לו לבסוף לשלוח ידו בעול כמותם ולכך מסבב הקב"ה שלא יפול בגורלם.

וגם עוד כמה סכלות נמצא בחשבון הזה מעיקרן שאף לפי דעתו שנוגע לו זה לזווגו הלא עליו לדעת שאף אחר השגת זווגו צריך הוא לעזר מה' שתהא לו זווגו לנחת רוח ושיזמין להם פרנסתם ויזכו לבנים הגונים ושיראה טוב וחיים עם האשה אשר הוכיח לו ה' וא"כ הגע עצמך מי שיש לו שני עבדים אחד עובד אותו באמת ובתמים וכל דברי אדוניו יקרים הם אצלו וזהיר לקיים והשני הוא בהפכו אינו חושש על דבריו כלל ונשכיל לדעת למי יחפץ האדון יותר להיטיב הלא מובן לכל כי לעבדו הנאמן הסר למשמעתו יחפץ לאשרו ולהיטיב מעמדו כן בענין הזה האיש אשר מתחזק שלא לעבור על מצות השי"ת ושם בטחונו בה' בודאי יוכל לקוות לו שיזמין לו זווג הגון אשה משכלת ויראת אלהים ושתהיה לו לעזר בימי חייו (כמאמרם זכה עזרתו) ושיזכו לדור ישרים וישמח בהם סביב לשלחנו משא"כ מי שאין שם בטחונו בה' וסר מדרך המצוה הלא לא ירצה ה' להיטיב אשר תחת אהבה וכן שקוה להשיג ע"י קישוט זקנו יהפך לו חלילה למרה ולענה לבסוף ע"י חסרון פרנסה ושאר סיבות המצוים ע"י שלא תהיה ברכת ה' שורה בתוכם ולפעמים יגיע שיתנודד למרחוק למצוא טרף ביתו ואז לשמחה מה זו עושה. ובאמת כ"ז מבואר בכתבי הקודש שעבור שיתחזק לקיים מצות ה' וזכה לדור ישרים כתוב מפורש (תהלים קיב) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד גבור בארץ יהיה זרעו (שלא יהיו חלופים) דור ישרים יבורך וגם זוכה שיהיה שמח בהם סביב לשלחנו ולא יצטרך להתנודד ולהתרחק מהם כתוב בתהלים קכ"ח אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו וגו' אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'. ומכלל הן אתה שומע לאו ח"ו. כלל הדברים צריך האדם לדעת שע"י קיום התורה לא יסובב לו ח"ו שום ריעותא ואם לפי עינו נראה לו שנסבב לו שום ריעותא ע"י קיומה ידע כי בודאי מזומן לפניו טובה יותר גדולה במקום אחר וכמו שכתוב כי לא ימנע טוב להולכים בתמים, עכ"ל.

כל הנ"ל הם דברי מו"ר הח"ח זצוק"ל ועלינו להתבונן.

- שאלות -

שאלות הלי' תשעה באב מספר משנה ברורה סי' תקנ"ג - תקנ"ט
חלק ג'

תמוז תשע"א

המצויין ○ היינו שיש נפ"מ כשחל ט"ב בשבת
המצויין ✓ היינו שיש נפ"מ כשחל יום ה'
הוספות חדשות בכתב רש"י הן

סעודת מפסקת, יום ט"ב,
ציצית ותפילין, חל ביום א',
נחם ענינו, מוצאי ט"ב, מנהגי ט"ב

תקנ"ג (סעודת מפסקת)

- מ"א. א. גמר לאכול סעודה מפסקת האם עדיין מותר לאכול? ב. ואם חל ט"ב בשבת או בא' בשבת? ג. כשחל בשבת כ"ל האם מותר להמשיך לאכול בבין השמשות כשאר שבתות השנה? ד. אם א' קיבל התענית מוקדם - האם אפשר להתיר ע"י שלשה הקבלת תענית שלו? ה. ואם קיבל ומיד - תוך כדי דיבור - חזר מהקבלה האם מהני?
- מ"ב. א. נגע בנעלים בט"ב מה עליו לעשות? ב. האם ה"ה אם נגע בנעלים (פאנטאפל) המוזכרים בשאלה נ"ב?
- ג. מתי יש לחלוץ מנעליו כשחל ט"ב בשבת? למה? ד. ומתי חולצין בימי החול?
- מ"ג. מה הדין ללמוד ערב ט"ב אחר חצות?

תקנ"ד (יום ט"ב)

- מ"ד. א. האם יש חיוב תלמוד תורה בט"ב? ב. האם מותר ללמוד ספרי מוסר (חובת הלבבות, מס"י וכו') בט"ב? ג. וללמוד ספרי מחשבה מאמרים על החורבן? ד. ולעשות חשבון הנפש?
- מ"ה. מה הדין ת"ת בקטנים? למה?
- מ"ו. א. האם מותר לומר תהלים בט"ב? ב. האם מותר לומר מזמור לתודה בניגון (כמו שחייב כל יום)? ג. מי שכבר התפלל ועכשיו נמצא בציבור והם קורין ק"ש האם מותר לו לומר כל ק"ש עמהם (כדעת הגר"א בכל השנה או חלק מק"ש כשאר הדעות)? ד. מי שחיסר בשחרית חלק מפסד"ז האם מותר (או חייב) להשלימו בט"ב?
- מ"ז. א. מה הדין באמירת פטום הקטורת (בא"י) שאחר התפילה? ב. וקודם שחרית? ג. וקודם מנחה ערב ט"ב או בט"ב?
- מ"ח. א. ולומר איזהו מקומן? ב. ופרשת התמיד? ג. ופרשת כיור ותרומת הדשן? ד. ומה הדין פ' התמיד לפני מנחה ערב ט"ב? ה. ובט"ב במנחה?
- מ"ט. א. אדם חלוש והוא חולה שאין בו סכנה מה דינו להתענות בט"ב? ב. מה הדין בנטי' כשעשה צרכיו: (א) קטנים, (ב) גדולים?
- נ. א. כשמותר ליטול ידיו האם צריך לצמצם שיחא אך ורק עד קשרי אצבעותיו בצימצום או מותר ליטול ברווח (אבל לא יותר מקשרי אצבעות)? ב. כהן - כמה יטול ידיו לנשיאות כפים? ג. וכל אדם ליטול ידיו (עד קשרי וכו') לתפילת מנחה כשלא עשה צרכיו? ג. ולתפילת מעריב (ליל ת"ב) [עד קשרי] או מוצאי ת"ב [כל היד] אם אינו יודע להם לכלוך?
- נ"ב. א. האם מותר ללבוש מנעלים של לבדים? או של גמי או של בית? ב. מתי מברכין ברכת שעשה לי כל צרכי? והמעביר שינה?
- נ"ג. א. האם מותר לכתוב בט"ב? ב. ולבשל לכבוד שבת בט"ב אחר חצות (כשחל ביום ה', אם יהי')?
- נ"ד. כדאי הוא בית אלקינו להצטער על חורבנו ע"פ יום א' בשנה וממילא:

תקנ"ה (תפילין וציצית)

- נ"ה. א. אם לא ישן בטלית קטן האם יש לברך עליו בבוקר? והאם יש לאחוז ב' ציצית של הט"ק בק"ש של שחרית? ב. ואם ישן בו האם יש לצאת בברכת טלית גדול? ג. להמחבר (סי' ח' ס"א - וכמנהג ירושלם והרבה בב"ב) דיש ללבוש הטלית קטן על בגדיו דוקא - מה דעתו בט"ב? ד. כשמניחין תפילין בשעת מנחה האם טוב לומר אז ק"ש? ה. והאם מותר להניחם שעה (או יותר) קודם מנחה?
- נ"ו. מי שרגיל לישון על כר א' מה יעשה ליל ט"ב?
- נ"ז. האם מותר לעשן (רייכערין) בט"ב?

תקנ"ו (חל ביום א')

- נ"ח. א. חולה שצריך לאכול בט"ב האם יש לו לעשות הבדלה מוש"ק?
- נ"ט. האם מותר להריח בשמים בט"ב להשלים חשבון מאה ברכות?

תקנ"ז (תפילת נחם וענינו)

- ס. שכח לומר נחם בשמ"ע בברכת בונה ירושלם מה יעשה?
- ס"א. כשמותר לאכול בט"ב האם חייב לומר נחם בברהמ"ז?

תקנ"ח (מוצאי ט"ב)

- ✓ ס"ב. א. האם מותר לרחוץ כל גופו בצונן לפני חצות? מנחם אב?
- ב. ולילך למקוה קודם שחרית למי שנהוג כן כל יום? (ע')
- בתשובות דנשתנה הדין כשחל בערב שבת

תקנ"ט (מנהגי ט"ב ודין מילה)

- ס"ג. א. האם מותר לשבת בט"ב על ספסל נמוך? ב. כשיושב על הארץ האם בעיני דבר מפסיק (בגד וכו')?
- ס"ד. א. למה אין אומרים תחנון בט"ב? ב. מתי מחזירין הפרוכת בט"ב?
- ס"ה. א. האם מותר לספר עם אחרים בשעת הקינות? למה? ב. האם חייב לחשוב בחורבן בהמ"ק וצרות הגלות גם בבית הכסא?
- ס"ו. אם מקדש הלבנה במוצאי ט"ב האם מותר ללבוש בגדי שבת בשעת מעשה? (ע' בה"ל ד"ה ומותר ללבוש על ס"ח)
- ס"ז. האם מותר שהרבה אנשים ילכו ביחד לבית הקברות בט"ב? למה?

א. מנעלים של לבדים - sneakers, pumps; ב. של בית - slippers; ג. לעשן (רייכערין) - to smoke.

תשובות בקצרה

היוצא מדברינו (ע' בתשובות לקמן בארוכה [בפרט כשנמצא ר"ת ע"ב היינו ע' בתשובות]): מ"א. א. תלוי אם קיבל התענית או לאו, ומוטב להתנות ע"ב; ב. א"צ להתנות; ג. לא; ד. משמע שא"א, וע"ב; ה. משמע דמהני, וי"ל. מ"ב. א. משמע לנקות בכל מידי דמנקי, ע"ב; ב. משמע דיטול ידיו במים; ג. צ"ע; ד. צ"ע כהיום, וע"ב; ה. משמע קודם שקיעה, ע"ב, ולא לחולצם בבית הכנסת או בבית המדרש, כ"מ, ע"ב. מ"ג. מח', ע"ב. מ"ד. א. משמע דנשאר החיוב ע"ב, וי"ל; ב. צ"ע, וע"ב; ג. משמע דמוטב ללמוד גמי גיטין וכו', וע"ב; ד. על אלו אמרו שמושלים ביצרים וגורמים בנין הבית העתידי, כידיע. מ"ה. מח', ע"ב, וע"ב הטעם ונפ"מ לכל אדם. מ"ו. א. לפעמים מותר, ע"ב; ב. משמע דאסור; ג. משמע דאסור; ד. משמע דחייב, וע"ב. מ"ז. א. משמע דמותר; ב. יש לומר דמותר, וצ"ע; ג. צ"ע. מ"ח. א. ב. מותר; ג. ע"ב; ד. לכי מותר, וע"ב; ה. צ"ע. מ"ט. אין כדאי להחמיר, וע"ב. נ. א. (א) (ב) לפעמים מותר, ע"ב. ב. נראה דמותר לא בצמצום. נ"א. א. כל היד; ב. מותר; ג. משמע דאסור, וע"ב. נ"ב. א. משמע דיש למנוע, ע"ב; ב. כרגיל. נ"ג. א. מח'; ב. משמע דמותר, וע"ב. נ"ד. יש להתענות אפי' אם מצטער. נ"ה. א. ע"ב; ב. כן; ג. משמע דוקא תחת הבגדים, וצ"ע; ד. לא; ה. משמע דמותר כל שהוא אחר חצות, וע"ב. נ"ו. משמע שישון בלי כר, וע"ב. נ"ז. לפעמים מותר, ע"ב. נ"ח. ע"ב. נ"ט. משמע דאין לעשות. ס. ע"ב. ס"א. מח', וע"ב. ס"ב. א. קשה להקל, וע"ב; ב. לא ברור ומשמע דיש למנוע, וצ"ע. ס"ג. א. אם קשה ישיבה ע"ג קרקע; ב. צ"ע, וע"ב. ס"ד. א. דנקרא מועד, וע"ב; ב. משמע במנחה, וי"ל. ס"ה. א. אסור, דאין להפסיק לבו מן האבילות; ב. ע"ב דמשמע דחייב. ס"ו. משמע דמותר, וע"ב. ס"ז. נכון שלא יעשה כך, דהוי טיול ומביא לידי היסח הדעת מן האבילות, וע"ב.

תשובות (עם השאלות)
הל' תשעה באב סי' תקנ"ג - תקנ"ט
מספר משנה ברורה
חלק ג'

הוספות חדשות בכתב רש"י הן
הלכה למעשה נא לעיין בפנים

תקנ"ג (סעודת מפסקת)

○ מ"א. (א) גמר לאכול סעודה מפסקת האם עדיין מותר לאכול?

(ס"א, וסק"א, סק"ב) אם קיבל על עצמו התענית אסור אבל סתמא מותר, ומ"מ נכון להתנות בפירוש (בפה או בלב) שאינו מקבל עליו התענית עד בה"ש. ואם קיבל בלב [היינו שחשב נוסח הקבלה בלבו, כ"נ, וע' הגר"א (בביאורו לספר יצירה פ"א מ"ח) דמחלק דמחשבה היינו במוח ואינו מצייר דיבור, והרהור הוא שמצייר דיבור בהרהור וזה בלב (מובא בסידור הנפלא מאורי הגר"א עמוד תע"ה) ומובן דברינו שחשב והיינו שצייר לשון הקבלה וזה נקרא קבלה בלב] אם בלב משמע דהמ"ב נוטה דשוב אסור לאכול (וכן שאר עינויים אסורים אז חוץ מנעילת הסנדל). ואם רק גמר בדעתו שלא לאכול אינו כלום ומותר לאכול ומ"מ נכון יותר להתנות כנ"ל. עצה טובה קמ"ל לגמור הסעודה לכה"פ חצי שעה קודם שקיעה להציל מהרבה מכשולים - ואח"כ אפשר לשתות או לאכול דברים אחרים. (בפרט ידידוע שאינו כדאי לשתות ביחד עם אכילה כל ימות השנה, ע' הרמב"ם הלכות דעות, וק"ו בערב ט"ב דאינו מועיל אלא גורם צער ויגון אח"כ, וכמו כן בסעודה המפסקת בערב יו"כ, כידוע, והחכם עיניו בראשו [ולא בבטנו]). ואם מכין דעתו והשקפתו מקודם אז יצר טוב איכא מאן דכר שמ' בשעת נסיון - וכן הוא בכל החיים, כידוע.

(ב) ואם חל ט"ב בשבת או בא' בשבת? ומים אחרונים על כל היד קודם ברכת המזון אם מברך בבה"ש?

(שעה"צ ו') א"צ להתנות. ואם לא בירך עד בה"ש ודאי שוב אסור לאכול או לשתות אפי' אם התנה. וצ"ע אם מותר ליטול מים אחרונים על כל היד (כדעת הגר"א בשאר ימות השנה ע' סי' קפ"א בבה"ל על ס"ד ד"ה עד פרק שני). וע' לעיל תשובה ל' לענין הכוס של ברכה (בכל פעם).

והמאחרים לכל דבר שבקדושה יש לקבל קבלה קטנה על דבר א' להקדים, ומזה לבנות עוד ועוד, והעקשן יצליח.

(ג) כשחל בשבת כנ"ל האם מותר להמשיך לאכול בבין השמשות כשאר שבתות השנה?

(סי' תקנ"ב סק"ד) לא אלא צריך לגמור קודם שקיעה דוקא, ע"ש. וע' הנ"ל - ושוב חיזוק להקדים ולא לאחר, ואשרי מי שבא לכאן מוכן.

(ד) אם א' קיבל התענית מוקדם - האם אפשר להתיר ע"י שלשה הקבלת תענית שלו?

משמע דאין דבר כזה, וע' במ"ב סי' רס"ג, וע"ע בלבוש שם אבל המ"ב פסק דלא כהלבוש וא"כ ה"ה הכא, וצ"ע. [יש שמבלבלים בדרך פסק הלכה וחושבים שאם יש איזה דעה דמתיר אז שלו' על ישראל ובשרירות לבי אלך לנקוט כמוהו - וטעות חמורה היא, וחורבן נוראה בחיי עלמא הדין והבא דיש דין ויש דיין, וטעון זהירות מרובה דסכנת נפשות היא, כידוע לכל ירא וחרד לדבר ד' זו הלכה].

(ה) ואם חזר תוך כדי דיבור?

לא מבואר במ"ב, וצ"ע. וע' בש"ך חר"מ סי' רנ"ה בהלכות שכיב מרע דמשמע דכל מקום דאין היתר אם טועה ה"ה חזרה תכ"ד דכטעות דמי - וא"כ ל"ל דכיון דלענין קבלת שבת איכא פלוגתא אי חל בטעות או לאו, ומשמע דיש צד להקל ה"ה הכא אם יש צורך, ולמעשה טעון שאלת חכם וזה עדיף מנביא.

○ מ"ב. (א) נגע בנעלים בט"ב מה עליו לעשות?

(סק"ו) משמע דאסור ליטול ידיו אלא ינקה בדבר המנקה דהא איתא במ"ב דכשחולץ מנעליו אחר ברכו מוש"ק יש ליזהר שלא יגע בהם, ואם נגע ינקה ידיו בכל מידי דמנקי, ע"ש. ועי' סי' תר"ג סק"ד, וקצ"ע. ועוד צריך לחלק בין הכא לסי' תקנ"ד סק"א לענין קודם מנחה דהמ"ב מתיר כל גווני. (ואפשר דכיון דאירי שכבר התחילו מעריב קשה לצאת ליטול ידיו אבל לא משמע כן. וע' סי' צ"ב סק"ז). וע"ע תשובה נ' (א) לקמן.

(ב) ובכל ימות השנה?

המקילין בכל השנה לנקות רק כמידי דמנקי (ולא במים) כשנוגעים במקומות המכוסים בשעת הלימוד - יש להם לשאול חכם - והנסיין מוכיח דאם מקפידין ליטול במים דוקא (וכידוע דעת החז"א דע"י זה עולה בתורה) שלא נכשלין שוב, ואין בו משום ביטול תורה אלא זהו קיומו לא ליכשל שוב. ונראה דכן מוכח במ"ב סי' מ"ז סעיף י"ג ברמ"א, ואע"פ שבסי' ד' ובסי' צ"ב לא מוכח, כיון דמהרמ"א רואים שזה רצון הבורא ית' ממילא מיושב הכל, כ"נ. והמקבל קבלה קטנה בענין זה יראה פלאות - דכשהיצר רואה שעומדים לפניו הוא פושט רגל - ע' בחוה"ל שער יחוד המעשה פ"ה ד"ה בן אדם דברים נוראים ביסוד זה.

(ג) האם ה"ה אם לא נגע בנעלים של עור אלא נגע בנעלים של בית (פאנטאפל) המזכרים בשאלה נ"ב?

לא מצינו חילוק במ"ב, וע' בבית ברוך על ס' ח"א דמביא דעות האחרונים בזה, וצ"ע.

(ד) מתי יש לחלוץ מנעליו כשחל ט"ב בשבת? למה?

(ס"ב ברמ"א) אחר ברכו. (והש"ץ קודם ברכו מפני הטיורף, וקודם שיחלוץ צריך הוא לומר ברוך המבדיל בין קודש לחול, ע"ש). סק"ו דאסור לשום סימן אבילות בשבת (וליזהר שלא יגע בהם, ע"ש). ואפשר דלא איירי אלא בזמנו שהתפללו מעריב סמוך לשקיעה כדאיתא במ"ב שם לענין ימי החול [וכ"ה בענינינו] אבל בזמנינו למתפללים ארבעים רגעים אחר שקיעה או זמן ר"ת יש לעיין אם ימתין עד אז לחלוץ או חייב מקודם, ולאידך גיסא אפשר לומר דמותר עד אחר ברכו אפי' כשיתפללו מאוחר דעד אז שבת הוי (וכהשמועה בשם הגר"ז זצ"ל דטרייבד מעהן נישט דעם שבת מיט שטעקענ'ס) וכ"ה מהר"א ב. שליט"א דאין למהר לחלוץ, וטעון שאלת חכם. ויש ששוככים במטה (מתבוננין על גדלות ירושלם דאז) עד זמן מעריב, ואשרי חלקם.

[לפעמים מבקשי ד' טועים לעשות דברים שאינם בדרגתם - ועבודה קשה היא להבחין בין לחקות - נאכגעמאכט - בין לעלות, והרבה תלוי בכוונה לשם שמים (ע' שעת ריש סי' רע"ד וז"ל בא"ד ואף מי שאינו יודע הכוונות אם רוצה ליישר מעשיו באופן שנוהגים מארי דרזין ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ד' כאלו כוון הא מילתא מעלייתא היא, עכ"ל). וטעון בדיקה אחר בדיקה וחקירת (לב) אחר חקירה - והולך אצל חכם יחכם וידע איזה דרך הישר לפני איש. [וע"ע הגר"א

במשלי על הפסוק אורח חיים למעלה למשכיל דלפעמים גורם נפילה - דאין ס"ד למי שעשה דבר שאינו בשבילן. והרבה תלוי בתפילה להקב"ה - לדעה נכונה לדעת מה כן ומה לא - ולהתפלל שילך ישר.

(ה) וכשחל בחול מתי לחלוץ?

(סק"ה לאחר ברכו) אף לאלו שמתפללין מבער"י (יש לזכור שכוונת הח"ח בתיבת מבער"י בדרך כלל היינו מ' או נ' רגעים אחר שקיעה שלנו דהא לר"ת [וכן תפסו המחבר והרמ"א והמ"ב סתמא דמילתא כידוע] עדיין יום עד בערך שעה אחר שקיעה שלנו - ונפ"מ גדולה בעניינינו) צריכים כבר לחלוץ דע"י ברכו נעשה לילה - ומשמע דקודם לזה א"צ, וצ"ע לפי דעת הגר"א דחוששין בכל מקום דבה"ש מתחיל בשקיעה שלנו לכ"ה הכא ויש לחלוץ כבר משקיעה וכן נהגו עמא דבר, ועוד מביא המ"ב בשם המהר"ל דיש לחלוץ דוקא קודם שילך לבהכ"נ, וחיפשונו ומצאנו בעזה"י דטעם המהר"ל הוא משום שאין זה כבוד בית המדרש שימצא שם נעליים, ע' במחה"ש, ולכ' לימוד גדול לנו להרגיש כבוד בית המקדש [מעט] שלנו (בפרט ביום החורבן המקדש הגדול והנורא) וליזהר לא לעשות שום פעולה שמפחית כבודו.

וק"ו בן ק"ו לא ליכנס בתוכו עם טל. שפתחו (לא שעובד ולא שנראה לעינים אפי' אם סגור דזה בזיון לקדושת המקום וכדמצינו בהר הבית שאין ליכנס בפונדתו עם מעותיו וק"ו לחגור על חגורתו כלי משחית הזה המפחית כבוד צורת היהודי, ר"ל, ומוכח מס' צ"א סק"א דאסור להתפלל כשזה תלוי בחגורתו, עש"ה. וע"ע שם דאין להתפלל בלי מעיל, ובסק"ב שם דאין להתפלל במנעלים שהתחדשו עתה שאין להם עקב, שאל אביך ויגדך. ועוד מנהג רע שכמה עושים וכנזכר לעיל - לא להכניס סוף החלוק שלהם shirttails תוך המכנסיים או להשאיר עוד כפתור פתוח, נעבאך, ואין לך בזיון למקום הקדוש גדול מזה, ועוד שזה בזיון לצורת יהודי בכל מקום שהוא, ויש למחות בדברי נועם להתועים).

ומשמע שהמ"ב חשש לדעה זו ויש לחלצם לכה"פ חוץ לבית המדרש, ודו"ק. ועתה זכינו בכמה ישיבות שאסור להכניס הפל. אפי' כשכבו דגוף הדבר סתירה למציאות של בן תורה וכל מהותו - והמבין יבין ויצליח - ולזכור שהעקשן יצליח - העומד נגד זרם הזמן - לא להיות מושפע מרוחות אשר מנשבות ואומרים שעתה צריך להיות כזה או כזה כדי להיות נוימא"ל אלא להלחם כל החיים - לעמוד בפרץ ולשמוח דבליתי לד' לבדו.

[ומענין לענין - אלו שאומרים שצריכים אויר קר בכל הבית - וא"א לחיות בלעדו - אין זה אלא מפני שעברו על מה טובו אהליך והציצו תוך אהלי' של אחרים (והם בשל אחרים וכו') וממילא היפך הברכה גורם צרות, ל"ע, ונכנסים למה דאומרים - אנו רצים והם רצים - אנו רצים וכו', ד' ירחם על עמו להצילו מכל וכל דהא הכל ביכולתו].

מ"ג. מה הדין ללמוד ערב ט"ב אחר חצות?

(סק"ח ובבה"ל) יש מח' בדבר, ובמ"ב מסיק דאין למחות במי שמיקל, וע"ע בבה"ל דמסיים שמי שמרגיש בעצמו שיוכל לדחוק וללמוד דברים המותרים ולא ימעט מפני זה בלימודו - קדוש יאמר לו ואחר כוונת הלב הן הדברים, ע"ש. (א.ה. אם אדם קובע לעצמו כל שנה ללמוד כמה דפים כסדרן בפרק אלו מגלחים [דמותו כל הפרק וכן בסנה' מדף צ"ב ב' עצמות היבשים עד צ"ט א'], בידיעתו שיצטרף לבסוף לדבר שלם לא ימעט בלימודו, ודו"ק [ואפי' כשנתהפך ליו"ט בב"א יכול להמשיך קביעותו בפרק אלו מגלחין וכו']).

וע' בס' יסוד ושורש העבודה דבר נפלא בדין זה שאסרו חז"ל ללמוד תורה בת"ב (שיש ללמוד ממנו איסור היסח הדעת מן האבילות אפי' לרגע קט, וחייב בלכתו בדרך ובכל מקום שהוא, עש"ה דעבודת ד' היא שמחתו. י"א שמביאים שהחז"א אמר מהא דירמ' הנביא בכה והי' מקונן בנבואה רא' דאפשר לעשות הבכ"י וכו' בשמחה דהא אין נבואה שורה אלא מתוך שמחה, ודו"ק). ולכ' תהלים מותר לכו"ע בערב ט"ב, ע' תשו' מ"ו לקמן, וי"ל. ובענין תהילים בכל השנה כדאי לקבוע זמן ללמוד פי' המילות - בפרט הפרקים שאומרים בפסד"ז או בשיר של יום [וחיזוק גדול בבטחון ללמוד בעיון קפ' יושב בסתר עליון (בפרט שאומרים אותו לכה"פ ט' פעמים כל שבוע, הערת הבה"ח אשכ"פ נ"י)] - וחסרון לא יוכל לתקן הוא הדוחה קביעות זו כל השנה דיוצא שאומר בלי הבנה ובלי לב - חבל על דאבדין דהא אפשר שתלמוד ותדע ותשמח ומשמח הקב"ה וכל פמליא דמעלה [ועצה טובה קמ"ל לכתוב לתוך הסידור פי' המילות מעל או בצד התיבות לראות כל פעם] - בדוק ומנוסה - ואשרינו (ועלינו לעשות) חלקנו.

תקנ"ד (יום ט"ב)

מ"ד. (א) האם יש חיוב תלמוד תורה בט"ב?

א. (ס"א) לשון המחבר דאסור לקרות בתורה נביאים וכו' ולא נקט דאסור בתלמוד תורה וא"כ משמע דעדיין חייב במצות ת"ת. ומצאנו בספר יסוד ושורש העבודה דמלשונו הטהור משמע דהפקיען חיוב ת"ת, וצ"ע. ושו"מ דעה בשבולי הלקט הל' ט"ב דאסור לברך ברכת התורה בט"ב והשב"ל חולק עליו דהא מותר לקרות בדברים הרעים. וצ"ע יסוד מחלקות, ודו"ק. שוב הראו לי בכף החיים ס"ק י"ב בס' דידן וז"ל - ואם אינו רוצה ללמוד כלל רשאי ולא אמרינן כיון דמותר (בדברים המותרים, ע"ש) אינו רשאי לבטל ד"ת כמו שהאריך המט"י יו"ד שפ"ד גבי אָבֶל, יעו"ש, עכ"ל. וע' בערוך לנר סוכה (כ"ה:) שהביא דעת הריטב"א במ"ק [טו.] [ד"ה אָבֶל אסור בשאילת שלו], וז"ל הריטב"א שם ואי ק"ל דאמרי' (דאסרינן) אָבֶל בדברי תורה, ואֵלו התם אמרי' שהוא חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין, וי"ל שאין למדין מן הכללות אע"פ שאמרו בהן חוץ, והכא פשיטא לי' דאסור בדברי תורה שהן משמחי לב, ועוד י"ל דכיון דקורא ק"ש שחרית וערבית בהדה סגי כדאית' בסוף מנחות ונמצא שאינו פטור ממנה, עכ"ל, ומסיים הערוך לנר, וז"ל ולענ"ד י"ל עוד שהרי אינו אסור רק בדברי תורה המשמחים לב אבל דיני אבילות ודברים רעים מותר ללמוד וא"כ בזה יכול לקיים מצות למוד תורה שהרי גם הלמוד הזה נחשב ד"ת, עכ"ל. היינו דלפי הריטב"א מוכח דאין חיוב ללמוד בימי אבילותו ואפי' לדעת הער"ל לא משמע דחייב בלימוד התורה אלא דאפשר לקיים חיובו בזה, וצ"ע.

והי' קשה לן איך אפשר לומר שהפקיעו חיוב ת"ת (אע"פ שפָּשַׁב ואל תעשה יש כח ביד החכמים עדיין פלא הוא) דהא אם לא בריתי יומם ולילה וכו' דבלי ת"ת אין קיום להעולם, והיתכן דאפשר לגרום חורבן לכל העולם בתמי' - ולכ' מוכח דלא הפקיעו לגמרי. ואפי' אם נאמר דהפקיעו אפשר להבין דיום זה - ט"ב - הוא יום החורבן וחורבן בהמ"ק וגלות השכינה וגלות כלל ישראל זה חורבן לכל העולם וכאילו אין העולם קיים כהיום הזה כלל, דחזר כל העולם לתהו ובהו, דנאבד כל התכלית של כל העולם וא"כ למה לנו חיים - וכאילו אין עולם כלל וכלל וא"כ א"צ לימוד התורה לקיים העולם כי אין מה לקיים - אפס ותהו הוא - אין - כמי שאינו - העדר הגמור יותר מחושך (ומובן חשכו כל המאורות), והא דנראה לעינים שעדיין העולם קיים אין זה אלא הגוף בלא הנפש וכמת דמי, ועלינו לבכות ולבכות דהא חורבן נורא יש כאן והכל נאבד, וצער נורא ואיום חופף עלינו כל היום (ומובן שצריכים שבועה דנחמתא לחזור לדרגתינו קודם

יום המר הזה, ומובן דברי החת"ס דלא הצריכו חז"ל לחייב דברים של אבילות אלא רק אסרו דברים של היסח הדעת וממילא אם יש דעת יש מכאוב ומוסיף דעת מוסיף מכאוב, ודמעות יזילו, ונזכה לראות את שמחתה בקרוב, אמן).

ונראה דתוכחה נעימה ומגולה לכל הנותנין חשיבות לעולם דשיקרא הדין (בפרט אלו שנמשכין אחרי דעת אשתו) [דדעתן קלות וחושבות שיש איזה קיום לעולם ועד להעוה"ז ושוכחים דאינה אלא פרוזדור] - והאם מקשטים ומפארים פרוזדור (?) וע' חוה"ל חשבון הנפש ט"ז, דמי יודע מה יולד יום. וחטוף ואכול חטוף ושתה - לתפוס בב' ידיים כל רגע של לימוד - ולהודות ולהלל להקב"ה שאין אני ביזנעסמאן businessman (בעל חנות או פועל או ראש איזה פירמא company או בעל עגלה או אינסטאלטור וכו' וכו' - דהא כל שעה שאדם נמצא בבית המדרש אין גן עדן כמוהו בכל העולם - ואע"פ שפשוט הוא - נוסף הידיעה [לאלו שאינן יודעים] שכל ימי' של אלו מלאים עגמת נפש וצער וכאב ומלא שקר [שבלי זה א"א להרויח - ע' בח"ח כלל ד' סק"ג בבאר מים חיים - ואין זה לשה"ר] וכן משקרים לו - וא"א להאמין הזולת - וכעת ידוע לנו מעשים לרוב על כמה וכמה נדיבים שהשקיעו אצל א' שה' נאמן בפירמא ידועה (known established company) ולבסוף פשט את הרגל, ואבדו כל אשר להם בעסק ביש - וכל העגמת נפש וצער ומתח - האם כדאי כל הנאות שבעולם לשלם על זה. ועל הבן תורה לשמוח עם החובות שלהם - דאין דבר גדול מלימוד תורה הק', ובפרט לימוד מתוך הדחק (ע' שמות רבה סוף פ' פקודי מעשה דר' שמעון בן חלפתא). ובכל זאת ברכתנו שיקבלו כל כספם מהפירמא עם עוד מיליוני רווח - דחסדי ד' לא יתמנו, ובקשתנו שכן הלאה - ויזכה לתת צדקה בשפע שפע רב - ולפי הבנה שלנו בשכלינו הקצרה, מה שיגרום שיזכו אלו לקבל בחזרה יהא קבעות עתים לתורה ביתר שאת ויתר עז, ועלינו לקחת לקח טוב תמיד, אמן]. ועוד רגע קט - אם יחשבו אלו האמידים - מה ישאר אחרי שיעלו למעלה - רק הרבצת התורה שגרמו - ומה יותר טוב מלתת כל אשר להם לכוללים, ועל ידי זה להחזיק ידי בני תורה ומשפחתם להרים קרן התורה בכל מקום ומקום, וכו', אמן. ועלינו להתפלל שהקב"ה, שהוא הכל יכול, שיפקח את עיני' לראות האמת, ונאמר אמן.

(ב) האם מותר ללמוד ספרי מוסר (חובת הלבבות, מס"י וכו') בט"ב?

לא מבואר בפירוש, ולכ' אין ראוי מהצד היתר לומר תהלים (אע"פ שמלאים וגדושים עם מוסר) דבדרך בקשה נאמרו, ואם יש במוסר ספר זה מאמרי חז"ל נראה דאסור עכ"פ התעוררות לתשובה בעי' - דזה גופא יסוד התענית, וכו"נ, וי"ל. ומובן לפי הנ"ל דברי הרמ"א ס"ס תקנ"ג לאסור פרקי אבות אפי' ערב ט"ב. ומענין לענין באותו ענין דפרקי אבות - ידוע שגדולים הציעו ללמוד פי' ר' יונה על פרקי אבות דמוסיף הרבה יראת שמים. ועוד יש לבן תורה ללמוד המשניות דאבות בע"פ (או בערך בע"פ) להיות בידו ובלבו מוסרי חז"ל בכל מקום שנמצא.

(ג) וללמוד ספרי מחשבה מאמרים על החורבן?

(סק"ד) משמע דאין ללמוד בעיון, וצ"ע אם זה נקרא לימוד או התבוננות, אבל דבר ברור הוא שאין מדה טובה מבלאט גמ' בדברים המותרים או פרק בירמי', כ"ה פעם.

ובעצם הדבר אפשר ע"י הנ"ל להבין דברי הגר"ס זצ"ל דיותר קל ללמוד ש"ס מלשבור מדה א' - וכמה זמן יקח ללמוד ש"ס? לכה"פ ז' שנים אם לא עשרים או ל' או ס' (ע' רשב"ם ב"ב קנ"ז: ד"ה מהדורא בתרא בשם תשובת רב האי, הערת הבה"ח אש"ב פ. נ"י) - א"כ צריך להשקיע הרבה כחות בשבירת המדות ולמצוא דברים שמדברים אל לבו לשנות מהותו מבעל כעס קפידה תאות וכו' להיות לבעל נעימות נצח, וע' באגרת הרמב"ן תמיד. (עיין היטב ברשב"ם שם הנ"ל סוף פ' יש נוחלים).

(ד) ולעשות חשבון הנפש?

לכ' מוכח ממסקנת הגמ' - עכשיו שנברא יפשפש במעשיו או ימשמש במעשיו שזה כל האדם, ודבר גדול הוא. וע' בגמ' ב"ב (ע"ח:): דהאומרים באו חשבון הם הם המושלים ביצורם ואינן מתרעמים על שום דבר שנעשה להם ולכבודם, ואינן מקנאים ואינן מחפשים חשבונות שבקשו בני אדם כי יש להם חשבונות של עולם - הפסד מצוה כנגד שכרה - והם הם הבונים המקדש במעשי ידי' ובהבל פי', וכהמשך הגמ' שם - תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעוה"ז ותכונן לעוה"ב - ואפשר לומר דהיינו שיבנה בית המקדש (דבין אחר אינו חשוב להיות שכר למתבונן הזה, כ"נ) ע"י תשובה ומעשים טובים שלו, וע"י זה תכונן לעוה"ב דבית המקדש למעלה מכונן כנגד בהמ"ק דמטה ומובן ב' הלשונות (ע' המהרש"א דהקשה על שינוי הלשון ואפשר להבין לפי הנ"ל, וי"ל), אשרי חלקם בחיים.

יש בני עליי' דהולכים אצל א' מגדולי עבודה וקובעים עמו וי' לעבוד על מדות ועבודת ד', והוא מציע להם תקנות ומנהלים חשבון כל יום, וכל שבוע חוזרים אליו שיבדוק חשבון הנפש שלהם - וידוע שאם יש חשבון למטה אין חשבון למעלה - ויכולים לקחת קונטרסי חשבון הללו עמהם לעלמא דקשוט - ומקיימים בנפשם באו חשבון.

ראינו בכולל א' שהטבלא של שמירת הזמן מלא תקנות ותיקוני נפש, ונראה דזוכין הן לעלמא דקשוט עוד בחיי חיותם - אשרי אשרי חלקם - ופשיטא שדורכין דרך לדורות ישרים והצלחה לכל ימי חי' וכל הבאים אחריו - הכל כבוד שמים וקידוש ד' באופן נפלא ונחת עצומה - והקב"ה ישלם מדה כנגד מדה כדרכו תמיד בעולמו - ונזכה שכל הכוללים יעשו כן, אמן כן יהי רצונו. א' (שאינו לומד בכוללים אלו) הביע שכדאי להחזיק הטבלא בכיס דמשפיע לטובה.

מ"ה. מה הדין ת"ת בקטנים?

(ס"א) תנוקות וכו' בטלים, וע' סק"ב ב' דעות אם מותר ללמוד עמהם דברים הרעים או רק עניני החורבן דאינו אלא סיפור דברים, וע' בשעה"צ ו' דיש דעות דבטלים לגמרי. וע"ע בבה"ל (ד"ה בטלים) דודאי קטנים אין להם שמחה מן הלימוד (מאמר המוסגר דעל כל אחד לבדוק בעצמו כאן, וכן להבין בניו הקטנים כידוע) ומותר להם ללמוד בפנ"ע שאר דברים אבל אם הוא קרוב לבר מצוה משמע דאסור, ע"ש.

וע' תשו' מ"ד - ומובן גם כאן שאע"פ שהעולם קיים על הבל פי' של תינוקות של בית רבן - ביום ט"ב אין עולם אלא הכל הבל הבלים אין בו ממש, ובכ"י' ויגון חלקינו, ונזכה לשמחת גאולתינו בקרוב בימינו.

ועוד רגע קט בענין חינוך - דיש שבוחנין בני' על פרשת השבוע בגיל הרך וגוערים בהם כשאינן יודעים התשובה הנכונה - ושואלים להם שוב ושוב - ושוכחים שאין לקטן יצ"ט אלא יצה"ר, ומוטב למצוא זמן שהתינוק פנוי משאר דברים בעולמו - ואז לשאול בנחת ובשמחה, ויש ליזהר הרבה לא לביישו בפני אחרים דזה נכנס לעמקות לבו וקשה לסלקו - והבן כי הרבה נכשלו ונכשלים, ומתחרטים באיחור.

מ"ו. (א) האם מותר לומר תהלים בט"ב? (ב) האם מותר לומר מזמור לתודה בניגון כמו כל יום? (ג) מי שכבר התפלל ועכשיו נמצא בציבור והם קורין ק"ש האם מותר לו לומר כל ק"ש עמהם (כדעת הגר"א בכל השנה) (ד) מי שחיסר בשחרית חלק מפסד"ז האם מותר להשלימו בט"ב?

א. (סק"ז) משמע דיש מתירין, ואפשר דדוקא בתהילים שאומר על הסדר כל יום כמה פרקים, וצ"ע.

ב. י"ל דאע"פ שכל השנה פסק המחבר (סי' נ"א ס"ט) דיש לאמרו בניגון, שאני ט"ב, וכן כתב לן הגר"ח"ק שליט"א, וצ"ב.
 ג. ע' בסק"ז דמשמע אפי' דבר שאפשר לומר שהוא מסדר היום נמי עדיף לא לאמרו משום איסור ת"ת, ולכ' ה"ה הכא דאין לאמרו בפירוש דהא אפשר לעשות כאילו אומרו, וכהפסק דין לעשות כן כשנמצא באמצע ברכות ק"ש, וצ"ע.
 ד. נראה דהוי מסדר היום דהא מוכח בס"ס נ"ב דחייב להשלים אם דילג, וכן כתב לן הגר"ח"ק שליט"א, ויש לברר למעשה.

מ"ז. (א) מה הדין באמירת פטום הקטורת (בא"י) שאחר התפילה? (ב) וקודם שחרית? (ג) וקודם מנחה ערב ט"ב או בט"ב?
 (שם) משמע דמותר בארץ ישראל דהא הוי מסדר היום והמנהג בהרבה מקומות לאומרו בט"ב דוקא קודם מנחה יחד עם שיר של יום כידוע; ב. לא מוזכר כאן במ"ב, וע' סי' א' ס"ט דמשמע דדינו כמו פרשת התמיד, וצ"ע ג. קודם מנחה ערב ט"ב לכ' מותר, כ"מ. ובענין ט"ב קודם מנחה ע' חלק א' מתשובה זו - ולא מסתברא לאמר ב' פעמים א' אחר השני.

מ"ח. (א) ולומר איזהו מקומה? (ב) ופרשת התמיד? (ג) ופרשת כיור ותרומת הדשן? (ד) ומה דין פ' התמיד לפני מנחה (ערב ט"ב)? (ה) ובט"ב במנחה?
 א. (ס"ד) מותר. ב. וכן פרשת התמיד ע' סק"ז. (כדאי ללמוד לקח מדין זה לכל השנה עד כמה חשוב כלפי שמיא אמירת דברים אלו, ועל העובד לעבוד באמת). ג. צ"ע לענין פ' הכיור ותרומת הדשן דלא מוזכר בפירוש במ"ב כאן ע' סי' א' ס"ט דמונה אותם ביחד, וצ"ב. ד. לכ' כיון דדין איסור ת"ת ערב ט"ב אחר חצות לאו איסור מוחלט יש להתיר בנידון דידן, כ"נ, וצ"ע. ה. רואים מהמנהג הנזכר בתשו' מ"ז (א') דאצל מנחה בט"ב יותר קל בענינים אלו [ואין לטעות לומר דמותר לומר ק"ש כשלוש תפילין - דנפסק במ"ב דאסור] וא"כ י"ל דה"ה בפרשת התמיד להנוהגים כן, וקצ"ע.

מ"ט. אדם חלוש והוא חולה שאין בו סכנה מה דינו להתענות בט"ב?
 (סקט"ז) אין כדאי להחמיר. וע' סק"ד לענין יולדת להתענות כמה שעות, וצ"ע למעשה. וע' תשו' ד' לעיל.

נ. (א) מה הדין בנט"י כשעשה צרכיו: (א) קטנים, (ב) גדולים?
 (ב) כשמותר ליטול ידיו האם צריך לצמצם שיהא אך ורק עד קשרי אצבעותיו או מותר ליטול ברווח אבל לא יותר מקשרי אצבעות?

א. (א) (תרי"ג סק"ד) נכון לכתחילה לשפשף (היינו מנקה מנעליים או אנפלאות או מכנסיים מנצוצות של מי רגלים ע' סי' ג' סק"ד) דע"י זה לכו"ע מותר לרחוץ עד קשרי אצבעותיו, וע"ש בסי' תרי"ג דמשמע דאם הטיל מ"ר קודם א' מהתפילות מותר לרחוץ וא"צ לשפשף [וע"ע בסי' ג' במ"ב הנ"ל].
 (ב) אם קינח מותר וכו"ל. ויש להעיר דיש שמקנחים בקלות ונשאר צואה בפי הטבעת ואסורים בדברי תורה וכל דבר שבקדושה (ע' סי' ע"ו ס"ה), וע' במ"ב (שם סק"ח) דצריך לרחוץ שם במים או ברוק (ע"ע שם סק"ט דיש ליזהר מנערווען [ספקות על ספיקות], עש"ה). ועל כל אדם ללמד בתוך ביתו - דהצלת נפשות היא. (ובפרט דכהיום יש נייר לח שאפשר להשתמש בו בימי החול [ובשבת דאסור להשתמש באלו אפשר להשתמש עם מים על ניילון זעקל plastic bag ואח"כ נייר]). רוב הסוגים של נייר זה כיום אסורים בשטיפה בתוך הבית הכסא [דגורם לסתימות בביוב וגורם דיני נזיקין ואי נעימות] ולכן יש להשליכן לאשפה.

ב. לא מבואר במ"ב אבל כיון שחייב לכה"פ עד קשרי אצבעות ועד בכלל א"כ נראה דא"צ לצמצם, וע' בס' דינים והנהגות החזו"א פרק י"ט אות י' דדעתו שא"צ לצמצם כשיטול ידיו, ע"ש.

ובהא דלא התירו אלא עד קשרי אצבעותיו רואים מה זה הנאה מעוה"ז ומה זה היסח הדעת מן האבילות, ומה זה חורבן הבית ומה הצפוי לגאולה שחייבין אנחנו תמיד - דלישועתך קיינו כל היום.

נ"א. (א) כמה יטול כהן ידיו לנשיאות כפים? (ב) וכל אדם ליטול ידיו להפילת מנחה כשלא עשה צרכיו? (ג) ולתפילת מעריב (ליל ת"ב או מוצאי ת"ב) אם אינו יודע להם לכלוך?
 א. (סי' תרי"ג סק"ז) אפי' ביוה"כ - כל היד עד הפרק ופשוט דה"ה לענין ט"ב, כ"נ.
 ב. (תקנ"ד סק"א) מותר. עד קשרי אצבעותיו, ופשוט. וע"י תשובה מ"ב לעיל.
 ג. לפי תשו' מ"ב משמע דקודם מעריב אסור ליטול ידיו אם לא ידוע בהם שום לכלוך, ולכ' יש לנקותם בכל מידי דמנקי ע' סי' צ"ב סק"ג, וסקכ"ו שם. והיינו במעריב דליל ט"ב ואפשר משום שנטל ידיו מקודם כשהי' עדיין יום. ולענין קודם מעריב דמוצאי ט"ב אם מתפלל כשודאי לילה לכ' יש להדר ליטול ידיו, כ"נ, וי"ל.
 ויש להתחזק במעריב דמוצאי ט"ב דהא בזמן הזה ה' הבית כולו שריפת אש - ביתו של הקב"ה בורא כל העולמים ובעת שועם אליו בתפילה נותנין לו נחת רוח - בפרט שיהא בשמחה ובאריכות ובנעימות - ואם מחשב כמה זמן יבלה בארוחת ערב (שמיד אח"כ) יתן עתה לכה"פ זמן ארוך עבור הנותן לחם לכל בשר - והדואג על בטנו ולא על בוראו מאבד מה שנותנין לו, ושוכח תכליתו וחובתו בעולמו, ומה יהא בזרעו אחריו דהא פקדון קיבל מיוצרו וחייב לשמרו ולהחזירו אחר מאה ועשרים נקי ובטהרו.

נ"ב. (א) האם מותר ללבוש מנעלים של לבדים או של גמי או של בית? (ב) מתי מברכין ברכת שעשה לי כל צרכי?
 א. (סקל"א) כתב המ"ב לעיין בשע"ת, וע"ש דכתב דיש להחמיר לא ללבושן דאינו מרגיש שהוא הולך יחף ואינו בכלל עינוי והמחמיר תע"ב, ע"ש. (וע' בס' דינים והנהגות של החזו"א פ"ט אות ט' דנהג לילך בפוזמקאות בלי נעלים וכן כל תלמידיו כידוע) (וראו הגר"א"ל ש. שליט"א בב"ב שהלך מוצאי יוה"כ תשנ"ט שיעור מיל עד ביתו בלי נעלים, ואשרינו). ובירושלם נהגו ללבוש מנעלים של לבדים וכדומה, כ"ה. וכל א' יעשה בערמה (וביראה).
 ב. (סקל"א) כרגיל, ע"ש. ומשמע לכ' דה"ה בהמעביר שינה, כ"נ. (ועי' בדינים והנהגות שם דהחזו"א ה' מברך בלילה כשנעל נעלים, וכמו כן המעביר שינה רק כשרחץ פניו, וי"א דזה מטעם דהחזו"א החמיר לברך כל ברכה וברכה מברכת השחר כשהגיע למעשה קדעת המחבר סי' מ"ו [נתן לשכוי כששמע תרנגול, וכו'] אבל אגן שלא נוהגים כן יש לברך מיד בבוקר). והבנו שאמגה"ד שליט"א תלמיד החזו"א צ"ל נוהג לברך בבוקר כרגיל וכדעת המ"ב וס"ל דכן הוא להלכה ויש לברר אצלו, ולפי ההסבר הנ"ל בהנהגת החזו"א מובן הכל.
 ראיתי בס' שבולי הלקט הלכות שמחות אות ל"ב שאין לאבל לברך ברכה זו משא"כ בט"ב מובא שם ה' תענית אות רס"ט מותר דאם יצטרך אז בידו וברשותו לנעול נעליו, מפני סכנת עקרב, וצ"ע החילוק, וי"ל. [ואפשר דאבל אסור לצאת מביתו (ואע"פ שאם יש איזה צורך גדול יכול לצאת אבל אין זה הרגיל) משא"כ בת"ב כולם יוצאין, ועדיין טעון בירור]. ומשמע דיש לאבל לשמוע ברכה זו מאדם אחר, וצ"ע למעשה. וראינו מעשה רב שאדם גדול שליט"א ביקש מאחר להוציאו כל ימי

אבלותו, ובענין ט"ב הכריע המ"ב לברך בבוקר (ובשמחה עצומה שהקב"ה עשה ועושה לי כל מה שאני צריך, ברוך הוא וברוך שמו).

יש שסוגרים עיני' לפני פוקח עורים, ומרגישים זקיפת גופם בזקף כפופים וכו' דכל מה דאפשר עושים כדי להרגיש הכרת הטוב. ויש בעלי מוסר שדייקו שברכות אלו קאי על כל היום - דהא כתב המ"ב דברכות נהנין הן ואדם נהנה במשך כל היום כולו מדברים אלו - ודבר הוא. ויש לכוון כדבעי ולהודות באמת.

נ"ג. (א) האם מותר לכתוב בט"ב? (ב) ולבשל לכבוד שבת אחר חצות (כשחל ביום ה')?

א. (בה"ל ד"ה ע"י עכו"ם) מח' י"א להקל ומותר, ויש אומרים דדינו כמו חוה"מ (ולענין לכתוב בתוך הקינות עיקרי פירושים כדי להבין מה שאומר [ע"י סי' ק' סק"ג וז"ל ותפילות ופיטום שחמור [קשה] פירושם צריך להסדיר תחילה] יש להקל, כ"ה). וע' ברמ"א שם סכ"ב דמשמע דכל הנידון אינו אלא עד חצות. (ואם כנים הדברים יש לאדם לכתחילה לסדר יומו [ולילול] ללמוד גמ' בלילה, וביום אחר חצות לכתוב הפירושים הנ"ל).

ב. יש לומר דהכא לכו"ע שרי (ולאו מח' כבכתובה) דהא ד"א דכתיבה דהוי אסור הוא משום דדינו כחוה"מ, ואע"פ שיש לחלק בטעמי הדבר (דהכא משום היסח הדעת וחוה"מ עצמו משום דדינו כעין יו"ט) אפ"ה משמע דכל מה שמותר שם מותר הכא (וכדמצינו שם דיש היתר בענין כתיבה לדבר מצוה) וא"כ הכא דמצוה רבתא היא לקראת שבת מלכתא י"ל דלכו"ע מותר, וכ"ה, ולכ' אם אפשר להמתין עד לילה יש צד למנוע דודאי גורם היסח הדעת מאבילות אם רק במקצת, והבן, ובכל זאת העושה לא הפסיד, כ"נ.

נ"ד. כדאי הוא בית אלקינו להצטער על חורבנו עכ"פ יום א' בשנה וממילא:

(ע' סקנ"א) דאפילו מי שמצטער וקשה עליו התענית אין לו לפטור עצמו, ע"ש. וע' תשו' מ"ט לעיל. ועתה מצאתי דהחת"ס הקשה (בדרשות ח"ג דף פ"ד ד"ה ולסיים) על לשון חז"ל כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בנחמתה [לשון הוה] ולא אמר בלשון עתיד יזכה וכו', ומתוך דזה לבד שאנו מתאבלים קרוב לאלפיים שנה ועדיין בוכין ודלא ככל האומות שאין להם זכר למה ה' להם הרי הוא ראי' שעתידים אנו לחזור לקדמותנו כימי נעורינו - וכדברי חז"ל דאין מקבלין תנחומין על החי אלא בוכין ובוכין - נמצא שזה האבל לנו לנחמה גדולה, ע"כ ט"ב הוא מועד גדול כי בו נדע ונשיכיל הנ"ל ומובן דברי חז"ל דהרי הוא זוכה מיד ורואה בנחמתה כי זה הוא תנחומין במה שמתאבל, ע"ש באורך, ושפתיים ישק, ועין יורד דמע, ולב שמח בצפ"י לישועה.

ואם מעוררים נפשם ביסוד האמונה - אני מאמין וכו' בביאת המשיח ואע"פ שיתמהמה אהכה לו בכל יום שיבוא - כל יום ויום מחכים - כמו אדם שיועד שעוד מעט מיועד אדם חשוב לבוא לביתו - דמחכה, וכל קול ששומע חושב - השתא אתי השתא אתי - וכשלא יבוא מוריד דמעה (ע' גמ' בכתו' סב: במעשה דרב רחומי, והבן) - ובפרט בימינו דכל א' וא' מלא צרות מבית ומחוץ - מחכים לישועת ד' וכהרף עין היא, וימלא כל הארץ דעה ויציל כל התועים - דהא זה איום ונורא, והקב"ה ירחם עלינו בקרוב.

ומענין לענין בענין הצרות המתברכות בחדשים שעברו ובפרט בשבועות האחרונות - מסמר השערות, והמקשיב שומע בת קול ממרום ששואגת ואומרת - בְּנֵי בְּנֵי חֲבִיבֵי חֲזוּ חֲזוּ - ירדתי לִגְנֵי לִקּוּט שושנים - לקחת הטובים שְׁפָךְ לִכְפֹּר עליכם - ולגרום להגיע לדרגא אני לדודי ודודי לי (כהמשך הפסוקים בשיר השירים) - דהכל כדי שהנשואים בחיים יעשו חשבון הנפש - לשאול במה אני לקוי - מה חסר בי, שהקב"ה בכבודו ובעצמו מעורר אותי - ואומר חזור בך חזור בך - איזה מזה אפשר לי להשתפר - איזה תענוג עוה"ז אפשר לי לוותר עליו - איזה שנאה על הזולת אפשר לי לסלק. (וכדברי הגר"א מיללער זצ"ל כשנכדו שאלו - איך אני יכול לאהוב את יהודי זה או זה והא איני אוהבו - ותמה עליו הגר"א זצ"ל ואמר - מה אתה עושה בבית הכסא - והא יש זמן לחשוב על המעלות של זה או זה וממילא אח"כ מהבית הכסא עד נטילת ידים יכול לחשוב איך לשנות הבטה עליו ולאהבו - ופשוט הוא). איזה חיזוק אפשר לי להתחזק בכבוד אב ואם שלי (להסתכל עלי' כנכבדי הארץ [ממש]) - איזה ברכה או תפילה אפשר לכוון בה יותר (לברך בפנים ולהבין פ' המלות) - איזה מצוה אפשר לי לעשות בשמחה (שמ"ע, צדקה, נט"י, ק"ש, כאו"א, שכר שכיר, לא לבטל זמן בדברים של מה בכך, לימוד התורה וכו' וכו' - איזה איזה) - איך אני יכול לגרום שמחה להזולת ולהרימו ולשבחו - מה עלי - עלי בפרט - לתקן כדי לקרוע רוע גזר דינו - דכ"כ צרות, כ"כ חולים, כ"כ משפחות מפורדים ומפורדים מחמת חולי האם או האב או עניות או סילוקן של אבי' או אמותם, כ"כ חוסר שלו' בבתים, כ"כ עניות, וחובות, ולוה ואינו משלם, כ"כ ירידה בצניעות, ובאמונה ובבטחון ובצפ"י לישועה, כ"כ גשמיות וקנאה וכבוד - בצרה גדולה אנחנו - והקב"ה מבקש - חזור בך חזור בך - ואני ואתה ובן ישי נטייל ביחד - אל תאבד העת הזאת דהגעת למלכות - להיות בין הנשואים בחיים - בין החובשי בית המדרש, בין השומרי העיר בכח התורה, בין היראי אלקים - לי (ולי לבד) הקב"ה מדבר - ועלי להקשיב ולשנות - אני לדודי ודודי לי, ועל יְדִי אפשר להביא הגואל צדק, בב"א. [וע"ע סוף הקונטרס].

תקנ"ה (ציצית ותפילין)

נ"ה. (א) אם לא ישן בטלית קטן האם יש לברך עליו בבוקר? והאם יש לאחוז ב' ציציות של הט"ק בק"ש של שחרית?

(סק"ב) י"א שצריך לברך עליו (וצ"ע למעשה ועצה טובה לישון בו להסתלק מן הספק, וי"ל). וע' לקמן. ולכ' מזה יש לומר דיש לאחוז ב' ציציות מהט"ק בשעת ק"ש דהא י"א לברך על הט"ק, וצ"ע. (ושו"ר שמביאין שכן נהג הסתייפלער זצ"ל, ויש לברר).

ותמיד להחזיק בציציותיו דהא צדיק פריד ציציותיו תמיד וכדאיתא במ"ב - וע"ע ברמב"ם סוף הל' מזוזה דמי שיש לו ציצית בבגדו מוחזק שלא יחטא, והן הן המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויצלם, עש"ה. ובדוק ומנוסה דאם יבוא איזה מחשבה או מדת הכעס או קנאה וכו' אם מחזיק ציציותיו בידיו ניצול - ויש מביאים עצה להסתכל בציצית קודם כל מצוה שמקיים - ואשרי מי שחי עם בוראו תמיד. ועתה שמענו מעשה על א' מגדולי הדור זצ"ל דה' איזה ויכוח בישיבה שלו בינו לבין א' מהנהלה, ובאמצע הפסיק ואמר - אני מרגיש התגברות המדות ולקח ציציותיו בידיו, ושתק כמה רגעים, ואח"כ המשיך, ונורא הוא.

(ב) ואם ישן בו האם יש לצאת בברכת טלית גדול?

(סי' ח' סקמ"ב) נכון לפטור ע"י ברכה על טלית גדול, ע"ש. וא"כ ה"ה בהנ"ל יש עצה זו, ופשוט.

(ג) להמחבר (סי' ח' ס"א - וכמנהג ירושלם) דיש ללבוש הטלית קטן על בגדיו דוקא - מה דעתו בט"ב?

(ס"א) משמע דדוקא תחת בגדיו, ולכ' ה"ה הציצית וכמו בבית הקברות, וצ"ע. [לא ראינו נוהגים כן, וצ"ע]. וכתב לנו גדול א' שליט"א מב"ב דאפשר הא דהולכים בבגד עליון ד', ולכ' קשה ממנ"פ, ויש לתרץ.

ובעצם הענין שיש שמחביאים הציציות ע' במ"ב סי' ח' סקכ"ו שהח"ח צועק ככרוכיא על זה, עש"ה. ואצלנו משל הדיוט (להרגיש צער השכינה אם יחביאם) דאם אדם מקבל חתן זייגער (מורה שעות) של זהב האם יכסה בב' כיסויים? אלא מובן ששמח להראות נדיבות לב של המחנות ורוצה שכולם יהיו מאהבת האב לבנו (דהא איתא ברש"י שאין אדם מונע מלקרות חתן שלו בנו - וקשה על המונעים, וי"ל) - או כלה שמקבלת כנ"ל או ענק, נזחרת לעדן נפשה בבית חמי' [ברחוב טעון צניעות, וע' בילקוט שמעוני דאין תכשיטי אשה אלא לבעלה, וע' דברי הח"ח בחומת הדת שכ"כ למעשה] - ואנחנו (ק"ו ב"ב של ק"ו דהא) לפני ד' אנחנו ורצונו להראות לכל העולם, והמבין יבין. וע"ע בספר אורחות יושר דאלו שמחביאים הפיאות שלהם (לאילו שזכו לגדלם לכה"פ - דבלא זה מ"ש מגוי ברחוב - והא יהודי פירוש שרואים עליו הקב"ה - ואם מגלח זקנו, ואין לו פיאות, ועוד לזאת הולך לפי המודא - איך רואים צלם אלקים - איך מזכיר הוא [לאחרים או אפי' לעצמן] שיש בורא עולם בעולם - דהא שכחת ד' זה עבירה מפורשת - ותכלית שלנו בעולם - שהעולם יראו הקב"ה - לקדש שם שמים באנו) אם מחביאים הפיאות אחרי אונם כאילו מתביישים במצות ד' - ועוד דמבזים את המצוה אשר מלך מלכי המלכים נתן להם - ואע"פ שיש שיחלוקו עלינו שלא כתבנו אלא דעה של צד א' - לא באנו בין כה אלא לעורר - ולהרוצה לדעת יש דרכים לכל דבר - ואשרי מי שלומד ע"מ לעשות ולקיים - וע' ר' יונה שם בפרקי אבות דברים נשגבים. ואע"פ שכבר הבאנו דברים כמה פעמים (בפרט בקונטרס על הל' שבועות עם הרחבת הדברים, עש"ה), היסודות שמייסד בדברים הקצרים שלו שם, הם יסוד שאפשר לשנות כל דרכי החיים להביא העובד לשיא העבודה עם הצלחה עצומה, וכן עשו כל גדולי עולם בכל הדורות, ואיך לא יעיין שם היטב, היום?

(ד) כשמניחין תפילין בשעת מנחה האם טוב לומר אז ק"ש?

(סק"ה) לא, ומשמע דיש איסור בדבר. (אבל הפסוקים שאומרים קודם עטיפת הטלית ואח"כ, וכן בתפילין נראה דמותר, כ"ה).

חיזוק בעי' בכל השנה לקרות הפסוקים ובתיקונים שאומרים קודם כריכות על אצבעותיו (ומחכמתך וכו') לקרותם תוך הסידור גופא, וכן אמירת וארשתך - דכעין קידושין היא בנתינת הטבעת - ובלא כוונה מה אהני? [ומביאים בשם הגרא"מ שך זצ"ל דכח הזכרון של הג"ר חיים עוזר זצ"ל הי' למעלה מהשגותינו ובכל זאת לא התפלל או בירך ברהמ"ז אלא מתוך סידור, וע"ע במ"ב דכן נהג האריז"ל כדי להוסיף כוונה - פלא ופלאים].

(ה) והאם מותר להניח תפילין שעה (או יותר) קודם מנחה?

משמע דמיד בזמן מנחה (חצי שעה אחר חצות) מותר, וא"כ מי שמתפלל מנחה גדולה בצימצום משמע דאסור, וקשה, אבל הנוהגים להתפלל סמוך ללילה נראה דמותר כמה שעות מקודם - כל מה שהוא אדם, וי"ל. (ויזהר משינה בתפילין, הערת הנ"ל). ועוד רגע קט בשמחת המצות - דכל פעם שמניח תפילין עליו לשמוח שמחה עצומה עד למאד, ופשיטא היא.

נ"ו. מי שרגיל לישון על כר א' מה יעשה ליל ט"ב?

(ס"ב ברמ"א) משמע שישן בלא כר, ע"ש. וע' ספר הצדיק ר' שלמה שהי' דוחק עצמו מאד אפי' כשהי' חולה שיש בו סכנה ומה נענה אנן... [ונהגו עלמא לישון בכסת על הארץ (או בלי כסת כל א' לפי מה שהוא אדם), ועיקר גדול להתבונן דכ"כ קשה הצער על הא דביתו של אדון העולם בחורבן נורא עד דלא איכפת לי' אם ככה או ככה - דבין כה הכל הבלי העולם הן - ולכה"פ להרגיש פעם בשנה פחיתותם. וכן יש כאן רמז להא דיעקב אבינו ישן על אבנים שנעשו אבן - ואחדות ע"י וותרנות - ותאוה לידבק בצדיקים ובמעשי' תאוה משובחת היא.

נ"ז. האם מותר לעשן (רייכערין) בט"ב?

(סק"ח) מי שדחוק לו (שמורגל בו ביותר, ה"י) יש להקל אחר חצות בצנעא בתוך ביתו.

[מאמר המוסגר - הגר"ח שמואלביץ זצ"ל אמר על עצמו שהוא הי' עבד כנעני לסיגארעטל cigarette ואחר שהפסיק (חתכו חלק מלשונו מחמת המחלה, ר"ל) הוא הסתכל על הרודפין אחרי' כמי שחסר דעת...]. וידוע שהחזר"א הי' אומר שאסור לתת אש למי שמעשן דעובר בלפני עור לא תתן מכשול, ר"ל. ועל ההורים להראות לפקדונות היקרים (שנתנו להם מן השמים) שזה הבל הבלים וכעשן תכלה ומאוס בעיני הגדולים, ועלינו ליזהר שלא יתחילו אצל איזה חתונה או ע"י איזה חברים המפתים אותם אלא לזכור שאין עוד מלבדו ועוה"ז כמאן דליתא דמי לכל השואף לגדלות, ואינו אלא אמצעי (ולא חשוב בפנ"ע).

ובענין פיתוי חברים צריך שמירה מעולה מליכנס לבית שמכיל בתוכו קאמפ' וכדו' דבראי' אחת יכול לשרוף כל זיק דקדושה, ד' ירחם, ועוד לזאת ששוחקים על כגון אלו הם מוציאים את כל חשק העמל והיגיעה אשר נותנין חיי עוה"ז וחיי עוה"ב, כידוע. וטעון חינוך מראש שכל אלו הם צער להבורא ית' והרס וחורבן לצלם אלקים, והאושר האמיתי מהם (מהעוסקים בהנ"ל) והלאה, ולהראות שאשרינו מה טוב חלקינו דאנחנו עבדי ד' ואין שמחה והנאה ותענוג כמוהו.

ועוד מענין לענין בענין לפני עור יש ליזהר מאד לא להשאיר כסף במקומות דשכיחי גנבי (כגון בכיסים שבמעיל שתולה במקום דשכיחי בני בליעל או להניח קופסא להניח כסף כשמוכר איזה ספר וכדו' דתמיד חסר חלק מהכסף) דיש צד שעובר על לפני עור, או לכה"פ מסייע לעוברי עבירה - ואע"ג דאמרו הלעיטוהו לרשע וימות, עדיין עלינו לחשוש לחששות דצנועין - ולשמור שלא יעשו פירצה הקוראת לגנב. ומאידך גיסא החושב שבנעילת ביתו זה השמירה - לא זו דרך התורה אלא להכיר שתפילת נעילה זה השמירה - והמזוזה היא הדרך שהקב"ה שומר עיר ובלא זה שוא שקד שומר, ואם נועלים הבריה בד' רוחות הדלת ודאי אין זה אלא לזכור שהקב"ה הוא למעלה למטה וד' רוחות העולם, והבן. ועוד לענין לפני עור ע' בפוסקים דחוב על האשה ליזהר בצניעות ולהרחיק מן הכיעור והדומה - ואם לאו יש משום לפני עור - והמבין יבין הרבה.

תקנ"ו (חל ביום א')

נ"ח. חולה שצריך לאכול בט"ב האם יש לו לעשות הבדלה מושק?

לא מבואר במ"ב, וע' בשע"ת אות א' דמשמע דיש לו לברך מיד מושק (וצ"ע אם הספר גן המלך חולק על זה, ע"ש). אבל ע' בתשו' המהר"ל דיסקין זצ"ל דלא הכריע בזה, כן מוכח שם, וצ"ע, ונראה דאין להבדיל, כ"ה. אבל ודאי המבדיל אין לו להבדיל על שאר משקין אלא אך ורק על מיץ ענבים או יין, (עיין במ"ב בהלכות קידוש סי' רע"ב ס"ט והלכות

הבדלה סי' רצ"ו ס"ב ובבה"ל שם דמוכח דכל הבדלה אצלנו, זה רק על יין או מיץ ענבים, עש"ה). ועל המקילין ודוחקים בשאר משקין - לברר עוד קודם למועד דהא חסרון ביראה זה חסרון בתורה וחסרון בכל העולמות. וכ"ש למי שמבטל תורה כשאפשר לו ללמוד - דהא הקב"ה בוכה עליו - וע' ס' תורת הבית מהח"ח - ספר שלם על לימוד בבית - והיצר פורס צפורניו שלא יפתח ספר מכניסה לבית עד צאתו - ונורא הוא - דהא היום אפשר לעשותם - לשמוע שיעורים או מוסר וכו' - ולכה"פ ללמוד אצל השולחן כל סעודה וסעודה חוק ולא יעבור - לעבור כל ספר ח"ח ושמה"ל, ופרקי אבות עם הרע"ב, ומשלי, ועוד דברים שאפשר למסור בקל - וטעון התגברות תמיד דהא לפתח חטאת רובץ - ואם רוצה יכול לו, דהא הקב"ה בעזרו, והבא לטהר משפחתו (ונפשו) מסייעין אותו. (ופשיטא בלא תורה הוי כאוכל מזבחי מתים, הערת הנ"ל). ולפעמים כ"כ קשה לפתוח ספר בבית וצ"ע טעם הדבר אלא מה שלא יהא טעון התגברות - ואפי' לכמה רגעים זה מביא שכינה מיד ונחת לעולמי עולמים. ואם מיחד איזה ספר לעיין בו כשיש לו כמה רגעים מועיל הרבה בענין. ועוד לייחד ספר ללמוד אצל כל סעודה בפרט כשאוכל עם ב"ב, כידוע.

נ"ט. האם מותר להריח בשמים בט"ב להשלים מאה ברכות?

(שעה"צ א') מח' ומשמע דהמ"ב נוטה דאסור, ע"ש. (ואפשר שיש עוד חיוב להתפלל עבור טובת כלל ישראל ביום המר הזה כיון דלפעמים חסר השמירה דמאה ברכות, והעושה עבור אחרים עולה תמיד).

תקנ"ז (תפילת נחם וענינו)

ס. שכח לומר נחם בשמו"ע בברכת בונה ירושלים מה יעשה?

(סק"ב) אם אמר בשומע תפילה יצא אבל לכתחילה יש לו להמתין עד עבודה ואומר קודם ותחזינה (בלא חתימה), ואם שכח גם שם אין מחזירין אותו. [ונראה דעליו להתאונן כל השנה על שכחה כזו].

המרגיש העמקות בתפילת רצה דמבקשים שיחזיר העבודה לדביר קדשו ואשי ישראל, ושיהא לרצון תמיד עבודת ישראל עמו - ולקבל תפילתם ברצונו - ולכ' הי' משמע שזה יביא שכינה דמסיימים ותחזינה וכו' בשובך - אלא עדיין הי' קשה לנו דלכ' אין מעין חתימה בפתיחת הברכה (ואע"פ שלפי דברינו מתורץ במקצת עדיין דחוק) - ושו"מ (באר"פ) דברי הספורנו סוף פ' תצוה וז"ל ושכנתי בתוך בני ישראל - לקבל עבודתם ברצון ולשמוע את תפילתם, עכ"ל, ושפ"י, דזה מציאות של שכינה וזה בקשתינו כל יום ויום - רצה רצה רצה - ולהאמין שמאזין ומקשיב, ויענה בקרוב, כל מה שביקשנו בהשלש עשרה ברכות האמצעיות - מלאים עם ישועת הכלל והפרט, ובפרט דעמו אנכי בצרה, ולהפך אותיות צרה יש רצה, אשרינו.

ס"א. כשמותר לאכול בט"ב האם חייב לומר נחם בברהמ"ז?

(סק"ה) מח', ולכ"ע אם לא אמר אין מחזירין אותו.

תקנ"ח (מוצאי ט"ב)

ס"ב. האם מותר לרחוץ כל גופו בצונן לפני חצות י' מנחם אב?

(סק"ג ובבה"ל) מסיק דקשה להקל. אבל אם חל בע"ש (אם ט"ב יהי' עדיין מועד לאבילות) מותר לכבוד שבת אפי' קודם חצות, ואם חל ט"ב בשבת עי' סק"ד דמתיר תספורת מיד אחר התענית, ולכ' ה"ה רחיצה, וצ"ע. וע' לעיל תשובה י"א (ב').

ובענין תספורת יש לכוון לכבוד בוראו ולעשות רצונו - ולקיים דברי המשנה באבות (פ"ב מ"ד) עשה רצונו כרצונך - דאע"פ שהיצר מסית ומדיחו להיות משלו (וכדברי חז"ל דכל המסלסל בשעריו נתפס ברשתו), וכן בזקנו המשחיתו וחושב שמיפה צורתו עליו לילך בדרכי האבות ולהיות כאברהם יצחק ויעקב דדבקו בחי העולמים בכל כחם ומאדם - ועומד נגד המושך מטה ועולה תמיד בכל כחו כחובתו וכל מגמת נפשו, נפשו הטהורה הבאה לו מתחת כסא כבודו והרוצה בעמקות לוותר על שלו, ולחשוב אך ורק על כבוד קונו - ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו [וכמעשה שהי' דא' חלק עלינו במה שכתבנו פעם דאם השערות בתחילת ראשו ארוכות יותר משאר שערותיו משמע במ"ב דלא יצא ידי חובת תפילין והוי ברכה לבטלה (כל יום), והוא רצה לדחוק הלשונות במחצית השקל וכו' - ולבסוף ראה שיש צד ועדיין החזיק בשלו - והרי היום, דערב שבת שאחרי זה, הלך להסתפר וידע שְהַסְפֵּר יודע שיש להניח השערות שבתחילת ראשו יותר ארוכות, ופתע פתאום הוא מרגיש שהכל נעלם - המספריים עברו על תחילת ראשו והכל הלך לאשפה - ונדהם - וכשחזר לכחו שאל בצעקה להספֵּר מה עשית? - והלה ענה ביגון - אוי אוי חשבתי שאתה בחור אחר שכל פעם הוא רוצה ככה - אוי טעיתי - איני רוצה תשלום. הבחור נזכר כל הויכוח ואמר להספֵּר כנראה סיבבו מן שמיא (ופשוט הוא) - אבל אין ראי' דהדין עם זה שאני חלקתי עליו - דהא לא בשמים היא! [נראה דאדירי בארץ המה וא"כ רואים שזה הי' רצונו באמת, ולכן זכתה לו מן שמים לראות את האמת - אלא כ"כ קשה לשנות עד שלא רואים אפי' כשמראים באצבע - ולימוד גדול לנו]. ונראה דכיון דלמעשה ראה צד השני והצדק שיש בדברינו אע"פ שלא הסכים, עדיין הי' די למוליכין אותו, ובודאי די לנו לפקח עינינו לראות פיתוי היצר, ולהלחם כל החיים, אמנ].

תקנ"ט (מנהגי ט"ב ודין מילה)

ס"ג. (א) האם מותר לשבת על ספסל נמוך בט"ב? (ב) כשיושב על הארץ האם בעיני דבר המפסיק (בגד וכו')?

א. (סק"א) מותר למי שקשה לו לישב על הארץ, ע"ש. ודבר פלא הוא שלכל כך הרבה אנשים קשה להם לכמה שעות אלו, וצ"ל דחושבים דאין שום טעם לשבת על הארץ, וצע"ג. ועוד דאדם מושפע מסביבותיו ונמשך אחר ראות עיניו - ולימוד גדול יש כאן בכחות האדם - ואם עומד על דעתו ידע מה רצון בוראו ויעשה האמת לאמתו, ואשרי חלקו לתת נחת תמיד בעבודתו, ולברר אצל יראי אלקים מה חובתו בעולמו (כל א' בעולם שלו).

ב. קצת משמע במ"ב דא"צ, וע' בבה"ט ובשע"ת, וצ"ע למעשה.

ס"ד. (א) למה אין אומרים תחנון בט"ב? ב. מתי מחזירין הפרוכת בט"ב?

(ס"ד) דנקרא מועד, וע' מ"ב סק"ז דמ"מ מותר לבכות כל היום וכן לעשות הספד. [ומדרשות חת"ס (ח"ב דף ש"ז טור ד' ד"ה בפ') מביאים דאע"פ שאין השכינה שורה מתוך עצבות - ט"ב נקרא יום מר ולכן טוב ונכון לכל מרי נפש הנבוכים לבכות ולספוד ביום אשר אלקינו בשמים ממעל עושה בכי והספד כי אז עולה עד מקום גבוה על גבוה, ע"ש דדבר נורא הוא.

ועי' ביסוס"ה דיש לאדם לומר הקינות בקול בכי אע"פ שאינו יכול לבכות, ושו"מ בפלא יועץ (ערך בכי) דנמי כתב כן, ע"ש, ועי' תשו' מ' על ר' יהודה בר אילעאי. ויש שמעודדים דמועד מיקרי זמן קבוע לפגוש וא"כ הוי זמן מסוגל להתקרב

להבורא ית' דהשיגוה בין המצרים (וע' בשיחות מוסר דהגר"ח שמואלביץ זצ"ל דאין עונשים אא"כ אוהבים ומבאר ע"ז דהכרובים היו מעורים בשעת החורבן דהי' שיא של אהבת הבורא לעמו [וכן ביאר דברי הרמב"ן עה"פ אל תבט אחריו דאשת לוט מתה משום כי לא יראני האדם וחי, ע"ש, וכן הסביר בעונש שהעניש אאע"ה לישמעאל בנו ששלחו בלי נכסים וכו' הי' דוקא מפני בנך אשר אהבת - שניהם אני אוהב (דכן אמר אאע"ה להקב"ה) ויש בזה לימוד גדול לכל ימות השנה לחנך בניו ובנותיו, וכדציוו חז"ל שמאל דוחה וימין מקרבת (ע"ז יש שאין נותנין מכות אלא ביד שמאל שלהם ואשרי חלקם)] וא"כ הוי זמן להתעמק בדרכי ד' בעולמו ובאהבת עמו).

[מאמר המוסגר זכינו להתפלל אצל א' מהגדולים שליט"א באמצע השנה, בשבת מנחה, ושמענו בכיות נוראות הקורעות לב האבן, ויש להעמיק, ואכמ"ל]. ושוב אצל א' מהגדולים שליט"א ושמענו שחזר על - פתח לבי בתורתך - כמה וכמה פעמים - וזה בגבורות שלו - ק"ו אנן. ומביאים שהמהר"ל דיסקין זצ"ל הי' חוזר על תפילת - וכל החושבים עלי רעה וכו' - כמה וכמה פעמים - ופחד נורא הוא.

וע"ע סי' תקנ"ב סק"ל דכשחל ט"ב בשבת יש חידוש שמותר להזכיר נשמות - והיינו אע"פ שמותר בכל שבת הכא שאני דמועד מיקרי והוי יו"ט קמ"ל אפ"ה מותר, והבן. ושו"מ שמביאים החת"ס [בתו"מ דברים דף ו: ד"ה מריש] דתמה למה אין אומרים תחנון ביום א' כשחל ט"ב בשבת דהא הצום נדחה ולא המועד, והכריע דלכן כתיב צום הרביעי צום החמישי ולא כתיב י"ז בתמוז וט' באב וגו' יהי' לששון וגו' דהצום גורם המועד, ולכשיבנה בהמ"ק ויחול ט' באב בשבת יהי' יום הששון והמועד ג"כ ביום א' שאחרי ביום שיהיו צמים, ע"ה.

ב. יש שנוהגים להחזיר מיד בחצות, ובשו"ע לכאורה משמע דעד שמתפללין מנחה, ולא ברור, וצ"ע, וע' בכף החיים דמשמע במנחה, וי"ל.

ס"ה. (א) האם מותר לספר עם אחרים בשעת הקינות? למה?

(ס"ה) אסור, עי' במחבר שכתב כדי שלא יפסיק לבו מן האבל, ועי' סק"ב דבשעת הקינות היינו שעם ישראל מקוננים על בית ד' שנחרב ועל בני עמו שנתפזרו בכל העולם. וע"ע שם דרע עליו המעשה שזורקים דברים זה לזה בבהכ"נ. וע' בבה"ל סוף הסימן ד"ה עד לאחר חצות. וע' תשו' י"א (א) לעיל.

ולימוד לכל השנה דהפסק באמצע הלימוד גורם היסח הדעת - ובן תורה הוא כמו כהן בשעת עבודה - דהא עתה העולם עומד עליו - והיסח הדעת פוסל בקדשים - ועל הערום לעשות בדעת, ובתחבולות תעשה מלחמה, ובמלחמה אנן עם היצר דהא רגזו כתיב, ותמיד לעמוד על המשמר לשמור נשמתו בטהרתה להיות נקי להחזירה ליוצרה אחר מאה ועשרים כשיבוא סוף ימיו, וישמח ישראל בעושי. (וע"ע בגמ' עירובין נ"ד: במעשה דר' פרידא דחזר שוב ת' פעמים והא לא הי' עליו אלא להשלים ממה שהי' לפני שהתלמיד הסיח דעתו - אלא אמר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דמוכח דהיסח הדעת מסלק הכל, ודר"ק).

(ב) האם חייב לחשוב בחורבן בהמ"ק וצרות הגלות גם בבית הכסא?

משמע מהנ"ל דאסור להפסיק כל היום, וע' בספר יסוד ושורש העבודה דכתב דחייב, ע"ה.

ס"ו. אם מקדש הלבנה במוצאי ט"ב האם מותר ללבוש בגדי שבת? (ע' בה"ל ד"ה ומותר ללבוש על ס"ח)

(בה"ל ומותר ללבוש על ס"ח) משמע דמותר ע' סי' תכ"ו ס"ב. וע' לעיל תשובה כ"ו.

ס"ז. האם מותר לילך עם הרבה אנשים ביחד לבית הקברות בט"ב? למה?

(סקמ"א) של"ה - נכון שלא יעשה כך - כי אין זה אלא טיול וגם מביא לידי שיחת חולין ומסיחין דעתן מאבילות ורק ילך יחידי או עם עוד א' שלא יפסקו מלדבר בענין החורבן ולהתעורר באבילות, ע"ש, [וע' תשו' י"א (א) לעיל].

ועלינו להתבונן דכ"כ החיוב בשעות אלו לא להסיח דעתו כלל וכלל, ואם נקיים מצוות השעה נזכה לשוב אל ד' אלקינו בכל לבבינו ונרצונו העז לקרב אותנו אליו. ובענין טיול ידוע שלפעמים בבין הזמנים נוסעים, ויש ששוכחים, שעבדים הם אפי' כשאין סדרי הישיבה ולא לוקחים לליבם שלהסתכל חוצה סכנה נוראה היא ויש לחוס על הנשמה הטהורה אשר נתן לנו אלקים. וד' דברים צריכים חיזוק - א' מהם מעשים טובים - ואין טוב מזה בזה ובבא. ואם זוכרים עד כמה כח הראי' זה מתנה נוראה אז שומרים שמירה מעולה.

נעלה את ירושלם על ראש שמחתנו

תורת ד' תמימה

ד' דברים צריכים חיזוק

כמה שמחה היא למי שהקב"ה שם חלקו בין יושבי בית המדרש, כמה גיל למי שמכיר את העולם ורואה ההבל ורעות רוח השורה בחוץ, כמה צער על כל א' שלא בחר בטוב והלך לבית עולמו עוד בחיי חיותו דידע בעמקות נפשו שהי' באמת בכוחו ליכנס לבית ד' ולגדול ולפרות ולהרבות בתורה וביראה ובחר בחיי שעה העובר כי גז חיש ונעופה בהכרעתו בבחירתו כשבא לידו והשליך אחרי גוו חיי עולם המח' עולמות - והרואה כל זאת מכיר מה שהוא בחר, אהה שש ושמח הנפש הנקי והעלוי של הבן תורה הלמד דבר ד', המעמיק בדברי קדשו ומחפש מטמוני ידיעת בוראו אין גבול ואין תכלית להחדרה השורה על היושב על המדן, על המלא שעות היממה והלילה בלימוד דברי חז"ל, והוגה בדעתם הרחבה של הראשונים כמלאכים, ומפריך כחוט השערה החילוקים שהם כמלא נימא מגדולי האחרונים - להבין ולהשכיל לעלות במעלות מזבחי, מזבח של החי עולמים - רקידה של שלות הנפש ומחול של ישוב הדעת ודיצת הרגלים בנחת הרוח - אין למעלה ממנה בכל הבריאה וזה כל האדם, פתחון פה למיחלים לו לשיר בשיר תורה על מתנת חנם לישב בגן עדן בעולם התחתון בביתו של הרבון כל העולמים בארמונו של מלך מלכי המלכים לשמש קונו ולעטר ראשו בעטרה שעטרה לו לפאר כתרו באבני שהם של מאמרי אנשי סודו, להתחנן אליו מתוך כובד ראשו של יראת הרוממות מראיית גדלו וטובו הטמונים בעפרות זהב המבצבצים מתחת כסא כבודו ומאירים כל תיבה ותיבה הנוהר מפה המפיק מרגליות - הלומד שעה אחר שעה בהאי עלמא, לתאר השמחה והטוב לבב אינו ניתן לשפת בני אדם אלא מוכן לכל מלאכי מעלה ומלכי מטה ומאן מלכי רבנן, ועליהם להודות.

נכתב בסייעתא דשמיא
למעלה מהשגת דלי דלים

אחרי ככלות הכל עלינו לכבד כל אדם ולמצוא מעלות המיוחדות לכל נפש ישראל וללמוד כף זכות תמיד ועי"ז נעלה ונשתחוה לפני אדון כל - אבינו שבשמים שאנו בניו האהובים מן הכל.

שאלות

הלכות תשעה באב מהמשנה ברורה סי' תק"ס - תקס"א
(זכר לחורבן וקריעה על ירושלם וערי יהודה)
חלק ד'

תמוז תשע"א

המצויין ○ היינו שיש נפ"מ כשחל ט"ב בשבת
המצויין ✓ היינו שיש נפ"מ כשחל יום ה'
הוספות חדשות בכתב רש"י הן

תק"ס (זכר לחורבן)

ס"ח. האם מותר לבנות בנין מסוייד ומכוייר [פי' מצוייר] ? למה ?

ס"ט. איזה מאלו צריך להניח אמה על אמה ואיזה א"צ :

א. בנין שלא סד בסיד אלא נשאר טוח בטיט ? [לכ' זה כמו סעמנעט^א, וצ"ב]

(ב) סד בסיד שמעורב בו חול ?

ג. סד בסיד שאינו לבן ביותר ? ד. בית המדרש שסד בסיד לחוד ?

ה. הניחו אמה על אמה בבית ועשהו שחור ?

ו. אם עשו כנ"ל וכתבו עליו זכר לחורבן ?

ז. תלו בגדי רקמה סביב כל הכתלים ? ח. הדביקו נייר על הכתלים ?

ה. סעודת סיום שעשאו בשבת ? ו. אשה המתקשטת בשבת ?

ז. קנה בית מסוייד ? למה ? ח. קנה כנ"ל מאינו יהודי ?

ט. בנה בית ע"י א"י בקבלנות ? י. שכר בית ?

יא. מקום שעולים דרך שם לשאר דירות הבנין ?

ע. באיזה מקום בבית יש להניח האמה על אמה ? למה ?

ע"א. באיזה צריך לחסר דבר ואיזה לא [ואיזה דבר] :

(א) העושה סעודה לאורחים בימי החול ? (ב) לבני בית בימי החול ?

(ג) סעודת מילה ? (ד) סעודת שבע ברכות ? (ה) סעודת סיום שעשאו בשבת ?

(ו) אשה המתקשטת בשבת ? (ז) ומה הדין כשהולכת לנשואין של בנה ?

ע"ב. איזה דברים יש לעשות זכר לחורבן בנשואין ?

ע"ג. מה הדין באלו :

א. לנגן בכלי שיר על היין ? (ב) כנ"ל שלא על היין ?

ג. לנגן בפה על היין ? ד. כנ"ל בלא יין ?

ה. לזמר פסוקים בסעודת שבת ? ו. לצורך מצוה לנגן בכלי שיר ?

ע"ד. א. למה אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה ? (ב) מה גדר מלא פיו בשחוק ?

תקס"א (דיני קריעה על החורבן)

ע"ה. האם קורע ואין קורע [ולמה] :

א. הרואה חברון היום [תשע"א] ? (ב) הרואה הר הבית מרחוק ?

ג. הרואה כותל המערבי ?

ד. הרואה הר הבית כמה רגעים אחר שנכנס תוך כותל שסביב ירושלם

[שעשו הטורקים לפני כחמש מאות שנה,

ואין זה חומת ירושלם אלא סתם חומה] ?

ה. לא קרע כשהגיע לצופים ואח"כ ראה כותל המערבי ? למה ?

ו. בא לא"י וראה בית לחם על הדרך ואח"כ בא לירושלם מה דינו ?

ז. ואם בא מסוריא וראה בית לחם ואח"כ חברון מה עליו לעשות ?

ח. קרע על ירושלם ואח"כ ראה חברון ?

ט. יצא מירושלם לצפת לל"א יום - כשחזור מה דינו ? י. יצא כמה שבועות לחו"ל וחזר תוך ל' יום ?

יא. הי' דר בירושלם ולא ראה המקדש ל' יום ? יב. אם הקנה בגדי לחבירו קודם שהלך ?

ע"ו. מה דינים בקריעה באלו :

א. לקרוע ע"י מספריים ? (ב) קרע בצד ימין ? ג. לא קרע אלא בגד עליון ?

ע"ז. א. ומי שהולך ב"ח או במוצאי שבת או ביום שאין אומרים תחנון האם חייב בקריעה ? (ב) ואם הלך בשבת או חו"מ אחר ל' יום הפסק - האם חייב לקרוע בפעם הבא שילך ?

ע"ח. מה סדר הקריעה למעשה (בענין הכותל מערבי) ?

א. סעמנעט - cement, ב. ניירות טאפעטן - wall paper ; ג. מקום שעולים - stairway.

תשובות בקצרה

היוצא מדברינו (ע' בתשובות לקמן באריכות) : ס"ח. מח' אם מותר כשמשירי אמה על אמה והמנהג להקל. טעם האיסור (לגור שם בלא שיר) דאסור כל דבר של שמחה אא"כ יש בו זכר לחורבן. ס"ט. א. א"צ ; ב. צריך, וע"ב ; ג. משמע שצריך ; ד. א"צ ; ה. משמע שצריך לקלף ; ו. משמע שא"צ ; ז. צריך ; ח. משמע שצריך ; ט. א"צ. בחזקת שבנה בכשרות ; י. א"צ, וע"ב ; יא. משמע דצריך, וע"ב ; יב. י"ל שצריך, וע"ב ; יג. ע"ב, וע"ב. ע. כנגד הפתח שיראה מיד כשיכנס, וע"ב עוד דעה. ע"א. א. צריך לחסר מעט ולהניח מקום פנוי בלא קערה, וע"ב ; ב. משמע שא"צ ; ג. צריך וכנ"ל ; ד. צריך וכנ"ל ; ה. א"צ ; ו. משמירה א' ממיני תכשיטין שלה, וע"ב ; ז. כנ"ל, וע"ב דברים העומדים על הפרק. ע"ב. אפר מקלה או מפה שחורה על ראש החתן, שבירת כוס, אין לשמוח ביותר, אסור עטרות לחתן או לכלה. ע"ג. א. אסור, וע"ב ; ב. אסור, וע"ב ; ג. אסור ; ד. משמע דאסור ; ה. משמע דאסור (דלא התירו אלא אותן שירים שנתקנו על הסעודה), וע"ב ; ו. מותר, וע"ב דלא כל דבר מצוה ולא כל כלל. ע"ד. א. משכח המצוות ; ב. צ"ע גדרה אבל לעשות דברים מפורים בודאי בזה אסור אפי' פורים ובנשואין, ע"ב. ע"ה. א. משמע דקורע ; ב. לכתחילה להמתין עד מקום קרוב, ע"ב ; ג. קורע ; ד. אם קרע על ירושלם חייב קריעה מחדש כשרואה מקום המקדש, ואם לא קרע מיד כשראה ירושלם אלא המתין עד שראה מקום המקדש חייב שוב לקרוע (כל שהוא) כשיראה ירושלם, וע"ב ; ה. קורע על המקדש כנ"ל וכשיראה שוב ירושלם מוסיף כ"ש, וא"צ אלא כל שהוא דעיקר מצות קריעה יצא כשקרע על המקדש ; ו. קורע שוב על ירושלם ; ז. מוסיף על הקרע כשיראה חברון ; ח. א"צ לקרוע ; ט. צריך שוב לקרוע ; י. א"צ לקרוע, וע"ב ; יא. א"צ לקרוע, וע"ב דיש לעיין מה נקרא ירושלם בדיון זה ; יב. משמע ביורה דעה דרואי לא מהני וא"כ חייב לקרוע, ע"ב. ע"ו. א. אין לעשות כן ; ב. משמע דחייב שוב לקרוע בשמאל ; ג. משמע דלא יצא, וע"ב המנהג כדלעיל. ע"ז. א. חייב, וע"ב ; ב. משמע דחייב, וע"ב. ע"ח. ע"ב סדר הדברים.

תק"ס (זכר לחורבן)

ס"ח. האם מותר לבנות בנין מסוייד ומכוייד [פ"י מצוייד] ? למה ?

דעת הרמב"ם והשו"ע שאסור אפי' אם משייר אמה על אמה [וע' בה"ל ס' תקנ"א ס"ב ד"ה או בנין דמשמע דאם טוח בטיט מתחילה יש צד להתיר, ע"ש] אבל לדעת הטור מהני שיור וכן המנהג. וטעם הנ"ל הוא דחכמים שבאותו הדור תקנו שכל דבר שמחה צריך לעשות בה דבר זכר לחורבן בית המקדש (דביתו חרב ואיך אנו בונים בנינים מפוארים, וע' פלא יועץ [אות בנין] דמאריך על אלו שעושים ביתם קברים, וז"ל ועל כל פנים לא ירבה הוצאות בבנינים גדולים בנין אבנים עליות מרווחים מצויירים ומכויירים וכדומה כי הכל הבל ורעות רוח וגרים אנחנו כצל כל ימינו עלי ארץ וטוב לו שיוציא אותן הוצאות לבנות לו בית נאמן לעוה"ב כי שם ביתו עכ"ל, ומביא שם מעשה נורא מהירושלמי ומסיק דהגרים בארץ העמים מוטב לדור בשכירות, וז"ל ולא יבנה בתים כלל ולא יקבע דירה בארץ טמאה וזה מורה על אמונת הגאולה וצפיית הישועה מיום ליום עכ"ל, ע"ש היטב). וע' בבה"ל שביהכ"נ וביה"מ מותר בכל ענין (ולכ' על זה סומכים בחורים בישיבה שאין עושים זכר לחורבן בחדרם וטעון שאלת חכם). [ע"ע בגמ' ב"ב (דף כח:) בענין נבואת ירמיה, וברשב"ם שם, הערת הבה"ח אשכ"פ נ"י].

ובענין קישוט דירות כהיום - איפה דעת תורה, איפה שכל הישר, איפה זכירת דברי התנא דעוה"ז כפרוזדור - והאם אחר פרוזדור מלא הבלי העולם האם חושבים שבאמת יכנסו לטרקלין - ועל כל בר דעת לעמוד בפרץ ולא להיות קורא לגנב, והבן. (וע"ע לקמן בעשירות של אי רכוש כל הדברים מהבלי עוה"ז - אשרינו).

ס"ט. איזה מאלו צריך להניח אמה על אמה ואיזה א"צ:

א. בנין שלא סד בסיד אלא נשאר טוח בטיט ? [לכ' זה כמו סעמנטט, וצ"ב] ב. סד בסיד שמעורב בו חול ? ג. סד בסיד שאינו לבן ביותר ? ד. בית המדרש שסד בסיד לחוד ? ה. הניחו אמה על אמה בבית ועשהו שחור ? ו. אם עשו כנ"ל וכתבו עליו זכר לחורבן ? ז. תלו בגדי רקמה סביב כל הכתלים ? ח. הדביקו נייר על הכתלים ? ט. קנה בית מסוייד ? למה ? י. קנה כנ"ל מאינו יהודי ? יא. בנה בית ע"י א"י בקבלנות ? יב. שכר בית ? יג. מקום שעולים דרך שם לשאר דירות הבנין ?

א. (סק"ב) א"צ.

ב. (שם) צריך לשייר, ויש מקילין, וצ"ע, ואפשר דהנוהגין להקל סומכין על זה ודוחק (משמע לכ' דמצדד לחומרא בה"ל, וי"ל).

ג. (שם) אפשר על זה נהגו העולם להקל לא להניח אע"א ודוחק (משמע דאין להקל, ע"ש).

ד. (בה"ל ד"ה שאין בונין) א"צ.

ה. (סק"ג) משמע שצריך לעשות עוד אמה על אמה, ע"ש. או לקלף הצבע.

ו. (שם) משמע שא"צ עוד אע"א, וצ"ע.

ז. (שם) צריך לשייר. וע' ס' הצדיק רבי שלמה (עמוד כ"ב) בשם הח"ח דראה וילונות על החלונות פתח ואמר - אני רואה כמה דפי גמרא תלויין על החלונות וכשראה שטיחים על הרצפה אמר אני מרגיש שאני דורס על גמרא, ע"ש, וה"ה בשאלה דידן, כ"נ.

והעיקר לכל העובד עבודת הבורא בשלימות הוא לדעת מה צרכו באמת ומה נגרם ע"י קנאה או אהבת עוה"ז, וע' מ"ב ס' קנ"ו במ"ב ובשעה"צ עצה טובה למדוד אם צרכי ממש או לאו (לחשוב אם אני צריך ללוות [או לעבוד] לקבל כסף לעשות דבר זה עבד אחר האם הייתי אומר אז שהוא צריך או אפשר לו לחיות בלעדו, ודבר נורא ואיום הוא, ועד מתי נלך עם עצת היצר, עד מתי ?) וע' בגמ' תענית כא. דר' יוחנן שמע קול מלאכי השרת - האם היינו שומעים אם היינו שם ? טעון חוש השמיעה עדין מאד - ושמעו ותחי נפשכם. ובפרט דר' יוחנן שמע שאין לחפש כסף או עבודה - אלא אך ורק תורת ד' תמימה משיבת נפש - אין עוד מלבדו. וכ"כ מתוק הניגון - הכל הבל הבלים אין עוד מלבדו - ואם מכניסים התיבות לתוך לבו וכל מהותו עולה לשיא השמחה בחיי חיותו, ואין למעלה ממנו בשבילו, אשרי אשרי חלקו.

ח. משמע מהנ"ל דצריך לשייר, וע"ש.

ט. (סק"ד) א"צ, בחזקת שעשה בכשרות (היינו שעכ"ם בנה הבית וישראל לקח ממנו).

י. (שם) מוכח דא"צ לשייר. וצ"ל דאע"פ שיש לאדם לראות זכר לחורבן תמיד אין זה אא"כ הוא בנה הבית אז תיקנו זכירה זו והכל תלוי בעת עשיי'.

יא. (שם) משמע דזה נקרא ע"י ישראל, וחייב לשייר אע"א, וצ"ע. וצריך לחלק בין זה להל' שבת (דאמרינן דעביד אדעתי' דנפשי').

יב. לא מבואר במ"ב, וע' בשערי תשובה ב' דאפי' שכר מא"י אם מסייד בכל שנה לעצמו [לכ' כל שנה לאו דוקא, וצ"ע] או תולה בגדי רקמה י"ל שצריך לשייר, ולכ' ק"ו אם שכר מישראל והישראל לא עשה זכר לחורבן, ודו"ק. וע"ע סוף תשובה ס"ח לעיל.

יג. צ"ע, וע' סוף תשובה הבאה בשם השע"ת ולכ' לפי הצד דחייב בכל חדר וחדר ה"ה בחדר זה, וי"ל.

ע. באיזה מקום בבית יש להניח האמה על אמה ? למה ?

(ס"א) לשון המחבר כנגד הפתח, וע' סק"ג דהיינו נוכח הפתח כדי שיראה מיד כשיכנס, ויש שמניחין למעלה מן הפתח אבל משמע שמוטב כדרך הראשון, ע"ש. וע' בשע"ת לענין להניח בכל חדר וחדר מן הבית, וכן ידוע בשם החזו"א דכן יש לנהוג בכל חדר, וצ"ע.

(ולכ' כהיום כולי האי ואולי שיזכור החורבן כשיש זכר בכל חדר וחדר דהא היצר מרדים כל החושים, ועלינו לקיים עורו ישנים משנתכם - ולומר ליצרינו די לצרתינו, ובתחבולות נעשה מלחמה נגדו ונגד כל הזרם אשר הוא פועל בסביבותינו - תמיד).

א. העושה סעודה לאורחים בימי החול? ב. לבני ביתו בימי החול? ג. סעודת מילה? ד. סעודת שבע ברכות? ה. סעודת סיום שעשאו בשבת? ו. אשה המתקשטת בשבת? ז. אשה המתקשטת כשהולכת לנשואין של בנה?

א. (סק"ה) מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה, וע' סק"ו דהיינו לחסר א' מן התבשילין הרגילין בסעודה כזאת. ידוע המעשה שהרה"צ ר' יעקב יוסף הערמאן זצ"ל שילם עבור האייז קרים בסעודת חתונת בתו (לכ' שילם כדי שיהא חלק של הסעודה ואז אפשר לומר דאין מביאין משא"כ אם לא הי' שלו) וציוה לא להביאו וכתב פתקא גדולה שמפני אבילות על החורבן לא יתנו את האייז קרים, ודו"ק הרבה.

וע' שעה"צ ט"ז דאם שייר תבשיל א' מה שרגילין במקום שהוא שוב א"צ להניח מקום פנוי מקערות, ע"ש. וכהיום דעשו כל ימי' כחגים, והשעות עוברות רק כדי שיגיע לעוד זמן אכילה או שתי', ואין פוצה פיו (יש להבין כאן לשון נופל על לשון), טעון עבודה שלימה, לשכוח כל הבלי העולם ולהתעמק בתורה, ללמוד וללמד ולחזק לבבות בכל מיני חיזוק (בפרט לבב עצמו) ולמצוא הספר מוסר וכו' המדבר אל לבו כדי לצאת מכבלי היצר, להיות בן חורין מכל תאוות עוה"ז, להיות שקוע באהבת עוה"ב (ע' חוה"ל חשבון הנפש כ"ה, והבן, וכן ברמב"ם סוף הל' מזוזה דברים נוראים).

ב. (שם) משמע שא"צ, וצ"ע.

ג. (שם) צריך כנ"ל.

ד. (שם) צריך כנ"ל. (והעולם מקילין, וצ"ל דשוכחים, וע"ע בבה"ל בשם הח"א, וטעון חיזוק תמיד).

ה. (שם) א"צ, ולא יחסר שום דבר.

ו. (שעה"צ י"ג) משיירת א' ממני תכשיטין שיש לה (צ"ע אם יש לה כמה מיני תכשיטים שלובשת על צוארה, וכמה על ידי', וכן לאזני' אם צריך לשייר א' מן המקומות בלא תכשיט או די אם אינה מתקשטת בכל מה שיש לה בבת אחת, וע' ס"ב דמשמע דצריכה לשייר א' מן המקומות, וע' סק"ח, וצ"ע, אבל לכה"פ אין לשלם כמה תכשיטין במקום א' [כגון על צוארה] דזה מוכח דאסור ע' בפנים).

וידוע מאמר חז"ל בילקוט שמעוני דאין תכשיטי אשה אלא לבעלה (ולפי"ז יש לכסותם כשהיא הולכת ברחוב בכל ימות השנה ובפרט בשבת קודש [דהא אין אפטרופוס ל....., והבן] ולזכור דאבלי ציון אנחנו ונזכה לראות בשמחתה בזכות צניעותה). וע' בגמ' סוטה (כב.) דר' יוחנן למד יראת שמים מנערה א' שהתפללה כדאיתא לקמן בתשו' זו חלק (ז'), והמעין היטב יעלה תמיד. וע"ע דברים נשגבים בבה"ל ריש סי' של"ט ד"ה להקל בכל, ופחד הוא, ועלינו לדעת דיש נסיונות בכל דור ודור, וטעון תפילה בדמעות שליש, וד' הטוב יכפר בעד.

ז. (ס"ב) משיירת מין ממני התכשיט שנוהגת בהם, וע' לעיל. וע' סי' תק"ס סק"ח דנשים המתקשטות במילוי גורמות רעות רבות, מאומות העולם המתקנאים בהם.

וידוע שיש היום (תשס"ד) חילול ד' נורא מדרכי הנשים שהולכות בפאה נכרית דהרבה שאינם כ"כ חרדים לדבר ד' אומרים שכל הנשים הללו עוברות על הדין לכסות ראשן בפרט כשמפריזין על המידה (ובענין כל פאה נכרית ע' במ"ב סי' ע"ה סקט"ו אם מותר חוץ לביתה), ואע"פ שהרבה הולכות כן משום שכך מקובל במשפחתם ועוד יש ששאלו רב - עדיין צ"ע מה לענין חילול ד' - על הא גופא יש לחזור ולשאל רב, כ"נ, ודו"ק. ובעת שהתעורר השאלה כדלקמן דשמא יש משום ע"ז בכל פאה והחליפו אלפי נשים למטפחת פשוטה ושמחים הן בישועתם וישועת עמו ישראל, זה הי' לפני כמה שנים, ועתה עוד אלפי אלפים ראו שדרך הישר הוא להתקטט בבית ולא ברחוב, כשהקב"ה שלח מלאכו לבשר דנמצא שהחשיבו דבר שלא החשיבה התורה הק' - ואע"פ שהרבה קנו עתה סינטטעי [וצ"ע איך לא למדו לקח שהראו אות מן שמיא, וצ"ע. בפרט דבדקו ומצאו שבזמן שכולן הלכו במטפחת על ראשן לא הי' אף א' מיהדות החרדים במכון שרת ולא בעוד מקומות (נוירלאג) - ועלינו לשאול איך הדרך להביא משיח - דהא לא ניתן לנו חיים אלא לשבור ההרגל שלנו, ולשחרר את היצר הטוב שכ"כ עצור הוא תחת היצר הרע נעבאך אויף אים - וכדברי חז"ל מסכן הוא, והבן, - ועל כל א' לעשות חשבון הנפש אם הי' מיקל בדיני אפיית מצות כמו שמקילין כאן, ודו"ק [לא באנו לתת תוכחה - דמי אנו - אלא אך ורק לעורר לבבות, נא להבין]]. וכן מהכובעים והטיכלאך. היוצאים מגדרי צניעות (וההולכת בב' שפיצין קצרים, ולא עב ובולט בתחילת ראשן, כדור דור, אשרי ביתם וכל אשר להם) וכן הכובעים המושכים עיני אנשי בליעל, ולפעמים אפי' אופן עשיית הטיכל אינו כצנועות שלנו, ולמה להן לשנות מדרכי האמהות, וכן המו"ד באורך השמלה, או הסחורה האסורה, ר"ל, וכן הנעלים העשויים להשמיע קול, וכן מה שהתחילו לעמוד ברחובות בקבוצות ומדברים [ובפרט בליל שבת ואין בוש גדולה מזו, ואתמהה, ועל כל בעל ואב לרחם על אשר לו ולאספם לביתו] [האם זה אשת חיל, האם זה כבוד נשותינו דכל כבודה פנימה ולא להשמיע ולהבליט בחוצות (ירושלם וכל אתר ואתר) ואיפה המלא כל הארץ כבודו] ועל כל בעל להזהיר את בני ביתו להתדבק בדרכי אמות' הצדקניות ששמרו על חומת הדת ושמרו עצמן ובני' (ובעלי') מכל דבר... [וע"ע סי' ע"ה סק"ד דצניעות של האשה גורם שבני' יהיו בין חשובי הדור ובעלה מתברך בכל הברכות ובעושר ובבנים ובני בנים וכו', עש"ה, דתורתנו היא וללמוד אנו צריכים ולשמור ולקיים באהבה - וע' בגמ' סוטה דף כ"ב. והאמר ר' יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וכו' דר' יוחנן שמעה לההיא בתולה דנפלה אאפה וקאמרה רשב"ע בראת גן עדן ובראת גיהנם בראת צדיקים ובראת רשעים יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני אדם (רש"י) - שלא יכשלו: להפסיד חלקם על ידי מגן עדן ולירש גיהנם], עש"ה, ודברים נשגבים הם ועלינו להתבונן].

וע"ע במדרש רבה בראשית י"ח ב' דהקב"ה ברא חוה ממקום שהוא צנוע באדם דוקא ולא מן העין או מחלק של היד של אדם הראשון או וכו', ע"ש, ועל כל אבר ואבר שהי' בורא בה הי' אומר לה - תהא אשה צנועה תהא אשה צנועה, עש"ה. ואם היו מחנכים על מעלות הצניעות (והרבה התרעמו על הא שאין מלמדים לתלמידות בבתי ספר הנקרא חרדי שיש דעות בענין פאה נכרית אלא מעלימים מהן ידיעה זו לגמרי - והא תורה היא ותורה זו מותר ללמדה, למה מפחדים - ומתי יגיעו למעשי האמהות בתמי') ופחיתות שיש באלו שדרכם מלא הפקרות הי' הכל נראה אנדעריש והי' העולם מעלה חן לפני הקב"ה, וכלשון ספר החינוך במצוה תקפ"ב, עש"ה, ויש ללמוד דברי החינוך זה מאה וא' פעמים (ואפשר גם עם האשת חיל, ודו"ק). ואם זוכרין תמיד שיש כלל גדול ששולט בנו - ירידת הדורות - ועל האדם להיות חכם - לראות את הנולד - ולזכור שכל נטי' קלה שסר ממה שמסרו לו סכנה לו ולכל זרעו, וכלל הוא בכל דרכיך דעתו. וע"ע בגמ' שבת דף יז. דר' טרפון הי' כ"כ בצער על ירידת הדורות עד דקילל את עצמו, ומשמע דסבר דמוטב שלא יחיו בניו אם יצטרכו לחיות בדור שהלכה רופפת בידם (ע' ברש"י שם) - נורא'דיג.

ועוד יש להתחזק בצניעות דידוע שבא' הערים הסמוכות לירושלם שהרבה בני תורה דרים שם היו י"ד גיטין מפסח עד עצרת בשנה א', ד' ירחם ויאמר לצרותינו ד'.

ע"ב.

איזה דברים יש לעשות זכר לחורבן בנשואין?

[א] (ס"ב) אפר מקלה במקום הנחת התפילין.

[ב] (שם) לשבור כוס בשעת חופה (לכ' יש לקנות כוס חשוב [ע' סק"ט] וכמעשה בגמ' ברכות דף ל"א ע"א דמר ברי' דרבינא וכן דרב אשי [ע"ש בתוס' דכתבו מזה שהם שברו כוס שזה ארבע מאות זוז כדי לזכור חורבן בית המקדש ולא לעבור על האיסור למלאות פינו שחוק בעוה"ז הוא המקור למנהגינו]), וי"ל בסק"ט דצריך להיות לימוד מוסר משבירת הכוס למען יתנו לב (ולא כאלו שחושבים שזה סימן של שמחה גדולה ומכריזין מזל-טוב ושוכחים החורבן, ועלינו להתבונן).

שו"מ בשדה חמד דצועק על החדשים שבאו לכאן שלקחו המנהג מן האשכנזים לשבר כוס ונתהפך לסימן של שמחה דכולם צועקים מזל טוב מזל טוב - והא לזכור החורבן הוא בא, אלא יש לבטל המנהג כן תוכן דבריו שם, עש"ה, וב"ש. (ולא שיש לאשכנזים לבטל המנהג אלא יש להחזירה ליושנה לזכור שהכל חורבן נורא בעולם - ובפרט ע"י היצר הרע החדש בטל. המטלטל וכל הכרוך בו, וכל הדומה לו והדומה לדומה שגורם לחיות בדמיונות ולשכוח תכלית הבריאה ולמה באתי לכאן, ועל כל א' וא' לעמוד בנסיון - בהחלטה נחושה לא להתפתות ע"י האשת חיל או שאר קרובים או חברים או מחירים זולים - אלא לזכור שיש בדברים אלו חורבן נורא בהיכל המלך, וכן בכל השחוק וקלות ראש, והחיפוש אחר הקל והנוח, ר"ל, - אלא על הבר דעת להלחם כל החיים, ועם זה להתפלל תמיד שהקב"ה הטוב הרחמן, האחד, שהוא ד' אלקינו, שהוא רחום, ירחם עלינו).

יש שנהגו לומר הפסוק אם אשכחך ירושלם וכו' בקול רם לפני החתן והוא עונה מילה קודם שבירת הכוס ואשרי חלקם בחיים נצחיים. (דבלא זה נשכח טעם הדבר ואיכא משום בל תשחית ע' במ"ב, ונראה שכן הי' המנהג בכל הדורות, ושאל אביך ויגדך).

ובענין צמצום בעשיית החתונה חוב קדוש על העומד על דעתו לחשוב - האם נתתי מנה א' (או הכסף ששוה) לעני הנצרך - ואם הי' מחלק לעניים כנגד מה שמוציא על דברים של מה בכך, ובפרט מה שמחלקים בסוף החתונה שעולה הון, הי' זכות עצום להבן-זוג ולכל המשפחה - ואשרי מי שיקיים הנ"ל אפי' במקצת.

[ג] או מפה שחורה על ראש החתן.

[ד] (סקט"ז) אין לשמוח ביותר, וע' סק"כ דאין למלאות פיו שחוק ויש שנכשלין בזה, וטעון חיזוק. וע' גמ' ברכות הנ"ל דכדאי לבזבז הון רב שלא יכשלו בזה, עש"ה. וע' לקמן תשובה ע"ג (א).

ויש שעושים כל מיני דברים לשמח ובאמת זה בזוי בזיונות ושוכחים ד' אלקינו, ר"ל. בפרט שמוציאים כסף הרבה והי' עדיף לשמח כמה עניים, כידוע, וכנ"ל - ואע"פ שהלואי שנחזיק אנן למעשה אפי' במקצת הנ"ל אבל לחזק לבבות בעי. ואע"פ שיש חשבונות באלו שעושים החתונה במקום רחוק ממקום שרוב חרדים דרים מחמת דיותר זול שם - האמת הוא שגורם הרבה ביטול תורה וטלטול הדרך והרבה כסף לריק - ואע"פ שלהם המחיר הוא הרבה יותר בזול - יש מקומות ג"כ בקירבת מקום אלא אינן כ"כ ברחבת ידים ולא כ"כ מבריק כמו שם ויש כאן חשש טעות של לוט שנמשך אחר המבריק והרחב, ד' ירחם, והנשים מפתות בעלי' שצריך דוקא מקום מרווח - ומביאות רא'י והא פלוני עשה שם - ר"ל מהאי דעתא דמהרסין הרס נורא - ועל כל א' לעמוד בפרץ ולא יזוז כמלא נימא, והא נתינת כלה לחתן כנתינת תורה לישראל ובנתינת התורה שהי' בפרהסיא ובקולי קולות לא נשאר - אלא דוקא מה שהי' בצניעות - וכדברי רש"י בחומש - והמבין יבין. (ועוד דבמקומות החדשים המחיצות אינן קבועות וגורמים קלקולים, ר"ל).

[ה] (ס"ד) גזרו על עטרות חתנים, וכן אין לשים על ראשו שום כליל.

[ו] גזרו על עטרות הכלה אם של כסף אבל של גדיל מותר, וע' סק"ח ועלינו להתחזק. (יש לזכור שתפילין שבראש כעין עטרת חתנים שלנו - וז' כריכות על היד כעין שבע ברכות, וכן בק"ש ביום ולילה יש שבע ברכות ויש להקיש לכל החיים, ומתי נתבונן מתי נשמח כולנו בהא דקידשנו).

מה הדין באלו: ע"ג.

א. לנגן בכלי שיר על היין? ב. כנ"ל שלא על היין? ג. לנגן כפה על היין? ד. כנ"ל בלא יין? ה. לזמר פסוקים בסעודת שבת? ו. לצורך מצוה לנגן בכלי שיר?

א. (ס"ג) אסור, ולפי הרמ"א דוקא למי שרגיל בכך או בבית המשתה (אפי' אינו רגיל ע' סק"ב). וע' שעה"צ כ"ג לענין למחות במי שעושה כן. ויש לעיין בציור המבואר שם בדין מחאה דאם רגילין למה אין לאסור משום הרגילות שבו, ויש לומר דודאי אין לעשות כן ולא דיבר שם אלא לענין למחות, עש"ה.

כהיום הרבה מקילין בדבר זה וכל ימיהם כחגים ושומעים שירים (לפעמים ממקומות מופקפקים מאד, וע' גמ' חגיגה ט"ו ע"ב דאלישע בן אבוי' אבד עולמו מפני שירי יוונים שהי' רגיל לשיר, ע"ש, וקשה המעשה שהתחילו איזה בני תורה לזמר אצל חתונות, זמן של קדושה וטהרה וזמן שמתחילין בנין נאמן של תורה וחסד, ושירים שירים של דופי ומוֹדָא [דזאז jazz] שכל שורשם ומקורם מחוסר צניעות דבאים מהגוים והחפשים, ר"ל, ואיך שרים ברוך אלקינו שהבדילנו באותה שעה שמתדמים לפורקי עול שיש בעולם הרחוב הרחוק מהתורה ודביקות בהשם אלקינו המטהר, ועל כל בר דעת להתנות עם המזמרים שישירו אך ורק שירים וזמירות שמקורם בקודש וכדשרו כל השנים [וכן תיקנו כמה ראשי ישיבות ואסרו להזמין אלו שמזמרים השירים החדשים] וע"י זה יזכו לשמחת חתן וכלה כבגן עדן מקדם. וע' ס' לקט רשימות לקמן שצועק ככרוכיא על פירצה זו.

וע' שו"ע אבה"ע ס' ס"ב בבית שמואל סק"א, וז"ל כתב ב"ח כשאנשים ונשים בחדר א' אין אומרים שהשמחה במעונו דאין שמחה כשיצה"ר שולט [ידוע המעשה שא' מגדולי הדור זצ"ל בשנת תשל"ו לא אמר שהשמחה במעונו כשבירך בהמ"ז בשבע ברכות שערכו אצל א' מקרוביו (הי' מוכרח לילך לשם ולא ידע מתחילה שיהי' באופן פרוץ כזה ר"ל) והיו אנשים ונשים בנפרד בחדר א' אע"פ שהי' החדר גדול מאד (והנוכחים ניסו לומר לו שהוא דילג תיבות שהשמחה במעונו ולא רצה לשנות וכדעת הב"ח), ודו"ק], וה"ה שירים החדשים מסלקים השכינה הקדושה וכל שמחה נהפך

לתוהו, וכן הרעש גדול שעושים כדי להדמות לבר מינו, לא עלינו, [ע' גמ' סוטה דף מ"ח. סה"ע דהפורץ גדר בזה גורם עניות וצרות רבות ר"ל] ועלינו להתפלל על עמינו כלל ישראל [ע"ע תשובה ע"ד לקמן].

ועל אלו הנ"ל שעושים כל ימי' כחגים ושומעים כל שעות היממה (ואפי' בלכתם בדרך ושבתם בביתם ובקומם ובשכבם, ד' ירחם על הביטול קדושה בידים ובאזנים), והרבה גדולים מוחים על הנהגה כזו, ועל כל אב (הרחמן) להנהיג בניו בדרך הישר [בנחת ובנעימה], ועל כל עובד השם לבדוק מעשיו ומעשה בניו ובנותיו וכל מעלליו).

דיברנו עם ראש ישיבה א' שליט"א שמצאו קופסא בלתי כשרה אצל א' מהבחורים, ואע"פ שהי' עם טייפ לעזור בשמיעת שיעורים והבחור לא שמע שום דבר מהקופסא חייבו לסלקה מהישיבה שזה עצת היצר - היום אומר עשה כך וכו' והראש ישיבה האשים את עצמו שהגיעו בישיבה שלו לדרגא נחותא כזו שבחור בן תורה יחזיק דבר כזה ברשותו.

[ובהא שחושבים שהטייפ עוזר בחזרת השיעור עלי' לשאול עצת גדולים דידוע שלא זו הדרך - אלא כל הנכנס לשיעור גמ' עליו לחזור היטב ד' או ה' פעמים גמ' רש"י ותוס' ולעיין ברא"ש ור"ן ורשב"א עוד קודם השיעור ועי"ז הוא ישמע השיעור כדבעי, ואח"כ בלילה או למחר לחזור על הגמ' רש"י ותוס' ולראות מה הוא מבין יותר ע"י השיעור ממה שהבין קודם השיעור - ואלו שעושים להיפך - שלומדים פעם (או שתיים) הגמ' רש"י ותוס' ואח"כ שומעים השיעור ובערב חוזרים על השיעור ע"י טייפ או ע"י מה שכתבו בשעת השיעור מאבדים בידים מה שנותנים להם מן השמים, דלא זו הדרך לזכור הדברים ולקנות דרך בלימוד הגמ', ועל כל א' לשאול המורה דרך שלו או המגיד שיעור שלו - וידוע שהגרנ"פ זצ"ל הי' אומר שאינו אוהב [אלא ש...] מי שחוזר על השיעור - אלא על כל א' להכין בטוב מקודם [וע' בגמ' ברכות דכן ציוו חכמים לבני' להכין קודם השיעור כדי להבין אז העמקות], ואחרי השיעור ללמוד שוב הגמ' רש"י ותוס' ועי"ז יעלה לראש ולתפארת, ודו"ק. [ואלו שלומדים יותר בקיאות - חובת גברא לכתוב (בקצרה) היסודות מהגמ' רש"י ותוס' דאל"כ הכל נשכח כבן רגע].

[עוד רגע קט בענין שמיעת שיעור ממי שלא מלא כריסו מדור העבר - דא' מהמגידי שיעור (הנחשב מהחשובים) אמר פעם שהיום יותר מדויק הריבוע שלנו בתפילין שלנו ממה שהי' בזמן חז"ל - ורחמנא ליצלן מהאי דעתא - ויש כאן משום עיוות במסירת התורה - ועל הקורא לשאול גדולים וישמע האמת, ועל כל א' לבדוק את לבו, איפה הוא, ולאו הוא הולך, ומה יהי' עם האייניקלאך ואור - אייניקלאך שלו, דאחריות נוראה הוא, ומובן הנהגת הח"ח דלא נתן (בדרך כלל) ברכה לחשוכי בנים דדאג מה יולד מדור החדש, ועלינו לבדוק בדיקה אחר בדיקה עד שנמצא הנטיות והנגיעות ואז נזכה לדורות ישרים ומבורכים, אמנ].

וע' בשעה"צ כ"ה דיש להזהיר בני ביתו, עש"ה. [וזכר אזכרנו כשזכינו ליכנס פנימה אצל הגרנ"פ זצ"ל וחזקו כל עצמותי מדבריו, בקול ד' להבות אש נגד אלו ששומעים מקופסא הנ"ל וחזר על דבריו כמה וכמה וכמה פעמים, וכן הבנו באותו עת מהגרמ"מ ש"ך (שליט"א) זצ"ל ועלינו לחזור לאבינו שבשמים ואין עוד מלבדו].

וע' הקונטרס הנפלא - דור שבן דוד בא (להזמין: 03-6191973) שמסביר בהיקף נורא המכשול הגדול בכל הניגונים החדשים. [וכן אפשר לברר אצלו אם המנגנים מהכשרים או לאו]. וע' לקמן. וכל המקבל על עצמו ליזהר לא לבוא בשעה שעושים הרעש הנ"ל אלא דוקא אחרי שגומרים ואז רוקדים עם שיר בפה עם החברים אשרי חלקו (אא"כ יש בידו למחות כשהרעש והריקודים כגוים הם - ואם אין בידו מוטב לא להיות נוכח כידוע), ואשרי האב ששומר על בניו שהן בת עינו וכל עמלו, ולא להיות נתפתה אחרי בקשתם לקחת מנגנים המודערניש אלא אלו שעומדים בתקנת הועד - ואפשר לבררם אצל הטל. הנ"ל. וזכינו להיות אצל מאות חתונות וראינו בחוש שהשמחה העילאה הי' אך ורק אצל אלו שמנגנים הניגונים שנהגו מדור דור, וכל השאר לא שוה אפי' האבק שמעלים ברגלי', וכן אינו דומה ההצלחה בחיי הזוג - בדוק ומנוסה - ונפלא. וכמו כן ראינו שאלו שהתחתנו במקומות שנפרדים האנשים והנשים לגמרי (לא במחיצות המטלטלות שנעים ונדים לפי פירצת הדור, ד' ירחם) אלו הצליחו באופן נורא, ד' יעזור עוד ועוד. ומחמת חשש שיש כאן הלאו דבל תשקצו יש שזהירים לבוא מוקדם קודם שמתחילים הניגונים (?) ויש שמאחרים - ואשרי חלקם, כנ"פ.

ב. (שם) לפי המחבר אסור כנ"ל, ודעת הרמ"א אסור למי שרגיל בכך, ע' סק"ב.

ג. (סק"ב) אסור לכו"ע (ולכ' לפי הרמ"א דוקא בבית המשתה, וצ"ע).
ד. (סק"ג) משמע דהמ"ב מסיק לאסור אא"כ דברי תשבחות או שיר של הודאות וזכרון חסדי הקב"ה (ואפי' על היין), וע' בשעה"צ כ"ה דאם כדי להרדים התינוק שפיר דמי (אם אין חשש קול באשה ערוה, ע"ש).

ובעוה"ר היום דבר זה (לשיר להתינוק) כמעט נשכח מאמהות שלנו ונראה דלא טוב הם עושות דבדוק ומנוסה ששירים של אהבת תורה מולידים יראת שמים ואהבת תורה בלב התינוק ומקשרו לאם ולעם ישראל, וחבל על דאבדן. (וטענה שלהם שטרודים ואין זמן - בסוף רואים שהעג"ל [ל"ע] גורם זמן רב וכואב לב נורא, ד' ירחם).

[ואע"פ שאין זה מקומו - א"א לשחוק מהא דמאכילין רעל לבנות ישראל שאומרים להם המורה (באיזה בתי ספר) ידועים שהעיקר הוא שיצליחו בלימודים, ואע"פ שיגרום עי"ז למנוע מלעזור בבית - ורחמנא ליצלן מהאי דעתא כוזבת - ידידוע שאלו שמצליחים מאד בלימודים הם מלאים קושי בשלום בית, ואין להם חשק בגידול בנים ובסידור ביתם אלא בורחים מן הבית ועוזבים לאחרים חילם, והילדים כיתומים בחיי אדם וסובלים הן ובני' מזה כל ימ' חי' (וכל זה אם בנות אלו הנ"ל מתחתנים בכלל - דהרבה מהם מחפשים דוקא גאונים, ויושבים עד שילבינו ראשן ואין מוותרים על כלום, ושוכחים שתכליתם הוא לבנות בן תורה להיות גדול ולוותר על הכל להקים בית נאמן ולא לחפש הברקים שיהא להם כבוד [המדומה המשחית] בעיני חברות. וידוע שבחור ממשפחה חשובה שהי' לו איזה מניעה שמנעתו מליכנס לשידוכים עד בן עשרים ושמונה - באותו יום שסר המניעה קיבל יותר משלושים הצעות מבנות למעלה מבית כ"ה וכולן כלילת המעלות והמוצלחות מבתי ספר הנ"ל, ד' ירחם עלינו וישפיע שכל טוב ודעת תורה לכל אלו שרודפים אחר הכבוד ושוכחים שבזכות נשים צדקניות שוויתרו על הכל וקיבלו מה שמציעים וקיימו טב למיתב טן דו כרצון הבורא - הם הם המצילות כלל ישראל מן החטא וזוהים לחיי עוה"ב ונהנים מזיו השכינה ואשרי חלקן בחיים].

[עוד רגע קט - יש לאלו הנ"ל לבדוק - למה מחפשים בעל כשרון (ומתמיד) - למה? עונים ואומרים כדי שיהא עם מי לדבר, היינו שרוצים (ביודעין או בלא יודעין, וצ"ל דלא יודעין) להתחתן כדי לבטל את בעלי' מד"ת ולשיח עמו ולהסיח דעתו מלגדול בתורה - א"א להאמין שאינן שומעות מה שפי' דוברות - וזה חורבן נורא - ומתי יתעוררו משנתן בהבלי הזמן לראות הסתירה - ולחזור לאבי' שבשמים ולהחליט להתחתן עם בעל מדות טובות אע"פ שאינו הבעל כשרון בה"א הידיעה - ולבנותו להיות כעין ר"ע ואז זוכין לכל הברכות האמורות בתורה ואשרי חלקן בזה ובבא]. ובענין החיוב להתפלל בעדם אין סוף לחובתינו - וכן חוב קדוש להתפלל עבור חשוכי בנים שיזכו לזרע של קיימא - אבל דוקא זרע שירבה שלו' בית ולא שיגרום הרס וחורבן ע"י חלוקי דעות בין אב לאם איך לחנכם, וכמנת חלקם של כמה ואח"כ

מלאים עגמת נפש נוראה - וכמעט מתחרטים על הא להתפללו לזרע של קיימא - ובפרט דידוע לנו כמה שמחמת הפינוק שא' מן ההורים (או שני') פיזר עלי' גרם רק רע כל היום, ויש כאלו שאפי' יצאו מדעתם והרופאים קבעו שצריכים להיות בבית משוגעים - אבל לא שזה דבר בטבעם אלא נגרם רובא דרובא (כן ה' חשבון של הרופא) מחמת הפינוק שההורים עשו להילד, ד' ירחם על דור יתום שלנו - וטעון תפילה בדמע. (ואם הזוג מתייעצים עם גדולי התורה בדרך החינוך ומקבלים דעת תורה - אז זוכין לזרע של קיימא).

ה. (סק"ד) אין לזמר אלא אותן שירים שנתקנו על הסעודה אבל פיוטים אחרים אסור (ולכ' ק"ו פסוקים וכדו', וכן משמע מגמ' סנה' ק"א ע"א דהתורה חוגרת שק אפי' על שיר השירים אם מנגן בניגון אחר, וע"ש ברש"י, והעולם שנהגו היתר צע"ג, וע"ע שעה"צ כ"ג, ואפשר אם ע"י הניגון מעורר כוונת התיבות יש צד להתיר, וכ"ה, וש"מ בשדי חמד מערכת ז' דמביא דעות להתיר כשדעתו לעורר הכוונה, וכן נראה מנהג העולם שמקילין, ויש לעיין בפנים). ע"ע רש"י חגיגה ט"ו: ד"ה זמר יוני - דבר נפלא.

ו. (סקט"ז) מותר [ו"ל מה נקרא מצוה בנידון דידן, וצ"ב], וידוע שגזרו בירושלם שלא יהא יותר מכלי שיר א' אצל נשואין, וראינו שאלו שעוברים על זה (וסומכים על מיני היתרים הטעונים בדיקה) השמחה מביא לידי תוגה, ד' ישמרינו. ע"ע חלק (א) לעיל.

ועוד רגע קט דקשה לן לעינים ולאזנים לראות המחזה שאנשים זקנים רוקדים לניגונים החדשים ונראים כמי שאבד שכלו ושליטה על גופו, והכל מחמת המודערנישקייט המשחית כל זיקת קדושת נשמת ישראל, ולא ראינו שלו' בית (ולא בנים ובנים כשרים) יוצא מהתחלה כזו שמבזה את הזקנים עם הנערים, ומתי יפקח עיני' לראות האביבוד נפש הכרוך במעשי' - ד' ירחם על הטועים ויחזירם למוטב בקרוב בב"א. וע' בס' אהבת חסד חלק שמחת חתן וכלה בהג"ה שצוהק על זה עד לשמים, וכותב שם שכל זה מזיק לדורות הבאים מחתונה זו, ותמה שם למה אין מוחין בידם, ועוד דיש לברוח ממקום זה כבורח מן האש, עש"ה. (וע"ע סוף חלק א' מתשו' זו). ואפי' אצל איזה חרדים לדבר ד' הגביהו הקול ונעשה שוב כמו גוים, ר"ל, ועלינו להתפלל.

ע"ד. א. למה אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה? (סק"כ) שהשמחה היתירה משכחת המצוות.

וע"ע תלמיד ר' יונה ריש פ"ה דברכות (מצאתי), וז"ל וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה טעם הדבר כדי שלא ימשך מתוך השמחה לתענוגי העולם וישכח עיני הבורא, על כן צריך לערבב זה עם זה כדי שיהיה על הקו הממוצע ופשיטה דקרא כך הוא שאע"פ שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והפכו, שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד נרתע ודואג אבל הקב"ה איננו כן אדרבה כשהאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו ישמח ויגיל באותה יראה מפני שבאמצעיתה מתעורר לקיים המצוות ושש ונעלם בקיומה שיועד כי שכרו אתו ופעולתו לפניו ועל שמחה כזו תמצא שאמר בפסוק אחד עבדו את ה' ביראה וגו' ובפסוק אחר עבדו את ה' בשמחה ר"ל תעבדו את ה' ביראה ובאותו היראה תשמחו ותגילו בה כמו שאמרנו ואע"פ ששמחה אחרת אסורה כמו שהוזכר למעלה שמחה זו מותרת ומחוייבת כענין שנא' תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וגו', עכ"ל, וע' סוף תשובה הקודמת ותבין יראת ד' ודרכי הבורא ורצון היוצר ותזכו לבנים ובני בנים שעוסקים בתורה ובמצוות.

ב. מה גדר מילוי פיו בשחוק?

לא מבואר כאן, ונראה דאם מסיח דעת מיראת ד' יש לחשוש לאיסור מילוי פיו, וצ"ע גדול.

תקס"א (רואה ערי יהודה ירושלם ובהמ"ק בחורבן)

ע"ה. האם יש לקרוע ואיך קורע [ולמה]:

א. הרואה חברון היום [תשע"א]? ב. הרואה הר הבית מרחוק? ג. הרואה כותל המערבי? ד. הרואה הר הבית כמה רגעים אחר שנכנס תוך כותל שסביב ירושלם [שעשו הטורקים לפני כחמש מאות שנה]? ה. לא קרע כשהגיע לצופים ואח"כ ראה כותל המערבי? למה? ו. בא לא"י וראה בית לחם על הדרך ואח"כ בא לירושלם מה דינו? ז. ואם בא מסוריא וראה בית לחם ואח"כ חברון מה עליו לעשות? ח. קרע על ירושלם ואח"כ ראה חברון? ט. יצא מירושלם לצפת לל"א יום - כשחזור מה דינו? י. יצא כמה שבועות לחו"ל וחזר תוך ל' יום? יא. הי' דר בירושלם ולא ראה המקדש ל' יום? יב. אם הקנה בגדי לחבירו קודם שהלך?

הקדמה - הכלל הוא דאם רואה הבית המקדש בחורבנה (הר הבית או כותל המערבי או הכיפה של זהב [ע' הב"ח סי' תקס"ח בשם ספר הליקוט] שעשו הישמעאלים [יש בתיבה זו שְעִלִים, והבן]) צריך לקרוע שיעור טפח וכשרואה אח"כ ירושלם צריך להוסיף קריעה כל שהוא, ואם רואה אח"כ שאר ערי יהודה א"צ כלום. ואם רואה שאר ערי יהודה וקרע ואח"כ ראה ירושלם צריך להוסיף קריעה כל שהוא. [וע' עמ' ל"ו סדר הנכון בענין].

א. (סק"ב) משמע דצריך לקרוע כיון שהישמעאלים מושלים שם, (וע' שע"ת א') אבל משמע אם אח"כ ראה ירושלם תוך ל' יום א"צ לקרוע עליו ע' סק"י, וצ"ע. וע' לקמן חלק (ז). וע' לעיל תשובה ב' (ג) דפושעי עמו גלות גדולה מעכ"ם וא"כ ק"ו בכלום.

ב. (סק"ז) דוקא סמוך כמו מן הצופים לירושלם לפי הב"י אבל המ"ב משמע דיכול לקרוע מכל מקום שאפשר לראותו (ודאי לכתחילה יהא במקום שיכול לראות בטוב), ע"ש. וצ"ע מי שרואה מן האויר, ודו"ק. ועוד ספק אם רואה דרך זכוית (חלון) - ע' סי' רח"צ סט"ו בבה"ל ועוד בסי' תכ"ו בשעה"צ ד' ובשע"ת שם, וצ"ע"ג.

ג. (ס"ב) מיקרי רואה בית המקדש וחייב.

ד. (שם) משמע אע"פ שכבר קרע על ירושלם חייב שוב לקרוע כשיראה הכותל (ובעצם הדין אם תוך החומה [הנזכרת בהשאלה] נקרא ירושלם ע' סק"ז דמשהגיע לצופים חייב לקרוע אע"פ שלא ראה א"כ לכ' ה"ה הכא דלא גרע מצופים ולפנים וחייב לקרוע מיד אחר שנכנס דרך כותל שסביב עיר מה שקורין עיר העתיקה, ואפשר לחלק דמן הצופים רואה כל הסביבה משא"כ כאן שיש בנינים שמסתירים, ולכ' חוץ לחומה זו אין חייב לקרוע [דאין מקומות שמושלים שם הישמעאלים ואפי' שכונות שרק הם גרים שם] ולמעשה צ"ע, וד' ירחם על עמו ישראל, וי"ל דאינו נקרא עדיין מן הצופים ולפנים, וי"ל.

ויש אומרים שהסטייפלער זצ"ל הי' עוצם עיניו משנכנס תוך כותל זה עד שהגיע לכותל המערבי כדי שיתחייב בודאות, וצ"ע. ואע"פ שכבר קרע על ירושלם חייב שוב לקרוע טפח על המקדש ע' סק"ח וירחיק א' מן השני ג' אצבעות, ואם לא קרע כשנכנס ע' תשובה הבאה. (ויש לזכור שקורעין נגד הלב לזכור שקירעו לבבכם ואל בגדיכם - וזה כל האדם).

ה. (ס"ב) קורע טפח ואח"כ כשרואה (שוב) ירושלם מוסיף על קרע ראשון כל שהוא. (וכך נראה לנהוג היינו לראות הכותל המערבי ולקרוע ושוב להסתכל בסביבו בפרט במקום שדרים אראבער ולקרוע שוב משהו דלא ברור מה נקרא ירושלם וע"י הנ"ל יצא לכו"ע, וי"ל).

(סק"ט) דעיקר מצות קריעה יצא בפעם ראשונה שקדושת המקדש יותר מירושלם, ע"ש.

ו. (סק"י) אפי' אם קרע על בית לחם צריך שוב לקרוע קרע אחר על ירושלם.

ז. (שם) אפי' אם קרע על בית לחם צריך להוסיף על הקרע [כל שהוא] כשרואה חברון (י"א בשם הראגוטשאווער זצ"ל שחברון של היום שנמצא אצל מערת המכפלה ודאי לאו עיר הקודש דחברון דהא עיר כהנים הי' ולא היו דרים קרוב לבית הקברות, וצ"ע כהיום), וע' סק"ז דמשמע כשקרוב למקום שחרב העיר אע"פ שאינו רואה חורבנה חייב לקרוע וא"כ ה"ה היום, וצ"ע.

ח. (סק"א) שוב א"צ לקרוע על חברון.

ט. (ס"ה) צריך שוב לקרוע. וצ"ע במנין הימים אם נכלל יום שראה ויום שעומד בו (ע' סי' רי"ח סקי"א דשלשים יום היינו חוץ מהיום שעומד בו וחוץ מהיום שראה מקודם ואע"פ דהתם לחומרא נאמרה דספק ברכות הוא ולהקל [ע' בשעה"צ ג'] משא"כ בנידון דידן, ועדיין אפשר לומר דדינא שוה משום חשש בל תשחית דיש להקל ולומר דאפי' שלשים ועוד ב' ימים (שראה ושעומד בו) עדיין פטור, וי"ל, [אבל ע' תשו' ע"ב ב'], וצ"ע. ואם נאמר דדוקא חוץ מיום שראה ויום שעומד א"כ בשאלה דידן א"צ לקרוע, ופשוט. ואם הלך (פעם ראשונה או כשהפסיק יותר משלשים) בערב שבת אחר חצות קבלה בידינו בשם החזו"א (ויש לברר) דחייב לקרוע וכן אם הולך מוש"ק או בר"ח, ויש אומרים שאין ללכת פעם ראשונה (או אחר הפסק) בשבת קודש כדי לפטור את עצמו דאפשר שאינו פטור וחייב במוש"ק מיד [או בפעם הבאה כשיראה], ועלינו ליזהר לחוס על כבוד הבורא ולא על בגדי כבוד שלנו, ודו"ק.

י. (שם) א"צ לקרוע (היינו אם ראה קודם שנסע וכשחזר הי' עדיין תוך ל' [ע' לעיל] כשראה עתה).

יא. (סק"ז) א"צ לקרוע על ערי יהודה (אבל על המקדש לא מוזכר במ"ב) ועוד לזאת כהיום שדרים חוץ לעיר ירושלם ממש י"א שצריך לקרוע אפי' על ירושלם וק"ו על ראיית בהמ"ק. וע' בשערי תשובה [ב] בשם הרדב"ז, וחוץ מקושיא שלו דלא זהירו בזה יש לדון לפי הנ"ל דאין אנו דרים בירושלם ממש, וצ"ע.

יש אומרים דטעם הנוהגין להקל בהנ"ל הוא דאם אדם דר קרוב לבית מקדשינו ואינו מבקר שם אלא עתים רחוקות מראה דלא איכפת לי' בחורבנה ועל מה יקרע, ואע"פ שא"א לומר כן להלכה אבל מוסר השכל יש כאן, ודו"ק.

יב. לא מבואר כאן, וע' יו"ד סי' ש"מ סל"ד וז"ל האומר לחבירו השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחזו ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי קרעו, ואם לא הודיעו [שהולך לבקר בו החולה, ש"ך] ה"ז לא יגע בו, עכ"ל, וא"כ אין ראי' לענינינו, וצ"ע ג' על הנוהגים להקל ומקנין בקנין סודר וכו' דהא ע"ד לילך לכותל הקנה לו וצריך לקרוע, ועלינו להתבונן בעבודתינו אם מקויים בנו וטהר לבנו לעבדך באמת. [ואם בחור יבקש מבחור אחר להשאיל לו חלוק סתם ולא ידוע להמשאיל שעשה כן כדי לילך לכותל א"כ פטור באמת, ודו"ק].

מה דינים בקריעה באלו:

א. לקרוע ע"י מספרים? ב. קרע בצד ימין? ג. לא קרע אלא בגד עליון?

א. (סק"ב) אין לעשות כן (אבל בדרך כלל צריך להתחיל הקרע ע"י מספרים וכדומה והיינו לחתוך מימין לשמאל במקום הכפתורים ואח"כ לקרוע ביד מלמעלה דרך מטה שיעור טפח, וי"א שאין לעשות חור באמצע החלוק ולקרוע מלמעלה למטה, וצריך ברור.

ב. (ס"ד) משמע דצריך שוב לקרוע בצד שמאל, ע"ש.

ג. (שם) משמע דלא יצא אבל נהגו כהיום שאין קורעין אלא בגד עליון, והרבה מסירין המעיל (jacket) מקודם כדי שלא יצטרכו לקרוע אלא החלוק (shirt), וצ"ע. וכמדומני שאומרים בשם החזו"א שט"ק ספק אם נכלל בדיני קריעה, וי"ל, וצריך שאלת חכם, והמנהג שאין קורעין אלא בגד עליון י"ל מטעם זה נהגו כן, וצ"ע. ועוד צ"ע אם נשים חייבות בקריעה זו ולא שמענו שנהגו לקרוע, וצ"ב. ע"ע סק"ד שמסתברא שיום שרואה תחלה ירושלם בחורבנה שיאסור אותו היום כולו בבשר ויין, ויש לעיין אם ה"ה כשרואה אחר הפסק, ולא מסתברא, אבל יש לומר דעל יארציט של יום שראה תחילה יש לאסור בשר ויין וטעון שאלת חכם.

ע"ז. א. ומי שהולך בר"ח או במוצאי שבת או ביום שאין אומרים תחנון האם חייב בקריעה?

ב. ואם הלך בשבת או חוה"מ אחרי שלא הי' ל' יום האם חייב לקרוע בפעם הבא?

א. לא מבואר במ"ב אבל מקובל מהחזו"א דאין חילוק וחייב תמיד, כ"ה.

ב. משמע שחייב לקרוע בפעם הבא, כ"ה, ויש לברר. ועיקר גדול כאן לסלק הנגיעות, ועד מתי אנקה את לבי להיות מסור לבוראי?

ע"ח. מה סדר הקריעה למעשה (בענין הכותל מערבי)?

בענין קריאה אצל הכותל סדר הדברים - מסירים מעיל העליון (אם אין דעתו לקרוע), ואח"כ מסתכלים (הבטה עמוקה) בכותל המערבי, ואומרים (בבכ"י אם אפשר) בית קדשינו ותפארתנו אשר הללך אבותינו הי' לשריפת אש וכל מחמדנו לחרבה ואומר ברוך דיין האמת, וקורע טפח, ואח"כ מסתכלים סביב על ירושלם, ואומרים ציון מדבר היתה ירושלם שממה, ומוסיפין קריעה כל שהוא, ואח"כ קורין תהילים קפ' ע"ט, ואומרים כי כל משפטיו צדק ואמת, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו. ומתפללין על בנינו בקרוב בב"א].

ביאור הקבלה מהמהר"ל דיסקין אודות המלחמה האחרונה*

קבלה מהחפץ חיים

סיפר המשגיח, שמעתי ממרן ראש הישיבה רבי אהרן קוטלר זצ"ל, שיש לו קבלה מהחפץ חיים, שהמלחמה האחרונה תהיה אתחלתא דגאולה. ובן תורה אמיתי, שמובדל ומנותק מן הגוים, אין עליו שום שליטה. ומצינו במצרים, שהיו שתיים ששתו מאותו כוס, אחד שתה דם, והשני שתה מים, והיינו

* הכל מספר הנעלה ומעלה - לקט רשימות (חלק עניני בית המקדש) - מדברי הרה"צ נתן וואכטפוגל זצ"ל.

דבמציאות אין שום שליטה על יהודי שמובדל מן העמים. [א.ה. אפשר להשיג אצל המוצ"ל דף שמביא מילה במילה דעת מרן הגר"א קוטלר זצ"ל הסכנה לשנות הלשון שהשתמשו תמיד בחדרים אע"פ שיגרום שהרבה לא ישלחו לחדר זה - דברים נוראים הן].

דברי מרן החפץ חיים

עוד סיפר המשגיח, בשם מרן רה"י רבי אהרן קוטלר, שיש לו קבלה מהחפץ חיים! שבשעת מלחמת העולם הראשונה הלכו הרבה להחפץ חיים ושאלוהו, אם זהו הקץ ומלחמת גוג ומגוג, אמר הח"ח, אחרי מלחמה זו יהיה הפסק, אח"כ שוב תהיה מלחמה, ושוב תהיה הפסקה, ואח"כ תהיה שוב מלחמה, ועם מלחמה זו יבא משיח.

דיבורים על פצצת אטום

כשהיו דיבורים על פצצת אטום, ואנשים דברו וחששו איך אפשר להנצל ממנה, אמר המשגיח שיחה שלימה לבני הישיבה, ואמר בתמיה, איך בן תורה שואל שאלות כאלו, בן תורה שמובדל ומופרש מן העמים, אין לו שום חשש סכנה! מאה אחוז מובטח שיהיה ניצל, אין בזה שום מקום שאלה, ולא נערווען, ולא ספיקות!

"והבדלתי אתכם מן העמים להיות לי" ובחז"ל "אם אתם מובדלים מן העמים, אתם שלי, ואם לאו אתם של נבוכדנצר וחביריו" ביאר המשגיח, אם מובדלים מהגויים, נמצאים ברשות של הקב"ה, ואין עליכם שום שליטה, אתם נמצאים בפלנטה (כוכב מכוכבי לכת, א.ה.) אחרת!!!

קבלה מהמהר"ל דיסקין

אמר המשגיח, יש לי בקבלה איש מפי איש מרבי יהושע לייב דיסקין זיע"א "שבמלחמה האחרונה קודם ביאת המשיח כל הערהליכער אידן יינצל" ומה זה עהרליך איך - מובדל מן העמים.

לא מדובר פה, להיות אחד מל"ו צדיקים, אלא אם מובדל מחוקות העמים, ואין לו שייכות עם הקולטור שלהם! עם העתונים שלהם, והמוזיקה והספרים שלהם, ומנותק מהם, אז אומר הקב"ה "אתם שלי"! ונמצאים ברשות אחרת, ואין שום שליטה עליכם. (א.ה. אם אפשר להוסיף שהגר"ש פינקוס זצ"ל אמר פעם שכל דבר שגוי נהנה ממנו זה נכנס בגדר גויש - כגון איזה סיפור של מתח או דוברים שמדברים כאילו אנשים - אע"פ שנכתב בלשון הקודש אפ"ה גויש הוא לגמרי, וכן מוזיקה אפ"ה אם התיבות הם תיבות מפסוקים [ד' ירחם ויצילנו מהמחללים שם קדשו] כל זמן שגוי יהנה מניגון זה אין זה אלא של נבוכדנצר וחביריו ובר מינן ועלינו להתרחק).

(בא"ד) סוף דבר היה, שהגר"א הוריד את כיסוי ראשו, וראו את התפילין עם השם הויה, ונפל עליהם אימה ושחררו אותו. אמר המשגיח [בערך בנוסח כזה] הרי הגר"א היה בכוחו לבטל את כל הגלות, (כמו שהיה מזכיר תמיד דברי המהר"ל, שצדיקי הדורות יכלו לבטל את הגלות, רק קבלוה מרצון) ואפ"ה לא ביטל, א"כ למה הוא עצמו לא גרס את השופטים. ביאר המשגיח, כלל ישראל היה להם שייכות לגויים לכן היו ברשותם!!! אבל הגר"א לא היה לו שום שייכות כלל, לכן לא היה להם שום שליטה עליו.

תפול עליהם אימתה ופחד

סיפר המשגיח, כשהצבא הפולני נכנס לווילנא, הם רצו לעשות פוגרום ביהודי וילנא, אך המארשאל הפולני לא רצה פוגרום, והוציא כרוז, שהוא מבקש שלא יתחילו עם יהודי וילנא, כי הם יודעים לצעוק והעולם ישמע צעקתם, וזה לא כדאי לצבא והמלכות הפולנית. ונהיה שקט! ואכן, יש תפילה שמבקשים כל הדורות "תפול עליהם אימתה ופחד, עד יעבור עמך ה'" עד שעם ישראל יעברו את כל הגלות, יש להם פחד להתחיל עם יהודים, וכל זה מתי, כשאין שייכות עמהם!!!

רהיטים של יהודי

פעם אמר ביועץ לחתנים, צריך לשמור על הצורה של הבית, שיהיה ניכר שזה בית של יהודי. ומצינו שיעקב אמר ללבן, (בראשית לא, לו) "כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך". יעקב אמר ללבן הרהיטים בבית שלי, אינם רהיטים של גויים!! וכי מצאת איזה רהיט בביתך, שהוא משתייך לבית לבן... כי אחד צריך לדאוג שהרהיטים בביתו, יהיו של בית יעקב ולא של בית לבן!!

מזכירים לנו

פעם כשיצא מן המקוה עבר לידו גוי שהיה מקלל! אמר המשגיח, הערל הזה מזכיר לנו שאנחנו יהודים.

סיפר המשגיח, נגש אלי אברך ושאל אותי, הציעו לי ולחברי משרה, וסוף דבר היה שאני לא קבלתי משרה זו, למה... ענה לו המשגיח, החבר שלך לא קרא ולא למד שום ספרים של גויים, לכן הוא זכה במשרה. השומעים נרעשו, ואמרו, לפי דברי המשגיח, כולנו יש בנו משהו מן הגויים, ענה המשגיח, גם אני בתוכם...

שתיקתו של החפץ חיים

סיפר המשגיח, פעם המתין החפץ חיים עשר דקות בשתיקה, קודם שברך שלא עשני גוי, וביאר הח"ח את הנהגתו, בדקתי את עצמי היטב, אם אין בי שום נקודה של גוי! ורק אח"כ בירכתי את הברכה.

ודבור ומלבושים. אסור שיהיה אפילו משהו של גוי, והיה אומר, הרי חז"ל תבעו את אחר שהקשיב לזמר יווני, ויש כאלו שמקשיבים לניגונים שלהם, ורוקדים בחתונות עם נגונים של גויים רח"ל.

פעם אמר, כשמגיע סענעטור ערל לחתונה, יש כאלו שאצלהם זה כבוד גדול, אבל זה שקר, שהרי הוא ערל ככל הערלים רק יש לו כובע יפה ונעלים.

הפטרת הפרשה הראשונה של גלות

בהפטרה של פרשת ויצא נאמר "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" ביאר המשגיח, כל יחיד יעשה תשובה על חטאיו, אבל התשובה של הכלל ישראל ביחד, תהיה, "אשור לא יושיענו" זה התשובה הראשונה, לומר בפה מלא, אין לנו שום שייכות עם אשור, לא עם הסיסטעם של המלכות שלהם, ולא עם הפצצות שלהם, דעד כמה שיש שייכות עמהם, זה החטא. (א.ה. נראה כוונת כבודו לעמ-ריקה, והבן היטב, וכן עם הכחי ועוצם ידי הנמצא בארצינו הקדושה, ד' ירחם, ואם אפשר להוסיף דלפני כעשר שנים העולם מנעו כל פעולה מה שלא יהי מצד הכחי ועוצם ידי הזה ולא נפטר אחד [חוץ ממחלל שבת ומחטיא את הרבים אחד בליל שבת] אע"פ שנפלו ל"ט בַּאמֶנְעִס ועלינו להתבונן תמיד).

ביקור סענטור

פעם היה ביקור של סענטור בישיבה, ונתנו לו כבוד לפי צורך הענין, אך המשגיח אמר אח"כ וועד, והרעיש הרבה, על שיש איזה רגש, והערכה וכבוד, לערל הזה.

(עבודת היום בין זמן קיץ עד לזמן אלול הבעל"ט)

כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ - ידוע שדרך ארץ מכריח הרבה הנהגות לילך בדרכי אנשי הארץ (ולפעמים עמי הארץ) והעמל בתורה פוטר עצמו מכל עול.

ובשלמא באמצע השנה עם סדרי הישיבה קבלת עול בא עליו מבחוץ משא"כ בין ב' זמני (העבר והבא) צריך עבודה שלימה דאין העול בא אלא מבפנים - מלבו של אדם - ועבודת הלב זו תפילה לבקש מאת ד' שיתגבר על כל קושי, וכל טירדא וכל הפרעה הבא בקורות הזמן שלא יתקרב ולא יסיח לבו מאת ד', וע' בש"ל בשם תשו' הגאונים דבקשתינו בברכת שים של' ברכינו אבינו כולנו כאחד - כאחד היינו כאברהם אבינו שה' אחד ועמד נגד כל העולם - ודבר נפלא הוא וזה בקשתינו כל יום - לעמוד נגד זרם החיים השוטף כל עליו [וחשבנו שאפשר להבין לפי מה שרש"י מביא בחומש דכל אב מבדך בנו - תהא כאברהם, וא"כ מובן גם כן דאנחנו מבקשים ברכינו אבינו כולנו וכו' דהוא אב שלנו וביכולתו הכל וזה בקשתינו - אהא כאברהם, אמר]. [ועוד המשך הברכה מדויק לפי הנ"ל - דאברהם אבינו הגיע לשלימות העבודה ע"י התבוננות בהבריה ואין זה אלא קודם מתן תורה - ואנחנו שאחר מתן תורה אין לנו דרך אחרת אלא ע"י התורה הק', וזה פ' בהארת פניך - מתן תורה וכדברי הח"ח בהקדמה לספר אהבת חסד - ומובן שאז מגיעים לתורת חיים וכו' שהן הן מדות אא"ה (ויש לדייק דיש ז' תיבות ואור החמה מתחלק לז' גוונים, והבן דעמוק הווא)]. ואע"פ שאין אנו ראויים להציע לבני א-ל חז"א, אפ"ה לא נמנענו מלפרט כמה עצות טובות קמ"ל^א, (היוצאות מעץ חיים היא למחזיקים בה ואפי' אם מחזיק רק למחצה ונלשליש או לרביע, ובפרט על בניו הקטנים דאין להעמיס עלי' כידוע לכל מחנך על פי דרכו של רבונו של עולם)]. לא באנו לומר שיש למעט לימודים (לא בכמות ולא באיכות) בימים אלו אלא באנו לעזור אלו שבין כה ממעטים - והרוצה לעלות יבחור בטוב - ויעשה הכל ע"י שאלת חכם והדרכה מגדולי עולם דוקא, כידוע.

שעות

קשש ומחצה שוחטים היצר אף בבוקר - העומד עתה לקראת ד' אלקיו הוא הקדוש המכיר מקומו של עולם דהכל הולך אחר יסודות הבנין דעליו בונין פלטרין ומגדלות לעלות בהם לומר ברא"ה^א. ואם מאחרים בזה שעה עדיין לא עבר זמנו אבל יש שטועים בב' שעות, ויש חשש דנפסל להעיד על דיני נפשם דעיוות לא יכול לתקון ועדות שקר הוא בלי ציצית ותפילין^ב, ודי למבין ברמיה לעמוד לשרת קודם שיעבור העת^ג.

קודם המועד שקבע להעלות שבחיו ומשאלות לבו לפני הכל יכול - לימוד בין מעט בין הרבה מיישב דעתו של אדם לסדר נפשו בכפו. ורגעים אלו עולים למעלה ומעטרים כתרו של מלך מלכי המלכים בכל מיני פאר ותפארת לפאר ליצורם ולקלס בוראם. (ואם אפשר לעבור על דף גמ' חדש עם רש"י או חזרה - עוד זכות זכתה לו מן שמיא).

בעת קרבן תמיד של שחר המקרב אדם לשורש נשמתו הנשרש תחת כסא כבודו - לשמוח שמחת הפסוקים הזורמים בזימרא וזומרים כל המפרעים^ד (ושליש שעה שְׁשֶׁר החזו"א^ה פְּשֶׁמְנָה מעות אלו [דמן ברכת למי שאמר וה' העולם עד הבוקר בשירי זמרה (בשירים שלי הוא בחרו, והבן) לא-ל חי העולמים] היתה זמן שמילא נפשו מנפלאות בוראו, וקל להוא וחמור לנו^ו וכולו רווח והצללה לנפשו של הבא לטהרו).

אחרי הצלחת הנצחון לבקוע רקיעים ברחמים - ללמוד על אתר רבע שעה בל ימוט לעולם (כלי נדר אבל עם נדבת לבו).

בשעת אכילת קדשיו - לקדש עצמו במותר לו על שולחן מלכים לעיין (או לשמוע) בדברי אלקים חיים ואשרי חלקו בבת עין^ז. (כל רגע שמציל מיד הרצה להורגו נעשה קנינו ופרקליטו לנצחו, ולזכור שבפרט בבית פורס היצר מצודתו דהא לפתח חטאת רובץ ועלינו ללכודו ברשתו בארשת שְׁפִתֵינוּ). ולקיים דברי הגאון בפ' עצת שלמה המלך - ברח דודי וכו' על הרי בשמים - לברוח מן הבית לבהמ"ד).

אחר שהודה להזון והמפרנס (בקול) - המציל שעות הבוקר מיד שונא, ושונה מאה רגעים^ח ורוצה מאתיים ואין חצי תאותו בידו^ט (ובדרך שאדם רוצה - מוליכין אותו) הוא העולה למלוך על מלכים^י, ולמעלה הוא מכל משרתי מעלה כדאיתא באור החיים בפירושו^{יא}. ואם נשאר בבית לכה"פ שיפתח ספר מיד (דקשה כקריעת ים סוף להפריד המכסה מן השער בלאט - ואם עובר בים רואה כל שונאיו טבועין בו).

מנחה שלוחה אל א-ל אדון מחוללו - המתחנן בזמן גדולה^{יב} במקום רנה^{יג} הוא המעולה דבחר בטובה (דתפילה אצל שפת הים חסר פְּהֶפֶן^{יד} לקראת ובמכבתו ובישוב דעתו לפנות לבו, מסביבותיו דנשערה מאד^{טו}, להירדעו ולפעמים נטרפה השעה וכבר הֶעָרַב שְׁמִשׁוֹ^{טז} בלא נודעו ועיוות בל תיקון חסרוננו ואורו כרוך באיחורו^{יז}). [ותמיד לקיים וזיזין מקדימין למצות].

בשעה שממלא רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו להיות בריא לעבודתו - שוב לעיין דאודיות מחכימות^{יח} וכל רגע הוא יקר מפז, והאוכל הנבלע יחד עם ראיית העין או שמיעת האוזן דברי קדושה תדשן עצם, והוא הקן^{יט} הנכנס ואינו מוציא מעלייתו למעוז גגו המחזקו להמשיך יומו.

שעות בין הערפיים זמן קרבת פתחו - כשפותח פרק חדש לסדר סדר שני חוץ למחיצת חבורתו וישיבתו, עליו ליהדר לא לִפְרָק עולו מעל צוארו אלא לחפש עצות בנפשו ללון בים לימודו, דאם אביו לא למדו לשוט במים אדירים עליו ללמוד במקום שלבו וחפצו לפי רצונו, ואם למדו ורוצה לחזק מזגו^כ אין לפטור עצמו מקמ"ר גרם עצמו אלא לחשוב בזכרוננו מה למד בבוקרו, ולהשיא אשה ריח ניחוח ע"י ספר בידו (וכטבעת נשואין ביד כלתו) או לשוח עם חבירו בדברי תורתו (דע"ז אין נכוח מחופתו) או הסתכלות בברייתו של עולם להכיר בוראו, ולהוסיף אהבה על אהבתו ויראת מיראתו^{כא}. (ובלכתך בדרך - לשמור בת עין מלהציץ מן החרקים ומלהביט^{כב} דרך החלונות חוץ, דסכנה היא ללב שידוע דשוריקי דעין בליבא תליא^{כג} ואין לפסול עצמו ולאבד הודו בחיפוש חוץ למקומו).

עוד קודם הזמן להעריב ערבים לד' אלקינו - מוסרי חז"ל מוסרים היצר לנימוח אם אבן הוא או להתפוצץ אם קשה כבדול ואין לפחד ממנו^{כד}, דצויה לנו למושכיהו לבית המדרש וכל הקושי נעלם ואינו דבאמת כמי שאינו - דכולו הבל הוא אלא הנמשך אחריו מחשיבו וזה רשתו. ושעה אחר שעה הוא מבזה בעליו מדבר ד' - ואילו ביקש מאת ד' הוא ה' עוזרו - ופרק תהילים בע"ה מעלה ישעו^{כה}.

זמן גרמא לאהבת עולם ולקבל שוב עול הזהב על צואריו - קביעת מקום להעלות אברים ופדרים^{כז} להוסיף אש האהבה על מזבח הפנימיות של נשמת כל חי^{כח}, וישמור אלה - שזמן מה מקודם לכן יהא חכם להתבונן בחסדי ד' שעליו כל היום^{כט} אז יראו ישרים וישמחו, ויכיר הפותח שערים ומחליף הזמנים ויזכור שכוכבי אור אנו, וממילא בשכבינו נשיח בחקין ונשמח בדברי תורתו כי הם חיינו ובהם נהגה כדי הנשמה להחיותו, ובסוף זוכין שהבורא ישכב אותו לשל' וגורר דיעמיד מלכו לחיים למעלה למשכיל.

אכילת עֶרֶב - שכירי יומא אנן^{כו} ומשנה שכר גם בלילה לאכול כשיעור ולא להפריז על מדת האדיר^{כז} אלא נפשו לבדו להשביעו.

זמן חוט החסד - חנווני המרויח כל רגע כמימרא נזהר מלסגור דלתות חנותו דהא הפסד מרובה, שאני, וכן אנו דכפל כפלים משלמין מן שמיא ועיין לא ראתה זולתו, ותפסת מועט תפסת, חדאי נפשאי חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי^{כח}.

זמן דנברא לשינתא - ברא יצר (להיות ער מאוחר) וברא תורת תבלין (להורות להקדים שינת קבע) להשביע נשמה עיפה במה דחסר לה, לקום ביתר שאת ויתר עז כנמר לעבודת בוראו המחזיר נשמתו בחמלה.

עבד עברי יוצא בשש"ל^{כט} אבל בן חורין אל תקרי אלא מי שחרות על לבו דברי בוראו ששמע מסיני - להיות לי עבדים - ובשש ומחצה שוחטים [בשעת הדחק] (ה)תמיד היצר, והמוסיף הוא לא יסיף, ואשרינו על כל צעד וסעיף, ונזכה לשטייגן שטענדיק און נחת געבען געוואלדיג.

הערות

א. מלאים הכרת הטוב אנחנו לד' ולכל א' שהביע זבח תודה על העצות עבור פורים וחג חירות ימי הגבלה וקבלה.

ב. ע' משנה א' פ"ג דיומא.
ג. ע' גמ' חגיגה (דף ט:) תניא נמי הכי מעוות וכו' זה שביטל ק"ש של שחרית וכו', ודו"ק.
ד. ע' גמ' שבת בתוס' דף י"א ע"א (ד"ה כגון) דרבי שמעון בר יוחאי ה' יוצא מן החול כדי שיתלבש בבגדיו לקרות ק"ש (ולא כדי להתפלל דהא הוא [וחביריו] פטורין מן התפילה מחמת תורתו אומנתו כדאיתא בגמ') ואע"פ שזה ה' כרוך בסירחא ותיירא זמן מרובה, אעפ"כ עשה כן ב' פעמים בכל יום [ועתה מצאנו מציאה רבתה - בחרדים על מס' ברכות הירושלמי (ח.) דרשב"י לא קרא אלא פסוק א' - בלבד מק"ש] - וזה אע"פ שלא ה' חשש משום לבו רואה את הערוה או שאר דקדוקים בהלכה - אלא דבר פשוט הוא דכבוד הבורא עדיף, ועלינו להתחזק, וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כמעיד שקר בעצמו, וכן אם קורא בלא ברכות חסר בשלימות המצוה - והחסרון הוא נורא להמבין שורשי הענינים ועמקי ההלכות.
ה. וע' הרא"ש באורחות חיים (ליום שלישי אות מ"ט) דכתב - אל תאחר לרוץ מהרה אל בית התפלה, עכ"ל, ופירשו דבריו דאין לאדם להתמתין עד רגע האחרון ויצטרך לרוץ, והבין. וע"ע בכתר ראש להגר"ח וואלאזין אות ע"א לענין קבלת עול תורה מיד בקומו. והרבה ממתניין תמיד עד הרגע האחרון ולא זו הדרך של בן תורה היודע חובתו בעולמו.
ו. ע' במפרשים דנקרא פסוקי דזמרא דזמור וחותך ומחבל כל המקטרגים. וע"ע במ"ב סי' ע' סק"ב בשם ח' רע"א דעיקר תקנת פסד"ו היא בשביל תפילת שמונה עשרה [וממילא נשים חייבות, ע"ש], וכנ"ל, כ"ג. וע"ע בנפש שמשון (על תפילה) הסבר בהא דקדיש אחר התפילה מעלה התפילה למעלה.
ז. מובא בכמה מקומות שהחז"א זצ"ל התפלל פסד"ו במשך עשרים רגעים כל יום והי' מתוך מדבש, והגר"י לעווענשטיין זצ"ל (כשראהו) הביע דאין מוסר סדר כמותו. וע"ע בלקט ישר [הנהגות התורות הדשן מתלמיד מובהק שלו] דבימי אלול פסד"ו ה' נמשך זמן רב (משמע שם כערך שעה או יותר) וברכת ברוך שאמר לבד ה' כשלוש רבע שעה - והוא הי' רשכב"ג וראש ישיבה עם כל הטידרות ואפ"ה זמן תפילה לחוד וכו', ודו"ק.
ח. היינו קל וחומר לנו שצריכים להאריך כדי להכיר מה שנותנים לנו - זמן לראות הבריאה כתיקונה. ובפרט דבאמצע הזמן היצר (טוב או רע, וצ"ע) דוחפו ללמוד מאוחר בלילה לגמור סדריו וגורם (או גרמא או גרמי, וי"ל) שיקום סמוך לתפילה בישיבה ובקושי גומר הכל עם הציבור (והמבין יבין שאין זה רצונו ית' לאחר מה שנותנין לו), וא"כ עתה בבין הזמנים אפשר לו ליחד זמן לעלות בעבודת התפילה, ואם לא עכשיו אמת. [ועוד דכדאי להשקיע עתה דאפשר ע"ז ישפיע על כל השנה - אולי].
ט. היינו בתוך כלל ישראל שהם נקראים בת עין.
י. ולזכור שאעפ"ה ה' בא בימים - בא עם הימים שלו חיים (כולו היום) שלא הפסיד [הרג] ההודמנות שהקב"ה נתן להריח נחת לו ולכל העולם כולו בכל רגע של זמנו.
יא. הם שעה וארבעים רגעים.
יב. דהוא רצה עוד מאתיים [רגעים] שהם עוד ג' שעות ושליש שעה [ביחד ג' מאות רגעים (או חמש שעות) והוא רצה שני שלישי מזה וכדלקמן] ואם הציל רק ב' שעות ומחצה כמו שכתבנו במנין השעות (מן הצד) וא"כ עדיין חסר, למה שהתאווה לו, יותר מחצי [דאם ה' מוסיף חצי ה' מגיע למאתיים רגעים ביחד שהם ג' שעות ושליש שעה]. וראי' דפי' בדברי חז"ל דמי שיש לו מאה רוצה מאתיים היינו עוד מאתיים ולא רק עוד מאה (להגיע למאתים ביחד) הביא הגרמ"א שטרן זצ"ל מחז"ל דאין אדם מת וחצי תאוותו בידו ואם לא ה' רוצה אלא עוד מאה ה' מת עם מאה דהם חצי תאוותו אלא צ"ל דרוצה עוד מאתיים [ג' מאות ביחד], וכנ"ל. וברוך החונן דעת שנתן חלקינו בין יושבי בית המדרש וגרסה נפשי לתאוה ורוצים אנתנו גרסא - עוד ללמוד ועוד, ולא תאוות גשמיות דהם כמים מלוחים דתמיד חסר, ואין לאדם אפי' חצי ממה שמתאוה לו (ועוד רמז בחז"ל דהא עוף בעלת חמש אצבעות אסור משום מחוסר אבר דכל היתר כנטול דמי - היינו כל מה שיש לאדם יותר מן הצורך לו הוי כאילו הוא חסר זאת, וזה הפחיתות של לוקסוס, וכרמזו ר' יו"ט ערליך זצ"ל דלוק זה הטב וסוס זה סוס והיינו שאדם נראה כבהמה - דאדם ביקר ולא יבין כבהמות נרמו, דאם ה' אדם מכיר היקרות שלו לא ה' בא לידי בהמיות ותאוות הכבוד והעושר וקנאה אלא ה' עוסק בכל נפשו בידיעת בוראו לדבק בו בכל מאורו).
יג. היינו שיעלה על שאר ת"ח דגאן מלכי - ובכ"ז הם המלכים על נפשם ועל כל העולם. ועוד אפשר רמז מלכים דנמלכים עם גדולים מהם תמיד בכל שאלות החיים, וחושדים את עצמם דאפס ראינים רואים נוגעי עצמם, דכדתיניא דאפי' ת"ח אין לו לומר אלא קנגע נראה לי בבית. וע"ע ברי' יונה באבות פ"ד מי"ג, וי"ל אל ביתך אל תשען - שלא תסמוך על סברתך אך בעצת החכמים תעשה את כל המעשה, עכ"ל, עש"ה. וא' הראה לנו הש"ך בסי' צ"א דהאריך (מאד) לחלוק על הראשונים והביא ראיות ברורות ובסוף כתב שא"א לחלוק הלכה למעשה, ע"ש דברים נפלאים. וע' פנ"י דהקשה על צד בגמ' דיש ברכה אחרונה על לימוד התורה - איך מפסיק.
יג*. בפרשת קרח ע"פ ואל אלקי רוחות, עש"ה נדפלא הוא דרגת אנוש הכלוא בבית האסורים (ומתירים) דחומר - ואם כחרס נשבר אז זוכה לצאת ולעלות עוד ועוד.
יד. זמן מנחה גדולה (ידוע שהחז"א זצ"ל ה' נוהג כל ימיו להתפלל מנחה גדולה דוקא, וכן אומרים על הבריסקער רב זצ"ל דהי' מתפלל מנחה גדולה ברי"ה ביום שמחפשים זכותים גדולים, ודו"ק). וע' מ"ב סי' רל"ג סק"א בא"ד, וי"ל ועכ"פ אם רוצה לאכול או לצאת לדרך וכו' לכו"ע מותר להתפלל לתחילה משש שעות ומחצה ולמעלה, עכ"ל, עש"ה.
טו. במקום שלומד, וע' סי' צ' סקנ"ה ונו"י במ"ב דברים נשגבים בחשיבות הדבר. וע"ע בסי' פ"ט סקי"ט וסק"כ דאסור לצאת לדרך קודם מנחה ומעריב, עש"ה. וכן בס"י שם.
טז. ע' סי' צ"א כמה דיינים בכבוד האדם לפני הבורא עולם. וכן בסי' צ' ס"ה דאסור להתפלל במקום פרוץ כמו בשדה, ע"ש דבר נפלא בכוח הנפש.
יז. ע' סי' צ"ח ס"ב - לא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כוונתו ולא בשעה המבטלת כוונתו, עכ"ל, ובסק"ה שם - כגון וכו' או מטורח הדרך, עכ"ל.
יח. ע' סי' רל"ג סקי"ד בא"ד, וי"ל לכתחילה צריך כל אדם לזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא דהיינו שיגמור תפילתו בעוד שלא נתכסה השמש מעייניו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בציבור, וכו', עכ"ל.
יח*. ע' גמ' ברכות כ"ט: דלייטי עלה במערבא (בא"י והבין) אמאן דמצלי עם דמדומי חמה - מאי טעמא דלמא מיטרפא לי' שעתא (ע' רש"י דאפי' ע"י אונס נמי בכלל הארור, ר"ל).
יט. ידוע שבקעלם לא הרשו להתחיל שום אכילה עד שהי' ספר פתוח לעינין בו כל שעת האכילה.
יט*. ע' מהרש"ל אחי' אגדות קידושין דף ל: ד"ה ושמתם בא"ד, וי"ל והמשל אכול מה שהנאתך כו' יש לפרש בנמשל דכל זמן שאתה עוסק בתורה שהיא הרטי' ע"ג מכתך שהוא יצא"ר אכול וכו' וי"ל שתוכל ליהנות מתענוגי עוה"ז וכו' כי התורה מגינה וכו' אבל כשאין אתם עוסקים בתורה וכו' א"א שלא יבא לידי עבירה, וכו', עכ"ל, עש"ה. וע"ע בדניאל קפ' א' באבן עזרא סוף פסוק ט"ז דבר נורא (ואין שמחה אלא תורה - וגרסה נפשי לתאוה, והבין).
כ. כגון לילך לים וכדומה.
כא. ע' ברמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ב. וע"ע בבה"ל ריש סי' א' במצות אהבת ד'.
כב. ידוע מאמר הסטיפלער זצ"ל דכל היראה שקיבל במשך זמן שלם בישיבה אפשר לאבדו ח"ו ברגע קט ע"י הסתכלות א'. ולאידך גיסא מי שנכשל (ל"ע) עליו לשוכחו, כהמעשה שאמר לנו האב"ד ר"ל שתוכל ליהנות מתענוגי עוה"ז וכו' כי התורה מגינה וכו' אבל כשאין אתם עוסקים בתורה וכו' א"א שלא יבא לידי עבירה, וכו', עכ"ל, עש"ה. וע"ע בדניאל קפ' א' באבן עזרא סוף פסוק ט"ז דבר נורא (ואין שמחה אלא תורה - וגרסה נפשי לתאוה, והבין).
כג. היינו העין תלוי בהלב [ע' גמ' ע"ז דף כ"ח: סה"ע], וע' סי' שכ"ח סקכ"ב דיש נפ"מ אפי' לענין חילול שבת קדשינו, ודבר הוא. וע"ע רש"י סוף פ' שלח ב' סרטורים וכו'. וע"ע בכתב ראש מהגר"ח וואלאזין זצ"ל אות קצ"ה דבר נורא בענין זה. וכן בפלא יועץ אות ראי'. ובלב אלו' בתחילת הספר מעשה שא' רצה לילך למקום מופקפק - פליישקע אייג'ן, ודו"ק.
כד. ע' גמ' קידושין ל' ע"ב.
כד*. דאם ה' רק אומר פ' שיר למעלות אשא עיני - שיהא ניצל מהמושך למטה דיצא דגברא - הא גופא תורה היא וכבר ניצל בפורתא, ומצוה גוררת מצוה וכו'.
כה. תפילת מעריב כנגד העלאת אברים ופדרים תיקנו. (ע' גמ' ברכות כ"ו:).
כו. לבו של אדם נמשל כמזבח וזה נפש האדם - ע' שיר היחוד.
כז. ע' שמירת הלשון חתימת הספר סוף חלק ב' חייב להתבונן בטובות ד' שקיבל - להגיע לאהבת ד' ומציין שם דברי החובות הלבבות, עש"ה.
כח. כדברי חז"ל שאנתנו כפועלים לד', וכמו עבד עברי דחייב נמי לעבוד רבו בלילה, ע' קידושין ט"ז ב'. וע' במס"י חלק זריות דיש לאכול סעודתו כמו חיל במלחמה, ולקצר כל מה דאפשר לפי מה שהוא אדם, ביקש הבורא.
כט. ע' הלכות דעות פ"ד ה"ב, וע"ע סי' קנ"ז סק"ד.
ל. ע' גמ' פסחים ס"ח ע"ב.
לא. רמז לשש שעות שהפסיק לפי סדר היום הנ"ל אפי' אם לא יקיים כולם אבל ודאי אדם רוצה יותר ובכל זאת צריך לשקול בפלס וע"י הוראת חכם.

סדר היום בקיצור

11:30 - שינה (זה התחלת יום המחרת)	8:45 - ארוחת בוקר	7:30 - לימוד עד מעריב
6:30 - קימה	9:30 - לימוד	8:30 - מעריב
7:00 - לימוד רבע שעה	1:30 - מנחה	9:00 - לימוד רבע או חצי שעה
7:15 - התחלת ברוך שאמר במנין שמתחילין	2:00 - לימוד חמש רגעים	9:30 - ארוחת ערב
7:30	2:15 - ארוחת צהרים	10:00 - לימוד עם ב"ב*
8:30 - לימוד רבע שעה	3:30 - לנסוע וכו' (להצריכים לכך) (ע' לעיל בתחילת דברינו ההערה שם - והרוצה להבין יבין).	11:15 - מוסר עד שירדם*.

* יש שקורין הספר **לישאר יהודי** To Remain a Jew המוזק לבבות לעשות רצון קונו באופן נפלא - כמעט שא"א להאמין שבשר ודם עמד בכל הנסיגות הללו - אלא חיזוק הוא לנו לעשות הכל לפי דקדוק הלכה - בלא לחפש קולות - בפרט בהל' שבת, והכשרים, ותור"מ על כל דבר - דהא הוא מסר נפשו פשוטו כמשמעו, וסיכן כל אשר לו לשמור שבת וכשרות, ק"ו לנו דאין שמד עומד עלינו, והמבין יעלה. ועוד מובן דברי האור החיים פרשת קרח - דחביב להקב"ה מה שבשר ודם משבח יותר אפי' ממה שמלאך משבח כיון דל"כ קשה לבשר ודם לשבור המחיצות - אלא לתכלית זה אנחנו באנו לכאן ורואים מסיפור חייו איך עבדים עושים רצון אדון שלהם - אשרינו. והספר מראה עד כמה אנחנו, שחיים במקום שאפשר לקיים הכל בקל, כמה צריכים אנו להיות (לחיות) שמח וטוב לב בכל.

סדר קריעה

- כשרואים את חורבן בית המקדש -

(א) כשרואה בית המקדש בחורבנה (כולל הכיפה הזהב המאוס דהכל כמו גל אבנים של חורבן, כידוע) אומר:
בית קדשינו ותפארתינו אשר הללך אבותינו ה' לשריפת אש וכל מחמדנו ה' לחרפה.
(ב) הרואה כותל מערבי אומר:

טבעו בארץ שער אבד, ושבר בריח, מלכה ושרי בגוים אין תורה גם נביאי לא מצאו חזון מד.
וקורע בצד שמאל ולאורך הבגד (ולא בכלי אלא בידו - [מותר להתחיל חור ע"י כלי]) שיעור טפח (ואסור לתפור תפירה מיושרת לעולם).
ומבדק - ברוך דיין האמת (בלא שם ומלכות, ויש לעשות ש"ח).
ואומר כי כל משפטיו צדק ואמת. הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין ענל, צדיק וישר הוא. ואתה צדיק על כל הבא
עליו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו. שמחנו כימות עיניתנו שנות ראינו רעה. וכשם שראיתנו בחורבנו, כך אזכה לראותו בבנינו בשוב
ארמון על כנו. ויהי רצון וכו' שיבנה וכו' וכשנים קדמוניות.

וכשרואה ירושלים (העתיקה המקודשת) אומר:

ציון מדבר היתה ירושלים שממה. כלה ד' את חמתו שפך חרון אפו
ויצת אש בציון ותאכל יסודותי.

ומוסיף קריעה משהו על הטפח שקרע מקודם.

[יש אומרים שכדאי לא להסתכל בסביבותיו כל הדרך עד הכותל, ואח"כ כשמגיע להכותל להסתכל עליו ועל מקום המקדש ואומר כל
הנ"ל, ושוב להסתכל בכל הסביבה (לא במקום פריצות, ר"ל) ולומר הנ"ל על ירושלים ולהוסיף קרע].
האמירה הנ"ל היא דוקא קודם הקריעה כדי שיהא ניכר על מה קורע.
ויש לומר קפ' ע"ט בתהילים.

ו"א שבאותו יום שרואה החורבן יש להזיר עצמו מן הבשר והיין והעיקר לקונן לד' ולהרגיש צער ויבקש בנינו.

ע"ע בקונטרס תשובה ע"ה (ו"ב) שהזכרנו ראי' דלא מהני להקנות בגדיו לאחר כדי לפטור עצמו מקריעה - והוסיף א' מחשובי המיר
בשם רבו עוד ראי' משו"ע חלק ח"מ ס"י רמ"א, עש"ה ותמצא נחת. ותפילתנו שיבנה הבית במהרה ולא יקרע עוד, אמן.

חתונה האבן וואס גיכער

ומה שפסקו לו ממון הרבה לשידוכין וחזרו בהם לא יעגן כלתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה
יפה כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר וכל העושה כן מקרי נושא אשה לשם ממון אלא כל מה שיתן לו חמיו ותמותו יקח בעין
טוב ואז יצליח.

אבה"ע ס"י ב' ס"א ברמ"א

וכל העושה כן מקרי נושא כו'. אע"ג דלפני זה כתב כל שאינה פסולה עליו מותר לישא משום ממון היינו אם נותנין לו ממון (ברצון טוב) אבל לעגן
כלתו בשביל זה או לעגן עצמו ולהמתין מלישא אשה עד שימצא אשה שתתן לו ממון אסור וכן סיים בא"ח ורבים נכשלים בעבירה כשאינם נושאים
אשה במהרה ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון וכו' כל' שהעיקוב מלישא אשה בשביל חמדת ממון גורם לו להוליד בנים זרים.

חלקת מחוקק שם ס"ק א'

אבל העיקר דס"ל לא"ח דכל משום ממון ה"ל ג"כ נושא כו' אלא דאם ה' לוקחה בלא"ה אע"ג דלוקח ממון ג"כ אין נקרא נושא כו'.

בהגר"א שם סק"ו

לא יעגן כלתו כו'. עיין בתשוב' חתם סופר ס"י ק"ג דהגאון השואל רצה לומר דהיינו דוקא ביש בידו לפרנס את עצמו בלאו הכי והוא ז"ל כ' דמדברי
הא"ח בשם הראב"ד דמיתת הרב"י ס"ס ס"ו מדתלי טעמא בהרהור עבירה ועיגון ש"מ אפי' הוא עני לא יעגן עצמו כו' ע"ש.

פתחי תשובה שם סק"א

ראיית החורבן על יד הכותל

מדורי דורות נהגו עם ישראל לעלות ולהתפלל על יד שריד בית מקדשנו ועד היום הזה הוא מהווה אבן שואבת למתפללים
מכל קצוות תבל ואף יהודים רחוקים, מוצאים מקום לתפילה שם.

בפעם הראשונה שהגיע לארה"ק הגאון הגדול רבי מרדכי גיפטר זצ"ל, שאל אותו אחד מהת"ח שליט"א: אם ה' בכותל
המערבי ובקבר רחל? והשיב שהי' שם. שאלוהו: היכן התרגש יותר. וענה: שאמנם התרגש בקבר רחל, אבל הרבה יותר
התרגש בכותל המערבי.

אמר לו אותו ת"ח: ששאל זאת להרבה אנשים וכולם ענו שהם התרגשו יותר בקבר רחל, וגם הוא עצמו מבין כך.

א"ל רבי מרדכי זצ"ל: אני אסביר לך: אתם אנשים צעירים, וגם צעירים מרגישים שמאמץ רחל בוכה עליהם ומבקשת
מהקב"ה רחמים עבור בני, ולכן קל מאד להתרגש במקום קדוש זה.

אנשים צעירים שלא ראו מימיהם עולם קודם חורבן ועולם לאחר חורבן אינם יכולים לתאר מה זה חרובן. אני למדתי
בטעלז באירופה, ראיתי את הקהילות הקדושות של כלל ישראל. ראיתי גדולי תורה ויראה. ראיתי את היכלי התורה. הבנתי
מה זה ישיבה בחור באמת. ראיתי מה זה אלול וימים נוראים, וכל זה נחרב בעוונותינו הרבים ואני יודע ששורש כל
החורבנות מונח בחורבן בית המקדש ומשום כך אני בוכה כשאני רואה את בית המקדש בחורבנו...

צ"ע - ע' מסכת דרך ארץ רבה פ"א - סנטרו לצדדין וקובעו לאחריו וירכתו על חביריו וכו' הרי זה מגסי הרוח, ע"כ. ובנחלת יעקב שם
כתב וקובעו לאחריו. כצ"ל וכובעיו לאחריו לפי שזה מדרך גסות, עכ"ל. וצ"ע.

* ע' סוף עמוד ז'.

שוב לעורר כל נדיב לב שעל כל מי שצניעות יקרה בעיני' לעורר החנויות להביא בגדים שמתאימים
לגדרי צניעות, ולעורר רבנים ועסקנים לעשות תיקון גדול, וד' הטוב ישלח דברו להוציאנו מהגלות
המר ונזכה לראות את מלכינו, אמן.

ידוע הדרך ועמקות הלימוד במ"ב צריך בהקדמתו לדעת כמה כללים - אחד מהם לא לדייק הלכות שלא במקומן לדייק שם מדייק, ובפרט כשלשונו נלקח מלשון מפרשים אחרים. ועוד יותר דכשהלשון שמשתמש הוא פשיטא דכך כותבין, אין לדייק שכיוון להקל איזה קולא וכדו' ע"י צימצום לשונו, והטועה באלו טועה בדבר משנה (וזו ברור).

ובענין פרשה שלנו יש נמי צורך להקדמה כדי להבין העמקות שלימד לנו הבורא כל העולמים - הגר"ח שמואלביץ זצ"ל הי' רגיל לומר דכמעט אין מדה רעה בעצמותה אלא מדה שלא במקומה הוא הרע שבמדות.

וכדמצינו בדברי חז"ל המרחם על הרשעים אכזרי הוא וכו'. ועוד ועוד.

ונראה דיש מדה מופלאה בפרשה שלנו שיש ללמוד ממנה היסוד הנ"ל.

נראה דאפשר יש להקשות - למה לא עמדו המרגלים בנסיון שלהם - והא כלל גדול הוא דאין הקב"ה נותן נסיון לאדם אא"כ נותן לו הכחות לעמוד בו.

כגון חובות המתאספים א' אחר השני והוא יושב ולומר ואינו זז מד"א של הלכה, ונראה לעין בשר של בשר ודם שמפני שאינו יוצא לפתחי עולם, לפתחי נדיבים או לפתחי גיהנום הנקראין בלשון בני אדם פתחי חנויות לחפש עבודת הפרנסה ולעבור על מימרא דקוב"ה עבדי הם ולא עבדים לעבדים [ע' בגמ' ב"מ דף י. דמפני הא מותר לפועל לחזור בחצי היום - אם עושה כדי לסלק מעליו העבדות שנשתעבד לה בעבודת הפרנסה, עש"ה דדברים נפלאים הן], בחשבו שזה יסלק את כל חובו וחובו, והוא (הבן תורה) אינו יוצא ממקומו, ואע"פ שרואה שעוד חוב ועוד חוב בא על צוארו נזכר הוא בדברי הרע"ב על המשנה (פ"ד אבות מי"א - רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וז"ל שהוא דחוק למזונות ומתבטל ממלאכתו (א"ה - יש שדייקו דהיינו מי שיש לו עבודה ודרך להרוויח כסף) כדי לעסוק בתורה, עכ"ל, ע"ש היטב, ונראה דגילה לנו רבינו הרב ברטנורא במילים ספורים יסוד נפלא. ומשמע דמייירי במי שאין לו, ולא לביתו, לאכול כי אם בצמצום גדול עד מאד ואם אינו עוסק במלאכתו מה תהא בסופו? אלא משמע דנכנס לחובות (אע"פ שפשיטא שאין לבן תורה ללוות כלום אא"כ פקוח נפש נגע בו - צ"ל דחיים של בעלי תורה אין חיים בלא תורה [כלשון הרמב"ם פ' ז' רוצח הל' א', וז"ל תלמיד וכו' וחיי בעלי חכמה ומבקשי' בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין, ע"ש, וא"כ יש לומר דהכא שאני, וצ"ע. אלא עוד מציאה מצינו בפירוש רוח חיים על המשנה אם אין אני מי לי, דכתב דיצה"ר הוא לחשוב לצאת מבית המדרש לעבוד, ע"ש כל דבריו. (וכעין רוח הקודש הופיע בבית מדרשינו שאח"כ נודע לנו שהיום היארציית שלו, וזכותו יגן עלינו, אמן).

מענין לענין באותו ענין דתלמוד תורה - מעשה בגאון א' שהרופאים ציוו עליו להפסיק תלמודו מחמת חליו, ועשה כדבריו משום פיקוח נפש. וכששמע, אחרי כמה זמן, שעתה רואים שאין רפואה למכתו שמח שמחה גדולה דשוב אפשר לו לצלול בעמקי ים התלמוד - חיי בעל חכמה ומבקשי'.

או אשה קשה או בנים שובבים או מניעת בנים או מניעת עוד בנים למשך איזה זמן או חברותא קשה או בחינה קשה או תקנות קשות או איזה סכנה (בדמיונו) או טירדא או שכנים קשים וכו' וכו'. בלל מכל כל יש הכחות לעמוד - דהא הכל מן השמים - הכל, הנסיון וגם הכחות הצריכות לו לעמוד בו.

א"כ מאי טעמא לא עמדו המרגלים בנסיון שלהם - לראות הטוב שבארץ כנען, ולחזק כלל ישראל בבטחון בד' שודאי יכולים אנחנו לירשנו - ובשם ד' נזכיר ונעלה ונצליח.

מצד א' הי' אפשר לומר דכל השליחות לא הי' רצון הבורא ית' וא"כ הי' כעין המעפילים - שרצו לעלות ומשה רבינו אמר להם שלא תצליח.

אפ"ה קשה דלא אמר הקב"ה אלא שאתן לך מקום לטעות ולא שצריכים ליפול.

והקושיא עוד חזקה דהא הם היו אנשים כשרים באותה שעה וידעו הכלל הנ"ל דיש הכח לעמוד בכל נסיון.

ואפי' לדעת הזוהר (מובא במס"י פי"א) דמשום רדיפת הכבוד עשו מה שעשו, דחשבו שבכניסה לארץ לא יהיו ראשי ישיבה (על ישיבה של חמישים בחורים - דלפי בעל הטורים היו שרי חמישים) ורדיפה זו גרם להם לראות הכל בדרך עיוות - הא גופא קשה - למה לא עמדו בנסיון לא לרדוף אחר הכבוד - בפרט שהיו ששת אלפים ושש מאות אחרים יותר גדולים מהם (ראשי מאות וראשי אלפים) ועוד י"ב אלף שוים להם - כמה כבוד כבר הי' להם.

והי' צד לומר דשמותי' גרמו להם - כדאפשר ללמוד מפירוש הבעל הטורים - דהגמטרי' ואלו שמותי' וכו' הוא שמותי' מכווערים, ע"ש. וע' במדרש דהן הן אלו הנימנין בתחילת פ' במדבר - וע"ש בפ' במדבר דכמעט כל שם ושם מלא קירבת אלקים לי טוב, אלא כאן נתחלפו לנסותן, כ"מ.

עדיין קשה דביחד עם השם שקורין לכל אדם, הקב"ה נותן נמי הכח לעמוד כנגדו.

ועוד להקשות - איך עמדו יהושע וכלב בנסיון כשרוב רובם נפלו. והא דינא דגמ' נפסק ברמב"ם פ"ו דעות ה"א דאדם נמשך אחר סביבותיו וכו'.

ועוד מה כח דיהושע שהי' תלמיד ומה כח דכלב דהלך לחברון.

ועוד עלינו להבין שכולם הלכו לעשות מצות השעה ואיך המצוה לא מגן עלי' (שו"מ באוה"ח משמעות שהקשה כן, עש"ה).

ועוד במה הוקש סוף הפרשה לתחילתה - דבר שמצינו בעשרות מקומות דקשורים יחד הם, ומסתברא דכמו כן נמי הכא הוא.

וסוף הפרשה דבר גדול הוא - לראות הציצית ולזכור כל תרי"ג מצות, ואע"פ שהי' אפשר להקשות - מי יודע כל (או אפי' רוב) המצוות כדי לזכור אותם. והאמת יורה דרכו שהח"ח כתב במ"ב סי' קנ"ו דיש לאדם ללמוד ספר מצות ד' דכל המצוות מסודרות בקיצור, או ספר חרדים דמונה כל המצוות הנוהגות למעשה - ונראה דכמו כן ספר החינוך - לא בב"א אלא על יד על יד - בפרט כהיום הזה שאנחנו עומדים סמוך ונראה לקבלת התורה, שאמרנו אז נעשה ונשמע לכל המצוות - ואיך עשינו כך, מי יודע מה יולד יום - אלא אמונה חזקה דיכולים אנו לעמוד בכל הנסיונות שיתהוו ממצות ד' כל ימי חיינו.

ונראה דיש להזכיר כאן המעשה הנורא דהחליט ראש ישיבת נאוארדאק הגר"א יפין זצ"ל דצריכים הם (כל בני הישיבה) לגנוב את הגבול - וכולם הלכו - בלי שום חשבונות - לא חשבון סכנות נפשות, לא חשבון פרידה ממשפחתם, לא חשבון הסכנה להיות בפולאנד בלי ניירות הנצרכים להם - די רבי הייסט - טוט מען. (הרבי אומר - עושים!)

ועוד נסיונות לרוב ממצות ד' - וככל המסופר בספר על חיי הרה"ג יצחק זילבער זצ"ל, ועוד קדושים שעברו סיביר או המלחמה וכדו', דרואים בחוש איך נשמה קדושה של אחד מכלל ישראל בכחה לעשות הכל בלי שום קולא - כלל.

ושב בעינינו למה נפלו אלו הגיבורים לדרגא תחתונה לומר דחזק הוא ממנו דמשמע כפירה בעיקר, בעקרי הדת - ועוד לזאת להטעות כל כלל ישראל בכפירה ולגרם בכ"י לדורות וחורבן הבית המקדש פעמים, וצרות צרורות לכלל ישראל בכל הדורות, בפרט דממנו באה גלות המר, ועד היום.

אלא גילה לנו הקב"ה בדיבורים קצרים שלהם המכשול שנכשלו בו - והיינו הה דכתיב והיינו בעינינו כחגבים ונהי כן בעיני'.

לכ' הו"ל ונהי בעיני' כחגבים - וכדברי רש"י ששמעו שאחד אמר לשני כנמלים בכרמים הנראים כבני אדם. ואח"כ לומר היינו בעינינו.

אלא השבירה ששבר את כל כוחם הי' זה שראו את עצמם שאינם כלום - גורנישט. שפלות, שפלות שלא במקומו. כשאדם מאבד את הערך שלו - הערכה של עצמו כבר מוכן לכל דבר רע.

(ונכשלו בזה גופא מפני שאין כאן מצוה מיוחדת, אין כאן ציווי להיות גדול בעיני עצמו [אלא שבלי זה א"א להתחיל לעבוד את ד'] - ולכן לא הי' חלק של הנסיון - ושכחו שהיסוד הוא צריך להיות איש), ועוד לזאת שחשבו שעושים מצוה להיות ענו - והטעות הי' שהשתמשו מדה [טובה] שלא במקומה, וכן"ל, ושפ"י).

וא"כ מובן הכל.

ושו"מ, אחר כתבי, בילקוט שמעוני, וז"ל ונהי בעינינו כחגבים. מה הקב"ה אומר (ליחזקאל [לירמיה']) לך ואמור להם אין אתם יודעים מה הוצאתם מפיכם שנאמר לקול המולה גדולה הצית אש עלי' וגו', לקול המולה שאמרתם מה גרמתם לעצמכם הצית אש עלי' יום לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם. אמרתם ונהי בעינינו כחגבים אמר הקב"ה ויתרתי עליהם, אלא וכן היינו בעיניהם מי יאמר לכם שלא הייתם בעיניהם כמלאכים וכי ידעתם מה עשיתי לכם בעיניהם, מה גרמתם לכם במספר הימים אשר תרתם את הארץ לא דיים כך אלא שלא נכנסו לארץ, אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז על ידי שהיו שלוחי בשר ודם נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ אבל לעוה"ב אני משלח מלאכי פתאום ויפנה את הארץ לפני שנאמר הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני, עכ"ל. וברוך הנותן דעת לדלי דלים להבין אפס קצהו, דמשמע שהקב"ה ויתר להם על השפלות כיון דזה לא הי' הנסיון שלהם אלא שעיקר הנפילה כשלא עמדו בנסיון אלא חשבו מה שחשבו שאחרים חושבים עלי' - ונראה שזה הפועל יוצא מהשפלות בעיני עצמם שנכשלו בתחילה, וע' לקמן.

וע' ברוח חיים על המשנה הנ"ל אם אין אני לי מי לי - דבעבודת ד' צריך גבהות - ויגבה לבו בדרכי ד'.

וכן בטור ריש או"ח - עז כנמר - בעבודת ד' דוקא - ואע"פ שעזות פנים לגיהנום - בעבודת ד' זה כלל גדול וצורך גדול - עד שיהודא בן תימא מנה זה לראשונה, כך מדייק הב"י בלשון הטור, וז"ל הטור יהודא בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים, פרט ארבע דברים בעבודת הבורא יתברך והתחיל בעז כנמר לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגין עליו, ועל כן הזהיר שתעיז פניך כנגד המלעיגין ואל תמנע מלעשות המצוה, וכן א"ר יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, וכן הוא אומר לענין הבושה שפעמים אדם מתבייש מפני האדם יותר ממה שיתבייש מפני הבורא יתברך על כן הזהיר שתעיז מצחך כנגד המלעיגים ולא תבוש וכן אמר דוד ע"ה ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש אף כי הי' נרדף ובורח מן הגוים הי' מחזיק בתורתו ולומד וכו', עכ"ל הטור.

וּכְתַב הַבִּי שֵׁם - וּמִשָּׁ בַעֲבֹדֶת הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ מִשּׁוֹם דְּקִצַּת דְּבָרִים אֱלֹהֵי נִרְאָה שֶׁהֵם הַפֶּךְ עֲבֹדָתוֹ יִתְבַּרֵךְ. שֶׁהֶעֱזֹת נֹאמֵר עָלָיו עַז פָּנִים לִגְיָהֵנָם, וְעַל הַקְּלֹת רֹאשׁ אִמְרוּ שְׁמֵרְגִיל לַעֲרוּהוּ, וְהַמְרוּצָה וְהַגְּבוּרָה נִרְאָה שֶׁהֵם טוֹבִים לַעֲנִינֵי הָעֵהָ"ז וְאֵין לַעֲבֹדָתוֹ יִתְבַּרֵךְ עֶסֶק בָּהֶם וְלִכְךָ אִמְרָ שְׁכֹלֶם לַעֲבֹדָת הַשֵּׁי"ת וְכִמּוֹ שֶׁמִּבְּאֵר:

וּמִשָּׁ וְהַתְּחִיל בַּעַז כִּנְמָר לִפִּי שֶׁהוּא כָּלִל גְּדוֹל בַּעֲבֹדֶת הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ, מִשּׁוֹם דְּקִשָּׁה דְּלִפִּי מֵהַ שְׁמִפְרֵשׁ קֵל כִּנְשָׁר וְרֶץ כִּצְבִי וְגִבּוֹר כֹּאֲרִי עַל הָאִיבְרִים אֱלֹהֵי לֹו לְהַקְדִּים וְאִחִ"כְּ הוּא לִי לְמִימָר עַז כִּנְמָר שֶׁאֵינוֹ רוֹמֵז לֵאבֹר מִיּוֹחַד וְעוֹד שֶׁלֹא הִי רֹאיוֹ לְהַתְּחִיל בַּמִּדַּת עַז אַע"פ שֶׁהוּא בַּעֲבֹדֶת הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ, לִכְךָ כְּתַב שֶׁהִטְעַם שֶׁהַקְדִּימוֹ לִפִּי שֶׁהוּא כָּלִל גְּדוֹל בַּעֲבֹדֶת הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ לִפִּי שְׁפַעֲמִים אִדָּם חִפֶּץ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנִמְנַע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ מִפְּנֵי בְּנֵי אִדָּם שֶׁמִּלְעִיגִין עָלָיו וְכו' וּמִשּׁוֹם דְּקִשָּׁה הָיָא אִפְשָׁר שִׁיתְבִּי"ש הָאִדָּם מִבְּנֵי אִדָּם וְלֹא יִתְבִּי"ש מִהַשֵּׁי"ת שֶׁאֵתָהּ אֹמֵר שִׁימְנַע אִדָּם לַפְּעֻמִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה מִפְּנֵי שֶׁלֹא יִלְעִיגוּ עָלָיו לִכְךָ אִמְרָ אֵל תִּתְמָה שֶׁהִי רִיב"ז אִמְרָ לְתַלְמִידֵיו יִהְיֶה רִצּוֹן שֶׁתְּהֵא מוֹרָא שְׁמִים עֲלֵיכֶם וְכו' כְּדֹאִיתָא בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (דָּף כח:) וְכִיוֹן שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁלַּפְּעֻמִּים אִדָּם יִרָא מַעֲשׂוֹת עֲבִירָה מִפְּנֵי בֶשֶׁר וְדָם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא יִרָא מִפְּנֵי הַשֵּׁי"ת מִשֶּׁם נִלְמֹד לַעֲנִין עֲשִׂיַּת מִצְוָה שֶׁלַּפְּעֻמִּים אִדָּם מִנִּיחַ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבִּי"ש מִבְּנֵי אִדָּם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁמִּתְבִּי"ש מִהַשֶּׁם יִתְבַּרֵךְ שֶׁמִּנִּיחַ מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָתוֹ וְזֶהוּ שֶׁכְּתַב וְכֵן הוּא לַעֲנִין הַבּוֹשָׁה וְכו'.

וּמִשָּׁ ע"כ הַזְהִיר שֶׁתְּעִיֵּז מִצָּאֵךְ כִּנְגַד הַמִּלְעִיגִים וְלֹא תְבוּשׁ מִפְּנֵי שֶׁמִּדַּת הָעֲזֹת מִגּוֹנָה מֵאֵד כִּמּוֹ שֶׁנִּזְכַּר וְאֵין רֹאיוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ מִמֶּנָּה כָּלִל אִפִּי בַּעֲבֹדֶת הַשֵּׁי"ת לְדַבֵּר דְּבָרֵי עֲזֹת כִּנְגַד הַמִּלְעִיגִים כִּי יִקְנֶה קִנְיָן בִּנְפִשׁוֹ לְהִיּוֹת עַז אִפִּי שֶׁלֹא בִּמְקוֹם עֲבֹדָתוֹ יִתְּ לִכְךָ כְּתַב וְלֹא תְבוּשׁ כְּלוֹמֵר אֲנִי אֹמֵר לָךְ שֶׁתְּעוֹז מִצָּחָךְ כִּנְגַד הַמִּלְעִיגִים וְאֵינוֹ לְדַבֵּר לָהֶם דְּבָרֵי עֲזֹת אֲלֵא לַעֲנִין שֶׁלֹא תְבוּשׁ מֵהֶם אִף עַל פִּי שִׁלְעִיגוֹ עָלֶיךָ וּמִפְּנֵי שֶׁעֲדִין יִקְשָׁה שֶׁאֵין רֹאיוֹ מִרִּיב"ז שֶׁלַעֲנִין מוֹרָא מִלַּעֲשׂוֹת הָעֲבִירָה אִפְשָׁר שִׁירָא הָאִדָּם מִבֶּשֶׁר וְדָם פֶּן יוֹדִיעוּ הַדְּבָר לְמַלְכוּת וְיִגְרִסוּ בַּחֲצֵץ שִׁינּוֹ תִּיכֵף וּמִיד מִשָּׂא"כ בַּהַשֵּׁי"ת שֶׁהוּא אֶרֶךְ אִפִּים אִמְנָם אֵין לָךְ אִדָּם שִׁינִיחַ מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָת הַשֵּׁי"ת מִפְּנֵי בּוֹשֶׁת בֶּשֶׁר וְדָם לְשִׁיזְטָרֵךְ יְהוּדָא בֶּן תִּימָא לְהַזְהִיר עָלָיו לִכְךָ הֵבִיא רֹאיוֹ מִדּוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה שֶׁאִמְרָ וְאִדְבֵּרָה בַּעֲדוּתֶיךָ נֶגַד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוּשׁ הִי שֶׁהִי מִתְפָּאֵר שֶׁלֹא הִי מִתְבִּי"ש מִבְּנֵי אִדָּם בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת וּלְפִי שֶׁקִּשָּׁה שֶׁאִי אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ כֵּן שֶׁהִי דוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה מֶלֶךְ הִי וְלֹא הִי לֹו לְהַתְבִּי"ש מִבְּנֵי אִדָּם כִּי מִי הוּא וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר יִמְלֹאנוּ לְבוֹ לְהַלְעִיג עָלָיו וְאִ"כ ע"כ פִּירוּשׁ הַפְּסוּק כֵּךְ וְאִדְבֵּרָה בַּעֲדוּתֶיךָ נֶגַד מַלְכִּים מֵאֵן מַלְכֵי רַבָּנָן וְלֹא אֲבוּשׁ כִּי אִם לֹא הִיִּיתִי מִדְּבַר בַּעֲדוּתֶיךָ נֶגַדֵּם הִיִּיתִי בּוֹשׁ מֵהֶם לִכְךָ כְּתַב אִף כִּי הִי נֶרְדֵּף וְבוֹרַח בֵּין הַגּוֹיִם הִי מַחְזִיק בְּתוֹרָתוֹ וְכו' כְּלוֹמֵר פְּסוּק זֶה אִמְרָ כִּשְׁהִי בּוֹרַח בֵּין הַגּוֹיִם וְאֵז הִיוּ מִלְעִיגִים עָלָיו וְעַכ"ז לֹא הִי מִתְבִּי"ש מֵהֶם.

וְאִ"ת אִפִּילוֹ כִּשְׁהִי בּוֹרַח בֵּין הַגּוֹיִם הִי מְכֻבֵּד בִּינֵיהֶם וְלֹא הִיוּ מִלְעִיגִים עָלָיו לִכְךָ כְּתַב אִף כִּי הִי נֶרְדֵּף כְּלוֹמֵר אִף עַל פִּי שֶׁהִי מְכֻבֵּד בִּינֵיהֶם מְכֹל מְקוֹם לְהִיּוֹתוֹ נֶרְדֵּף הִי מְקוֹם לְהַלְעִיג עָלָיו כִּשְׁרֹאָה אוֹתוֹ מַחְזִיק בְּתוֹרָתוֹ בְּאִמְרָם אֱלֹהֵי יוֹם הַיּוֹם הֵלֵא יִרְאֲתֶךָ כִּסְלֶתֶךָ וְגו': וּמִשָּׁ הִי מַחְזִיק בְּתוֹרָתוֹ אִפְשָׁר שֶׁטַעֲמוֹ מִפְּנֵי שֶׁמִּהַפְּסוּק אֵין נִרְאָה אֲלֵא שֶׁהִי לּוֹמֵד וְלֹא שֶׁהִי עוֹשֶׂה מִצְוֹת לִכְךָ כְּתַב הִי מַחְזִיק בְּתוֹרָתוֹ וְלוֹמֵד כְּלוֹמֵר כִּיוֹן שֶׁהִי לּוֹמֵד וְכו', עַכ"ל הַבִּי שֵׁם.

רֹאִים מְכֹל הַנֵּל דַּעְזוֹת דְּקִדּוּשָׁה דְּבַר הַצָּרִיךְ לְכֹל נֶפֶשׁ, וְאַע"פ שֶׁטַעוֹן זִהִירוֹת וְשִׁמְרָה יִתִּירָה אִפִּי אֹמְרִים לְאִדָּם - הַתְּחַזְקֵת לְהִיּוֹת אִישׁ בְּכֹל אֲתֵר וְאֲתֵר.

וְכֵן בְּבֵית - אִדָּם צָרִיךְ לְהִיּוֹת חֲזֵק בַּעֲבֹדָתוֹ, אֵיתָן בְּדִרְכּוֹ, וְרַךְ כִּקְנָה וּבְכֹל זֹאת קִשָּׁה כְּבִרְזֵל. וְכֵן בְּכֹל מְקוֹם וּמְקוֹם. וְהַכֹּל בִּנְעִימוֹת נִצָּח וּבַעֲדִינּוֹת עֲצוּמָה.

עֲנִיּוֹת פִּירוּשׁוֹ לְהַכִּיר שֶׁאֵין כָּלֹם, אֲבָל אֲנִי אֲנִי עִם הַכַּחוֹת שֶׁלִּי - וְתִמִּיד לְשִׁאֹף לַעֲלוֹת יוֹתֵר - וְתִמִּיד לְחִשּׁוֹב דָּאֵם הַשְּׁנִי הִיוּ לוֹ הַכַּחוֹת שֶׁלִּי הִי מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּיתֵר שֶׁאֵת וּבִיתֵר עַז.

וּמוֹבֵן כַּחוֹת יְהוֹשֻׁעַ וְכֹלֵב - יְהוֹשֻׁעַ הִי דְּבוּק לְרַבּוֹ וְעִי"ז עֵמֶד בְּכוֹר הַנְּסִיּוֹן, דְּזָכַר תִּמִּיד שֶׁהִרְבִּי מֵאֲמִין בִּי וּמִתְפַּלֵּל עָלָי - וּבְדוּק וּמִנּוּסָה דְּמִי שֶׁהוּא קִשּׁוֹר בְּלֵב וּנְפֶשׁ עִם הַגְּדוֹל גּוֹרֵם רּוֹמְמוֹת - מִרּוֹמֵם הָאִדָּם עַד שִׁיכּוֹל לַעֲמוֹד בְּכֹל - תִּתְחַבֵּר לְשׁוֹר וְהַשְׁתַּחֲוֹ לָךְ.

וְלַעֲנִין כֹּלֵב - הֵלֶךְ דּוֹקָא לְחִבְרוֹן - לְזָכוֹר שֶׁהוּא בֶּן שֶׁל הָאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים וְגִדְלוֹת כִּזֶּה מוֹנַע כָּל קִטְנוּת. וְכֵן מִצִּינוּ בְּתַחֲלִיל פ"א שְׁעָרֵי עֲבוּדָה דְּר' יוֹנָה (מֵהַ שְׁמִצָּא וְהַתִּיחָסוּ לוֹ, וִי"ל) דִּידִיעָה זֹו, שֶׁאֵין בָּא מֵהָאֲבוֹת הַק' יִסּוֹד גְּדוֹל בַּעֲבֹדָת ד' - דְּגִדְלוֹת הָאִדָּם מִשְׁפִּיעַ לְכֹל הַחַיִּים וְלְכֹל דְּרָכּוֹ, וְלְכֹל שִׁאִפּוּתֵיו וְלְכֹל גִּדְלוֹתוֹ. וְאֵתִי שְׁפִיר שְׁדוּקָא אֲצֵל הָאֲבוֹת הַק' רָצָה לְהַתְּפַלֵּל, וְלֹא הֵלֶךְ לְמְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ אוֹ שֶׁאֵר מְקוֹם קוֹדֵשׁ, אֲלֵא כְּדִי לְהִיּוֹת דְּבוּק לְמִדּוּתֵי וְלִקְדוּשָׁתָן - בְּפֶרֶט לְהַתְּדַבֵּק בַּמִּדַּת אֲבִרָהֶם אֲבִינוֹ דַּעֲמַד אֵיתָן נֶגַד הַמִּלְעִיגִים - וְכִמּוֹ כֵּן כָּאֵן הַתְּגַבֵּר הוּא לַעֲמוֹד נֶגַד שֶׁאֵר הַמְרָגְלִים, וְנֶגַד כָּל כָּלִל יִשְׂרָאֵל.

וּמוֹבֵן הַהִיקֵשׁ לְסוֹף הַפְּרָשָׁה - פֶּרֶשׁת צִיצִית דְּמַגִּיעַ עַל יְדֵי מִצְוָה זֹו לְוִהִיַּתָּם קְדוּשִׁים לְאַלְקִיכֶם - קְדוּשָׁה וְטִהָרָה - מוֹבְדֵל וּמְפֹרֵשׁ מְכֹל בָּאֵי עוֹלָם לַעֲמוֹד לְפָנֵי ד' וְלִשְׁרָתוֹ - גִּדְלוֹת עַד אֵין חֶקֶר.

וּלְפִי הַנֵּל מִתּוֹקִים מִדְּבַשׁ דְּבָרֵי הַרְמַב"ם (סוֹף הַל' שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל) לֹא שֶׁבֵט לוֹי בְּלִבָּד אֲלֵא כָּל אִישׁ וְאִישׁ מְכֹל בָּאֵי עוֹלָם וְכו' לְהַבְדִּיל לַעֲמוֹד לְפָנֵי ד' לְשִׁרְתוֹ וְלַעֲבָדוֹ וְכו' וּפֶרֶק מַעַל צוּאֵרוֹ חֲשׁוֹנוֹת הַרְבִּים וְכו' הִרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קוֹדֵשׁ קְדָשִׁים וְכו' עַכ"ל, וְאִשְׁרִינָן.

ונמצא למידיים דאין מדה רעה אלא מדה טובה שלא במקומה - עניויות שכתב רש"י על משה רבינו - עניו מכל אדם - וז"ל שפל וסבלן - היינו בעינינו בין אדם לחבירו אבל עבודת ד' ובכל החיים צריכים ויגבה לבו בדרכי ד' - ידיעה ברורה שהקב"ה נתן ונותן לי כחות עצומות, ואדם גדול אני - גדול בענקים לעשות רצונו - לעמוד נגד היצר המפתה אותי תמיד לחשוש שאולי אנשים חושבים שאני כלום, שישפע עלי, ח"ו, להיות חוסר ערך - וע"י כן הוא, היצר הרע, כבר מצא מקום לדרדר עד שהכל מותר, הכל הפקר, ר"ל. וכדברי הטור - עז כנמר - עזות דקדושה - קשור בגדולים, קשור ברב הדומה למלאך ד' צבקות, קשור להבורא ית' בעבותות דאהבה.

לאו חגבים אנחנו - לא בעינינו וממילא לא בעיני', אלא גדולה קדושת נשמת ישראל עד מאד (כדברי הח"ח בספרו שמה"ל שער תבונה, ע"ש באריכות). וכשידיעה זו נתפשט לכל אברי ובכל מחשבותי אז אעלה מכל הבלי העולם להכיר חסדי ד' ית' עלי, וכדברי הספורנו על הפסוק בפרשה דידן - למען תזכרו הנ"ל, וז"ל שם למען תזכרו: למען תהיו פנויים ממחשבות הבלי' [נראה דכלול בזה ההבל הבליים לחשוב מה שאני חושב שאחרים חושבים עלי, ולהיות מושפע מזה לרעה - משא"כ אם גדולים מוכיחים לי או מי שיש לו דעת תורה מעיר על דרכי] ובזה תזכרו גודל הקל-וחסדו. ועשיתם כל מצותי: ובזה תעשו כל מצותי מאהבה ומיראה. והייתם קדושים לאלקים: ובזה תהיו קדושים לפני לחיי עולם כאשר כיון הוא באמרו אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, עכ"ל. ומה דמסיים בסוף - ממלכת כהנים - גדלות, מלכות (לא ממשלה בבית אלא הכל בתכסיסי מלכות - דרך המלך תלך - ומלך לשון נמלך - יכול לחזור בו, ולשון להמלך - ולהתייעץ עם גדולים לדעת איך לשקול בפלס כל דבר ודבר בהנהגה - הנהגה פרטית, הנהגה הבית, הנהגה כללית - הכל בגדלות, בנעימות, ולנצח, אמן סלה.

קניית דרך בלימוד - היא היא דרך עליי' יום ה' פ' קרח תשע"א

ה'מים והזמן הזה הם ימי שמחה - דהא מעצרת עד החג מביא וקורא דימי שמחה הן - וידוע לכל א' שנסיעה למקום חשוב (כל א' יש לו החשוב המיוחד לו, לפי דעתו, כידוע) משמח לב האדם - ואפי' אם יש קושי אחר קושי בכל הדרך - הצפי' להגיע למחוז חפצו מכסה על הכל.

יסוד העלי' ודרך המוביל להליכות עולם לו הוא - מסורה, מסורה מדור לדור - והוא ע"י קבלה מרבו ומסורה הוא לדור הבא.

כל הכחות של העמלות והיגיעה שיש באדם אינן אלא עבור עמלות ויגיעה להבין דברי רבו. שיא הידיעה לומר איני יודע - וזה ע"י ביטול לדעת רבו.

ויסוד בהבנת דעת רבו הוא קניית דרכו בלימוד, וממילא ידיעת האמת על אמיתו יהא באמתחתו, וכל זה א"א בלי ביטול דעתו לדעת הרב.

כל אשר יתעמק ויפלפל והעלאת מרגניתא מצלולים בים התלמוד הכל אך ורק אם מוכן להפקיר הכל כדי להבין למה לא כיוונתי למה שהרב כיוון, למה לא חשבתי הקושיא שהקשה המגיד שיעור. למה לא הגעתי למסקנא אשר הרב הסיק. כשיבין הטעם ובמה שטעה, ע"י זה יישר דרכו ויקנה דרך בלימוד - ידע מה לדייק ומה לא לדייק, מה לשאול ומה לא לשאול, ידע מה הרבי הי' אומר בסוגיא דא או דא ולילך בעקבותיו.

היצר אינו נותן לאדם לבטל דעתו מכמה טעמים -

חדא - דעי"ז יקנה דרך בלימוד בלי נגיעות ויבוא לדקות האמת.

עוד - דאומר לו דאם יבטל דעתו א"כ לא ישאר לו כלום מדילי'.

עוד - דאם מבטל בנין שבנה א"כ למה לו ללמוד דבין כה לא יכוון לאמת ויצטרך לשנות כל הבנתו שעמל בו, וחבל על דאבדין וחבל על דעבדין, הכל הכל לריק.

עוד - דנמצא שהוא אינו שוה כלום.

עוד - דהרבה פנים לתורה ולמה אשנה פנים שלי.

הכל עצת היצר למנוע עלייתו.

איתא בשו"ע, מגמ' סנה' ק"י - כל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה.

תנן באבות - עשה לך רב והסתלק מן הספק, וכתב א' מתלמידי הגאון זצ"ל - עשה לך רב אחד, אז תסתלק מן הספק.

מצינו בפרשה שזה הי' הנפילה של קרח - בעל רוח הקודש - ראה כ"ד דורות, הכל נשרף הכל נבלע באדמה - הכל נאבד - וכל המשך דורו. (ע' במדרש ופי' מהרז"ו שם דמשמע דבני קרח אמרו שירה כשהיו תחת האדמה, וא"כ משמע שנשארו בגיהנום, וי"ל איך נמשך דורו עד שמואל הנביא).

ונראה דהגרמא דגרם הכל היתה ריבוי כספו, והא ראי' דגם זה נאבד -

דע"י ריבוי ממונו נתגאה והגאווה גרמה לו לחלוק על דעת רבו - רבן של כלל ישראל, המקבל את התורה מהר סיני.

וכן משמע בגמ' דעושר שמור לבעליו לרעתו נאמר עליו - ופחד נורא הוא.

ועד כדי כך דנענש שאפי' אחר מיתתו וכפרתו לא יהנו צדיקים ממונו כדאיתא בספורנו עה"כ ואת כל הרכוש - נורא נוראות. [וכן לפעמים היצר גורם ע"י ההיפך - דמי שמרגיש שאין לו שום חשיבות לעצמו, דמכיר שהוא עני בדעת ובכל, ממילא מתגאה כדי לכסות על חסרונו, וע' בדברינו על פרשת שלח].

וגם זו וגם זו רעות רוח, דעל ידו שוב א"א לו לקבל עליו מרות - לקבל עליו רב - לראות הרב שהוא כמלאך ד' צבקות -

ודברי הגמ' (חגיגה טו.) מבהיל על הרעיון, אמרו חז"ל דאם הרב כמלאך ד' צבקות יבקש תורה מפי' ואם אינו כמלאך ד' צבקות אל יבקש תורה מפי' - והוי לן להקשות - והא יש כלל גדול בתורה - מכלל לאו אתה שומע הן - ומפני מה כפלו חז"ל דברי', אלא אפשר דאם רק משום שומע לאו, ואינו אלא דיוק, יחשוב שיש עוד צד - לכן קבעו חז"ל במסמרים.

מצינו במשה רבינו, אע"פ שא"א להבין, ולא באנו אלא ללמוד לקח, שהוציא א' מן הילדים ששמו בין שורות הבנין במצרים כשהקב"ה אמר לו שהכל בחשבון - ומה יצא - העגל (ע"י פסל מיכה).

וכן למד האלטער מנאווארדאק זצ"ל בחטא מי מריבה - שהתחכם על דברי רבו לומר שיצא יותר קידוש ד' על ידי זה. (וע' בפרשת חקת במה שביארנו שם בעזרת ד' ית').

[וע' בהעמק דבר דיש לו דרך להבין הר"ן ראשי סנהדריות שלא השתתפו עם קרח אלא להראות שהחולק על משה רבינו יאבד - ומביא דברי התוס' בב"ב (ק"ט:) דהמקושש כיוון לשם שמים שלא יחשבו בני ישראל דכיון דנשארים במדבר אולי א"צ שוב לשמור שבת ומסר נפשו להראות שחילול שבת במדבר נמי חייב סקילה. וכמו כן עשו הראשי סנהדריות, ומכריח כן מכמה פסוקים, עש"ה.

ולפי דבריו רואים שכל כך חשוב להראות וללמד הכלל הזה עד שכדאי לאבד ר"נ ראשי סנהדריות - ומבהיל הוא].

נמצא שהפרשה לימד לנו לימוד גדול בהתבטלות - לבטל כל הנגיעות, להיות נכנע לדעת הרב.

ורואים עד כמה קרח הי' נוגע בדבר עוד מסוף הפרשה, ומובן לפי דרכינו, שמצאנו בעשרות מקומות דתחילת הפרשה יש היקש לסוף הפרשה.

בסוף הפרשה מפורטים כמה דיני תרו"מ - ואיתא במדרש דקרח טען לכלל ישראל שיש אלמנה שחי' בדחקות, ובא הלוי ולוקח מעשר ראשון והכהן תרומה גדולה והעני מעשר עני - ואח"כ לוקח ממנה, מהמסכינה הזו, ראשית הגז ומתנות כהונה מהבהמה, וכו'. והראה מהכל שמשה רבינו חושב על עצמו. ומצער אלמנות ויתומים.

וחוץ ממה שלא הי' ולא נברא במדבר, על כל זה - למה יתאונן קרח - והא הי' אוצרות עד אין מספר - יכול הי' בקל לפרנס כל העניים שבעולם, ופשיטא שבכלל ישראל, ולמה לא ישמח בהזדמנות לעשות חסד - אלא הכל נגיעות.

האם יש שמחה גדולה מזה שיודע שהולך בנסיעה שאין כמוה, דלבסוף יזכה לקבל אור פני מלך חיים, דרך בלימוד, ועל ידו לעלות עליי' אחר עליי', בדרך שהאמת נר לרגליו ויזכה לתת נחת לבוראו ולכל עולמו, אמן.

ומובן לפי זה איך גדולי עבודה שינו את דרכם כשנתקרבו אצל גדולי עולם (וכגון כמה וכמה גדולי ירושלם זצ"ל שנתקרבו אל החזו"א זצ"ל) והתחילו לדקדק בדברים שאבי' וזקיני' לא עשו כן - אלא האמת הי' נר לרגלי' והיו מוכנים לשנות (לאו שמה שאבי' מסרו להם אינו אמת אלא יש עוד דרגא ועוד ועוד), ודבר נפלא הוא להמבין תורתנו הקדושה, וכל נתיבותי' שלו' - אמת ומשפט שלו' שפטו, ועלו.